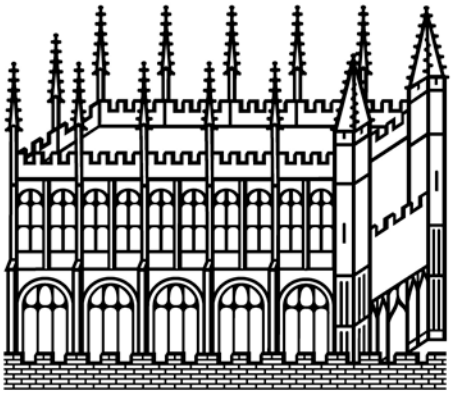

Bodleian Libraries

UNIVERSITY OF OXFORD

This book is part of the collection held by the Bodleian Libraries and scanned by Google, Inc. for the Google Books Library Project.

For more information see:

http://www.bodleian.ox.ac.uk/dbooks

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 2.0 UK: England & Wales (CC BY-NC-SA 2.0) licence.

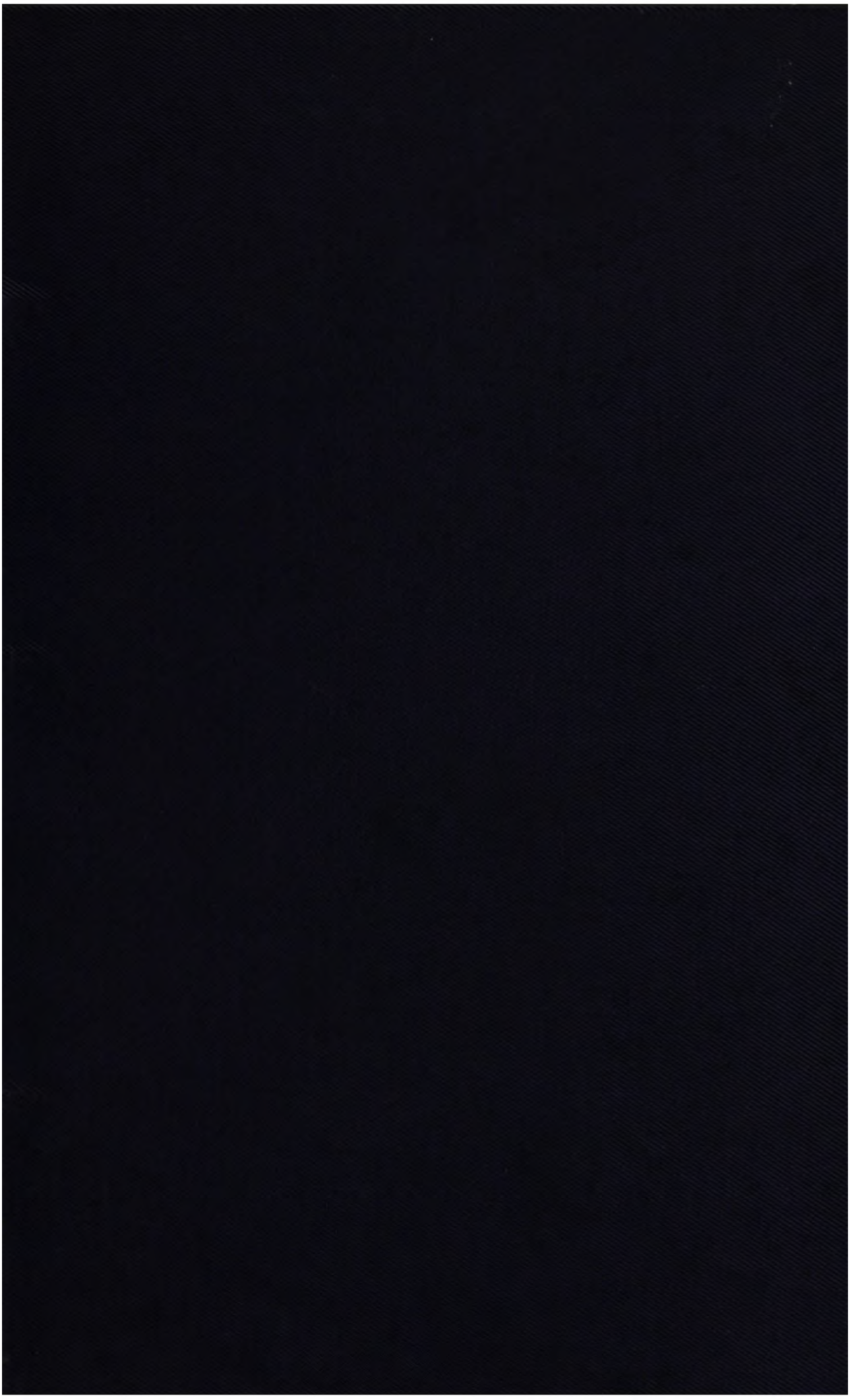

3824 e. 14

WILLIAMS & NORGATE,
Importers of Foreign Books,
14, HENRIETTA STREET, COVENT GARDEN.
LONDON;
20, SOUTH FREDERICK STREET, EDINBURGH.

1381

Indian Institute, Oxford.

THE MALAN LIBRARY

PRESENTED

BY THE REV. S. C. MALAN, D.D.,

VICAR OF BROADWINDSOR,

January, 1885.

3824 e. 14

Norske Ordsprog,

samlede og ordnede

af

J. Aasen.

Christiania.

Trykt hos C. Werner & Comp.

1856.

BODLEIAN
22 MAY 1928
LIBRARY

Fortale.

Ved at tilbyde Almeenheden en Samling af norſke Ordſprog kunde det vel være fornoden først at ſige nogle Ord om Ordſprogenes Værd og Betydning og ſaaledes hjælpe til, at de kunde betragtes med Skjønſomhed og hverken ſættes høiere eller lavere, end de virkelig fortjene. De Sætninger, ſom man kalder Ordſprog (eller i renere Danſk: Ordkvæder), ere ſom bekjendt et Slags meget bekvemme Udtryk for adſkillige mærkelige Tanker og Lærdomme; og da mange af dem viſtnok ere meget gamle og længe have gaaet i Arv fra Slægt til Slægt, ſaa fortjene de allerede af den Grund en ſærdeles Opmærkſomhed. Man har ſagt, at de kunde betragtes ſom et kort Begreb af Folkets vigtigſte Erfaring og Jagttagelſe af Livet igjennem Tidernes Løb; og dette er viſtnok en Sandhed, men imidlertid gjælder dog dette kun for en Deel og ikke juſt for alt det, ſom kan faae Navn af Ordſprog. Der er nemlig mange, ſom kun holde ſig oppe ved en mærkelig Form eller Klang, og ſom ikke have nogen ſynderlig dyb Betydning. Der er ogſaa mange, ſom kun fremviſe en Sag fra den ene Side, medens en anden ikke kommer i Betragtning; derfor hænder det ogſaa ſtundom, at der findes to Ordſprog med ganſke modſatte Betydninger, hvoraf altſaa det ene gjælder for nogle Tilfælde, og det andet for viſſe andre Tilfælde. Deeuden maa man lægge Mærke til, at den Livs-Erfaring, ſom gaaer i Arv fra den ene Slægt til den anden kun af og til, kun en og anden Gang finder ſit Udtryk i et Ordſprog, medens den derimod i Almindelighed meddeles i en anden

og løsere Form. Vi tør altsaa ikke betragte en Ordsprogsamling som en fuldstændig Fremstilling af alle de vigtigste Erfaringer i Livet, og heller ikke som en Række af usvigelige og for alle Tilfælde gjældende Regler. Vi tør for det første kun anse den som en Række af de bedste staaende Sætninger og Talefigurer i et Sprog, en samlet Skat af Erfaringer og Lærdomme, som ere fremsatte i en saa klar og bekvem Form, at nogen bedre vanskelig kan findes. Men allerede dette er saare meget; allerede herved have Ordsprogene et meget stort Værd.

Foruden dette kunne Ordsprog ogsaa have en særegen Betydning for det Folk, som de tilhøre. Det kan nemlig træffe til, at enten Naturen eller Folkeskikken i et Land kan afgive visse bekvemme Exempler paa en og anden Lærdom; og isaafald kan deraf dannes Ordsprog, som ere særegne for Landet. Man kunde ogsaa vente, at et Lands Ordkvæder kunde give adskillig Oplysning om Folkets særegne Sæder og Tænkemaade; men denne Oplysning vil dog neppe blive ret betydelig, da nemlig Ordsprogene mest gaae ud paa Yttringer af Menneskets Natur og paa Erfaringer af Livet i Almindelighed, altsaa paa noget, som er omtrent ligedan hos det ene Folk som hos det andet. Derimod forekommer det Tilfælde meget ofte, at et Lands Sprog har visse særegne og bekvemme Udtryk for en og anden almindelig Mening, og især kan Sproget give Adgang til at sætte Meningerne i en særegen rimet eller bunden Stiil, saa at de ikke ligefrem kunne oversættes paa et andet Sprog, uden at den oprindelige Fynd og Klang vil ganske gaae tabt. Ethvert Land kan saaledes have endeel særegne Ordkvæder; og hvis det har en stor Mængde af dem (saaledes som f. Ex. Islændingerne), da er dette et Tegn paa Kvikhed og Tænksomhed hos Folket og især paa en god Sands for at benytte Fædrenesprogets eiendommelige Kræfter til Fremhjælp for den almindelige Kundskab.

En særdeles byggelig Egenskab ved Ordsprogene er det ogsaa,

at de have ſamme Værd og Gyldighed for alle Stænder i Samfundet, idet de netop ere ſaa bekvemme til at gjøre Tanken lige klar og tiltalende for høie og lave, for lærde og ulærde Folk. Man har ſtundom hørt ſige, at de kun ſkulde være et Slags Fattigmands Viisdom, en Bonde-Klogſkab, ſom ikke kunde have noget ſynderligt Værd for en høiere Dannelſe. Men dette vil nok ikke ſaa ganſke holde Stik. Der er dog en Viisdom, ſom kan være fælles for alle; og til denne Viisdom hører vel egentlig baade det meſte og bedſte af det, ſom Menneſket kan vide. Det er en gammel Sætning, at det ſande ſtore er altid ſimpelt; og denne Sætning kunne vi ofte behøve at mindes om i diſſe Tider, da det ſynes at være Mode, at alt ſkal have et Skin af Lærdom, og at endog de meſt hverdagslige og ſimple Sager ſkulle afhandles i en høitravende videnſkabelig Stiil. I de ældre Tider havde Talen en ganſke anden Skik, og om det end er nødvendigt, at Forholdet nu maa være anderledes, ſaa var det dog aldeles ikke nødvendigt, at Talen ſkulde være ſaa forunderlig kunſtig, ſom man nu vil have den. Imidlertid er det netop fra de gamle Simpelhedens Tider, at vi have adſkillige af de ypperligſte Digtninger og andre Aandsværker, ſom man nu ikke lettelig kan gjøre Mage til. Og fra diſſe Tider er det ogſaa, at vi have vore bedſte Ordſprog. De ere ſimple og fattelige for alle, ikke fordi de ere udgaaede fra Almuen, men fordi de ere udgaaede til Almuen, det vil ſige, til det hele Folk. Naar de ſynes at paſſe bedſt for Bondeſtanden, da er det fordi, at denne Stand er den folkerigeſte, den meſt udbredte, og altſaa den meſt bekjendte og tilgjængelige. Naar de netop nævne de ſimpleſte Ting, da ſkeer det af ſamme Grund ſom det, at der i Katekismen tales om Sko og ikke om Støvler; de gaae nemlig ud fra den ſimpleſte Levemaade, fordi denne altid har været den almindeligſte og meſt bekjendte. Og det ſamme vil nok denne Skik fremdeles vedblive at være, uagtet alle nye Kunſter og nye Opdagelſer; thi man vil

neppe opdage noget Middel, hvorved alle Folk i Landet skulde blive saa rige og mægtige, at de allesammen kunde leve paa Herremands Vis og glemme det Arbeide, som deres Forfædre have drevet. Simpelhed i Levemaade vil altid blive en Nødvendighed for Mængden, og Simpelhed i Talen vil altid blive en Dyd for alle, som have noget at bestille med Mængden. Og til at minde om denne nødvendige Simpelhed kunne Ordsprogene vistnok ansees som et nyttigt Middel.

I vore Nabo-Lande har man allerede længe havt Samlinger af Ordsprog, og deres Værd og Betydning er ved flere Leiligheder paavist og gjort til Formaal for lærerige Afhandlinger. Allerede fra Middelalderen har man havt en dansk Samling, som flere Gange er udgivet under Navn af Peder Lolles Ordsprog. I Sverige har man ogsaa havt en lignende gammel Samling; men en langt mere omfattende Samling har dog Sverige havt i Grubb's „Svenske Ordseder," hvoraf den første Udgave skal være fra 1656, og den anden er fra 1678; dette Værk er udført med en særdeles Flid og Omhu, da ei alene de fleste Ordsprog ere forklarede og jævnførte med andre af lignende Mening, men mange ogsaa ere sammenlignede med tydske og latinske Ordsprog, og næsten alle ere forbundne med en Henvisning til Bibelen. Fra en kun lidet senere Tid har man i Danmark havt den bekjendte store Samling af Peder Syv (Kjøbenhavn 1682); dette Værk indeholder en stor Mangfoldighed, saa at Summen efter Udgiverens eget Sigende gaaer op til 10,000; men deraf er dog meget, som ikke er fuldkomne Ordsprog, men kun Læresætninger og figurlige Udtryk. Ogsaa i senere Tider have de Danske vist en særdeles Omhu for sine Ordsprog, saa at der deels er kommet Tillæg til de forrige Samlinger, og deels Udvalg eller kortere Udgaver til almindeligt Brug. Hvad endelig Island angaaer, da har man ogsaa derfra en meget stor Samling, nemlig Gudmund Jonsons „Safn af islenzkum orðskviðum," som rigtignok

er udkommen i den senere Tid (Kjøbenhavn 1830), men hvis Indhold dog for en stor Deel er taget af Haandskrifter fra de forrige Aarhundreder.

Her i vort Land have Ordsprogene, som saa mange andre af de fædrelandske Minder, været forsømte. Den eneste bekjendte Samling er Wilse's „Norske Ordsprog," som udgjør et Tillæg til hans Beskrivelse over Spydeberg (i Smaalenene), trykt i Christiania 1780. Den er imidlertid meget liden og indeholder ikke engang et Hundrede fuldkomne Ordsprog. (Egentlig har den 120 Stykker, men en Fjerdedeel deraf er kun Mundheld). Ellers er Samlingen skreven paa Dansk, saaledes at kun enkelte norske Ord ere beholdte; f. Ex. Naar man har trøt Alnen, kan man og trøte Kvarteret." Wilse synes ikke at have havt P. Syvs Samling ved Haanden, da nemlig mange af hans Ordsprog ogsaa findes hos Syv og altsaa ikke vare at ansee som nye eller særegne norske. Medens dette som sagt er den eneste særskilt udkomne Samling, er det dog meget rimeligt, at mange norske Ordsprog ere gaaede over i de danske Samlinger; ialfald seer man, at P. Syv har gjort sig megen Umage for at faae Ordsprog fra Norge. „De Nordske haver jeg havd verst for at bekomme, i hvor meget jeg hos de indfødde haver søgt derom," hedder det i hans Fortale. Skrevne Samlinger synes han ialfald ikke at have havt fra Norge: og de Talemaader, som han anfører i norsk Dialekt (Side 534), findes, paa et Par Undtagelser nær, at være tagne af Jensens norske Glosebog (trykt 1646). Først fra en meget senere Tid findes en norsk Samling omtalt af Nyerup i hans Udvalg af P. Syvs Ordsprog, nemlig et lidet Haandskrift, som tilhører det kongelige Bibliothek i Kjøbenhavn og indeholder norske Ordsprog i en Dialekt, som, efter de af Nyerup anførte Exempler, maa være den stavangerske eller jæderske; imidlertid synes denne Samling ikke at indeholde synderlig meget. De Ordsprog, som findes adspredte hist og her hos

norſke Forfattere fra det forrige Aarhundrede, f. Ex. Peder Daſs, ere kun faa og kunne ligeſaa ſnart være danſke ſom norſke. Derimod er der en norſk Forfatter, ſom ved en enkelt Leilighed har meddeelt en lang Række af Ordſprog, nemlig Povel Juel i Digtet „Et lykſaligt Liv" (Kjøbenhavn 1721), hvor Ordſprogene ere ſatte i Vers og ordnede ſaaledes, at de udgjøre en ſammenhængende Kjæde af Betragtninger og Leveregler. Da Juel var Trondhjemmer af Fødſel, kunde man her vente at finde enkelte norſke og iſær nordenfjeldſke Ordkvæder; men alligevel er det dog vanſkeligt at finde noget ſaadant, da Samlingen overalt ſynes at minde om Peder Syv, og man kun ſjelden finder en egentlig norſk Form.

Hvorvidt et Ordſprog er egentlig norſk eller ſvenſk eller danſk, er i mange Tilfælde vanſkeligt at vide. Peder Syv har enkelte, ſom ſynes at være komne fra Norge; men Kilden dertil kan dog ikke paaviſes. Han har mange andre, ſom kunde ſynes ligefrem at være tagne af Grubbs ſvenſke Samling; men man kan dog ikke ſige med Visshed at dette er Tilfældet. Sagen er nemlig den, at der er et Slægtſkab imellem Folkeſlagene, og dette Slægtſkab vil fornemmelig viſe ſig i Sproget og i alt det, ſom tilvirkes eller ſammenſættes i Sproget. Der er ſaaledes meget ſom er fælles for diſſe Folkeſlag fra gammel Tid, og ſom altſaa det ene ikke har laant af det andet; men der kan ogſaa være meget, ſom er blevet fælles i den ſenere Tid ved Overførelſe fra det ene Folk til det andet, og i dette Tilfælde kan der ogſaa blive Tale om et unaturligt eller paatvunget Fællesſkab, nemlig forſaavidt det ene Folk har herſket over det andet og været eneraadende for Oplysningsvæſenet og den boglige Virkſomhed. Det Folk, ſom vi egentlig ſkulde have det ſtørſte Fællesſkab med, er netop Islændingerne, da diſſe i Grunden ere ſamme Folk ſom vi; men alligevel har dog en langvarig Adſkillelſe bevirket, at de islandſke Ordſprog nu ofte forekomme os fremmede, ſaa

at vi ikke lettelig kunne overføre dem paa Norſk. Med Sverige have vi i denne ſom i andre Henſeender meget tilfælles, og dette Fællesſkab er naturligt, da det ikke har været fremdrevet ved noget Overherredømme eller nogen tvingende Paavirkning. Med Danmark have vi nu ogſaa meget tilfælles i Ordſprogene; men dette Fællesſkab er ikke alt ſaa ganſke naturligt, da nemlig en ſtor Overførelſe fra Danmark til Norge maa have fundet Sted derved, at vort Bogværk og Oplysningsvæſen i lang Tid er udgaaet fra Danmark, og man her i Landet ikke har vidſt om andre Ordſprogſamlinger end kun danſke. Hvor meget der ſaaledes tilkommer vort Land alene, vilde være vanſkeligt at ſige, ſaa meget mere ſom Ordſprog er en Ting, ſom let kan overføres fra det ene Land til det andet, og den almindelige Erfaring, ſom udtaler ſig i Ordſprogene, er nogenlunde lig overalt, ſaa at vi endog i Samlinger fra fjernere Lande kunne finde meget, ſom ogſaa er bekjendt hos os. Men ſaa meget kunne vi dog ſee, at mange af de Ordkvæder, ſom vi finde opſkrevne fra andre Lande ikke ret ville paſſe til vort Land. Hertil høre blandt andet de, ſom handle om Adelſkabet og Hoflivet, ſaavelſom de der indeholde haanlige Yttringer om Bondeſtanden og om Kvindekjønnet, af hvilke ſidſte der andenſteds, f. Ex. i Tydſken, findes en heel Mangfoldighed. Men ſaadanne kunne rigtignok ikke ſiges at høre til noget Folk, men kun til viſſe Selſkaber eller Koterier.

Det er imidlertid ikke i Ordſprogenes Mening eller Betydning, at man netop ſkal ſøge Mærker paa deres Hjemſted eller Nationalitet; men derimod er det netop i Formen eller Udtryksmaaden, at man meget ofte kan finde ſaadanne Mærker. Man kan viſtnok ſige, at Ordkvæder for en ſtor Deel ere fremkomne derved, at en vis Mening har fundet et bekvemt Udtryk i en kort og velklingende Sætning, tildeels med et eller andet Slags Riim; man kan ogſaa ſige, at mangen ubetydelig Mening er kommen i Ordſprogsform, fordi Sproget tilfældigviis tilbød en let Ad-

gang dertil, medens mangen bedre Mening ikke kan blive Ordsprog, fordi det træffer til, at Sproget ikke tilbyder en dertil passende Form. Af disse Grunde kunne adskillige Ordkvæder kun passe til et enkelt Sprog og ikke til andre, om endog disse ere nær beslægtede. Saaledes er der nogle, som kun passe til norske Former og ikke rime sig i Svensk eller Dansk, f. Ex. „Dar inkje er, ein inkje fær." Nogle passe bedst til det Svenske, f. Ex. „Det som gømmes i sno, kommer upp i to" — og nogle rime sig bedst i det Danske, f. Ex. „Alle vil øde, ingen vil bøde." Nogle kunne med en liden Forandring være baade svenske og danske men ikke norske, da Rimet her bortfalder, f. Ex. Ære og Tro (N. Tru) faaer Hoser og Sko; — „Sommeren føder, Vinteren øder;" (N. øyder) — „Beg og Tjære (N. Tjøra) er Baadsmands Ære." Dette viser da, at ethvert Folk kan have endeel Ordsprog i en særegen Form, som før er sagt; og heraf vil man see, hvor nødvendigt det er, at et Lands Ordkvæder skrives med særdeles Agtsomhed i Landets eget Sprog, saa at alt det hjemlige eller nationale kommer til sin Ret, men alt det fremmede holdes borte.

Da der ellers har været ulige Meninger om, hvorvidt Formen skulde komme i Betragtning ved Ordsprogene, maa jeg her gjøre Rede for den Plan, som er fulgt i nærværende Samling; thi dersom denne Plan var anderledes, vilde meget af Indholdet være vraget, og Samlingen altsaa være meget mindre. Jeg har nemlig holdt mig til den almindelige og mest omfattende Betydning af Ordsprog (Norsk: Ordtøke, gamalt Ord, Ordtak, Ordtam, Munntam, Vedkvæde, Vedstev, Andstev). Ordsprog er altsaa opfattet som Benævnelse paa en fyndig Mening, som er udtrykt i faa Ord og sat i en vis velklingende Stiil, saa at den let kan læres og ved Leilighed efterstges med de samme Ord. Her er saaledes ikke taget Hensyn til, at Sætningen skulde indeholde et figurligt Udtryk, eller at den skulde være almindelig brugelig, som nogle have villet. De fyndigste og morsomste Ordsprog ere

vistnok de, som indeholde en Lignelse og derfor bruges mest i figurlig Mening, f. Ex. „Æblet falder ikke langt fra Træet," og dernæst de, som indeholde et Exempel, idet de kun nævne et af de mange Tilfælde, hvori en vis Regel gjælder; f. Ex. „Som man reder, saa ligger man," eller: „Den, som kommer først til Møllen, faaer først male." Men der kan ogsaa være en ordsproglig Fynd i mangfoldige Sætninger, som udtrykke en Dom eller Paastand ligefrem, saa at de ikke kunne tages i mere end een Mening; f. Ex. „Drøm og drukken Mands Ord ere lige," eller: „Bedre fore var end efter snar". Disse sidste er det, som nogle Samlere have villet adskille fra de forrige, saa at de ikke skulde ansees som Ordsprog, men kun som Sententser eller „Tankesprog," som man besynderlig nok har kaldet det. Saaledes har Nyerup i sit Udvalg af P. Syvs Ordsprog holdt sig til den Regel, at Ordsprog skulle indeholde et figurligt Udtryk; men imidlertid seer det dog ud til, at Grændsen har været vanskelig at fastholde, da ogsaa Nyerup har optaget adskilligt af det, som han selv kalder Sententser, og som altsaa ikke skulde høre med til Samlingen.

Efter den almindelige Betydning af Ordtøke eller Ordsprog hører imidlertid den sidste Klasse hertil ligefuldt som den første, og derfor er den her medtagen, saa meget mere som den indeholder et stort Tal af særdeles fyndige og meget bekjendte Sætninger. Det er ogsaa at mærke, at det netop er i denne Klasse at de fædrelandske eller nationale Former tydeligst vise sig, da nemlig disse Sententser eller Læresprog sædvanlig understøttes af et eller andet Slags Riim, hvorved de blive lettere at komme ihu og mindre udsatte for Forandring. Da disse Riim ere flere Slags, skal jeg her fremsætte nogle Exempler i den norske Form. Mest bekjendt er vistnok Stavelserimet, f. Ex. „Han er ram, som vil fram"; men der er ogsaa et andet Riim, som ikke falder saa let i Ørene, men som dog giver en meget god Klang, og som

fra gammel Tid har været meget brugt her i Landet, nemlig det saakaldte Bogstavrim (Alliteration), f. Ex. i den Ytring: „Ein lærer so lengje, som ein liver," hvor nemlig de tre vigtigste Ord begynde med samme Lyd, nemlig L; ligesaa: „Dat veit ingen sin Alder, fyrr Enden kjem," hvor de tre Vokaler (J, A, E) gjøre samme Virkning som tre lige Konsonanter. Det er ellers ikke nødvendigt, at Riimbogstaverne skulle være tre (og flere bør de ikke være); oftest ere de derimod kun to, men ogsaa dette giver en god Klang, f. Ex. „Han fær bida, som bunden er," eller: „Skam og Skade følgjast aat." Stundom deler Sætningen sig i to Afdelinger med hver sit Riim, hvilket giver en meget god Klang, f. Ex. „Dat er vondt aa faa Vogn, dar alle vil aka;" og stundom ere Bogstavrimene ligesom slyngede om hinanden, f. Ex. „Alt for var kjem ingen Veg," hvor man tydelig mærker Samklangen i „var" og „Veg," samt i „altfor" og „ingen." Undertiden træffer det ogsaa til, at der er baade Bogstavriim og Stavelseriim, og da kan Ordsprogets Form ansees som den fuldkomneste; f. Ex. „D'er mangein lang og lat, og mangein liten og kvat;" ligesaa: „Alle vil apa og ingen vil skapa." (Side 35).

Efter det her anførte kunde man opstille to Betingelser for gode Ordsprog, nemlig en mærkelig Mening og en velklingende eller rhytmisk Form. Dette bliver da netop de samme Mærker, som man pleier at tillægge Digterstilen eller Poesien, og negtes kan det heller ikke, at Ordsprog have megen Lighed med god Poesie, ligesom ogsaa visse velbyggede Sætninger af bekjendte Sange og Digte virkelig ere gaaede over til Ordsprog. Imidlertid maa der dog paa denne Side opstilles en Grændse for hvad der skal optages som Ordsprog. Dersom Sætningen bliver for lang, maa den forskydes, og hvis den er for mat eller tør, maa den ogsaa udelukkes, om den end kan være nok saa kort og bestemt. Jeg har aldrig hørt, at slige Sætninger som „Tre Gange tre er ni"

have været anseede som Ordsprog, uagtet der fra Formens Side ikke var noget til Hinder derfor. Der kræves nemlig noget af dette, som man kalder Fynd; men dette Begreb er vanskeligt at bestemme, og saaledes vil da altid noget beroe paa Samlerens egen Skjønsomhed. Og om der da ogsaa skulde findes lidt Fyldekalk imellem, saa er dog dette ikke saa synderlig farligt.

I vort Land skulde man af adskillige Grunde netop vente at finde en stor Mængde Ordsprog; og dersom de alle vare samlede, vilde man vel ogsaa finde denne Forventning opfyldt. Men endskjønt denne Samling ikke er saa ganske liden (da den paa en Slump indeholder henved 3000), vil det dog findes, at vore Nabolande have større Samlinger, og især findes den islandske (af Gudmund Jonson) at have et meget større Indhold. Herved maa man imidlertid lægge Mærke til, at for det første have vi vistnok en god Deel, som endnu ikke er samlet, og for det andet have vore Nabofolk et stort Forspring for os, saa at vi ikke let kunne kappes med dem i denne Sag. De have havt et jævnt fremskridende og aldrig afbrudt Bogværk (Litteratur) i sit eget Sprog; deres Historie og historiske Mindesager have længe ligget fremlagde til almindeligt Eftersyn, og iblandt andet have de et alene fra gammel Tid havt endeel Ordsprog opbevarede i sine Bøger, men de have ogsaa længe havt sine Ordkvæder samlede i stort Forraad. Hos os har intet saadant været Tilfældet, og derfor maatte vi naturligviis staae langt tilbage. Men derfor gjælder det ogsaa, at vi nu søge at oprette, hvad der har været forsømt, og at vi ikke tabe Modet, om end de første Forsøg ikke skulle give saa meget af sig, som man havde ventet.

Hvad nu denne Samling i Særdelesbed angaaer, da er den grundlagt ved Optegnelser, som ere gjorte efterhaanden og leilighedsviis i mange Aar. Allerede for femten Aar siden havde jeg en Samling af Ordsprog fra min Føde-Egn, og da jeg senere kom til at befare Landet for at undersøge Bygdemaalene,

blev Samlingen lidt efter lidt forøget ved Tilskud fra alle Kanter, saa at her nu vil findes noget fra de fleste Dele af Landet. Nogen Tilhjælp af Andres Arbeide havdes ikke, foruden den foromtalte lille Samling i Wilses Beskrivelse over Spydeberg og de faa Ordsprog, som kunde findes adspredte hist og her i andre Skrifter. Først nu i de sidste Aar har jeg faaet Adgang til at gjennemsee et Par skrevne Samlinger, nemlig en fra Valders og en fra Stjørdalen, og af disse har jeg for Fuldstændighedens Skyld optegnet enkelte Ordkvæder, som jeg ikke forhen havde. Idet disse Arbeider saaledes her ere benyttede, troer jeg dog, at dette ikke vilde være til Hinder for, at de ogsaa kunde udgives særskilt, om Vedkommende havde ønsket det; imidlertid vil det dog herefter blive bekvemmest, at man kun optegner alt, hvad der ikke findes i denne Samling, nemlig alle mærkelige Varianter eller afvigende Sætninger i Dialekterne, samt alle de øvrige hidtil uskrevne Ordsprog, som man ellers kunde komme ihu.

I Begyndelsen optog jeg kun hvad jeg havde hørt hos Almuen paa Landet, men senere besluttede jeg dog at optage adskilligt mere, som enten fandtes bekjendt hos Folk i Byerne eller fandtes brugt i Skrifter af norske Forfattere, forsaavidt det ellers havde en saadan almindelig Gyldighed, at det kunde passe ligesaa godt hos os som i andre Lande. Heri blev jeg endmere bestyrket ved at høre mangfoldige Exempler paa, at Ordsprog, som jeg forhen kun havde seet i Bøger, ogsaa virkelig fandtes bekjendte og brugelige hist og her i Landet. Jeg har saaledes i senere Tid ikke havt saa meget imod at optage et og andet passende Ordsprog, som jeg har kommet over ved Gjennemsyn af Ordkvædesamlinger fra andre Lande; alligevel er dog denne Optagelse skeet sparsomt og varsomt, og ved nogle Ordsprog, som virkelig ere oversatte, er ogsaa Kilden her i Bogen bleven anført. At holde sig strengt til det, som man netop havde hørt af Almuen, uden at turde gaae et eneste Skridt videre, syntes

mig her ikke at være saa ganske nødvendigt, især for en Samler, som selv hørte til Almuen og vidste ligesaa vel hvad den kunde bruge, som hvad den virkelig havde brugt. Jeg har saaledes indtaget enkelte Ordsprog, som jeg ikke egentlig har hørt i den her anførte Form, men derimod dannet ved en liden Tillæmpning af visse bekjendte Yttringer, som almindelig forekomme i en anden og løsere Form, altsaa som Talemaader, der kun behøve en liden Udfyldning for at blive fuldkomne Ordsprog. Endelig har der ogsaa været Tilfælde, hvori det var uvist, om den, som brugte Ordsproget, virkelig havde hørt det for sig, eller om det kun var hans eget Indfald; men dette har ikke forekommet mig at være til Hinder for at optage Ordkvædet i Samlingen, naar det forøvrigt i alle Maader var passende dertil.

De Ordsprog, som udgjøre den egentlige Kjerne af denne Samling, ere imidlertid komne fra Almuen, og forsaavidt de ikke syntes at være almindelige, eller saavidt de havde et eller andet særegent Sving, er deres Hjemsted her i Bogen anført. Hvor et Ordkvæde var forefundet i forskjellige Former, er den Form, der maatte ansees som den reneste og bekvemmeste, bleven foretrukken; og i flere Tilfælde er ogsaa ældre norske Ord satte i Stedet for nyere eller mere fremmede, f. Ex. Sanning for Sannheit, onnug for flittig. Thi det kunde her ikke ansees som nok at opregne alt, hvad der var samlet; her behøvedes ogsaa en vis Bragning og tildeels en Tilbageførelse til de rette fædrelandske Former. En saadan Bragning vilde ogsaa behøves i en anden Henseende, hvis man havde forefundet Ordsprog eller Sætninger med altfor grove og upassende Udtryk; men dette har dog sjelden været Tilfældet. Imidlertid kunde jeg her anmærke, at jeg i eet Punkt ikke har taget det saa strengt, som nogle maaskee kunde ville. Jeg har nemlig troet, at der ikke kunde være synderlig Fare ved at nævne visse Ting, som ere lige bekjendte for alle, nemlig for hvert Kjøn og hver Alder, og som man desuden ofte

er nødt til at omtale under et eller andet Navn. Thi ogsaa Finheden kan drives for vidt, og naar den drives dertil, at man f. Ex. paa ingen mulig Maade kan nævne „det som man sidder paa," da synes mig dog, at den er mere latterlig end fornuftig. Det slemmeste er, at man stundom vrager en uskyldig Sætning for et Ords Skyld, og derimod taaler adskillige skadelige Ordsprog, fordi de ere satte i en fiin og pyntelig Form. Til saadanne skadelige Ordsprog henregner jeg adskillige, som findes i Samlinger fra andre Lande (f. Ex. det tydske: Es ist ein kluges Kind, das seinen Vater kennt), fordi de paa en fiin Maade synes at betegne en usædelig Adfærd som noget almindeligt, og saaledes vist ikke gjøre nogen god Virkning paa den almindelige Tænkemaade.

Den Plan, hvorefter Ordsprogene her ere ordnede, kan paa en Maade ansees som ganske ny. De fleste her bekjendte Samlinger følge den alfabetiske Orden, saaledes at man først finder de Sætninger, som begynde med A, dernæst de som begynde med B, o. s. v. Hos P. Syv og Molbech ere de satte i smaa Rækker eller Kapitler efter de Ting, som de handle om; men Kapitlerne selv ere satte i alfabetisk Orden efter Overskrifterne, f. Ex. Adelskab, Advarsel, Alder, Almisse, Almue, o. s. v. I en nylig udgiven tydsk Samling findes en noget lignende Plan, idet Sætningerne gaae i alfabetisk Følge efter det vigtigste Ord, som de indeholde. I Nyerups Udvalg af P. Syvs Ordsprog findes en anden Plan, idet Ordkvæderne ere opstillede i Kapitler efter Meningen, og Kapitlerne selv ere ordnede efter deres indbyrdes Sammenhæng, f. Ex. Huus og Hjem, Forældre og Børn, Slægtskab, Venskab, Selskab, o. s. v. Da jeg begyndte med mine Samlinger, vidste jeg ikke noget om denne Nyerups Udgave, og da jeg endelig fik den at see, havde jeg allerede lagt en noget lignende Plan, som jeg siden syntes bedst om at beholde. Denne Plan er siden flere Gange bleven omlagt og forandret i enkelte

Dele, og tilsidst er jeg da bleven staaende ved den Ordning, som her foreligger. I de Ordsprog, som have en figurlig Mening, er Sætningens Grundbegreb eller væsentligste Tanke lagt til Grund for Ordningen, saa at de Ting, der tilfældigviis nævnes som Exempel, ikke ere tagne i Betragtning. Saaledes maatte f. Ex. det Ordsprog: „Naar Katten faaer for meget Klap, saa klorer den," ikke henføres til noget Kapitel om „Kat" eller „Klap," da et saadant ikke fandtes nødvendigt, men derimod enten til et Kapitel om Venskab, eller endnu snarere om Maadehold (da dette egentlig er Grundtanken), og under denne Overskrift er det altsaa indført.

Denne Ordning har den store Fordeel, at alt det, som hører ammen i Betydningen, kan sættes paa eet Sted, at enhver Afvigelse eller Variant kan tilføies paa samme Sted uden Hensyn til Formen, og endelig at Ordsprogene ved en gradviis Overgang komme til at oplyse og forklare hverandre, saaledes at der som oftest ikke behøves nogen videre Forklaring. For en Samler er den vistnok noget besværlig, da den kræver meget Arbeide, og man stundom kommer i Forlegenhed for at finde den rette Plads til et Ordsprog; men for Læseren maa den dog vist være den bekvemmeste Ordning. Vistnok gjælder ikke dette for det Tilfælde at man netop søger eller leder efter et enkelt Ordsprog, da det i saa Fald stundom kan være være vanskeligt nok at finde det. Men denne Vanskelighed vil finde Sted ved hvilkensomhelst Ordning, og jeg har nu havt Erfaring nok for, at et Ordsprog kan være ligesaa vanskeligt at finde i en alfabetisk Ordning som i en anden Ordning, da nemlig mange og maaskee de fleste Ordsprog let kunne faae en liden Forandring i Formen, saa at de ikke altid begynde med samme Ord eller samme Bogstav.

De ordsproglige Talemaader eller saakaldte Mundheld ere her adskilte fra de fuldkomne Ordsprog og satte i en Række for sig selv. Da saadanne Mundheld ikke godt kunne ordnes efter

Meningen, ere de her opstillede i en alfabetisk Orden deels efter Begyndelsesordet og deels efter det første af de væsentligste Ord i Sætningen, altsaa efter samme Plan som i Bresemanns og Molbechs danske Ordsprog. Den Samling, som her er indført, er vistnok meget for liden, da der uden Tvivl findes en stor Mængde af slige Talemaader, som ofte kunne være meget bekvemme og træffende. Ved disse Mundheld fandtes det ellers nødvendigt at tage et noiere Hensyn til Brugen, saa at intet andet maatte optages, end hvad der virkelig bruges hos Almuen og kan ansees som ægte norsk; da nemlig saadanne Mundheld lettelig kunne liste sig ind i Skriftsproget fra andre Lande og blive siden staaende, uagtet de ere ganske fremmede for Folket. Det er saaledes et af de mange Uheld ved vort Skriftsprog, at der netop vrimler af saadanne underlige Mundheld, som vor Almue hverken bruger eller forstaaer; f. Ex. at sætte En Blaar i Øinene; at gjøre sine Hoser grønne; at skyde en hvid Pind efter noget; at bryde Staven over En; at binde En noget paa Ærmet; det er Faderen op ad Dage; der er Ugler i Mosen, o. s. v.

Det staaer nu tilbage at sige nogle Ord om det Sprog, hvori Ordkvæderne her ere skrevne. Det kunde synes at være en klar Sag, at norske Ordsprog maatte skrives paa Norsk; men der er dog visse Omstændigheder, som gjøre, at Sagen ikke vil ansees for saa ganske klar alligevel. Der gives, som man veed, adskillige Tilfælde, hvori den bedste Ret kan gaae spildt, enten ved Uvidenhed eller ved Forsømmelighed fra rette Vedkommendes Side. Vi boe i et Land, som er omgivet af naturlige Grændser, og vi udgjøre et Folk, som ikke har været forstyrret ved nogen Folkevandring eller nogen Overvældelse af Fiender, men som netop i lige Linie nedstammer fra dem, som først have rydet og bygget Landet. Vi have havt et rigt og danneligt og i mange Henseender særdeles fortrinligt Sprog, og vore Forfædre have ogsaa gjort en god Begyndelse til boglig Virksomhed i dette Sprog

ved en Række af ypperlige Arbeider, som endnu findes opbevarede. Og endnu har Folket, trods alle trykkende Omstændigheder, ikke ganske glemt sit Fædrenesprog. Der er endnu et norsk Sprog, enten man saa vil kjendes ved det eller ei; enten der bliver skrevet meget eller lidet eller intet i det, saa er det dog til alligevel. Hvad skulde da være naturligere end det Ønske, at dette Sprog maatte hævdes og dyrkes? Og til en saadan fornyet Hævd og Dyrkning kunne intet være mere passeligt at begynde med end netop Folkets egne Sagn og Viser og Ordsprog eller øvrige Mindesager, som just ere sammensatte eller forfattede i Folkets eget Tungemaal.

For imidlertid at tage Tingene, som de ere, og saaledes tage de herskende Meninger og Fordomme med, ville vi først betragte det Forslag at skrive Ordsprogene paa Dansk med Behold af et og andet særegent Ord, som kunde være vanskeligt at oversætte. Denne Plan er fulgt af Wilse i hans forømtalte Samling, og Wilse kunde have Ret; thi for det første havde han hørt Ordsprogene i en Dialekt, som nærmer sig noget til Dansk, og for det andet ere de Ordsprog, som han meddeler, saa simple og almindelige, at de have omtrent den samme Fynd i Dansk som i Norsk. En saadan Plan vilde vistnok ogsaa nu finde Medhold, da der nemlig ere mange, som mene, at Norsk og Dansk er i Grunden saa ligt, at der ikke behoves nogen anden Fornorskelse end kun at optage de norske Ord, som kunde være til nogen Hjælp og Berigelse for det fælles Sprog. Nu er det vistnok saa, at der er nogen Lighed imellem Sprogene, men saa er der tillige saa megen Ulighed, at en Sammenblanding af begge Sprog vilde blive til meget Besvær, saavel i dette som i andre Tilfælde. Det er før bemærket, at Ordsprogene for en stor Deel have visse Riim eller rhytmiske Former, som grunde sig i Sprogets særegne Bygning og ikke taale nogen Overførelse i et andet Sprog. Disse Riimformer maatte nok altsaa be-

holdes, og den ſtørſte Deel af de ſæregne Ord maatte vel ogſaa beholdes; men allerede herved vilde Sprogformen blive ſaa ſtærkt afvigende fra Danſk, at man gjerne kunde tage det øvrige med og lade det være Norſk heelt igjennem. Thi det er her at mærke, at det egentlig er i Ordenes Rod eller Grund at den omtalte Ligheb for en Deel finder Sted, medens derimod Ordenes Former i Norſk og Danſk ere ſaavidt forſkjellige, at en Sammenblanding af begge Slags Former vilde føre til en ſaadan Uorden, ſom neppe vilde taales i noget Bygdemaal; thi enhver Dialekt pleier dog at følge viſſe Regler og have en indre Ligheb i Formerne. Det vilde være meget lettere at forlige de norſke Former med de ſvenſke; men jeg har dog aldrig hørt nogen foreſlaae, at vore Ordſprog ſkulde ſkrives paa Svenſk. Og til Slutning bliver det nok det retteſte, at de hverken bør ſkrives paa Svenſk eller Danſk, ſaalænge ſom nogen norſk Sprogform er at finde. Det ſkulde dog vel være tvivlſomt, om man har Ret til at fornegte et Folks Sprog, fordi det paa nogen Tid ikke har været brugt i Skrift, eller om det er nødvendigt at forvanſke Folkets ægteſte og reneſte Aandsyttringer ved at overføre dem i en kunſtig Form, ſom de aldrig have havt og aldrig ere ſkikkede til.

En anden Maade, ſom her kunde foreſlaaes, var at ſkrive hvert Ordſprog i det Bygdemaal, hvori man ſørſt havde hørt det eller faaet det optegnet. Denne Maade var ganſke naturlig; men den vilde dog have viſſe Ulæiligheder. Der er nemlig manfoldige Ordkvæder, ſom ere almindelige over hele Landet; diſſe maatte da enten ſkrives i mange Maal, hvilket vilde blive altfor vidtløftigt, eller ogſaa i et enkelt Maal, ſom derved kom til at faae en meget ſtor Overvægt over de andre Dialekter. Derved vilde det komme an paa, hvilket Sted man havde faaet de fleſte Ordſprog fra, og altſaa vilde det beroe paa et blindt Tilfælde, om den ene eller den anden Dialekt ſkulde blive den herſkende. De øvrige Ordſprog maatte da ſkrives i ſaa mange Bygdemaal,

ſom man havde noget optegnet i, og det vilde da blive meget vanſkeligt at faae dem rigtigt ſtrevne. Men herved vilde Læſeren faae mange Sprog iſtedetfor eet, og han vilde da neppe finde det Umagen værdt at lære dem alle. Dette vilde være en ſtor Uleilighed; thi Eenhed er viſnok nødvendig i ethvert Sprog, ſom ſkal vente nogen Anſeelſe, men den er dobbelt nødvendig i et Sprog, ſom Folk have ſtærke Fordomme imod, og ſom de viſt ikke ville forſøge at lære, naar ikke dette kan ſkee med nogen Mageligheb.

En tredie Maade var det at overføre alle Ordſprog i en eneſte Dialekt, ſom da maatte være en af de bedſte, og denne Maade vilde være meget bedre; thi da vilde man dog faae en enkelt Sprogform heelt igjennem, og alt vilde have indbyrdes Ligheb og Sammenhæng. Men naar man gjorde ſaa meget ſom dette, kunde man ogſaa gjøre noget mere. Det er nemlig Tilfældet, at endog de bedſte Bygdemaal have en eller anden Mangel, ſom kan oprettes ved Hjælp af et andet Bygdemaal, der netop i et enkelt Tilfælde kan have den bedſte Form, ſaaledes ſom denne findes i det gamle Sprog. Man behøvede altſaa ikke at holde ſig ſtrengt til noget enkelt Bygdemaal; man kunde gaae frem efter en beſtemt Plan og overalt udvælge den fuldkomneſte Form, ſom der var Adgang til. Og da nu Ordſprogene for en ſtor Deel ere almindelige og altſaa en fælles Eiendom for det hele Folk, ſaa vilde det være retteſt at opſtille den Sprogform, ſom bedſt kunde paſſe til et Slags Grundlag eller Middelpunkt for alle Bygdemaal; og dette vilde da netop blive den Form, ſom nærmer ſig meſt til det gamle Sprog.

Denne ſidſte Plan er det, ſom jeg her har fulgt, og Ordſprogene ere altſaa ſtrevne i en Fællesform eller et Normalſprog, omtrent efter den Plan, ſom er fremſtillet i mine „Prover af Landsmaalet“ (Side 72 og følg.). Der var naturligviis ikke Leilighed til at anføre, hvorledes Ordſprogene lyde i hvert Byg-

demaal, og man maa altſaa ikke undres over, at man ikke netop finder de tilvante Former, eller at et Ordſprog f. Ex. ikke er ſkrevet paa Valders Maal, naar der dog ſtaaer anført, at det er fra Valders; thi Meningen hermed er kun den, at ſelve Ordſproget eller Sætningen er meddeelt ſom brugelig i det omtalte Diſtrikt; og imidlertid er Forandringen i Formen ikke af det Slags at man kan kalde det nogen Forvanſkning. For Reſten ſtaaer det enhver frit for at læſe diſſe Ordſprog med den Form og Udtale, ſom han er vant til i ſit eget Maal; ja dette bliver vel endog det bedſte, ſaa længe ſom man ikke har Adgang til nogen mundtlig Veiledning.

I nogle faa Tilfælde er Skrivemaaden lidt anderledes her end i de ovennævnte Prøver af Landsmaalet. Saaledes er her ſkrevet „dat" og „kvat" iſtedetfor da og kva, „verd" for vert (ɔ: bliver), „Deigja" for Deia, „Sjø" for Sjø, og „Snjo" for Snø; fordi diſſe Former ere rettere. En mere gjennemgaaende Forandring er det, at det andet (eller ſvage) Hunkjønsord har her faaet „a" iſtedetfor „o" i den beſtemte Form, f. Ex. Viſa, Klokka. Herved indtræder rigtignok den Særegenhed, at diſſe Ord blive lige i den beſtemte og ubeſtemte Form; men heraf mærker man dog ingen ſynderlig Uleilighed i den ſammenhængende Tale, og desuden kunde dette vanſkelig undgaaes, uden ved ligefrem at optage den gamle Form med „an" (Viſan, Klokkan), hvilket dog vilde have en almindelig Vane imod ſig, og derhos lede til beſværlige Følger, nemlig til Krav paa en lignende Udfyldning i alle andre Hunkjønsord. — Det maa endnu bemærkes, at adſkillige grammatiſke Former her ere benyttede, ſom ſtrengt taget ikke ſtemme med den egentlige Plan. Dette grunder ſig deels derpaa, at Ordſprog ſtundom have en gammeldags Form, ſom er forældet i Dagligtalen, deels derpaa, at de, netop ved ſin ſæregne bundne eller rimede Stiil, ofte kræve et eget Stavelſemaal, ſom ikke gvdt kan overſtrides; og da nu Dialekterne

tilbyde ſnart en længere og ſnart en kortere Form, ſaa har jeg i enkelte Tilfælde netop benyttet mig deraf. Saaledes findes her ofte: er, ſkal, kann, vil, — iſtedetfor: ero, ſkulo, kunna, vilja (i Fleertal), nemlig hvor den ſidſte Form vilde fordærve Klangen ved at give en Stavelſe formeget. Derimod er der en enkelt længere Form, ſom ofte er meget nyttig for Velklangen, nemlig Formen „er," i Adjektiverne og nogle Verber, f. Ex. ein høger Rett, ein visſer Daude; han eter (for: et, o: æder). Denne Form, ſom egentlig ikke hører til den opſtillede Plan, er her i enkelte Tilfælde beholdt, f. Ex. Dan ſom eiger Gruva (Side 112), deſs meir ein ſtryker Katten (S. 151), da nemlig Formerne „eig" og „ſtryk" her vilde give en ſtærk Misklang. En ſaadan Brug af gamle Former findes ogſaa ofte i de ſvenſke og danſke Ordſprog; f. Ex. Onämnder er oſkämder (Grubb); Han ræddes Ild ſom brænder er, og Hund ſom bidden er (P. Syv).

Der kunde endnu være meget at ſige om nogle af de Ting, ſom her ere kortelig berørte; men denne Fortale vil vel allerede ſynes at være hellere for lang end for kort, og ſaaledes bliver da denne Bog herved forelagt Almeenheden i det Haab, at den maaſkee kunde hjælpe til en fornuftig Bedømmelſe af nogle fædrelandſke Minder og Forholde, ſom hidtil ikke have været tilſtrækkelig bekjendte.

Forkortninger.

Ag. Stift, — Agershuus Stift.
B. Stift, — Bergens Stift.
Fl. — Fleertal.
G. N. — Gammel Norſk.
Isl. — Islandſk.
Jf. — Jævnfør, ſee til Sammenligning.
Kr. Stift, — Kriſtianſands Stift.
No. — Nummer, eller Kapitel.
Sdm. — Søndmør.
Tell. — Tellemarken.
Tr. Stift (eller Trondhj.), — Trondhjems Stift.
Udt. — Udtales.

Første Afdeling.

Ordsprog. (Ordtoke).

I. Tanke og Erfaring.

(Herunder henlægges: Tanke, Tro, Erfaring, Opmærksomhed, Hukommelse, Viden, Forstand, m. m).

1. Tanke.

Tanken heve vide Vegar.[1] — Hugen leikar so vida. (Landstads Folkeviser, S. 642).

D'er[2] inkje for høgt fyre Hugen.

Han er vonen Manns Hugen. (D. e. Menneskets Tanke er dristig, den forlanger meget). Fra Tellemarken.

Tanken er inkje god aa tygla[3]. Eller: aa toyma. (Tell.)

D'er Band fyre Talen, men inkje fyre Tanken.

Dat gjeng inkje alle Tankar i ein Sekk. (Trondhjems Stift).

Ingen fer[4] so fort, som han tenkjer. — Hamen kann inkje fylgja Hugen.

[1] Eller Vegjer (G. N. vegir). [2] Istedetfor „dat er". [3] D. e. toile, holde i Tømme. [4] Præs. af fara. Derimod „fær" af faa.

Ein tenkjer ſo myket, og torer[1] ſo litet.

Kvar tenkjer paa ſi Torv.[2] — Dat tenkjer kvar paa ſitt, ſume paa eitt og ſume paa hitt.

Dan tyrſte tenkjer paa Drykken; dan ſvoltne ſer etter Mat.

Naar ein ſer ein Elding[3] ſo tenkjer ein paa Tora.

Tankar koma inkje til Tings.

Tankar ganga tollfrie.

Kom alle Tankar fram, ſo fekk mange Laſt og Skam.

D'er ingen ſo god, han ei heve ein vond Tanke.

Vonde Tankar ſkal ein mota paa Durſtokken[4]. — Eller: Naar vonde Tankar banka paa, ſo berre lat atter[5], lat dei ſtaa. (Fra Valders)

Beſte Tankarne koma ſiſt. (Eller: for ſeint).

Ettertanken er god, men Fyretanken er beſt. (o: Det er bedſt at tænke ſig om førend man ſtrider til Værket).

Stuttaſte Tanken heve lengſte Leggjerne. (D. e. Jo mindre man betænker ſig forud, des mere maa man gaae og umage ſig ſiden). Hardanger.

Dat ein inkje heve i Hauſen, fær ein hava i Foten. Eller: Dat ſom ein inkje heve i Hovudet, lyt ein hava i Føterne. (Tell. og fl. — Omtrent ſamme Mening ſom det foregaaende, og anvendes iſær paa det Tilfælde, at man maa vende tilbage efter noget, ſom man har glemt).

2. Gisning. Formodning.

Dan ſom giſſar, han anten lyg elder ſegjer ſant. — Dan ſom ſkal giſſa og ſpaa, han anten lyg, elder raamar han paa.[6] (Hardanger).

[1] tør. [2] Førnødenhed. [3] Lynild. [4] Eller: Dyrſtokken. (Tærſtelen). [5] luk til. [6] træffer han paa det rette.

D'er inkje godt aa gita[1], ſom ingen kann vita. — Eller modſat: D'er godt aa gita, ſom alle kann vita.
Dat gjeng inkje alt, ſom ein giſſar.
D'er inkje alt Viſſa, ſom me giſſa.
Dat verd inkje alt, ſom ein vonar.[2]
Dat gjeng inkje alt ſo ille, ſom ein ottaſt, (og inkje alt ſo væl, ſom ein vonar).

3. Tro og Tvivl.

Dat hjelper ſig kvar med ſi Tru. Eller: D'er kvar Mann hjelpen med ſine Tru[3].
Likſom ein trur, ſo gjeng dat. (Eller: ſo ſkjeer dat).
Dat ein helſt vil høyra, dat trur ein ſnart.
Fyrſt ſkal ein tvila, og ſo ſkal ein tru.
Dat ein ſjølv fær ſjaa, dat ſlepp ein aa tvila paa.
Dat gjeng Syn fyre Segn. (ɔ: Syn gaaer over Sagn). Jf. det gamle: Sjón er sögu rikari.
Ein ſkal tru Augat meir en Øyrat.
Ein ſkal inkje tru alt, ein høyrer. — Eller: Ein ſkal inkje tru alt ſom ſagt er, og inkje ſegja alt ſom tenkt er.
Ein ſkal tru alle væl, og beſt ſeg ſjølv. (Nemlig hvor det gjælder om at ſee med egne Øine).
D'er vondt aa tru alle; d'er verre aa tru ingen. — D'er ilt med Øvtru,[4] og verre med Vantru.
Der ei Utru[5] kjem inn, er ho ſein aa faa ut.
Sanningi[6] er ſeinaſte trudd. — D'er lett aa faa Lygni trudd; d'er ſeinare med Sanningi.

[1] Eller: gjeta (ɔ: gjette). [2] formoder. [3] „Tru" tages her i den videſte Betydning, nemlig: det ſom man troer om en eller anden Ting. [4] formegen Tro, Lettroenhed. [5] ond eller falſk Tro. [6] Bruges oftеſt i den nyere Form: Sannheiti.

Dan ſom inkje vil tru Lygn, ſkulde helder inkje faa høyra. (I Spøg, naar man fortæller noget, ſom man ikke ſelv troer).

4. Erfaring. (Røynſla).

Dat eg ſer meſt, dat trur eg meſt.
Dat ein røyner meſt, dat veit ein beſt.
D'er inkje løynt,[1] ſom er lengje røynt.
Han ſkal myket røyna, ſom lengje ſkal liva.
Han ſkal myket merka, ſom vida ſkal vanka. — Eller: Han ſkal myket ſjaa, ſom lengje ſkal liva og vida vanka. — Eller: Han røyner myket, ſom ræſer[2] vida.
Ein lærer ſo lengje, ſom ein liver.
Dan eine Dagen lærer dan andre. — Aar læra meir en manga Bøker.
D'er Verdi, ein ſkal læra i. Lærer ein inkje annat, ſo lærer ein ganga ſpakt. (Fra Valders).
Dar ein inkje kjem, er ein inkje kjend.
D'er myket løynt fyre dan, ſom litet heve røynt.
Han undraſt myket, ſom litet veit. — Han lær aat Ær,[3] ſom inkje Saar heve havt.
Ein veit inkje kvat vondt er, fyrr ein er fram i komen.
Han kjenner Kloi,[4] ſom klorad er.
Han kjenner Bikkja, ſom biten er.
Han ottaſt Eld, ſom brend er, og Hund, ſom biten er. Eller: Brent Barn ſkyr Elden. (Efter Svenſk og Danſk).
Han kjenner Vatnet, ſom vadet heve.

[1] ſkjult. [2] gaaer. Af Raas (Vei). [3] Egentlig „Er" (ɔ: Ar). [4] læs: Klo-i.

Han kjenner Steinen, ſom Støyten fær. Eller: Ein kjenner Steinen, naar ein ſtuper[1] paa han.
Ein kjenner Skjeret, naar Skipet ſtøyter paa.
Naar Laſſet velt, ſo ſer ein, d'er galet kjøyrt.
Dat ein lærer av ſin Skade, dat hugſar ein lengſt.
Røynſla er ein dyr Læremeiſter. — Eller: Røynſla er ein god Læremeiſter, alt[2] ſo inkje er for dyr.
D'er betre læra av ein Skade en av two.
D'er ilt aa ſtøyta ſeg two Gonger paa ſame Steinen.
Ein Gong narrad er ingi Skam; d'er verre naar d'er two.
Lat han raada, ſom røynd er. — Røynder[3] Manns Raad er beſt.
Han ſkal ganga fyre, ſom Vegen veit.
Gamall Heſt hittar Vegen beſt.
Gamall Rev er vond aa veida.
Gomol Mus er inkje fangad fyre eitt Hol.

5. Opmærkſomhed og Ligegyldighed.

Han ſkal ſjaa væl, ſom ſant vil ſegja.
Han ſkal lyda væl, ſom vitna ſkal. (Valders og fl. — Ofte ſpotviis om nysgjerrige og ſladderagtige Folk).
Ein ſkal baade høyra rett og føra rett. Eller: Dan ſom vil herma[4] rett, ſkal høyra rett. (Jf. P. Syv's: Brang Hørelſe gjør brang Fremførelſe).
Fyrſt maa ein ſjaa, ſidan ſegja fraa. (Ikke tale om Tingen, førend man har ſeet den).
D'er myket, me ſjaa og inkje gaa[5].
Dat ein traar meſt, er dat ein gaar meſt. (ɔ: Det man helſt vil have, lægger man meſt Mærke til).

[1] Eller: ſtyp, ɔ: falder. [2] ſaafremt. [3] det ſamme ſom røynd (erfaren). [4] ſige efter, fortælle. [5] lægge Mærke til.

Dar er Augat meſt, ſom dat uner[1] beſt.
Augat vil vera dar ſom kjært er, og Handi dar ſom ſaart er. (Ogſaa Svenſk).
Dan ſom inkje vil ſjaa, ſkal inkje faa.
Han er blindaſte, ſom inkje vil ſjaa. (Efter Wilſe's Samling af norſke Ordſprog).
D'er leidt aa ſyna dat ingen vil ſjaa.
D'er tungt aa tala fyre tome Stolar.
D'er tungt aa ſpela, dar ingen vil danſa.
Ein ſkal myket høyra, fyrr Øyro detta av. (Ogſaa Svenſk og Danſk).
Han er heppen, ſom heve tjukke Øyro. (D. e. ſom taaler at høre meget).
D'er ſo myket te ſjaa, og ſo litet te faa.
Dat Augat inkje ſer, dat gjer' inkje Hjartat ſaart. — Dat eg inkje ſer, er meg ingi Sorg.
Dat ein inkje ſer, dat ſakar[2] inkje. (F.Ex. om Uorden ved Madlavningen. Jf. P. Daſs: „Hvad ſom ei dit Øie ſeer nøie, kan du uden Harme fordøie)."
Dat Augat ſom inkje ſer, dat ſlepp aa graata. (Valders og fl.).
Han ſaknar inkje, ſom inkje heve ſet.
Han græt inkje fyre Gull, ſom inkje heve aatt.
Dat eg inkje veit, gjerer meg korkje kald elder heit.
Han verd inkje alltid feit, ſom myket veit. — Viſſte Fuglen kor fatig han er, ſo ſong han inkje ſo fagert.

6. Nysgjerrighed. Videlyſt.

(Forvitna).

Augat og Øyrat verd aldri mett. (Efter Bibelen).

[1] befinder ſig, bygges. [2] hindrer, ſkader.

D'er underlegt Øyra, ſom inkje vil høyra. — D'er ein Gap, ſom inkje vil vita.

Han verd inkje vis, ſom inkje er forviten.

D'er kleent Ty, ſom inkje toler, at ein ſer paa dat.

Dat gjeng inkje Gyllingi[1] av, med di at ein ſer paa.

D'er inkje forbodet, at Katten ſer paa Kongen.

D'er mangt, ein ſkal ſjaa, og inkje taka paa. — Ogſ. Sjaa ſkal du faa, men inkje røra. Eller: Nog ſjaa men inkje røra.

Ein ſkal lata Augat ganga, og Handi hanga. — Hedder ſædvanlig: Lat Augo gaa og Henderna ſtaa.

Forviten verd inkje alltid fegen[2]. — Hedder ogſaa: Forviten Mann kjem ſtundom ille fram. (Tellemarken). Forviten kjem atter ſkiten[3]. (Bergens Stift).

Dan ſom græv i alla Gruvor, han finn væl einſtad Eld.

Dan ſom vil ſmaka paa alt, han fær baade ſurt og ſalt.

Dan ſom er allſtad framme, er ingenſtad væl komen.

Villbaſſen vil allſtad rota. (Efter Peder Daſs).

Dan ſom ſer igjenom Veggen, han ſer dat han inkje vil.

Han høyrer ſjeldan ſitt Lov, ſom paa Lur ſtend. (B. Stift og ſl. — Svarer til det danſke: Den ſom lurer, hører ſin Skam).

7. Hukommelſe.

Høyra og inkje hugſa er faafengt.

Deſs meir ein høyrer, deſs meir ein gløymer.

Fyrſte Minnet varer lengſt. — Eller: Barnaminnet vil vara lengſt.

Fingrarne minnaſt dat, dei fyrr hava gjort.

1 Forgyldningen. 2 Ogſ. fegjen (feien), o: glad. 3 ſtidden. (Udt. med aabent i, næſten ſom ſtjeten).

D'er greidt aa finna ein gamall Kjøyreveg. (F. Er. naar En ſkal æde i Mørke).

Dat ein gløymer heime, dat hugſar ein paa Vegen. — Hertil ogſaa det foranførte: Dat ein inkje heve i Hauſen, fær ein hava i Foten.

Naar Saaret er grødt,[1] er Sviden gløymd.

Naar Vaaren kjem, er Vinteren gløymd.

Eten Mat og ſlitne Klæde vil ingen minnaſt.

Godmaten er gløymd, ſo ſnart han er gløypt.[2] Eller: Naar Biten er gløypt, er han gløymd. (Ogſaa Islandſk).

Dan Snjoen,[3] ſom fall i Fjor, er longo[4] gløymd. Eller: Kvar vardt av dan Snjoen ſom fall i Fjor? (Wilſe).

D'er inkje gløymt, ſom gjøymt er. — Eller: Gjøymt er inkje gløymt.

Dat vonde er betre gløymt en gjøymt.

Dat vonde er gjerne gjøymt, og dat gode gløymt.

Dat minneſt meir illegjort en vælgjort. — Ogſ. Dan ſom gjerer vondt, vil gløyma; dan ſom lid, vil lengje gjøyma.

8. Viden. Uvidenhed.

D'er aldri verre en vita litet. (Tell.). — Han er armaſte, ſom inkje veit.

D'er betre vita rett en vona rangt.

Han lyt alltid læra, ſom litet veit.

Han ſkal kjenna Urett, ſom Rett vil gjera. (P. Juel).

Dat ſom ein veit, kann ein varaſt fyre. — Ein kann inkje varaſt fyre dat, ein inkje veit. — (Jf. G. N. Varla má ill varast, nema viti).

Dat Lyte, ein inkje veit, er verſt aa vøla.[5]

[1] lægt. [2] ſlugt. [3] Eller Snøen (ɔ: Sneen). [4] for længe ſiden. [5] Eller vela, ɔ: rette paa.

Ukjend Sykja er laak[1] aa lækja.
D'er vondt aa vada, dar ein inkje ser Botnen.
D'er vandt fyre dan blinde aa døma um Liten. — Dan dauve domer um Læta: dat kann ſo litet ſæta;[2] dan blinde domer um Lit: dat viſer ſo litet Vit.
Naar blind leider blind, ſo fella dei baade i Grefti.
Han veit Vegen beſt, ſom gjekk han ſiſt.
Han kjenner Baaten beſt, ſom bygt heve.
Han kjenner Knuten, ſom knytt heve.
Vitet lettar Stritet. (Forſtand letter Anſtrengelſen). — Minſte Vitet fær ſtørſte Stritet. — Hadde me ſtørre Vit, ſo hadde me mindre Strøv og Strit.
Han lyt vera ſterk, ſom ſtyven[3] er. — Naar ein veſall er viis, og ein ſtyven ſterk, ſo duga dei væl til kvar ſitt Verk.
Viſſte Heſten ſi Magt, ſo let han ingen rida ſeg.
Han tarv god Lukka, ſom litet Vit heve. Eller: Ein Gap treng ei god Lukka.
Han fær lita paa Lukka, ſom litet Vit heve. — Dat ſom vantar i Vit, fær Lukka fylla.
D'er Lukka, ſom gjerer Gapen gamall. (Thi ellers vilde han ſnart ødelægge ſig).
Vaar Herre er Lagverja fyre Daararne. (Efter Wilſe's norſke Ordſprog, hvor det hedder „Vor Herre er Daarers Formynder." Ogſaa Svenſk og Danſk).
Gapen veit ſtundom dat, ſom inkje dan viſe veit.
Gamle Gapar verda aldri viſe.
Ein møter like ſnart ein gamall Gap ſom ein ung.
Naar ſom ein Gap læſt vera vis, verd han fyrſt til Laatt og Glis.

[1] ſlem, vanſkelig. [2] betyde. [3] eenfoldig.

9. Forſtand, Viisdom.

D'er betre Vit en Venleike.[1] — Vitet veks, og Venleiken minkar.

Ein ber inkje betre Byrd en myket Vit. (Efter Haavamaal).

Vitet ſkal vekſa, ſo lengje ſom Aari aukaſt.

Ungdom og Visdom er ſjeldan ſaman.

Vitet kjem ſeint; Vanvitet kjem tids nog. (Fra Telemarken).

Ein fær leita lengje, fyrr ein finn Vitet. (Tell.)

Ein fær inkje Vitet, fyrr ein inkje gjerer med di.[2] (Nemlig naar man allerede har forſeet ſig). — Ein fær inkje Vit i Hauſen, fyrr Haaret rek av[3]

D'er Skade, ſom gjerer Mannen vis. — Av Skade verd ein vis og inkje rik. (Jf. Erfaring, No. 4).

Av annan Manns Skade ſkal ein verda vis.

Skade og Skam lærer Folk fara viſare fram.

I Vanden[4] ſkal ein Vitet royna.

Han ſkal bruka Vit, ſom Vit heve.

Dei viſe maa bota, dat Gaparne brjota.

Dar inkje Vit er inne, kjem inkje ut.

Visdomen kann ein dylja, men Daarſkapen inkje.

Visdom er inkje Ervegods. — Eller: V. er ein Midel, ſom ingen erver. (Tell.).

Visdomen rekk inkje alltid til.

Dei viſe kann og fara vilt. Eller: — forſjaa ſeg.

D'er ingen ſo klok, han ei forſeer ſeg. — D'er inkje ſo vis ein Mann, han aldri villaſt kann.

Dan ſom var fyrevis, vilde aldri forſjaa ſeg.[5]

[1] Skjønhed. [2] behøver det. [3] falder af. [4] Vanſkeligheder. [5] Har flere Forandringer, ſaaledes paa Søndmør: „Den ſo va' fyreviſe, ſo gjor' ikje han att-yve ſe." (Han gjorde ikke noget ſom kom tilbage over ham, d: blev ham til Meen).

D'er ingen, ſom ſtyrer Vitet aaleine. Eller: Dat kann inkje vera alt Vit i ein Haus.

For myken Klokſkap er Daarſkap. — Ovvis og uvis er meſt likt.

Alt for vis fær ingen Pris. Eller: er Gapen lik. (Jf. det ſvenſke: „Alt för klok är störſta tok).“

Einvis og uvis er myket likt.

Dan ſom er ſjølvvis, verd aldri vis.

D'er Vitet, ſom viſer Svini Vegen. (Fra Valders).

Dat vil Vit te gjera ſeg galen og.

10. Galſkab. Griller.

D'er vondt, naar Vitet vantar.[1] Ogſaa: D'er vondt etter Vitet leita. (Tell.).

Vitloyſa er verſte Loyſa.

Galne Folk ſkal ein ganga or Vegen fyre.

Dan ſom er galen, han heve dat i Hovudet. (D. e. har ſin Skade i Hovedet. Bruges meſt om dumme og ubeſindige Folk).

Mannen viſſte inkje, at Kjeringi var gali, fyrr ho ſong, daa ho aat. (Spotviis om En, ſom ſynger eller leger i Utide).

Mangein er galen og gaar[2] dat inkje; mangein heve Vit og naar dat inkje. (Tell.).

Av galne Folk og ſmaae Born ſkal ein verda vis.

Dan øre[3] ſegjer det ſanne. (Tell. Valders). Ellers: Dan galne ſegjer Sanningi. Ogſaa: Dan galnaſte ſegjer ſannaſte. — Smaae Born og øre Folk ſegja Sanningi. (Valders).

[1] mangler. [2] mærker. [3] ør: gal; egentlig: ſvimmel, forvirret.

11. Drømme.

Dat ein vonar vakande, dat ſer ein ſovande.

Dan tyrſte drøymer um Drykken. Dan drukne drøymer um Torſten.

Sui[1] drøymer um Drav, og Kjeringi um ſin Stav. Eller: Purka drøymer o. ſ. v. (Valders og fl. Ogſaa Svenſk og Danſk).

Draumen gjeng høgre en Hugen. — Eller: Hugen fer høgt, og Draumen høgre.

Draumen er ſom Straumen (ſtundom mot og ſtundom med).

Paa Drøſor[2] og Draum giv eg ingen Gaum.[3]

12. Spaadom.

Spaadom er vis Manns Von.[4] (Efter det gamle: „Spá er spaks geta).“

Dat løyp ofta Troll i Ord. (Bergens Stift og fl. D. e. Man kommer ofte til at ſige noget, ſom ligner en Spaadom, nemlig ved at nævne en Hændelſe, ſom ingen venter, og ſom dog virkelig indtræffer). Jf. det følgende.

Naar ein talar um Trolli, daa ero dei næſt. (Valders og fl. Ligeſaa i Svenſk).

D'er lett aa ſpaa dat alle kann ſjaa.

Han ſpaar ille, ſom rædd er.

Dat veks inkje alt, ſom ſaatt er; dat verd inkje alt, ſom ſpaatt er. — Jf. No. 2: Dan ſom ſkal giſſa og ſpaa, han anten lyg, elder raamar han paa.

Dat gjeng ofta betr, en Boki ſpaar. (Iſær om Almanakken).

[1] Soen. [2] Sladderhiſtorier. [3] Agt, Opmærkſomhed. [4] Formodning.

Mannen ſpaar, Store-Mannen raa'r. (Sdm.). Ellers: Mannen ſpaar, og Gud raa'r.

II. Sind og Stemning.

(Hertil henføres Sindelaget og de perſonlige Stemninger, hvorimod de ſelſkabelige Stemninger indtages under Samlivsforholdene).

13. Sindelag, Art, Natur.

Dat vil kvar ſin Givnad[1] fylgja. Oftere: Dat lyt kvar ſi Natur fylgja.

Givnaden gjeng yver Tukti. (Bruges ofte i den danſke Form: Naturen gaaer over Optugtelſen). — Kjøyr Naturi ut med Kjeppen; ho kjem endaa atter.

Dat krøkjer ſeg til Krok, ſom Krok ſkal vera. (Valders og fl.).

Dat fær tidlege Tenner, ſom Udyr ſkal vera.

Dat er inkje ſtort Troll, fyrr dat ſkal hava Nova.[2] (D. e. Et lidet Kryb ſkal ogſaa have ſin Hale). Nordhordland og fl.

D'er inkje ſtor Gris, fyrr han ſkal ſlaa Krok paa Nova. (Tell.).

Fuglen flyg aldri ſo vida, han heve ei ſame Vengjerne ved Sida. (Bergens Stift).

Hyſa[3] fer aldri ſo vida, ho heve ei ſame Flekken paa Sida. (Hardanger).

Kui gjeng aldri ſo langt, at Nova ei fylgjer med. (Wilſe).

Hund er Hund, um ſo Haari var gylte.

Ulven ſkifter Haari, men inkje Hugen. — Ogſaa: Ormen ſkifter Hamen, men inkje Hugen.

[1] Natur. [2] Hale. [3] Kulleren (en Fiſk).

Um ein klæder Sui med Silke, ſo legg ho ſeg i Søyla. (Ell. i Sorpet). — Su er Su, um ho bar baade Sylv og Silke.

Um d'er aldri ſo heitt, ſo er Katten kald um Noſi. (Tell.).

D'er Gjeiti lagat, at ho ſkal gnaga. (Hedder egentlig: „Gjeite laga' er aa naga." Tell.).

Hund gjerer Hunda-Verk. Eller: Hund gjerer Hunds Gjerning.

Dat verd inkje god Buhund[1] av ein Varg-unge. (Stjørdalen).

Dat verd aldri Folk av Fe. — Ein fær inkje Fe til Folk, um ein giv dat Folkemat. (Tell.).

Han ſpring langt, ſom ſpring ifraa Nova ſi. (Tell.).

Ein kann fara ſo vidt ein vil, ein fer inkje fraa ſeg ſjølv.

D'er Vit, ſom ſkal venda Hugen.

D'er Tukt, ſom ſkal temja Bjørnen. — Tid og Tukt fær mangt eit Mod til aa dovna.

14. Vane.

Vanen er dan andre Givnaden. Eller: Vanen er en ny Natur.

Vanen er vond aa venda. — Eller: Gamall Vane er vond aa attervenda.

Vanen er verre en Fan'en.[2] (Sogn).

Vanen vil alltid vekſa. — Dat litle dræg dat ſtore etter ſeg.

Ein vond Vane dræg ein annan etter ſeg. — Naar ein Uvane gjeng ut, kjem ein annan inn.

D'er vondt aa venja dat Svin or Aakren, ſom i er vant.

[1] Hyrdehund. [2] Egentlig Fanden. G. N. fiandinn.

Han toler litet vondt, ſom er væl van.
Ein venſt med dat vonde, til ein tykjer, d'er tollegt. — Vanen gjerer dat vonde lettare.
Ein lyt venja ſeg dan Vanen, ſom ein treng til. (Tellemarken og fl.)
D'er dan gode Vanen, ſom dan vonde ſkal driva.

15. Smag og Behag.

D'er ſo mange Sinn, ſom d'er Kinn. (Nordland, Sdm.) Ogſaa: D'er ſo mange Sinni ſom Skinni. (I Spøg). — Ellers: So mange Hovud, ſo mange Sinn.
D'er vondt aa faa mange Hovud under ein Hatt.
D'er ilt kjoſa annan Mann Mat. (Tell.).[1] — D'er vandt aa velja aat ein annan.
Annan Manns Vilje er vand aa vita.
D'er inkje lett aa gjera alle til Lags.
Han fær nog aa gjera, ſom ſkal gjera alle til Nøgjes.[2] — Han ſkal tidleg' uppe vera, ſom alle til Lags vil gjera.
D'er ingi Log,[3] ſom er alle til Lags.
Dat blæs ingen Vind etter alle Manns Ynſkje. — Kor Vinden blæs, er dat ein ſom fær Androdr.[4]
Dat likar inkje alle eitt; ſume vil ha' kaldt og ſume heitt. (Eller: ſume ſkrint og ſume feitt).
Dat likar kvar ſitt; dat verd di[5] all Mat eten. Stundom med det Tillæg: — og alla Gjentor gifta. Eller: — og alle Klæde ſlitne.
Sume lika Moderi, og ſume Dotteri.

[1] I Tellemarken hedder det egentlig: „D'er ilt kjoſe annen Mat" (ɔ: det er vanſkeligt at vælge Mad for en anden); altſaa „annen" iſtedetfor „androm" (Dativ). G. N. öðrum. — [2] „te Nøies," ɔ: tilpas. [3] Lov. [4] Modvind. [5] derfor.

Um Likingi er langt aa trætta.
Kraaka tykjer beſt um ſine eigne Ungar. — Trollkjekſa trur, at hennar Ungar er dei fegſte.[1] (Stjørdalen).

16. Lyſt og Villie.

Dat veit Hug, ſom inkje veit Ham. (D. e. Ingen Skabning er ſaa dum, at den ikke kjender ſin Lyſt, eller veed hvad den vil have). Sondmør.
D'er Hugen, ſom viſer Dugen. (Lyſt viſer, hvad En duer til).
D'er Viljen, ſom driv Verket.
Hugen dræg halve Laſſet.
Viljuge Heſtar draga tunge Laſs. (P. Daſs). — Stor Lyſt kann draga ſtort Laſs.
Viljug Heſt ſkal vera maatelege leſt.
Han er ram, ſom vil fram. (D. e. Den ſom vil fremad for Alvor, formaaer meget). Tellemarken.
Han gjeng lett, ſom lengtar fram.
D'er ingen Krok aat Ertre-Aakren. (D. e. Man gaar gjerne did, hvor man finder noget behageligt). Smaalenene. Ogſaa Svenſk.
Matkrok er ingen Avkrok. (Tell.).
Matbyrda er aldri tung. (Stjørdalen).
D'er lett Byrda, ſom med Lyſt er bori.
Naar Barnet fær ſin Vilje fram, ſo græt dat inkje. Eller: Naar Barnet fær ſin Brek,[2] ſo græt dat inkje. (Rummedal).
Han er god til aa lokka, ſom etter vil hoppa.
Han er god til aa jaga, ſom undan vil fara.
Dat, ein heve Lyſt til, dat heve ein Lukka til. (Valders).

[1] fagreſte. [2] Begjæring. Af breka.

D'er alt væl, ſom er til Vilje. — Han lid ingen Urett, ſom ſjølv vil hava.

D'er mangt, ſom dan ſjuke lyſter.

Dan ſom er tannlaus, vil ogſo tyggja.

Han er heppen, ſom veit kvat han vil.

Uvilja Verk er inkje reknande. (Hvad man gjør mod ſin Villie, er ikke at tilregne).

D'er vondt aa faa dan Hugen inn, ſom ute vil vera.

D'er hollaſte[1] Hugen, ſom kjem av ſeg ſjølv.

Dan Hunden, ein noyder til Skogs, dan veider ein litet med. (Bruges ogſaa i de Egne, hvor Jagt med Hunde er ganſke ubekjendt).

Dar ſom er ingen Hug, er helder ingen Dug. — Ogſaa: Dugen er ſom Hugen. (D. e. Som Lyſten er, ſaa er Dygtigheden). Dog hedder det ogſaa: Dugen er inkje alltid ſom Hugen. (Evnen er ikke ſom Villien). Ogſ. Hugen gjeng inkje burt med Dugen. (Tell).

Han kann inkje, ſom inkje vil.

Dan ſom inkje vil, han vender Ryggen til.

D'er inkje godt aa gilja[2] dan Moy, ſom heve ein annan i Hugen. (Landſtad, Folkeviſer, S. 377).

D'er vondt aa gjæta dan Hona, ſom ute vil verpa.

Gjeiti er inkje god aa ſtengja (naar ho vil i Aakren).

Forboden Hug er heitaſte.

D'er leidt aa vilja og inkje vinna.[3] — Leidt hava Hug og inkje Dug.

D'er leidt aa hava Lyſt og inkje Lov. — D'er Synd i dan ſom vil, og kann aldri ſleppa til.

D'er eitt ein vil, og annat ein lyt. — Manns Lyſt er inkje Lands Log.

[1] ſikkreſte, fuldkomneſte. [2] vinde, indtage; ellers frie, beile. Et ubrugeligt Ord ſom findes i gamle Viſer. — [3] formaae.

Ein vil ſo myket, og vinn ſo litet. — Hugen er ſterk, og Handi er veik.

Ung Mann vil meir, en han kann.

D'er klok Mann, ſom inkje vil meir, en han kann. Eller: Kloker Mann vil inkje meir, en han kann. (Tell.).

17. Heftighed, Lidenſkab.

D'er ſjeldan god Ende paa Oſſen.

D'er liti Æra i Oſeferdi.[1]

Dei ſom inkje ogja[2] kvat dei gjera, dei faa mangt aa med ſeg bera.

Olſla heve ein Etterſleng. (Overgivenhed, el. Overmod faaer en Efterſmæk).

Dat ſom braſar ſnart upp, dat brenn inkje lengje. — Dat ſom fatar braadt, dat brenn inkje traatt.

Storſte Fysna[3] fær ſnaraſte Ende. Ogſaa: Fyrſte Fysna fær ſnart Ende.

Dar ſom er for heitt fyre, dar kjem for kaldt etter.

Naar Gryta gjøyſer,[4] ſlær ein kaldt Vatn i.

Dan ſom inkje er vondt i, er litet godt i. (Meningen heraf er ſædvanlig, at hvor der ikke findes noget Anlæg til Hidſighed, der er heller ikke Mod eller Kraft).

18. Vrede.

D'er Gall i alle. (D. e. Enhver kann engang blive vred). — Det hedder ofteſt: „D'er Galle i alle," og kan altſaa have havt en anden Betydning, nemlig: Enhver har en Feil (Galle), ligeſom G. N.:

[1] ubeſindig Færd. [2] frygte, undſee ſig for. [3] Lyſt, iſær umaadelig. [4] ſyder over.

Erat maðr svá góðr, at galli né fylgi. (Haavamaal, 134).

Eit Godmenne kann ogso ſkiplaſt.[1] — Ogſaa: D'er verſt, naar eit Godmenne ſkiplaſt.

Ein kann erta ein god Hund, til han ogſo bit.

Han er heppen, ſom aldri harmaſt.

D'er vandt aa halda Hov[2] i Harmen.

Sinne gjerer vonde Minne. (Vrede gjør ubehagelige Erindringer).

Naar Sinnet er av, kjem Angren etter.

Reider[3] Manns Raad er ſjeldan god.

Dan ſom alltid er reid, er ingen rædd.

D'er leidt aa vera ill, naar ingen er rædd. Eller: D'er ilt vera reid, o. ſ. v.

Naar Stakaren er ſinnad,[4] fær Stovedyrri Smellen.

Dat verd alltid argat, ſom ilt er. (D. e. Man tirrer gjerne den, ſom er hidſig). Trondh. Stift.

19. Anger.

D'er mangt, ſom er ſnart gjort og lengje angrat.

Liti Lyſt gjerer lang Ulyſt. — Ein liten Hugnad giv ein lang Harm.

Dat kjem Svide etter Klaade. — Eller: Etter dan ſøte Klaaden kjem dan ſaare Sviden.

Dat kjem ſtundom Graat etter Laatt. — Dei graata i Aar, ſom logo i Fjor.

Angren kjem ofta for ſeint og ſjeldan for tidlege.

D'er inkje vondt ſo væl angrat, dat ei var betre ugjort.

D'er inkje ſo væl bøtt, dat ei var betre heilt.

Angren er beſte Boti.

[1] komme af Lave; oprøres. [2] Maadebold. [3] Eller reid (rei'e, vrei'e), o: vred. [4] Eller ſint, o: vred.

Angren er beſt; men Bot maa fylgja.
Anger er faafengd,[1] naar ingi Umbot[2] fylgjer.
D'er faafengt aa banna dan Steinen, ein heve ſtoytt ſeg paa.

20. Sorg og Glæde.

Sorg er ingenſtad uteſtengd. — Ingi Borg er fri fyre Sut og Sorg.
Dat kjenner kvar ſin Saknad.
Sorg og Gleda fylgjaſt aat. — Eller (efter Islandſk): Sorg og Sæla ſkiftaſt aat.
Dan eine Sorgi ſlokkjer dan andre.
Sovande Sorg ſkal ein inkje vekkja, (og vakande Sorg ſkal ein ſlekkja.) — Groande Saar ſkal ein inkje riva.
Smaa Sorgjer tala, dei ſtore tegja.
Løynleg Sorg er ſaaraſte.
D'er tyngſte Sorgi, ſom ingen ſer. — D'er verſte Saari, ſom inkje bløda.
Sorg og Gaman høva inkje ſaman.
Lat Fela ſyrgja; ho kann beſt laata. — Lat Hunden ſyrgja; han heve fire Føter og ingen Sko. (P. Syv).
D'er ingen Skade, at Folk er glade.
D'er lett aa gjera Fatigmann fegen.
Gleda treng ingen Rikdom.
Me maa væl hava Gleda, um me inkje kveda.
D'er god Lagnad, ſom er alle til Fagnad.
Fyrſte Fagnaden er litet ſætande.[3] — Jf. P. Syv: „Førſte Glæde har intet at ſæde."
Fyrſte Fysna fær ſnart Ende.
Nyfeget er ſjeldan langfeget. (d: Den Fornøielſe, ſom Nyheden giver, varer ſjelden længe). Tell.[4]

[1] frugtesløs. [2] Forbedring. [3] værd at agte. [4] I Tell. (Tinn) hedder det egentlig: „Nyfigje æ ſjelda laangfigje."

21. Frygt og Haab.

Han er inkje galen, som ilt ottaſt. (D. e. ſom frygter for noget ondt). B. Stift.

D'er ein Gap, ſom inkje er rædd. Eller: ſom inkje heve Vit til aa vera rædd.

Dar ingen er rædd, er Vaaden verſt.

Dar Foten er tryggaſte, er Fallet ſtyggaſte. (Jf. Fare, No. 142).

Uventat Fall er hardaſte. Eller: faarlegaſte. — Han dett inkje tungt, ſom tenkjer paa eit Fall.

Dei er inkje alle rædde, ſom røma. — D'er betre aa laupa undan en liggja atter.

Dei er inkje alle rædde, ſom er raude. (Ein kann raudna, um ein inkje er rædd).

D'er klen Hund, ſom er rædd ein Hare.

D'er ingen Smid, ſom kvekk[1] fyre ein Gneiſte.

Han er myket rædd, ſom inkje torer ſkjelva. (Ogſaa Danſk og Islandſk).

Han kjem ſeint um Skogen, ſom er rædd fyre alle Runnar.[2]

Han fær liten Varme, ſom er rædd Røyken.

D'er inkje verdt aa vera rædd Skuggen ſin.

Otten[3] aukar Faaren. — Rædſel gjerer raadvill.

Av vondo er vondt ventande.

D'er inkje ſo vondt, ein ei ſkal vonaſt, og inkje ſo godt, ein ei ſkal ottaſt.

Ein ſkal vona alt ſom væl er, og ottaſt alt ſom ilt er. (Jf. No. 2: Dat verd inkje alt ſom ein vonar, o. ſ. v).

Ein ſkal venta dat beſte og tenkja paa dat verſte. Eller: Ein ſkal vona dat beſte og vera buen[4] fyre dat verſte.

[1] ſtrækkes. [2] Buſker. [3] Frygten. [4] færdig, belavet.

Stundom ogſaa: Ein ſkal venta dat verſte, til ein ſer dat beſte.

Alle hava Voni; faae hava Viſſa. — Voni er alle Manns Eign.[1] — Von er Fatigmanns Rikdom.

God Von gjerer Vegen kort. — Von um Bot gjerer Byrda lett.

D'er tungt aa ſtrida, dar ingi er Von til aa vinna.

So lengje d'er Liv, er dat Von.

D'er Von i hangande Snøre. (D. e. Saalænge Fiſkeren har Snøret ude, har han Haab). Sdm.

Ein fær venta, alt medan ukomet er.

Han lengje lengtar, ſom myket ventar. (Tell.).

Fleſket heng aldri ſo høgt, at Hunden ei ventar Beini.

Dan ſom ventar for myket, han fær for litet.

Venting og Von er mange til Tjon.[2] (Efter det Tydſke: Hoffen und Harren macht manchen zum Narren).

Han døyr ſvolten, ſom liver av Voner. — Dan ſom liver av Venting, han døyr av Vanting.[3]

Han ſkal myket nøyta, ſom ein annan ſkal trøyta.[4] (Jenſens norſke Gloſebog, S. 127). Eller:

Han treng ei ſtor Bumba, ſom Livet or ein annan ſkal ſtunda. (D. e. Man behøver et ſtort Madſkriin, naar man ſkal oppebie en anden Mands Død, nemlig for at faae Levebrød). Søndmør.

22. Mod, Djervhed.

Mod i Barmen og Magt i Armen er gode Fylgjeſveinar.

Godt Mod er viſſaſte Verja.

[1] Eiendom. [2] Ødelæggelſe. [3] Mangel. [4] oppebie Enden, vente til den anden er borte.

Fritt Mod er halv Tæring. (Eller: Tærepening).
Dat kjem alltid Mod, naar Lukka er god. — Maatten[1] giv Mod. Eller: Magti modar. (Tell.).
Maatelegt Mod er mætaſte.[2]
Modug og mild er Mannen beſt.
Mod er vondt, naar inkje Vit er med.
Til[3] mindre Vitet er, til meir er Modet.
D'er Mod nog, naar inkje nøyder paa. — Mod heve mangein Daare, ſo lengje d'er ingen Faare.
Naar Katten er burte, ſpela Myſerna paa Bordet.
Naar Hunden er daud, er Haren djerv.
Naar Hauken er burte, er Hanen byrg.[4] — Naar Hanen ſer Hauken, daa ſet han inkje Nakken ſo høgt.
Stort Mod og liten Maatt er til berre Glis og Laatt. (Efter det Tydſke: Großer Muth und kleine Macht wird von jedermann verlacht).

23. Lyſtighed, Fornøielſe.

Gaman dræg Folket ſaman.
Tvo ſaman er beſte Gaman. — Dar tri er ſaman, hava tvo dan eine til Gaman.
D'er inkje godt Gaman, at ein lær, og ein annan græt.
D'er god Leik, ſom er alle til Moro og ingen til Mein.
D'er god Leik, ſom ingen angrar.
D'er god Lyſt, ſom inkje dræg Ulyſt etter ſeg.
Lyſtig Leik varer ſjeldan lengje.
Dat kann inkje alle ſpela Langeleiken.
Lat Borni tura; dat rekk til aa ſtura. (D. e. Der bliver Tid nok til Alvor).

[1] Maatt er den ældre norſke Form for „Magt." [2] meſt værd. [3] Eller: deſs. [4] ſtolt.

Gamla[1] lærer Guten ganga ſpakt. Eller: i Make.
Kipen Fole fær Tid te ſpakna.
Kipen Fole verd ein god Heſt. — Ligeſaa: Galne Gutar verda gode Menner.
D'er klen Gut, ſom aldri gjerer Ugagn. (Sigter til Mangel paa Mod og Driftighed). Jf. det Svenſke: Elak fole ſom icke ſtenar en ſkakla ſönder.
Maatelegt Liv maa lengſt vara.
For myki Lyſt er Ulyſt. — Maateleg Moro er beſt.
Dat kjem eingong Stilla etter Villa.[2] — Lat dei vera ville, dei verda væl ſtille.
Dat kjem Kur etter Kjæta. (ɔ: Stilhed efter Lyſtighed). Berg. Stift og ſl. I Tell. ogſaa: Dat kjem Stur etter Kjæta, Graat etter Ovlæta.
Dat kjem Kur etter Kipna,[3] og Stur etter Skripna.[4]

24. Latter og Graad.

D'er likſo lett aa lægja, ſom aa graata.
D'er betr aa lyda paa Laatten en paa Graaten. — Lat Folk lægja; d'er betre dei lægja en dei graata.
Ein lyt ofta lægja aat Laatten og.
D'er inkje langt millom Laatt og Graat (med Bornom). — Graat og Laatt i ſame Slaatt er Barna-Haatt.[5]
D'er ſtundom Laatt og Flin, og ſtundom Graat og Grin. (Ogſaa hos P. Syv).
D'er ſtundom Skrelle-Laatt, og ſtundom Skryl og Graat. (Sondmor).
Dan ſom kitlar ſeg ſjølv, han lær naar han lyſter. (Tydſk og Danſk).
Dar ſom er myken Laatt, er gjerne ein Gape-Taatt.[6]

[1] Den gamle, ɔ: Verden. [2] Vildſtab. [3] Overgivenhed. [4] ſtor Fornoielſe. [5] Skik, Væſen. [6] En Portion Dumhed.

D'er inkje lægjande aat annan Manns Uferd.
Han lær beſt, ſom lær ſiſt.
Graaten er inkje Laatten lik.
Graat gjerer ingi Umbot.
Graaten græv ingen uppatter or Gravi.
Graaten lettar, naar annan Lette vantar.
Rædt Barn er lett aa grøta[1]
Dan ſom græt fyre inkje, kann turka Taarorna ſjølv.

25. Spøg og Alvor.

Eitt er Gaman, eit annat er Aalvore. — D'er Skil paa Skjemt og Aalvore.
Aalvore og Gaman ganga ofta ſaman.
Dat verd ofta Aalvore av Gaman. — D'er mangt, ſom yppeſt med Skjemt og endaſt med Aalvore.
Auga og Æra er inkje til aa fantaſt med.
Guds Ord og Pengar er inkje til aa ſkjemta med. (Wilſe).
Eld og Krut er ſpeelegt[2] aa ſpela med.
D'er ilt aa leika med lødda Byrſor.[3]
D'er ilt aa ertaſt med Bjørnen; han ſkynar inkje Skjemt.
Dat høyrer Skyn til Skjemting.
Dat vil Vit til aa gartaſt med Gapen.
Dan ſom gjerer Gaman, ſkal tola dat og.

III. Tale, Ytringsmaade.

(Hertil henføres iſær de forſkjellige Arter af mundtlig Meddelelſe, ſaaſom Tale, Spørgsmaal, Raad, Løfter, Trætte, Sladder, m. fl.).

26. Tale, Snak.

D'er paa Maalet, ein kjenner Mannen.
Dat høyreſt paa Talen, kvat Ty ſom er i Kallen.

[1] faae til at græde. [2] farligt. [3] ladte Geværer.

Dat ſom er meſt i Hjartat, kjem ogſo meſt i Munnen. — Eller: Dat ſom Hjartat er fullt av, dat flød̃er um Munnen.

Dat ſkortar ſnarare Tid en Tale.

Ein kann myket ſegja ein ſumarlang Dag. (Ogſaa Svenſk og Danſk).

Dat læt ſeg mange Ord tala, og inkje alle til ſvara.

D'er mangt ſagt, ſom inkje er ſannat.[1]

Dat ſegjer mange av han Sant-Olav, ſom inkje hava ſet han. (Meget brugeligt. Ogſaa Islandſk).

Han talar inkje beſt, ſom talar meſt.

Han ſnakkar meſt, ſom minſt veit.

Dan ſom aldri tegjer,[2] han liti Sanning ſegjer.

Sant og ſømelegt er rette Talekunſten.

D'er mangt ſant, ſom inkje er ſegjande.[3]

D'er mangt, ein ſkal høyra og inkje herma.

Bakſteſnakk og Baateſnakk ſkal ingen Mann føra.[4] (Bergens Stift).

Ein kann inkje vega alle Ordi paa Gullvegti.

Dat ein torer gjera, kann ein annan tora ſegja.

D'er lett aa tala, naar ingen vil ſvara.

D'er alt væl talat, ſom er væl teket. (Eller: — væl upp teket).

Dan Viſa er væl ſungi, ſom er væl høyrd.

Vena Viſor er inkje for ofta kvedna. — Eit godt Ord er inkje for ofta ſagt. Ogſaa modſat: D'er ingi Viſa ſo ven, ho ei verd leid i Lengdi.

Dan ſom ſkal myket tala, fær myket aa til ſvara.

1 bekræftet. 2 tier. Sædvanlig udtalt tejir, eller teie. 3 paſſeligt at ſige. 4 Meningen er, at man ſkal ikke udſprede hvad Kvinderne tale ved Bagningen, eller Mændene ved Fiſkeriet, da de i ſlige Tilfælde føre et meget frit Sprog.

Ein ſkal inkje ſegja meir, en ein kann ſanna.

Naar Ordet er ſagt, er Mannen faſt. — Naar Steinen er or Handi, og Ordet or Munnen, ſo er dat vondt aa atter taka.

Dat tyder kvar ſin Tale beſt. — Eller: Ein tolkar ſin eigen Tale beſt.

Ein ſegjer ſtundom ſannare, en ein ſjølv veit. — Jf. det foranførte: Dat løyp ofta Troll i Ord. Naar ein talar um Trollet, daa er dat næſt.

Dat vil gode Ord til ei laak Ærend. (Et ubehageligt Ærende maa føres med Klogſkab).

Vonda Bøner byrja med fagre Ord. — Deſs verre Bod ein ſkal bera, deſs betre maa Ordi vera.

Siſte Ordi ſkal ein merka. Eller: Siſte Ordet ſkal du meſt merka.

Eit godt Ord fær eit godt Rom. (Hos Wilſe: „Et godt Ord finder et godt Sted)."[1]

Gode Ord gjera ſtundom ſtore Verk.

Gode Ord gjera myket, men inkje ein faſtande full.

Gode Ord metta ingen Mage. — Han er lettfødd, ſom feitnar av fagre Ord.

Snakk fyller ingen Sekk. — Eller: Ein fyller ingen Sekk med fagre Ord.

Snakk tenar ingi Takk, naar d'er Torv til onnor Hjelp.

Røda[2] er ingi Møda. — I Snakk gjeng allting fort; d'er inkje ſo ſnarlege gjort.

D'er alt ſnøggare ſagt en gjort.

Ord er ingi Gjerning.

Fraa Ord og til Verk er Vegen lang.

[1] Viſtnok efter Tydſken, hvor det har fuldt Riim: „Gutes Wort findt guten Ort." — [2] Tale.

Skulde alt vera gjort, ſom er ſagt, ſo vardt mangt eit Ord uſagt.

27. Taushed.

(Togn, Tegjing).

Han ſkal tegja, ſom hev' inkje til aa ſegja.
Han kann inkje tala, ſom inkje kann tegja.
Kunde Gapen tegja, ſo trudde Folk, han var klok. — Kunde Ramnen tegja, ſo hadde han meir Mat og mindre Hat.
D'er betr aa tegja med Vit, en tala med Vanvit.
D'er betr aa tegja en tarvelauſt tala. — Ein ſkal tala etter Torvi[1] elder tegja. (Haavamaal, 18).
Han fortalar ſeg inkje, ſom tegjer.
Dat angrar fleire paa dat ſom ſagt er, en paa dat ſom tagt er.
Dat gjeng ſjeldan tegjande Mann til Tings. (Trondhjem). Uſagde Ord koma inkje til Tings.
Tegja og tenkja kann ingen Mann krenkja. (Ogſaa Svenſk og Danſk).
Dat ein veit, dat veit ingen; dat two veit, dat veit alle.[2]
Dat ſom kjem til Grannen, kjem og til næſte Mannen. — Dat ſom er komet til eitt og tvau, kjem ſnart til ſeks og ſjau.
Dan ſom inkje kann loyna,[3] fær litet hoyra.

[1] Fornsdenheden. [2] Opfattes paa to Maader, efterſom den førſtvidende deels regnes med, deels ikke; i ſidſte Tilfælde bliver Meningen denne: Man kan betroe en Hemmelighed til een, men ikke til to. Dette paſſer ogſaa til Regelen i Haavamaal, 61: Einn vita, né annarr skal; þjóð veit ef þrír eru. [3] ſkjule, dølge.

Han fær myket vita, ſom væl kann tegja. Eller: Han fær nokot vita, ſom inkje vil gita.[1]
D'er leidt aa vita, dat ein inkje fær gita.
D'er laakt aa løyna, dat alle vita.
Dan ſom løyner ſi Lukka, fær ingi Ovund.[2] — Lukka er beſt aa dylja, at ingi Ovund ſkal fylgja.
Dat ein inkje kann løyna, dat lyt ein lyſa.[3]
D'er Tid til aa tegja, og Tid til aa tala.
Dan, ſom tegjer, han ſamtykkjer.
Dan ſom inkje talar i Tidom, fær tala i Utidom.
D'er betr eit Ord i Tidom en tie Ord i Utidom.

28. Bøn og Klage.

Tegjande Manns Torv er vand aa vita.
D'er vandt aa vita, kvat dan maallauſe meiner.
Han fær inkje, ſom inkje bed. Eller: Dan ſom bed, han fær, og dan ſom leitar, han finn.
Dan ſom inkje falar,[4] han inkje fær.
Ein kann alltid ſkyna ei halvkvedi Viſa.
Han er god, ſom hjelper, naar han høyrer ein halvdregen Ande. (Nemlig et Ønſke, ſom ikke er ligefrem udtalt, men kun dunkelt antydet).
Han lyt ſjølv beda, ſom inkje Bod[5] fær.
D'er tungt aa beda lengje um litet.
Langa Bøner er litet Alvore i.
Stor Naud gjerer ſtutta[6] Bøner. Eller: Størſte Naudi gjerer ſtuttaſte Bønerna.
Han tiggar minſt, ſom tarv meſt. — Han tryglar minſt, ſom treng meſt.

[1] nævne, omtale. [2] Misundelſe. [3] aabenbare. [4] tinger, forlanger. [5] Tilbud. [6] korte.

Han er inkje alltid klenaſte, ſom klagar meſt.

D'er inkje aa klaga yver heilt Hovud. (ɔ: „uden Aarſag." Wilſe).

D'er endaa godt aa faa Raad te laata ille.[1] (Nordhordland). — Han heve tyngſt aa draga, ſom inkje fær klaga.

Dar ingen klagar, er ingi Sak.

Dat klagar kvar ſi Kvida.

Dat tykjer kvar ſitt Mein ſaaraſte. — Sin eigen Breſt kjenner kvar Mann beſt.

Ein kjærer fyrſt dat ein kjenner meſt.

Same Trongen gjerer ſame Songen. — Sjuker ſyng dat ſame. (Tell.).

D'er alle Dagar einkvar[2] ſom klagar. — D'er alltid ſo ymis Læta; ſume vil ha' Vind og ſume Væta.

29. Spørgsmaal og Svar.

Han ſpyrr,[3] ſom inkje veit, og triblar ſom inkje ſer. (Ogſaa Svenſk).

Dan ſom inkje ſpyrr, han verd inkje viſare, en han var fyrr. (Trondh. Stift, med Formerne: ſpør — før).

D'er betr aa ſpyrja tvo Gonger en fara vilt ein Gong. D'er betr aa forſpyrja ſeg en forgjera ſeg.[4]

D'er ingen, ſom forſpyrr ſeg, naar han inkje forſnakkar ſeg.

Ein Gap kann ſpyrja meir, en tie viſe kann ſvara. (Ogſaa i Svenſk og Danſk med enkelte Afvigelſer. I Tydſken ogſaa med Riim: „Ein Narr kann mehr fragen, als ſieben Weiſe ſagen)."

[1] Leilighed til at klage. [2] en eller anden. [3] Egentlig ſpyr (med aabent y), ɔ: ſpørger. [4] Fra Stjørdalen meddeelt: „D'æ likar aa forſpør ſæg en forgjør ſæg."

D'er inkje alle Ord, ein skal svara paa.
Inkje Svar er og eit Svar.
Han svarar, som Maalet vardar. (D. e. Den svarer, som Talen vedkommer, eller som finder sig truffen derved). B. Stift.[1]
Eit godt Ord fær eit godt Svar.
Spotteleg Spurnad fær spottelegt Svar.
So som ein ropar til Fjellet,[2] so svarar dat.

30. Raad.

D'er Raad imot Uraad.
D'er Raad fyre alle Ting, so nær som fyre Dauden.
Ei god Raad er Gull verd. — God Raad i rette Tid hindrar myken Harm og Strid.
Ringaste Raadi er ofta best. — Ringer Manns Raad er ofta god.
Kjeringa-Raad skal ingen forsmaa.[3]
Røynder Manns Raad er best. — D'er røynde Folk, som raada skal. — Ein skal taka Raad av rivet Skinn. (D. e. af den som har lidt Skade).
Dan som giv Raad, fær inkje vera alt for braad.[4]
Dan som inkje vil høyra Raad, fær høyra Haad.[5] Eller: fær røyna Uraad.
Han valdar inkje, som varar. (Den som advarer, er angerløs).
Raad er som Uraad, naar ho inkje er teki i Tidi.
Ein skal inkje rosa Raadi, fyrr ho er røynd.

1 Med Riim: svarar — varar. 2 Istedetfor „Fjellet" sige nogle „Skogen," men dette er nok en fremmed Form. 3 Dette, og et Par af de følgende, rimer sig bedst i de Dialekter, hvor Raad udtales som „Raa." 4 hastig. 5 Spot.

Dat kann mange raada andre og inkje seg sjølv. — Dat veit alle Raad med ei vond Kjering, utan dan som heve henne. (Tell.).

Dat veit alle Raad, naar inkje røyner paa.[1]

Etter Skaden veit alle Mann Raad. — Etterpaa veit alle Raad.

Etter-Raadi er alltid god.

Raad etter Gjerd er litet verd. — Etterraad er ingi Raad.

Dat raader kvar etter si Syn. Eller: — etter si Røynsla. — Sume telja[2] til og sume fraa; dat kann so litet sæta. (Landstad, Folkev. 402).

For myki Raad er Uraad. — Far etter kvar Manns Raad, so fær du Harm og Haad.

Dan som byggjer etter kvar Manns Raad, hans Hus kjemer skjeivt aa staa. (B. Stift). Eller: Dan som vil byggja etter kvars Manns Raad, han fær manga Naverna[3] paa. (Hardanger). Ogsaa: Skal ein byggja etter kvar Manns Raad, so kjem dat aldri Tak uppaa. (Ag. Stift). Ligedan i Svensk. Ogsaa hos P. Syv.

31. Vidnesbyrd, Bekræftelse.

Dat vitnar ingen sannare, en han veit.

Dat alle kann vita, treng inkje Vitne.

D'er vandt med vitnelaust Maal.

Eitt Vitne er inkje Vitne; men tvau er som tie. (Efter Lovene).

Dan som inkje vyrder[4] kvat han sver, han vyrder inkje kvat han gjerer. (Ligesaa hos P. Syv: „Hvo ei vurder hvad han sver, han vurder ei hvad han gjør).“

Dan som vil svika, vil og sverja.

[1] gjælder. [2] raade. [3] Hjørner (Lafter). [4] agter.

Ljuga og ſverja er Fante-Verja.
Dat vil ſterke Eidar til ſtora Lygner.
Sanning treng ingi Banning.
Trur eg inkje Ordet, to trur eg inkje Eiden helder.

32. Løfter.

Ein ſkal ingen Ting forſverja. Dat hender ſo mangt utenkt.
Forſvoren Ting gjeng helſt umkring.
Ein ſkal lova varlege og halda dat væl.
Lova er lett; halda er helder tungt. — D'er lettare lova en halda. — D'er inkje lettare en ein Lovnad.
Ein lovar mangt i Naudi; ein held inkje alt til Dauden.[1]
D'er inkje langt ifraa Lovaren til Ljugaren.
Lova og ljuga er liten Kunſt.
Lova rundt og halda tunt er helder vondt.
Manns Ord er Manns Æra. — Dat er Mann, ſom held Ord.
Naar Ordet er uſagt, er Mannen ubunden. — Naar Ordet er ſagt, er Mannen faſt.
D'er betr ulovat en ille haldet.
D'er betre braadt negtat en lengje lovat.
Dat verd ingen narrad med Nei.

33. Truſler, Skjenderie.

Store Ord drepa ingen Mann. — Hoting[2] ſlær ingen i Hel.
D'er litet Liv i dan, ſom doyr av ſtore Ord.
Veike Folk maa verja ſeg med Munnen.

1 Ofte med danſke Former: — „i ſi Nød," — „til ſin Død."
2 Truſler.

Dan ſom gjøyr ſjølv, han ſlepp aa halda Hund.
Dat høgg inkje alt ſo hardt, ſom dat hotar.[1]
Dat høgg inkje alt, ſom held i Skaftet. (Tell.). — Dat bit inkje alt ſom gaper.
D'er leidt aa truga, naar ein inkje kann ſlaa. Eller: fyrr ein er før til aa ſlaa.
Han maa væl ſkjella, ſom inkje kann ſkada.
Hunden maa væl murra; berre han inkje bit.
Deſs meir ein bannar Gjeiti, deſs betre trivſt ho.
Ubøner[2] bita inkje paa. Eller: Ubøner rina[3] inkje paa dan, ſom er ſaklaus. (B. Stift).
Spitordi er inkje for mange; dat er ſo mange, ſom hava ſkal. (B. Stift). Eller: Skitordi[4] o. ſ. v.
Skjellsord er unyte; dar dei høva beſt, dar bita dei minſt.
Dan ſom tenar[5] Skrubbet meſt, han toler dat beſt.
Dagleg Deiling[6] gjerer dauve Dyro.
Dan ſom alltid ſkjeller, han ſkjerrar[7] ingen.
D'er ilt aa ſkjella paa blide Folket. (Nemlig der hvor man bliver venlig modtagen).
Ein Brand kann inkje brenna; ei Kjering kann inkje ſkjella.[8] (Der maa nemlig være een til, ſom ved ſine Svar eller Opæggelſer giver Anledning til Skjends-maalet).

34. Trætte.

Trætta og Kiv gjerer leidt Liv.
Dat tryt inkje Trætta fyre dan, ſom hava vil.

[1] truer. [2] Forbandelſer. [3] virke. [4] ſpodſke Ord, Skoſer. (Udtalt næſten ſom Skjeetor). [5] fortjener. [6] Skjenden. [7] ſkræmmer. [8] Iſtedetfor „ſkjella" ſiger man oftere „ſkjenna" for Rimets Skyld, men dette er ikke rigtig norſk; rimeligviis har det fordum hedt „ſenna," ſom betyder trætte eller ſkjendes.

Dat legſt alltid Viſa til fyre dan, ſom kveda vil. (Bruges ogſaa i anden Mening, iſær om Spot og Sladder).
Ja og Nei gjerer Trætta lang.
D'er inkje alltid, dan viſaſte vinn i Trætta. — Han vinn, ſom ſtørſte Kjeften heve. (B. Stift).
D'er hardt aa eta ſine eigne Ord. (D. e. at tage ſine Ord tilbage).
D'er leidt giva Ord ut og faa Hogg atter.
Til ein ſtor Munn høyrer ein ſtiv Rygg. (Wilſe). Eller: Dan ſom er ſtor i Munnen, ſkal vera ſterk i Ryggen. (Thi der kan let vanke Hug).
Dan ſom ſegjer alt, han vil, fær høyra mangt, han inkje vil.
Dan ſom inkje kjenner ſeg ſjølv, ſkal trætta med Grannen. (Thi da faaer han høre ſine Feil).
Deſs meir en rører i dat rotne, deſs meir dat tevjar.[1]
Deſs lenger Trætta, deſs fleire Ord til aa angra.

35. Spot og Sladder.

Spe og Spott gjerer ingen Mann godt. — Klæde tæreſt av Mol og Mott,[2] og Hjartat av Spe og Spott.
Dan Steinen ſom alle ſputta paa, verd eingang vaat nog. (Ogſaa Svenſk og Danſk).
Alle vil apa, og ingen vil ſkapa. (B. Stift). Eller: D'er alle ſom apa, og ingen ſom ſkapar. (D. e. Der er flere, ſom ville drive Gjæk med en Galning, end ſom ville forbedre ham).
Dan ſom gjerer Narr av alle, er ſtørſte Narret ſjølv. Ogſaa: Dan ſom gjerer Narr av andre, o. ſ. v. (B. Stift).

[1] lugter, ſtinker. [2] Møl og Midder.

Lyte er lett aa finna. Eller: Hann finn alltid Lyte, ſom leitar.

Ein ſer Fluſet[1] paa ein annan, og inkje Flekken paa ſeg ſjølv. (Jf. No. 123).

Kjetelen finn aat[2] Gryta, og daa er dei ſvarte baade.

D'er leidt, naar Kolet finn aat Branden. (Trondhj.). — D'er laakt, naar Ruga lær aat Reka. (D. e. naar Skarnet leer ad Skovlen). B. Stift.

D'er klen Hugnad, at andre hava og gjort ille.

D'er ilt hava annan Manns Mein til Moro.

Dan ſom ſjølv er verſt, han vaſar[3] meſt. — Størſte Stakaren er verſte Vaſaren.

Slarv og Vas er ingen Stas.

Slarvelag er Skarvelag.[4]

Kvat tvo hava i hop, kjem inkje dan tridje ved.

Dat vilde færre føra Drøſor, naar færre vilde høyra dei.

Dan ſom fører nokot til deg, fører ogſo nokot ifraa deg.

Han heve god Heppa,[5] ſom Slarv kann ſleppa.

Fyre Slarv er ingen urædd. — Fyre Slarv og Haad[2] er ingi Raad.

Ein kann læſa fyre Tjuven, men inkje fyre Ljugaren.

Han treng langa Hender, ſom vil halda fyre alle Munnar.

Lat Folk røda; dei hava ſjølve Moda. (Om ligegyldig Sladder). Saaledes ogſaa: Han gjerer væl, ſom vil vaſka meg bak; framme naar eg til ſjølv. (B. Stift).

36. Smiger. (Høling).

Ein lyt ſtundom lova dat ein inkje likar.

[1] Fnug (Avne, Straa o. ſ. v.). [2] ſpotter, egentlig finder Feil ved. [3] ſladrer. [4] lumpent Væſen. [5] Lykke. [6] Spot.

Ein lyt ſtundom hola Hunden fyre Husbondens Skuld.
Naar ein gjoler[1] Gapen, ſo heve ein Gagn av honom. — Ogſaa: Ein ſkal gjola Narret, ſo heve ein godt av di.
Fagre Ord gjera Gapen fegen. — Dog kan man ogſaa ſige: Fagre Ord gjera alle Folk fegne.
D'er gode Ord, ein fangar Folk med. — Ein fangar Fiſk med Agn, og Folk med fagre Ord.
Høling er alltid høyrande, men inkje alltid gjøymande.
Høge Herrar faa alltid Høling og ſjeldan Sanning.
Han fær alltid gode Ord, ſom heve god Mat aa bjoda.
Katten veit væl, kven han kjæler med. (Nemlig den ſom har noget at give).
D'er godt aa kunna Matviſa ſi.

37. Falſkhed og Oprigtighed.

Sote Ord er litet ſætande. — Under fager Tale ligg Fals i Dvale. (Efter P. Syv).
D'er ofta Fals under fagert Skinn. (Nordland). — D'er Ulveſinn under Saudeſkinn.
Dat kyſſer ſume dan Handi, ſom dei vilde var av. (Jf. Kong Sverres Ord: Margr kyssir á þá hönd, er hann vildi gjarna at af væri).
D'er faarlegaſte Fienden, ſom Vin[2] læſt vera.
Dan vonde er verſt, naar han læſt vera god.
Ein utru og ein tru kann ille ſaman bu.
D'er Rev, ſom Rev ſkal fanga.
Dei ſegja um Fals: dat ſlær ſin Herre paa Hals. Eller: Svik og Fals ſlær ſin Herre paa Hals.
Um Svik er elſkat, ſo er Svikaren hatad.

[1] kildrer, ſmigrer. [2] Ven. (Udt. næſten ſom Veen).

Tvo Tungor i ein Haus er for myket. Eller: D'er leidt aa tala med tvo Tungor.

D'er beſt aa tala ſom ein tenkjer, ſo fortalar ein ſeg inkje.

Dat ſom kjem fraa Hjarta, dat gjeng til Hjarta.

38. Skryderie, Selvros.

Seg ſjølv ſkal ein korkje lova elder laſta.

Sjølvros angar[1] ille. (Eller: tevjar). Ogſaa: Sjølvros heve ei laak Lukt.

Skreppa og ſkrøyta er berre til Røyta.[2] (Nemlig i Utide).

Han ſkal inkje ſkrøyta ſjølv, ſom Skrøyt vil hava.

Naar ein ſjølv vil ſkreppa, ſo kann andre ſleppa. — Ligeſaa: Skrepp av deg ſjølv, ſo ſlepp ein annan. (Tellemarken).

Dan ſom heve laake Grannar, lyt ſkreppa ſjølv. (B. Stift). Eller: Han lyt roſa ſeg ſjølv, ſom heve vonde Grannar.

Store Ord gjera liti Gjerd.[3] (Jf. No. 33).

Store Ord og utøvde[4] Vottar vil alltid krjupa ihop.

Store Ord og feitt Fleſk ſit inkje faſt i Halſen. (Wilſe).

D'er Ord i Umagen meſt. (D. e. Den uduelige er meſt ſtortalende). Søndmør.[5]

D'er leidt vera ſtor heime og liten burte.

D'er leidt høyra Luſi høſta. (Ogſaa hos P. Syv).

Naar inkje Ruga vil halda paa Reka, ſo er ho for tunn. (Spotviis om et væmmeligt Skryderie eller anden Naragtighed).

[1] lugter. [2] Fordærvelſe (egentlig Forraadnelſe). [3] Gjerning, Virkning. [4] uvalkede. [5] I Dialekten: „D'æ Or i Omagja meſt."

IV. Omdømme.

(Hertil henføres Rygte, Ros og Laſt, Ære og Skam, Mistanke, Sandhed og Løgn, Skin og Virkelighed med flere).

39. Rygte.

Ordet[1] fer vidare en Mannen.
D'er Røyk av Branden, og Ord av Mannen. (Tell.).
Eller: Dat gjeng Røyk o. ſ. v.
Ordet er ilt aa atter halda. — Han tarv langa Hender, ſom vil halda alle Munnar.
Eit godt Ord er ei god Eiga.
Ordet vaker, naar Mannen ſøv. — Ordet ſtend uppe, naar Mannen ligg i Moldi.
Ein er ofta paa Orde, dar ein inkje er paa Borde. (Valders).
Dat ſpyrſt alltid, kor langt ein Mann rid um Dagen. (Valders). — Dat ſpyrſt væl i Bygdi, kor Folk er i Dygdi. (Efter Svenſk).
D'er litet, ſom inkje ſkal frettaſt.[2]
Dat verd alt gjetet,[3] ſom gjort er.
D'er inkje ſo løynlege gjort, dat verd ei eingong ſpurt.
Ille gjort er ſnaraſte ſpurt. — Dat ljotaſte[4] fretteſt ſljotaſte. (Efter Islandſk).
Dat ſpyrſt meir um Misgjerdi en um Vælgjerdi.
Eit laakt Ord vil lengje hanga paa. — Eit vondt Ord er ſnart aa faa; d'er feint aa av ſeg tvaa.[5]
Almennings-Ordet er ſjeldan uagtande.
Dat gjeng inkje Gitord[6] av ingen Ting.
Dat ryk ſjeldan av Branden, utan d'er Eld i han.

1 Rygtet. 2 rygtes, ſporges. 3 nævnt, omtalt. 4 ſtyggeſte. 5 vaſte. 6 Eller: Gjetord (Rygte).

D'er inkje alt ſo laakt, ſom Læta er.
Dat verd ofta kokat myket Spad[1] paa litet Kjøt. (D. e. Man gjør ofte ſtore Hiſtorier af ubetydelige Ting).
Dat verd ofta gjort ei Merr av eit My.
Ordet vil alltid aukaſt. Dat veks naar dat kjem paa Viddi.
Til lenger Gitordet gjeng, til meir vil dat vekſa.
Naar dat verd eit Ord ſagt, ſo verd dat tie til lagt. (Hardanger).
D'er aldri ſo ſann ei Soga[2] ſagd, ho verd ei nokot til lagd. (Sondhordland).
Vonde Tidender koma tids nog.
Siſte Frettnaden[3] er ſannaſte. — Eller: Sannaſte Segni kjem ſiſt.

40. Ros og Laſt.

Dat vil alle helder hava Lov en Laſt.
Dat vil alle høyra Vællæta, og ingen Illelæta.
Lov gjerer Lyſt, og Laſt gjerer Ulyſt.
D'er lettare aa laſta en gjera uppatter. Eller: gjera Gjerningi betre.
D'er inkje alt ſo laakt, ſom d'er laſtat. — D'er mangt, ſom er laſtat; dat verd inkje alt veg kaſtat.
D'er inkje ſo væl lagat, dat ei er laſtat.
D'er faae, ſom ganga laſtelauſe.
Var dat nog aa klaga, ſo var ingen uſakad.
Dat fylgjer Lov med Lukka, og Laſt med Vanlukka.
Dan ſom vinn, heiter vis; dan ſom taper, heiter gapen. — Dan ſom heve Tap, er halden ſom ein Gap.
Naar Skipet kjem ille fram, fær Skiperen Laſt og Skam.

[1] Suppe. [2] Hiſtorie. [3] den ſidſte Efterretning.

Ein fær ofta Lov fyre litet, og Laſt fyre endaa mindre. Eller: Laſt fyre inkje.

Gjer tie Gonger væl og ein Gong ille, ſo fær du Laſt fyre alt ihop.[1]

Han finn alltid Lyte, ſom leitar.

Dan Folen, ein inkje kann faa, er alltid eit Lyte paa.

D'er mange ſom laſta dat, ſom dei lyſta. (Jf. Isl. Margr lastar það hann lystir til).

Reven laſtar Raunebæri; han kann inkje naa dei. Eller: dei hanga for høgt.

Hegren laſtar Vatnet; han kann inkje ſymja. (Ogſaa Svenſk og Danſk).

Ein ringer Roar laſtar paa Aararna. (Søndmør).

Verſte Larven[2] heve meſt aa laſta.

Dat ſom ligg næſt, dat laſtar ein meſt.

Dan ſom byggjer ved Landsvegen, fær mange Laſtarar. Eller: mange Meiſterar.

Dat er meſt lovat, ſom er lengſt ifraa.

Ein høyrer alt, ſom væl er, um dei, ſom veg[3] er. — Han er altid god, ſom er gjengen, og vond ſom er atter fengen.

Dei er alle laſtade, ſom ſkal giftaſt, og alle lovade, ſom er daude. (Ogſaa Svenſk og Danſk).

D'er laakt aa laſta ſin Like.

Ein ſkal laſta varlege og lova ſparlege. — Lova ſo, at du kann laſta, og laſta ſo, at du kann lova. (Efter Tydſken).

Ein ſkal inkje roſa Leiken, fyrr ein ſer Enden. — Inkje roſa Lukka, fyrr Leiken er endad.

[1] Fra Valders er det meddeelt ſaaledes: Gjer nittan Gonger væl og dan tjugande ille o. ſ. v. I den ſidſte Form findes det ogſaa Svenſk. [2] Larv: Stymper. [3] borte.

D'er tids nog aa roſa Herbyrget, naar Rekningi kjem.
Maateleg Ros er rettaſte. — For myket Lov er Laſt.
Dan ſom laſtar Verket, laſtar Meiſteren.
D'er laakt Laſtordet, anten d'er Lygn elder Sanning. — D'er betre loget[1] Laſtord en loget Lovord. (Efter Islandſk).
Ein maa væl vera kvit, um ein inkje gjerer andre ſvarte.
Dat verd ingen kvit av di, han gjerer ein annan ſvart.
Ærleg Mann agtar korkje Lov elder Laſt.
Dat ein inkje ſkynar, ſkal ein korkje lova elder laſta.
Halvgjort Verk kann ein korkje lova elder laſta. — I anden Mening kann ſiges: Gjort Verk er faafengt aa laſta.

41. Ære og Skam.

Han er Æra verd, ſom Æra vil bjoda. Eller: vil giva.
Æra dan, ſom Æra byrr.
Æra ſokjer dan ſom fer undan, og inkje dan ſom fer etter henne. Eller: Æra ſokjer dan ſom ſkyr, og ſkyr dan ſom ſokjer.
Æra er vond aa faa og haal aa halda paa.
Æra dræg Uro med ſeg. (Jf. det Svenſke: Ärad vil vara beſvärad).
Dat fylgjer Hat med Heidren. — Heidr[2] er god, naar inkje Hat fylgjer med.
Æra dræg Ovund[3] etter ſeg. — Æra og Ovund vil fylgjaſt aat.
D'er fleire Æretjuvar en Peningtjuvar.
D'er inkje alltid, Æra raakar dan rette. Eller: rette Mannen.

[1] loiet, lognagtigt. (Udtalt logje, næſten laaje). [2] Hæder. (Heir). [3] Misundelſe. (Aavund).

Han fær ſtundom ſtorſte Æra, ſom heve minſte Moda. — Eller: Han fær inkje alltid hogſte Heidren, ſom heve meſte Moda.

So gjeng dat til i Verdi: dan eine fær Ordet, dan andre gjerer Gjerdi.

Æra er til Stas og inkje til Mat.

Ein byggjer inkje Hus av berre Heidren.

Æra utan Løn er litet verd.

D'er tung Æra aa ganga fremſt i Snjobrauti[1].

For ſtor Æra er halv Skam. — Dyheidr er ei Uheppa.

Dat vil vera Hov[2] med Heidren og. — Hoveleg Heidr er beſt.

Ærleg Ferd er Æra verd.

Han verd eingong vyrd, ſom er Vyrdnad[3] verd.

Æra og Udygd vil inkje ſemjaſt[4].

D'er betre Pengeløyſa en Æreløyſa.

D'er betr aa fella med Æra en ſtanda med Skam.

Æra er og ein Eigedom. — Æra er alltid eigande. (Eller: ufal, eller: umisſande).

Æra er ſnart gjengi; ho er inkje ſnart atter fengi.

Skam er lett aa faa; ho er inkje lett aa av ſeg tvaa. — Skamflekken er vond aa vaſka.

Skam og Skade fylgjaſt aat.

D'er betr aa ſitja med ei liti Skam en koma heim med ei ſtor.

D'er ingi Skam aa faa Skade ſaklaus.

Dan ſom ſtrøyter av Skam, er ingi Æra verd.

Dan ſom heve bitet Hovudet av Skammi, han ſkjemmeſt inkje meir. (Ogſaa Svenſk).

1 gaae foran i dyb Snee. 2 Maadehold (Hoov). 3 Agtelſe. 4 forliges.

42. Mistanke.

Ein vond Tanke kann ſpilla eit godt Ord.
Dar Mistrygna kjem inn, gjeng Elſken ut.
Vondt Auga ſer inkje godt. — Mistru kann myket ſjaa, ſom ingen heve tenkt uppaa.
Dan ſom gjerer fyrſte Skaden, fær Skuldi fyre dan andre.
Dan ſom er fyre eitt kjend, han er til tie tenkt. (Jf. det Svenſke: En gång illa ſedder blir ſedan med tio tedder).
Naar ein Saud er ſaknad, fær Ulven Skuldi. Eller: ſo ſkulda dei alle paa Ulven.
Naar ein ſaknar Kurven,[1] ſo tenkjer ein paa Katten.
Han er ſjeldan trygg, ſom andre mistryggjer. (D. e. Den ſom gjerne mistænker andre, er ſjelden ſelv ſkyldfri). Søndmør og ſl.
Tjuven trur, at kvar Mann ſtel. (Ogſaa Svenſk og Danſk).

43. Beſkyldning, Sigtelſe.

D'er Skam nog aa faa Skuldi fyre ei Skam. — Han lid alltid Skade, ſom Skuldi fær.
Dan ſom ſkuldar, ſkal ſegja Prov.[2]
Ein er inkje felt[3] med di ein er ſkjelt. — D'er ſkjott aa ſkjella, d'er ſeint aa prova.
Dan ſom ſkuldar alle, ſkuldar ingen.
Naar ingen er nemnd, ſo er ingen kjend. Ogſaa: Naar Mannen er unemnd, er Mannen uſkjemd. (Jf. Svenſk: Onämnder er oſkämder).
Naar ein kaſtar i Hunda-Hopen, ſo gnell han, dan ſom ſaart fær. Eller: dan ſom dat raakar. (Ogſaa Svenſk og Danſk).

[1] Pølſen. [2] Beviis. [3] fældet, overbeviiſt.

Han ſnøyper ſi Nova,[1] ſom kjenner ſi Sak. (Fra Gudbrandsdalen).

Dan ſom tæk Ordet til ſeg, han kjenneſt ved di. — Jf. det foranførte: Han ſvarar, ſom Maalet vardar.

Rød inkje um Reip i hengder Manns Hus. (Danſk: Tal ikke om Strikke o. ſ. v.).

Han ſkal ſjølv vera ſtir,[2] ſom vil ſtjella ein annan. — Eller: Han ſkal ſjølv vera rein, ſom vil reinſka dei andre.

D'er lett aa ſkulda paa dan, ſom inkje kann ſvara.

Kokken gjerer Skaden, og Katten fær Skuldi.

Dei er inkje alle Tjuvar, ſom Hunden gjøyr paa.

D'er ilt aa faa Ord, fyrr en Gjerningi er gjord.

44. Skyld og Uſkyld.

D'er vandt aa doma, naar ein er ſakad[3] ſjølv.

Sakad Mann maa tegja.

Sakad Mann er god aa binda. Eller: — er god aa gjeſta. (Den ſidſte Form bruges meſt i de ſydlige Egne).

Saki dræg Mannen til Huſanna. (Fra Valders. Meningen er lidt uvis).

Sakad Mann er aldri urædd.

Han ventar vondt, ſom vondt heve gjort.

Han ottaſt ilt, ſom ilt gjerer. Eller: Han er ilt rædd, ſom ilt gjerer.

Dan vonde flyr, dar ingen elter[4] han. (Isl. Illr flýr, þó enginn elti). Efter Bibelen.

Han ſøkjer Skyle,[5] ſom ſkiten er. — Han elſker inkje Ljoſet, ſom ilt gjerer.

[1] ſlaaer ſin Hale ned (egentlig om Hunden); bliver ſkamfuld. [2] reen. [3] ſkyldig. [4] forfølger. [5] Skjul.

Han tarv inkje vera rædd, som rein er. — Han skal inkje vera kvekken,[1] som heve reint Mjøl i Sekken.
Saklaus Mann fer trygt um Land.
Godt Samvit[2] gjerer gladt Andlit.
Godt Samvit er godt aa sova med.

45. Sandhed og Løgn.

D'er ingi Skam aa segja si Sanning.
Sanning er beste Segni.
Sant er inkje vandt. (D. e. Det kræver ingen Kunst, saaledes som Løgnen). Tell.
Sanningi er stutt, og Lygni er lang.
Sanningi er alltid seg sjølv lik. — Lygni heve mange Liter,[3] Sanningi heve alltid ein. Eller: Lygni kastar Liten, Sanningi er dan same.
Sanningi vil alltid smetta fram. (Nemlig for den som vil lyve).
Han treng eit godt Minne, som godt skal ljuga.
Naar Sanningi sov, so vaker Lygni.
Naar Sanningi kjem fram, fær Lygni Skam. (Ogsaa Svensk). — Lygni skal stupa, Sanningi skal standa.
Sanningi syner seg inkje samstundes.[4] (Tell.)
D'er inkje alt Sanning, som er Sanning likt. — Ligesaa: D'er inkje alt Lygn, som er Lygni likt.
D'er stundom Sanningi er Lygni lik. (Der hænder stundom noget, som syntes utroligt).
Sant er sant, um endaa ingen trur dat. — Ljos er Ljos, um inkje dan blinde ser dat.
Sanningi er stundom hard aa høyra.
Dat sanne vil ingen kanna.[5] (Tell)

[1] let at skræmme. [2] Almindeligst i den unorske Form „Samvittigheit." [3] Farver. (Lete). [4] strax. [5] erkjende.

Dan ſom vil ſegja alle Mann ſant, fær Skam til Takk.
Smaa Born og galne Folk ſegja Sanningi. — Dan ore ſegjer dat ſanne. (See No. 10).
D'er betr aa liða fyre Sanning en faa Løn fyre Lygn.
D'er ſjeldan Ljugaren er lengje tekk.[1]
Ein trur inkje Ljugaren meir en ein Gong. — Dan ſom er kjend fyre Lygn, han verd inkje trudd paa Sanning.
D'er ingen ſo lygen,[2] han ei kann ſegja ſant.
D'er laak Lygn, ſom inkje er eit ſant Ord i.
D'er lett aa ljuga, naar d'er langt heim. El. Langt ifraa er lett aa ljuga. (Nemlig naar man fortæller om Ting, ſom ere langt borte eller meget ubekjendte for den, ſom man taler til).
Ein Ljugar gjerer mange. (Nemlig dem ſom fortælle hvad han har ſagt.)
Dei ljuga ſo lengje, at dei tru dat ſjølve. (Jf. de foranførte under „Rygte").
Dan ſom myket kviſkrar, han myket lyg.
Dan ſom lyg, han ſtel og. — Ogſaa: Dan ſom lyg, han han gjerer eitkvart annat og.

46. Skin og Virkelighed.

D'er mangt, ſom ſyneſt og inkje røyneſt.
D'er mangt, ſom er betr i Ryne[3] en i Syne. (Ag. Stift). D'er mangt ſom er betr i løyndo en i ſyndo.[4] (B. Stift).
Skalet gjøymer Kjernen. (Findes ſkrevet: „Skallet be-

[1] behagelig, yndet. [2] tilbøielig til at lyve. (lygjen). Iſtedetfor ljuga og Ljugar kan man ogſaa ſige lyga og Lygar, hvilket ofte giver bedre Bogſtavriim. [3] Virkeligheden. [4] bedre i det ſkjulte end i det fremviſte.

varer Kjernen," og anvendes i den Mening, at et Skin af Dyd tjener dog altid til at vedligeholde et Begreb om Dyden).

Gull er Gull, um dat ſo ligg i Sorpet.[1]

Dat er inkje Gull alt, ſom glimar. Dat er inkje Sylv alt ſom ſinglar.

Dat er inkje Fugl alt, ſom fljuga vil.

Dat er inkje alt Orn, ſom er krokut i Nebben.

D'er mangt lauſt, ſom læſt vera trauſt.

D'er mangt veilt,[2] ſom læſt vera heilt.

D'er mangt, ſom er utantil blankt og innantil krankt.

Kaapa og Kalk ſkyler mangein Skalk. (Nemlig revne Klæder eller raadne Huſe).

Maalade Veggjer ſkyla mange ſkitne Rom.

Maalade Blomar hava ingen Ange.[3]

Dat brenn inkje alt, ſom ryk.

Dat bit inkje alt, ſom gaper. (Jf. N. 33).

Dat høgg inkje alt, ſom hotar. Eller: Dat høgg inkje alt, ſom held i Skaftet. (Tell.).

Dat vil inkje alle røma, ſom venda Ryggen til.

Dat ſov inkje alle, ſom leggja Augo atter. Eller: alle ſom rjota.[4]

D'er inkje alt ſtodt, ſom ſtilt er.

I ſtillaſte Votni[5] er ſtyggaſte Botnen. Mere almindeligt: I ſtillaſte Vatnet er ſtyggaſte Ormarne. I Bergens Stift ogſaa: I ſtillaſte Vatnet renn ſtridaſte Straumen. Ellers hedder det: Stillaſte Vatnet heve djupaſte Grunnen. (I denne ſidſte Form findes det ogſaa i Svenſk, Danſk og Tydſk. Jf. Islandſk: I lygnu vatni er långt til botns).

[1] Feieſkarnet. [2] ſprukket, brøſtfældigt. [3] Lugt. [4] ſnorke. [5] Fleertal af Vatn.

Ein ſer inkje Mennerne lenger en paa Tennerna. Eller: Ein ſer inkje nokon lenger en aat Tonnom.

Dei er inkje alle glade, ſom kveda, og inkje alle blaute, ſom graata. (Tell. o. fl.).

Dei er inkje alle lyſtige, ſom lægja (og inkje alle klene, ſom klaga).

Dei er inkje alle laake, ſom laata ille.

Dei er inkie alle heilage, ſom bera Boki i Barmen.

Dei er inkje alle Englar, ſom ganga nakne.

D'er myket fyre Ordsauken gjort. (D. e. Man gjør meget for et Syns Skyld, for at Tingen kan faae et ſmigrende Navn). Søndmør.

D'er Fulſkap[1] i alle Ting, ſo nær ſom i nyſilad Mjølk. (Ag. Stift).

47. Udſeende.

Ein ſkal inkje taka Heſten etter Haari. (Hardanger og fl.). Ellers: Ein ſkal inkje ſjaa Hunden paa Haari.

Ein ſkal inkje taka Bukken etter Horni. (B. Stift). — D'er inkje beſte Bukken, ſom heve høgſte Horni.

Ein ſkal inkje ſjaa Fanten paa Fillorna. (Ofte i Forbindelſe med det forrige: „ſjaa Hunden paa Haari)." — Dei er inkje alle Fantar, ſom have fillutte Klæde.

Svarta Kyr hava ogſo kvit Mjølk.

Svarte Bær[2] ſmaka ſtundom beſt.

Krokutte Kviſter bera beſte Bæri. (Jf. Svenſk: Krokot trä bär och god frukt).

Venaſte Epli er inkje alltid dei beſte. — Raude Eple kann og vera rotne.

Dat venaſte er ſtundom klenaſte.

[1] Sædvanlig „Fuulheit," d: Liſt, Klogt. [2] Egentlig „Ber."

De'r myket fagert fagnadlauſt.[1] (Omtrent ligedan i Svenſk, nemlig: Mycket fagert fägnelöſt).

D'er ofta klene Herrar i vene Hus. Eller: — ein vond Herre i eit vent Hus. (Ogſaa omvendt).

D'er mangt eit godt Hovud under ein gamall Hatt.

Dat kjem ofta ſkillege[2] Ord or ſkorpen[3] Belg. (Efter det gamle: Oft or skorpnum belg skilin orð koma. Haavamaal, 135).

Dat bur myket under ei graa Kufta. (Trondhj.).

Bonden er inkje Gaas, fyre di han er graa. (Wilſe).

Dat lyt kvar vera, ſom han er vakſen til. (Ogſaa Islandſk).

D'er alle fagre, ſom friſke er,[4] og alle ljote ſom laake er.

D'er mangt, ſom er vent aa ſjaa, ſo lengje d'er langt ifraa.

Fuglen er inkje ſo fager i Handi ſom paa Kviſten.

Langt ifraa er alle Fuglar fagre. Eller: Langt ifraa er alla Vækjor[5] vena. — Deſs nærre ein kjem aat Kinni, deſs ſtorre ſer ein Rukkorna.

D'er alt vent, ſom ungt er. Eller: D'er alt nett, medan d'er ſmaatt. (B. Stift). D'er alt vent, ſom litet er, ſo nær ſom litet Mat. (Valders).

Dan yngſte er alltid venaſte; dan eldſte er vitigaſte. — Vitet veks, og Venleiken minkar.

Venleike utan Vit er litet verd.

D'er ſtokkut Stund, at Venleiken varer. — Venleiken gjeng av i Vaſket.

1 ſom man ikke har nogen Fornøielſe af. 2 fornuftige. 3 ſkrumpen, rynket. 4 Paa Søndmør har man følgende Riim: „Sume grine aa ſume gape; alle faire, ſo' Gud ſkape." (Altſaa: alt, ſom har ſin naturlige Form, er vakkert). Ligedan hos P. Syv II, 107. — 5 Piger.

Venleiken er vond aa halda.
Naar Blomen er venaſte, visnar han. — D'er ingi Roſa ſo ven, ho ei maa visna.
Dar Dygdi vantar, er Venleiken inkje verd.

48. Tegn, Mærke.

Dat ſyner paa Fjodrom, kvat Fuglen er.
Dat ſyner paa Hjelmen,[1] kvat Hjartat er.
Dat ſyner paa Augom, kvat under bur.
Dat høyreſt paa ein Ljom,[2] um Tunna er tom.
Dat høyreſt paa Klangen, um Klokka er heil.
Dat ſyner paa Sokken, kvar Foten er broten. (Lignende i Svenſk og Danſk).
D'er paa Nova,[3] ein kjenner Reven. — Um Reven er aldri ſo ſlog, ſo vil daa Nova ſyna ſeg.
D'er paa Kjeften, ein kjenner Hunden (og paa Maalet ein kjenner Mannen).
D'er Tekn i tirande Augo.[4] (B. Stift).
Kvaſſe Augo ſkal ein ottaſt.
Tak Raad hjaa ein raudſkjeggjad Mann, men gakk ſnart ifraa han. (B. Stift). Ogſaa hos P. Syv. Jf. Isl. Tak ráð af Rauðskegg; reynslan sýnir hvað trú eru.
Ulven er inkje langt undan,[5] naar ein ſer Dyro hans. Eller: Naar ein ſer Dyro av Ulven, ſo er han inkje langt ifraa. (Allerede i Edda: þar er mér ulfs vón, er ek eyru sé. Fafnismaal, 35).

1 Anſigtets Udtryk. 2 Lyd, Klang. 3 Halen. 4 tindrende Øine (der nemlig anſees ſom Tegn paa Fyrighed eller Lidenſkab). 5 borte.

Logen[1] er inkje langt ifraa Røyken. Naar Røyken kjem, er Elden inkje langt undan.
Dar ein ſer ein Varg, dar ventar ein fleire.
Dar ein finn ei Molta, dar finn ein væl fleira.
D'er inkje[2] fyre inkje, Bytta lek. (Dar maa vera eit Hol i Botnen).
D'er inkje fyre inkje, Gamlehunden gjøyr.
D'er inkje fyre inkje, Katten kjember ſeg.
D'er inkje fyre godo, Gaaſi gjeng i Kjøken.
D'er inkje fyre godo, Kui[3] kjøyrer til Byen. (Jf. det Svenſke: Icke alt för gagne, at ko'n åker i vagne).
Tome Tun[4] er alltid graſutte.
Brukte Lyklar er alltid blanke.
D'er godt etter ſino Merke ganga. (Her menes et paaſat Mærke eller Navn).
Eit Namn maa allting hava.
Namnet ſkjemmer ingen, naar ein inkje ſkjemmer ſeg ſjølv.

V. Adfærd.

(Hertil henføres: Opførſel, Skik og Sæder, Dyd og Laſt, Sømmelighed, Maadehold, Forſigtighed, med mere).

49. Adfærd, Opførſel.

Dat ſer no kvar ſi Ferd, ſom han er heime lærd.
D'er mangt heime høvelegt, og inkje i Utferdi.
Dan ſom er heime alen,[5] er burte galen. (D. e. Hjemfødningen kan ikke ſtikke ſig hos fremmede Folk.

[1] Luen. (Udt. næſten: Laagen, ogſ. Loien). [2] Hedder i Dagligtalen „kje," altſaa „d'er kje fyr inkje." [3] Eller: Kyri, ɔ: Koen. [4] Gaarde. [5] opfoſtret.

D'er ſeint lært aa laga ſeg i Verdi.
Der vandt aa væl gjera. (B. Stift).
D'er inkje vandare en aa liva. (D. e. Intet er vanſkeligere end at leve eller opføre ſig rigtigt). B. Stift.
D'er betr aa vera ukjend en audkjend.[1] (Ogſaa Svenſk: Bättre okänd än ödkänd). — D'er betr ukjend en ille kjend.
Far fagert aat; dat ſpyrſt minſt. — Eller: Skikka deg væl, dat ſpyrſt minſt. (Nordhordland o. fl.). Vandra varlege, dat ſpyrſt minſt. (Valders). Jf. det ſvenſke: Bäſt göra väl, ſå ſpörs 'et minſt.
Far fagert aat; d'er alltid einkvar ſom ſer dat.
Gjer væl, ſo fer du væl.
Han gjerer alltid væl, ſom inkje gjerer ille. (Thi det er allerede en Hjælp, at man ikke ſkader os).
D'er mangt, ein kann og inkje ſkal. — Ein ſkal inkje gjere alt ein kann, inkje ſegja alt ein veit, inkje tru paa alt ein høyrer, og inkje taka paa alt ein ſer. (P. Juel).
D'er Vanferdi,[2] ein ſkal varaſt av. — D'er Misbruk, ſom lærer dat rette Bruket.
Dat koſtar myket aa vera Folk; dat koſtar meir aa vera Fant. (Tr. Stift. Dette kan ogſaa anvendes paa Huusholdningsſager og betegner da, at man ſtaaer ſig bedſt ved at have ſine Sager i god Stand).

50. Skik og Sæder.

Kvart Land heve ſin Sed. — Kvar Sokn heve ſine Seder.

[1] let at kjende, bemærkelig ved et eller andet Særkjende.
[2] uheldig Adfærd.

Ein lyt fara etter Folke-Seden. Eller: — liva etter Lands Sed. — Ein lyt Sed fylgja elder Land fly.

Ein fær ſtinga Fingren i Jordi og lukta kvat Land ein er komen i.

Ein lyt fylgja dan Sed, ſom i Landet er, og inkje dan ein fører med ſeg. (Om indflyttede Folk).

Lands Vis er Lands Pris. (Jf. Svenſk: Landſens ſeder är landſens heder).

Me liva meir etter Viſi en etter Vitet.

Dat vil alle fylgja dan ſtore Straumen. — Dat ſer alle paa dei fleſte, og faae paa dei beſte.

Ein fer inkje vilt paa Almennings Vegen.

Dat alle Mann gjera, er ingi Skam. (Det vil ſige: det anſees ikke for Skam, om det end er det).

Dar dan eine Sauden ſpring fyre, dar ſpringa dei andre etter.

Naar den eine Gaaſi gjeng aat Vatnet, ſo ganga hine og. (Wilſe).

Naar dan eine Hunden gjøyr, ſo gjøya dei alle. — Naar dan eine Griſen gryler,[1] ſo gryla dei alle.

Sjaa paa dei beſte, inkje paa dei fleſte.

Uſed[2] er ingi Pryda. — Vond Vis er Landsens Lyte.

D'er betr aa heita Byting[3] en fylgja dan vonde Viſi. Eller: en fylgja Fantevegen.

51. Feil, Forſeelſer.

D'er nokot aafaatt[4] med alle. (D. e. Der er Feil hos alle). Hertil hører ogſaa Talemaaden: D'er alle Adams Born. Eller: D'er Adams Art i alle.

[1] „Gryling" er ſtærkere end Grynten og ſvagere end Skrig. [2] onde Sæder. [3] Særling. [4] manglende.

Dat liver ingen lytelaus. — Ingen i Verdi er lytelaus funnen. (P. Daſs).

D'er langt aa leita etter ein meinlaus Mann. — D'er ingen Fiſk utan Bein, og ingen Mann utan Mein.

Store Menner hava ſtore Mein. — Jf. de foranførte: D'er ingen ſo klok, han ei forſer ſeg. Dei viſe kann og fara vilt.

Han er heppen, ſom heve inkje til aa angra.

D'er god Traavar, ſom aldri ſnaavar.[1]

Merri ſnaavar paa fire Føter, ſo maa væl Mannen paa tvo.

D'er Fall fyre kvar Manns Dyrr. (B. Stift.). — D'er Fall i alle Manns Farveg. — Man kan ogſaa ſige: D'er ſtutt imillom Stoda[2] og Fall.

Miſtak[3] er kvar Manns Sak. — Fara vilt er folkelegt; venda um er gudelegt; halda fram er djevelslegt. (Efter Hirdſkraa, Kap. 28).

Dan ſom ſtend væl, ſjaa til at han inkje fell. (Efter Bibelen).

Lat dan ſom er rein, kaſta fyrſte Stein. (Joh. 8, 7.).

Lat kvar ſopa fraa ſi Dyrr. (Stundom med det Tillæg: ſo verd heile Gata rein). — Lat kvar ſopa Sorpet[4] or ſino Hus.

Lat kvar ſjaa fyrſt paa ſeg og ſitt, og ſidan paa meg og mitt.

D'er myket, ſom glett[5] og inkje dett. — D'er Skil paa gletta og detta.

D'er vondt aa fella; d'er verre aa vilja liggja.

D'er ingen forbodet aa betra ſeg. — Bot og Betring er ingen forbodi.

[1] ſnubler. [2] ſtaaende Stilling. [3] Feilgreb. [4] Smuds, Feieſkarn. [5] glider.

52. Dyd og Laſt.

Dygdi er beſte Heimanfylgja.
Dygdi gjeng inkje alltid i Erve. (Eller: — i Arv).
D'er ofta Dygdi bur, dar ingen trur.
Dygdi ſyner i Motgangen meſt.
D'er inkje langt imillom Dygd og Udygd.
D'er fleire Lyte en ljuga og ſtela.
Laſt og Lyte er ingen Ende paa.
Dan eine Udygdi avlar dan andre.
Ille gjort er vondt, og inkje angrat er verre.
Naar ein roſar Syndi, daa er ho fullkomi. Eller: Syndi er inkje fullgjord, fyrr ho er roſad. (Ogſaa Svenſk og Danſk).
D'er ingi Sæla[1] med Syndi.
Ulivnad er ingen Trivnad. — Syndauken[2] heve ſure Frukter.
Dat ſom yppeſt med Synd, dat endar med Sorg.
Syndi yppeſt med Laatt og endar med Graat.
D'er fyrſte Freiſtingi[3] ein ſkal meſt varaſt. — Fyrſte Freiſtingi heve ei meſte Magti imot.
Naar ein inkje kann halda Handi, ſkal ein halda Foten. (D. e. ſkye Leiligheden, holde ſig fra det Sted, hvor Friſtelſen forekommer).

53. Sømmelighed og Uſømmelighed.

Dan ſom agelaus liver, han ærelaus døyr.
Dar ſom er ingi Blygd, er liti Dygd.
Dar ſom er Skam,[4] er ogſo Æra. — Dar ingi Skam er inne, kjem ingi Æra ut.

[1] Lykke, Fornøielſe. [2] Forargelſe, forargeligt Levnet. [3] Friſtelſe. [4] Skam betegner her: Undſeelſe.

Som Æra er inne, ſo kjem ho ut. — Mannen tæk ingi Æra ut, dar ingi er inne. (Landſtad, Folkev. 576).
Hund gjerer Hunds Gjerning.
Sui veit, kvat ſeg ſømer. (D. e. Soen veed hvad der paſſer for den).
Naar ein klær Sui, ſo legg ho ſeg i Søyla.
Uhøviſke Ord fylgja uhøviſke Gjerningar.
Han vil gjerna gjera, ſom gjerne vil høyra.
Eit Tjon[1] ſkal ein gjera væl ifraa ſeg. (D. e. Et uforſkammet Menneſke ſkal man ſøge at faae ifra ſeg med det gode). Valders o. fl.
Eit Narr er vondt aa ved faaſt.[2] Eller: aa faaſt med. — Eit Narr er ilt aa eigaſt med.
Eitt Narr gjerer tvau, og tvau gjera tie.
Ei ſkiti Su vil alltid hava ei attaat ſeg. (Egentlig: Den ſkidne So vil have Selſkab, o: en Sluſk ſøger En, ſom er ham lig). Søndmør.
Dan eine Ramnen vil, at hin[3] ſkal vera like ſvart.
Dan eine Tjuven vil, at hin ſkal hanga like høgt.
Dan eine Skarven veit, kvat dan andre vil hava.

54. Undſeelighed.

D'er ſume for dryge, og ſume for blyge.[4]
Fatig Mann og farande Mann faa inkje vera blyge.
Skammi lyt ein leggja atter heime. (D. e. Naar man ſkal ud i Verden, maa man ofte lægge Blygheden til Side). Trondhj. Stift.
Alt for blaud[5] kjem atter ſnaud.

[1] Nar; egentlig En ſom beſkjæmmer eller fordærver Selſkabet. [2] befatte ſig med. [3] den anden. [4] Eller: bljuge. Ligeſaa: drjuge. (Disſe Former ere de ældſte). [5] frygtſom.

Blyge Hundar verda inkje feite. — Blygsel er Fatigmanns Skade.
Blygsel er Barna-Pryda.
Dar som er Otte, er og Æra.
Han raudnar minst, som mest er sakad.
Han blygjest inkje, som apast[1] vil.
Fyrste Gongen er Friaren blygaste.
Dan som heve stadet i Gapestokken ein Gong, kann standa dar tie Gonger.

55. Pralerie, Stolthed.

D'er betr aa vera en berre laast vera[2]
Ein kann sadla ein Bukk, til han verd høg som ein Hest. (Wilse).
Dan Gjeiti som mækrar[3] mest, ho mjolkar minst. (Throndh. Stift).
Næddaste Rakken gjøyr mest.
Toma Tunnor glymja mest. — Eller: Dan Tunna, som er tom, gjerer dan meste Ljom.[4] (Efter Islandsk).
Dan tome Snelda snurrar mest.
Toma Kjerror skrangla mest.
Ringaste Hjulet riktar mest. Ogsaa: Klenaste Rokken riktar mest.
Klenaste Bokerna hava lengste Namni.
Dan som minst munar[5] han mest vonar. (Tell. D. e. Den som udretter mindst, gjør de største Fordringer). — Jf. det foranførte: D'er Ord i Umagen mest; o. s. v. under No. 38.

[1] yppe Ufred. [2] lade som om man var noget. [3] bræger. [4] Lyd, Bulder. [5] Udtales næsten „monar."

Styven[1] og ſtolt vekſa baade i ſame Holt. (Jf. det Tydſke: „Stultus und Stolz wachſen beid auf einem Holz)."

Ovmod og Armod vil inkje hova. — Armod er god fyre Ovmod.

D'er vondt aa fljuga vengjelaus.

Dan ſom kliv for høgt, han dett for hardt.

Stort Mod ſtend fyre Fall.

Haldt deg væl og ſtatt deg væl; ſtig paa Jordi, ho ber deg væl. (B. Stift. Omtrent ligedan hos P. Syv, II, 150, hvor det anvendes paa Klædedragten).

Sjaa ned paa Marki, ſo ſer du, kvat du er.

Fuglen flyg aldri ſo høgt, han ei kjem atter aat Jordi.

Dat ſtaggar[2] væl Vokſtren, fyrr Treet veks til Himmels. (Ogſaa Svenſk og Danſk).

Naar Auri aukaſt, ſo minkar Modet. — Rett likſom Lauvet paa Bjørki bleiknar, dat ſterke Modet med Tidi veiknar. (Landſtad, Folkev. 772).

56. Maadehold.

Maaten er beſt laaten.[3] (B. Stift). — Hov[4] er alltid hollaſte. (Jf. Isl. Hóf er hagkvæmaſt).

D'er alt til Meins, ſom for myket er. Eller: D'er alt til Meins, ſom inkje er til Maate.

Alt for myket riv Sekken ſund. — Ovmyket er uheilt.[5]

Alt for grov fær inkje Lov.[6]

Alt for fint heve ingi Fynd. (Iſær om Tale, Advarſel Dadel o. ſ. v.).

[1] dum. [2] ſtandſer. [3] anſeet, afgjort. [4] Paſſelighed, Maadehold. [5] uſundt. [6] Ros.

Alt for kvaſt er og til Laſt. Eller: Alt for ſkarp er til Skade.

For lint er laakt, og for ſtint er verre.

For kaldt er vondt, og for varmt er verre.

D'er tvau Maati.[1] Tak inkje for myket fraa; legg inkje for myket paa.

For myket og for litet ſkjemmer allting ut. Eller: For myket og for litet er korgje[2] godt. (Sdm.).

D'er vondt vangjort, d'er verre ovgjort.[3]

Hovet er vandt aa hitta. — Sædvanlig: Maaten er vand aa raaka. Ogſaa: D'er vandt dat rette raaka. (Jf. Isl. Hóf er vandhitt, — og det gamle: Mjótt er mundangs hófit).

Ein Drope gjerer Glaſet for fullt.

Naar Hunden fær for myket, ſo ſkjemmeſt han.

Naar Katten fær for myket Klapp, ſo klorar han.

Ein ſkal inkje ſvida alt, ſom lodet er.

Ein ſkal klippa Ulli og inkje Skinnet. Eller: D'er Ulli, ein ſkal ſkjera, og inkje Skinnet.

D'er Skjegget, ein ſkal ſkjera, og inkje Hoka.[4] — Ogſaa: D'er Skil paa aa raka Skjegget og ſkjera Hoka av.

D'er Skil paa aa ſteikja Braud og brenna dat.

Ein ſkal ſaa med Handi og inkje med heile Sekken. (Eller: — med heile Saalaupen. Efter P. Syv).

Han ſkal inkje vera froſen, ſom legg i Omnen, og inkje ſvolten, ſom ſlær i Gryta. (Thi ellers gjør han formeget af det). Valders.

[1] Bruges paa Sondmør i Formen: „D'æ tvau Maat'a" (Fl. af Maat,n.), d. e. der er to Grændſer for det paſſende; ved den ene bliver det for meget, ved den anden for lidet. [2] ingen af Delene. G. N. hvárgi. [3] for meget gjort. [4] Hagen. (Næſten: Haaka).

Stundom Svengen og ſtundom Sprengen[1] er inkje godt. (Ligeſaa i Svenſk; ogſaa hos P. Syv).
Paſſeleg Pylſa er alltid beſt, anten ho er ſo av Ku elder Heſt.[2]
Dat kann inkje ovbodet[3] ſtandaſt. (Tell.). Ogſaa: Ovviſi kan inkje ſtandaſt. (D. e. Det ſom er overdrevet, kan ikke holde ſig).
D'er Lempe, ſom i Lengdi ſkal vinna.
Ein ſkal inkje taka heile Stigen i eitt Stig.
Ein fær inkje blaaſa, ſo Belgen rivnar.
Dan ſom tæk til for hardt, han held upp for ſnart. — For fus[4] i Fyrſtningi er for leid i Lengdi.
Dan ſom lyfter Hamaren for høgt, han ſlær for lint.
Bender du Bogen for hardt, ſo breſt han ſnart.
For ſtride Strengjer laata inkje lengje. — Naar Strengen er ſtrakaſte, ſlitnar han ſnaraſte.

57. Sindighed, Forſigtighed.

Han gjeng viſt, ſom gjeng varſamt.
Han kjem væl fram, ſom kjøyrer i Make.[5]
Dat kjem ſjeldan Fjas til Fagnad. (Forhaſtelſe er ſjelden til Fornøielſe).[6] B. Stift.
Far i Make, men inkje ſom ein Krake.[7]
D'er betr aa blaaſa hardt en brenna ſeg.
D'er betre fyre var en etter ſnar. (Ogſaa i Svenſk).

[1] Eller i ubeſtemt Form: Sveng, Spreng. [2] Bruges ſtundom med det Tillæg, at en Præſt engang ſagde disſe Ord, da han fik en Offerpølſe, ſom var ſaa ſtor, at den udgjorde en heel Ko-Vom. [3] overdrevet. [4] lyſten, ivrig. [5] ſagte. [6] Formen „Fjas" er viſtnok forvanſket; jævnfør det Islandſke: Sjaldan er flas til fagnaðar. [7] Stakkel.

D'er betre Fyreſorg en Etterſorg.

D'er betre ottaſt en angraſt. — D'er betre agta ſeg en angra ſeg.

Fyre gjort og etter tenkt — heve ſo mang ein Daare krenkt. (Ogſaa Svenſk og Danſk).

D'er beſt aa bøta, fyrr Breſten veks.

D'er betr aa ſtemma i Bekken en i Aai. — Eller: D'er betr aa venda o. ſ. v. (Wilſe). — Hertil ogſaa: I Oſen[1] ſkal ein Aai ſtemma. (Efter det gamle: At ósi skal á stemma).

D'er beſt aa venda, medan væl er.

Naar Leiken er beſt, ſkal ein helſt halda upp. (Eller: — ſkal ein vara ſeg meſt.

D'er betr aa venda en vilt fara.

Han fer inkje vilt, ſom vender midt paa Vegen.

D'er beſt aa aka med heilom.[2] (Tell.). Fuldſtændigere: D'er beſt aa aka heim med heile Vogni. (Jf. det gamle: Gott er heilum vagni heim at aka).

Fulle Fat ſkal ein varlege bera.

Dat ſkal vera eit Bord fyre Baara. (D. e. Man ſkal ikke indtage ſtørre Ladning, end at man har en Kant fri imod Bølgerne).

Ein lyt vera baade hard og var.[3] (D. e. Man maa være baade haard og lemfældig, eller varſom).

Var ſkal ein vera, men inkje ovvar.[4] (Eller: for var). Jf. Haavamaal, 132: Varan bið ek þik vera ok eigi ofvaran.

Alt for var kjem ingen Veg. Eller: Dan ſom er for var, kjem ingen Veg.

[1] Udſpringet (nemlig fra et Vand). [2] kjøre med heelt Tøi. [3] I Bergens Stift: „Ein lyt'e vera baa har'e aa var'e." [4] alt for varſom.

D'er Eitr, ein inkje ſkal ſmaka. (B. Stift. Meningen er: Man ſkal ikke være altfor ængſtlig; man kan vel ſmage paa alt, kun ikke paa Gift).

D'er inkje Eitr i alle Gras.

Vare Fuglar er ogſo veidde.[1] — Reven er fulla var; han er daa ſtundom veidd. (Jf. Isl. Opt verðr var um sig veiddr).

55. Lempe.

(Lempelſe efter Omſtændighederne).

Med Raad og Lempe kjem ein Kryp ſo langt ſom ei Kjempa.

Med Liſt[2] og Lempe vinn ein meir, en ein tenkte.

D'er beſt aa fara, ſom fort er. — Aa fara ſom fort lat vera din Sed; dan høgt vil kliva, dett ofta ned. (Af en gammel Viſe).

Ein lyt liva ſom ein kann, og inkje ſom ein vil. — Dan ſom inkje kann ſom han vil, fær vilja ſom han kann.

Ein fær taka Tidi, ſom ho kjem, og Verdi, ſom ho er.

Me faa retta oſs etter Tidi; ho rettar ſeg inkje etter oſs.

Set Stemne etter Emne, og Tæring etter Næring.

Ein fær laga Munnen etter Maten. Eller: — etter Matkoppen. (Tell.).

Ein fær inkje retta Foten lenger, en Felden rekk. (Nemlig i Sengen). Ogſaa Svenſk.

Ein ſkal inkje hoppa høgre, en Staven rekk.

Ein fær inkje ſljuga, fyrren Vengjerne er vakſne.

Dar ein inkje fær ſigla, lyt ein ro.

1 fangede. 2 Liſt betyder egentlig Kunſt.

Dar ein inkje fær ganga bein, lyt ein bøygja seg. — D'er betre aa luta en støyta Skallen.
Han fær luta, som laaga Dyrrer heve.
Han fær fylgja Land, som heve leker[1] Baat.
Han fær sigla med sundt[2] Segl, som inkje heilt heve.
Dan som inkje heve Øyk, fær fara med eigne Føter.
Dan som er øren,[3] fær inkje kliva høgt.
Dan som haltar, fær halda seg fraa Dansen.
Dat ein inkje kann faa, skal ein venda Hugen ifraa. (Ogsaa Svensk).
Dat ein inkje kann halda, fær ein lata lauss.
Dan Steinen, ein inkje kann lyfta, skal ein lata liggja.

59. Følger af Adfærd.

Som ein gjerer Gjerdi,[4] so fer ein Ferdi. — Dan som gjerer ei Ugjerd, han fer ei Uferd.
Han fer ille, som ille gjerer.
Vondt er snart gjort, og inkje snart bøtt.
Gjord Gjerning heve ingi Attervending. Eller: er vond aa attervenda. — Gjort er gjort, og hendt er hendt; dat verd inkje atter vendt.
Naar Gjerningi er gjord, hjelpa ingi Ord.
Som ein gjerer upp um seg, so ligg ein. Eller: Som ein reider um seg, so ligg ein til.
Som ein bryggjar, so drikk ein.
Dat ein sjølv bryt i,[5] fær ein sjølv eta or. (Trondh.). Eller: Ein fær eta, som ein heve i brotet.
Sjølvvaldad Sykja er verre en onnor. (Nordhordland).

[1] Eller: lekan (gammel Akkusativ). Egentlig lek. [2] sønderrevet. [3] svimmel. [4] Gjerningen. (Gjær'a). [5] brækker i, f. Ex. Brød i Mælk. (Tonen falder paa „i" og „or."

D'er inkje vondt, dat ein Mann gjerer seg sjølv. (Altsaa modsat det forrige).
Dei faa sjølve svida, som under seg miga.
Dan som høgg upp yver seg, fær Sponarne i Augat.
Tirren Hund fær rivet Skinn. El. Arge Hundar faa rivet Skinn. (Det sidste ogsaa i Svensk).
D'er mange veile,[1] som kunde vera heile.
D'er mange snaude, som kunde vera lodne.
Sure Bær gjera saara Tenner.
Dan som er med i alle Slags Leik, fær smaka paa alle Slags Steik. (Trondh. Stift).
Dan som vil vada i alle Votn, han kjem paa ymis[2] Botn.
Dan som kliv paa kvar ein Klett,[3] han skal inkje undrast, um han dett. (See No. 6).
Dan som vil saast med Biket,[4] verd alltid bikut.
Dan som rører i Kol og Krit, han verd anten svart elder kvit.
Dan som legg seg i Dravet, verd eten av Svini. — Dan som seg blandar i Mask og Drav, verd eten af Svini, fyrr han veit av. (Af en gammel Vise).

60. Gjengjældelse.

Dan som gjerer nokot godt i Vegen, han finn dat væl eingong atter. (Trondh. Stift). — Jf. D'er vidt Vega Mot. (No. 145).
Dan som gjerer ei Æra, han fær ei Æra atter.
Dan som gjerer ei Pretta,[5] skal venta ei Pretta.
So er Folk, som ein fer med dei til. — Haldt Folk som Fe, so fara dei aat som Fe.

[1] skrøbelige, syge. [2] forskjellig. [3] Klippe. [4] befatte sig med Beg. [5] Skalkestykke, Puds.

Som ein gjerer Folk ifraa ſeg, ſo finn ein dei atter.
Som ein heve utmælt, fær ein innmælt.
Som ein hengjer paa Stongi, ſo tæk ein nedatter. (V. Stift).
Dat kjem eingong upp ille ſpunnet Garn. (Ilde gjort kommer engang til Uleilighed). Nordhordland.
Dat verd eingong røynt, ſom er lengje løynt. — Jf. de foranførte under No. 7: D'er inkje gløymt, ſom gjøymt er, o. ſ. v.
Dat kjem Hemndi paa Skjemdi. (D. e. Der kommer Hævn efter Beſkjæmmelſe, eller Straf efter ſkammelig Færd). Nordhordland.
Sui bryt, og Ungarne nyt.[1] (El. njota). — Dat Sui gjorde, faa Griſerne gjelda. (Jf. det gamle: Grisir gjalda, en gömul svin valda. Tydſk: Was die Sau verbrochen, am Ferchel wirds gerochen).
D'er ſtokkut Stund, at Hand er av Hogget fegi.[2] (Efter det gamle: Skamma stund verðr hönd höggi fegin).
Dar ein kaſtar ein Snjoball, ſkal ein venta ein annan atter.
Dan ſom bur i Glashus, ſkal inkje kaſta Stein paa andre.
D'er forbodet aa ſlaa, men inkje aa ſlaa atter.
Hemna kann baade Hund og Svin.
Klyper du Katten, ſo klorar han atter.
Liten Hund kann ogſo bita.
Hemnen friſkar Hatet. — Hemn er berre aa gjera vondt verre.
Hemn dræg Hemn etter ſeg.
Dan ſom vil hemna all ſin Harm, han gjerer ſeg uſæl og arm.

[1] I Inderøen hedder det: „Su'a bryt, aa Ungann nyt." I Nordland omtrent ligedan. — [2] glad. (fegji, feii).

VI. Gjerning, Virksomhed.

(Hertil henføres Arbeide, Flid, Raskhed, Udholdenhed, Bebændighed, Kunst, Forsøg o. s. v.).

61. Gjerning, Arbeide.

Dan som i Verdi skal vera, fær alltid nokot te gjera.
Vaar Herre lagar alle nokot te gjera.
Eitt lyt ein gjera, skal væl vera.[1]
Foda vil hava Moda. — Eller: D'er ingi Foda aa faa utan Moda.
Han skal grava, som Mat vil hava. — Dan som vil liva, skal leita upp Maten.
Vil du eta med Lyst, skal du stræva fyrst. (Valders o. fl).
Dan som inkje vil stræva, skal inkje eta.
Mange vil eta og inkje stræva; sidan faa dei stræva og inkje eta. (Valders).
Dan som feg ærleg vil næra, maa myket stræva og litet tæra.
Idn[2] føder Mannen sin. (Sondmør).
D'er klent Handverk, som ein inkje tenar Maten med.
Embættet røyner Mannen.
Dan som vaar Herre giv Embætte, giv han Vit og. (Efter Tydsken).
D'er inkje Embætte vandelaust.[3]
Moda varer, medan Mannen varer. — Moda er Mannsens Rett.
Ein liver aldri so lengje, ein ei heve nokot ugjort.
D'er godt hava nokot ugjort, naar ein inkje skal døya. (Tell.).

[1] hvis det skal være vel (gaae vel). [2] Arbeide. (Udtalt: iin). [3] uden Vanskelighed.

62. Umage.

D'er Onn,[1] ſom alt ſkal vinna. (Ved Stræbſomhed ſkal alting vindes).

Han lyt upp, ſom vinna ſkal.

Han ſkal Fingren væta, ſom vil Fiſken eta.

Dan ſom vil hava Kjernen, ſkal bita Skalet.

Ein ſkal inkje venta Vinningen, fyrr en Verket er gjort.

Ugjord Gjerning fær ingi Løn.

Deſs ſtørre Gjerd, deſs ſtørre Verd. (D. e. Jo ſtørre Gjerning, jo ſtørre Priis).

Beſte Frukterna hanga høgſt.

Han fær inkje hava gode Dagar, ſom ſkal Pengar draga. (B. Stift).

Skal ein faa dat ein lyſter, fær ein gjera dat ein inkje lyſter.

Utan Moda kjem ingen Mat i Munnen.

Fljugande Kraaka finn eitt til Føda; dan ſitjande fær ſvelta.

Liggjande Ulv fær inkje Lambekjøt. — D'er ſjeldan, liggjande Ulv fær Laar, og ſovande Mann fær Sigr. (Efter Haavamaal, 57).

Dat gror under gangande Fot.

D'er betre trøytte Armar en tome Tarmar.

D'er betre verkja[2] i Handi en i Hugen. (D. e. Bedre at anſtrenge ſig end at ængſtes eller angre paa en Forſømmelſe).

D'er betre ganga ein liten Krok en væta ſi Brok. (Ogſaa Svenſk).

D'er betre ganga paa Land og kroka en liggja i Vatn og ropa. (B. Stift. Er iſær en Advarſel imod at gaae paa ſvag Jis).

[1] Anſtrengelſe, Flid. [2] føle Smerte.

Dan ſom inkje umakar ſeg i Tidom, han angrar dat i Utidom.
D'er ingen for god til aa tena ſeg ſjølv. — Dan ſom inkje ſjølv ſer til, fær dat ſjeldan ſom han vil.
Han ſkal inkje laana Hender, ſom heve ſjølv.
Eigi Hand er hollaſte. — Sjølv er beſte Drengen.
Ein ſkjemmer inkje Handi paa ſitt eiget Verk.
Ruſkutte Hender faa reine Pengar.
Dat lyt ein brjota Iſen. (D. e. tage fat paa det vanſkeligſte).
Dat lyt einn taka Ovtreet[1] paa ſeg.
Dat lyt einn vera Brothogget.[2] (D. e. En maa udføre det ubehageligſte Hverv). Søndmør.
Dan ſom ein annan vil jaga, fær ſjølv etter fara.

63. Flid og Ladhed.

Triven[3] Mann ſkal trivaſt. — Ein triven Træl[4] ſkal trivaſt væl.
Triven og tru ſkal lengje i Landet bu.
Idig[5] Mann hjelper Gud fram. (B. Stift). Eller: Onnug Mann kjem alltid fram.
Hjelp deg ſjølv, ſo hjelper vaar Herre.
Gjer du ditt, ſo gjerer vaar Herre ſitt.
Dan ſom inkje hjelper ſeg ſjølv, kann ingen hjelpa.
Onn gjerer ingi Armod. (D. e. Flid gjør ikke fattig).
D'er inkje langſamt, ſo lengje d'er annſamt. Eller: Annſemd er god fyre Langſemd. (D. e. Travlhed fordriver Kjedſomhed).
Trottigt Verk gjerer Kroppen ſterk.

[1] det tyngſte eller ſværeſte Træ. [2] Brothogg, en Øxe ſom kun bruges til at hugge gammelt Skrab med. [3] ſtræbſom. (Udt. næſten: treven). [4] Arbeider, Arbeidsmand. [5] virkſom. (Iſtedetfor „idig" ſiges nu oftеſt „flittig)."

Trælar i Loven[1] er inkje laakt Lyte.
Dan ſom ſparer Skinnet, han ſparer inkje Skillingen.
Dan ſom ſparer Henderna, fær og ſpara Tennerna.
Late Armar og tome Tarmar hova væl i hop. — Han Late-Hans gjeng fyre, han Smale-Hans kjem etter.
Dei kvate[2] faa føda dei late. (Valders og fl.).
D'er alltid klakad[3] Mark fyre late Svin. El. froſi Mark fyre utrivne Svin. (D. e. Den Dovne finder altid Vanſkelighed). Ogſaa Svenſk og Danſk.
Han er lat, ſom Logni laſtar. (D. e. ſom laſter det ſtille Veir, fordi han vilde have Vor, ſaa han kunde ſlippe for at roe). Tell.
Dan late ſit i Sengi og ynſkjer, han hadde leget.
Late Drengen og varme Sengi vil ſo traudlege[4] ſtiljaſt.
Lat Manns Byrda er ſtor. (D. e. Den Lade vil tage alt i een Byrde, at han kan ſlippe for at gaae oftere). Hardanger.
Late Folk hava lange Dagar.
Dagen er lang aat dei late, og kort aat dei kvate. (Valders).
Yrkjelaus er ſjeldan laſtalaus.
Yrkjeløyſa er Moder til mangt ilt. Eller: — er Upphav til alt ilt.

64. Raſkhed og Forſømmelighed.

D'er mangt ſnøggare gjort en avdrygt.[5] (Eller: avleidt).
Avleidſla tæk alt kvat ho fær.[6] (D. e. Opſættelſen

[1] knudret Hud i Haanden. [2] driftige, raſke. [3] frosſen. [4] ugjerne, nødig. [5] opſat, udſat. [6] Paa Søndmør: „Avleitlaa tæ alt kva ho fæ."

tager alt hvad den faaer; hvad man ikke gjør ſtrax, kan blive længe ugjort).

Ein annan Gong er ein Skalk.

Ein annan Dag heve eit annat Lag.

Dat ſom er gjøymt i Dag, dat er inkje miſt i Morgon.

Han miſeer inkje, ſom fyrſt fær.

Fyrſte Fuglen fær fyrſte Kornet.

Siſte Gjeſten fær laagaſte Seſſen. Eller: Fyrſte Gjeſten fær gildaſte Seſſen.

Siſte Kui fær ſkitnaſte Graſet.

Siſte Sauden er Vargen visſaſte.[1]

Dan ſom kjem fyrſt aat Kverni, fær fyrſt mala.

Dan ſom kjem fyrſt aat Elden, fær beſt varma ſeg.

Dan ſom kjem fyrſt i Myri, fær beſte Moltorna.

Dan ſom kjem etter hinom, fær eta med Svinom.

Dan ſom inkje paſſar Maal, fær ſupa kaldt Kaal. (Wiliſe).

Han verd um mangt vis, ſom aarlege ris.[2] (Ogſaa i Islandſk og gammel Danſk).

Morgonſtund er beſte Bitmund. (Da bider det bedſt). Ogſaa: Morgonſtund heve Gull i Munn.

I Utidom er Trolli trivnaſte. (I Utide er de meſt i Virkſomhed). Ogſaa: I Utidi ſkal ein Trolli drepa.

Naar Soli gjeng i Veſt, gjerer dan late meſt. — Eller med nyere Form: — arbeider dan late beſt.

Dan ſom inkje ſigler, naar Byren blæs, kann liggja paa Land.

Dan ſom ſov ut Saanaden, kann ſova ut Skurden[3] og.

Dan ſom inkje vil lata upp Augo, fær lata upp Pungen.

D'er er betre gjøymt en gløymt.

1 er Ulvens ſikkreſte Bytte. 2 ſom ſtaaer tidlig op. 3 Kornhøſten. Modſat „Saanad," o: Sædetid.

Seint ſaknat[1] er ſeint upp leitat.
D'er beſt aa leita, medan nytt er Faret. (D. e. Bedſt at lede paa friſke Spor, at ſøge det tabte ſtrax). Søndmør.
For ſeint er forſpilt.
D'er ſeint aa ſælda, naar Saaderna er komna i Halſen.
D'er ſeint aa ſtengja Stallen, naar Folen er burte. — D'er ſeint aa ſtengja Buret, naar Fuglen er flogen.
D'er ſeint aa dytta[2] Brunnen, naar Barnet er drukнat.
D'er ſeint aa ſnyta ſeg, naar Noſi er av.
D'er ſeint aa ſjaa paa Steinen, naar ein heve ſtøytt ſeg.
D'er ſeint aa ſløkkja paa Oſka.
Naar Huſet er brent, plar Folk vera vare med Vermen.[3]
Naar dat luktar i Huſet, er Hunden utjagad. (Altſaa naar det er for ſeent).
D'er ilt vera raadlaus,[4] naar dat røyner meſt.
Raadløyſa er Livløyſa.
Dan ſom er raadlaus, er ſo godt ſom livlaus. Ogſaa: D'er verre raadlaus en livlaus. Ligeſaa: D'er betre daud en raadlaus. (Tell.).

65. Haſt og Langſomhed.

Ein ſkal baade ſkunda ſeg og ſtunda ſeg. — Ein ſkal fara baade fort og fagert.
Dat ſkal vera Hov[5] med Haſti. — Haſta med Hov! (Jf. Tydſk: Eile mit Weile).
Hoveleg Haſt er beſt. — For myki Haſt er helder til Laſt.
D'er godt, dat gjeng fort; d'er betre, d'er væl gjort.
Braadgjort Verk vil inkje vara.

1 ſeent ſavnet, o: ſom man har tabt uden at vide det, førend længe efter. 2 tilſtoppe. 3 Ilden. 4 forſagt, ſom ikke finder nogen Udvei. 5 Maade.

Dat ſom braadt er bygt, dat ſtend inkje trygt.
Alt for braadt er berre til Laatt.
Haſt er inkje god, utan te fanga Loppor.
Haſt er god, naar Huſet vil brenna.
Dan ſom legg ut[1] for ſnart, kjem atter for ſnaud.
Ein ſkal inkje lyfta Hatten, fyrr ein ſer Karen. Eller: — Herremannen.
Sauma inkje Pungen, fyrr Pengarne koma. — Dat verd eitt til Pung, naar Pengarne koma.
Tak inkje Sneidi[2] til deg, fyrr en ho er ſkori. (Nordhordland). S. flere lignende under „Viſhed og Uviſhed," No. 82.
Alle Ting vil turva ſi Tid. (Eller: Allting tarv ſi Tid).
Byen var inkje bygd paa ein Dag. (Eller: Rom var inkje bygd paa ein Dag).
D'er mange Hogg, ſom Huſet ſkal byggja.
D'er mange Øksarhogg, ſom Eiki ſkal fella.
D'er mange Fet,[3] fyrr Mili er full.
Dat hjelper inkje Sprang, naar Vegen er lang.
Jamt og ſmaatt er likaſte[4] i Lengdi.
Jamnen gjerer meſte Munen.
Jamnen dræg ſeg. (D. e. Jævnhed gjør god Fremgang; ved ſtadig Flid kommer man langt).
Jamnen er beſte Graſet. (Trondh. Stift. Er egentlig et Ordſpil, da „Jamne" ogſaa er Navn paa en Vært). Hertil ogſaa No. 57: Han kjem væl fram ſom kjøyrer i Make, o. ſ. v.

66. Udholdenhed, Taalmodighed.

Han vinn, ſom traa[5] er, og taper, ſom braad er.

[1] reiſer. [2] Skiven, Kjødſtykket. [3] Fjed, Skridt. [4] bedſt. [5] udholdende.

Traaen[1] vinn. (Tell.). Jf. Svenſk: Trägen vinner.
Trotten vinn alt. (I Tell. Traatten vinn alt). — Tid og Trott kann allting orka.
D'er Trotten, ſom trengſt meſt.
Ein fær driva Naglen, medan han gjeng. (Trondh.).
Ein lyt kirna, til ein fær Smor.
Ein fær ſlipa ſo lengje, ein kjem innpaa Staalet.
Dan ſom vinn med[2] dat ſtore, vinn alltid med dat ſmaae. — Naar ein vinn med Hunden, ſo vinn ein væl med Rumpa. (Trondh. Stift).
Dan ſom gjeng Fjellet, kann ogſo ganga Bakken. — Dan ſom ror ei Mil, kann ro ein Mole til.
Dan ſom troyter[3] Alni, kann og troyta Spanni.
Han fær inkje vera troten,[4] ſom gjeng i Bloten. (Tell.).
Han fær inkje vera tykkjen,[5] ſom ſnikja ſkal. (D. e. Den ſom ſkal ſnylte eller trygle ſig noget til, maa have god Taalmodighed).
Han fær litet, ſom ſnikjer; han fær inkje, ſom furtar.[6] (Trondh.).
D'er Von fyre ein Tiggar; d'er verre fyre ein Furtar.
Ein Fiſkar og ein Friar fær hava godt Tolmode.
D'er dat ellevte Bod: Du ſkal bida.
Han fær eingong Byr, ſom bidar. — Bidande fær Byr, og braad fær Androdr.[7] (Jf. det gamle: Biðendr eigu byr en bráðir andróða).
Ho fær væl Mann, ſom bida kann.
Dat fer væl, ein bidar, naar ein fær nokot godt ſidar. (Søndmør).

[1] Udholdenheden. (Traae). [2] raader med, faaer Magt over. [3] udholder, kommer til Ende med. [4] give ſig tabt. (traaten). [5] Eller: furten, o: kort for Hovedet. [6] giver tabt af Utaalmodighed eller Brantenhed. [7] Modvind (Andror).

Han faſtar inkje for lengje, ſom fær ein god Dogurd.[1]
D'er betre ſeint en aldri. — Dat gode er kjært, for ſeint dat kjem.
Han miſer inkje, ſom ſiſt fær.
D'er leidt bida lengje etter litet. — Lengje bida og litet faa er laakt aa ganga paa.
Han ſlepp aa brenna ſeg, ſom bidar, til dat kolnar.
Han fær myket lida, ſom inkje kann bida.
Bida og lida ſtiller myki Kvida. (Efter P. Syv).
Dat ein inkje kann lækja, dat lyt ein lida.
Godt Tolmode gjerer tunga Byrdor letta. — Tolmode lettar dat tunge Laaſet beſt.

67. Omtanke, Arbeidsorden.

Væl byrjat[2] er halvgjort. (Eller: er halvt fullført).
Ille upplagt fer ille til Ende.
Godt Upplag gjerer godt Nedlag.
Som ein legg paa Rokken, ſo ſpinn ein paa Snelda.
Dat verd Spit etter Spune. (D. e. Der bliver Binding efter Spinding). — Ille ſpunnet verd ille ſpitat.[3]
Dan ſom ille ſtaurar,[4] han ille gjerder. (P. Syv).
Ein ſkal fyrſt grynna[5] og ſidan byggja. — Fyrſt ſkal ein tenkja, ſo taka paa, og ſo halda fram, til ein Maalet kann naa. (P. Juel).
Han ſkal grava djupt, ſom vil byggja hogt.
Ein ſkal byggja paa Tufti, og inkje i Lufti. — Ein ſkal inkje byggja Borg i Lufti, og inkje helder paa Sand.
Dat Hus, ſom er ſett paa Sand, dat held inkje lengje Stand.

1 Davre. (Egentl. Dagverd). 2 Hedder nu ſædvanlig „begyndt." 3 Eller: ſpytat, d: ſtrikket. 4 ſætter Pælene (Gjærdeſtolperne). 5 grundlægge.

Ein ſkal merkja Huſet,[1] fyrr ein riv dat ned.

Ein ſkal mylkja,[2] fyrr ein mjølkar. (Jf. det Svenſke: Krammat juder molkar bäſt).

Ein ſkal ſpinna fyrſt og ſpita ſidan. — Dat verd inkje bundet, fyrr d'er ſpunnet.

Ein kann inkje ſpinna og vinda i Senn.[3]

Ein ſkal alltid gjera eitt i Senn. — Eitt fyrſt og annat ſidan.

Ein ſkal fyrſt ro fyre næſte Nes. (D. e. Man ſkal begynde med det nærmeſte, ſøge at afhjælpe den førſte Forlegenhed). B. Stift.

Ein ſkal inkje gjera Nygla,[4] fyrr en Baaten er bygd. (Man maa førſt gjøre det nødvendigſte).

Tunge=Taket ſkal ein fyrſt taka.

D'er fyrſt beſt, naar vondt ſkal vera.

Hav tyngſte Taket fyrſt, og beſte Biten ſiſt. — Tak det ſure fyrſt, og dat ſøte ſiſt.

Ein ſkal inkje varpa[5] meir, en ein kann veva. (Eller vefta).

Dan ſom jagar tvo Harar, han fangar ingen.

Dan ſom heve mangt i Sinne, ſlepper mangt or Minne.

Heve ein mange Jarn i Elden i Senn, ſo er dat væl eit, ſom brenn. — Oftere: Dan ſom heve mange Jarn i Elden, han brenner ſume av dei. (Ogſaa Islandſk, Svenſk og Danſk).

Dan ſom heve tie Embætte, ſtyrer inkje til Gagns. (Jf. det Svenſke: Fjorton Ämbete, femton Olyckor).

Dan ſom lærer tie Handverk, han kann inkje eitt til Gagns. Eller: han lærer tigga attpaa. — Lær

[1] ſætte Mærke paa Stokkerne for at vide, hvor de høre ſammen. [2] trykke eller gnide Yveret. [3] paa een Gang. [4] Bund=Tappen. [5] oplægge til Væv.

nittan Handverk, ſo fær du dat tjugande attpaa, og dat heiter: Poſen og Staven. (Valders).

Skomakar, ſit med din Leſt.

Lat kvar gjera ſitt og lata vera hitt.[1]

Dat ein kann, ſkal ein gjera; dat ein inkje kann, ſkal ein lata vera.

68. Behændighed.

Hagleiken[2] ſparer halve Tidi. — Eller: halve Moda.

Hag Hand fær mangt i Stand.

Triven Mann tryt[3] aldri Emne. — Eller: Triven Mann tryt inkje Verja. (P. Syv).

Gjerningi priſar Meiſteren. — Eller: D'er Verket, ſom viſer Meiſteren.

Dat ſyner paa Verket, kvat Vitet er.

Ein uhag Smid tæk eit uhagt[4] Emne. (Nordenfjelds: „Ein ohag Sme' tæk eit ohagt Tre").

Næmings Smid tarv ſtort Emne-Tre. (D. e. For en Begynder gaaer altid noget til Spilde). Hardanger.

Unge Folar gjera krokutta Forer.[5]

Beſte Byggjaren hogg minſte Sponarne. — Ein Næming ſpiller mange Sponer.

Verſte Skarve-Merri ſlit meſte Reidſkapen. (Stjørdalen).

Stygt og ſterkt er ſtundom beſt. — Dat ſom er godt nog, er alltid nett nog.

D'er ſnart gjort ſkitet Verk.

Dat trengſt ingen Meiſter te moka Fjoſet.[6]

69. Kunſt og Lærdom.

D'er ingen Meiſter fødd. (Han lyt fyrſt læra). — Kvat er dat fyrſte, ein Meiſter gjerer? Han lærer.

[1] det øvrige. [2] Behændighed, Kunſtfærdighed. [3] fattes. [4] ubekvemt. [5] Furer (For). [6] gjøre Fæhuſet reent.

Dat fell inkje Tre med fyrſte Hogg.
Ein lyt krjupa, til deſs ein lærer ganga.
Han maa myket lida, ſom myket ſkal læra.
Ein ſkal ſlita mange Strengjer, fyrr ein verd Meiſter.
Kunſten er lang, og Livet er kort.
Kunſten er lettare laſtad en lærd.
Kunſten er lett aa bera.
Kunſt og Næme er god Niſta[1] paa Vegen. — Naar Pengarne er øydde, er Kunſten atter.
D'er godt kunna meir en mata ſeg.
Han er godt verd, ſom er godt lærd.
Han verd alltid Mann, ſom nokot godt kann.
Han kjem væl til Æra, ſom nokot godt vil[2] læra.
Dan, ſom kann, ſkal hava Æra; dan ſom inkje kann, ſkal læra.
D'er ei Æra aa læra, og ei Skam aa inkje kunna.
D'er ingen for gamall te læra. — Ein lærer ſo lengje, ſom ein liver.
Ungdoms Læra er Alderdoms Æra.
Næmingarne gjera beſte Jarni.[2] (D. e. Begyndere gjøre ſtundom de bedſte Redſkaber, fordi de gjøre ſig meſt Flid). B. Stift.
Utlærde Folk kann ogſo fuſka.
For myket lærd er litet verd.
D'er betre ulærd en ille lærd.
Ein kann inkje gala, um ein heve Kamb i Kollen.[3] (D. e. Om man ſætter Hanekam paa ſig, ſaa lærer man ikke derved at gale). Tell.
Dat vil annat til Lærdom en Lesnad. — Berre Bok gjerer ingen klok.

[1] Reiſekoſt. [2] Jernredſkaber. [3] Toppen.

Dei er inkje alle Biſpar, ſom gjera Bøker. — Dei ſmaae Profetarne er fleire en dei ſtore.

D'er myket Prim[1] prentat. — D'er inkje alt Gudsord, ſom Prentaren ſegjer.

Dan ſom myket rimar, han myket primar. („Rimer er ofte Primer." P. Juel).

Alle vil doma, men faae kann dikta. (Tydſk: Nicht alle können dichten, doch wollen alle richten).

70. Forſøg, Foretagende.

Dat duger inkje vanfreiſtat. (Ogſaa: — ufreiſtat).

Liten Freiſtnad gjerer liten Fremde.[2]

Dat hjelper ingen Tanke utan Tiltak.[3] — Berre ſtudera og inkje probera er inkje Gagn i.

Dat lyt ein Gong fyrſt vera.

D'er fyrſte Taket, ſom er tungt. Eller: Fyrſte Taket er tyngſt. — Tiltak er alltid tungt.

Fyrſte Fetet koſtar meſt.

Dan ſom ſjeldan ror ut, han ſjeldan fiſkar.

Dan ſom ſpinn ſjeldan, finn korkje Rokk elder Snelda. (Hardanger og fl.). Ellers: Han taper Rokk og Snelda, ſom ſjeldan ſpinn.

Dan ſom inkje prøver, han inkje veit. — Ein ſkal prøva alt og halda paa dat gode.

Dat gjeng inkje, ſom inkje er drivet.

Dat gjeng, ſom i Gang er komet.

Freiſtat er inkje fullgjort. — Halvgjort Verk er korkje lovande elder laſtande.

Dan ſom vaagar ſeg paa Haaliſen,[4] fær halda fram. — Dan ſom ſegjer „A," fær og ſegja „B."

[1] Fias, Vaas. [2] Forfremmelſe. [3] Foretagelſe. [4] den glatte Is.

Dan ſom tæk Trollet[1] paa Nakken, fær bera dat fram. Ogſaa: Dan ſom tæk Byrda paa ſeg, fær bera henne. (Jf. det Svenſke: Den ſom tar björnen i båten, må föra han öfver ſundet).

D'er vondt aa taka ſeg Vatn yver Hovud. (D. e. paatage ſig mere end man kan komme ud med). Jf. det Svenſke: „Den ſom tar vatn öfver hufvud, ſå löper 'et honom i ärmen." (Grubb, 109).

Han kliv ille upp, ſom inkje kann kliva ned.

D'er betre ufreiſtat en ille gjort. — Betre ubyrjat[2] en ille endat.

Væl upplagt og ille utført fær Skam til Takk.

71. Forandringer. (Brøyting).

Han kann inkje kjøyra, ſom inkje kann venda.

D'er klen Spelar, ſom inkje kann meir en ein Slaatt. — Ogſaa: D'er klen Slaatt, ſom inkje er eit Skifte paa. (Nemlig en Overgang i Noderne).

D'er ingi Viſa ſo ven, ho verd inkje leid i Lengdi.

D'er alt leidt, ſom lengje varer.

Alltid dat ſame er inkje Gaman. — Alltid ſøtt ſmakar ogſo ille.

D'er vondt aa venda i Trongſtigen.

Ein fær ſlita dat gamle, naar inkje nytt er til.

For mange Byte[3] er og til Lyte. — Mange Umbrøyte er liti Umbot.

Brøyting er ingi Bøting.

D'er leidt aa brøyta, naar væl gjeng.

Snu for ſnart er inkje vart.[4] Dar ein brøyter for braadt, vil dat breſta.

[1] Eller: Fan'. [2] ubegyndt. [3] Omſkiftelſer. [4] forſigtigt. (Ellers: varlegt).

Dat nye dræg, og dat gamle held.
D'er inkje alt godt, som gamalt er, og inkje alt nytlegt, som nytt er.

72. Flytning og Reiser.

Dat gror sjeldan um dan Steinen, som ofta er skiplad.[1] (Eller: flutt; eller: rumplad).
Kvar ein kjem, er eitt i Vegen. — Kvar ein kjem, snur Durstokken paa tvert. (Jf. No. 122).
Dat veit ingen kvat han eig, fyrren han skal flytja.
Dat fell alltid nokot av Flutnings Lasset.
Tri Gonger flutt er som ein Gong brent.
Dat heve mange vida vanket og litet sankat.
Dan som vida vankar, han nokot sankar. (Nemlig Erfaringer).
Dan som vida fer, er visare en dan, som heime er.
Han tarv Vit, som vida skal fara. (Jf. Haavamaal, 5).
Han fær inkje vera furten[2] som ferdast skal.
I Ferdom fær ein taka kvat som fyre fell.
Dan som er ute komen, lyt ute vera.
Stovusigling duger inkje paa Sjoen. (Stue-Seilads holder ikke Stik).
Durstokk-Mili er alltid lengst. (Det gaaer seneſt at komme fra Hjemmet).
D'er lang Heiman-Reidsla.[3] (Tell.)
Dess større Skreid, dess stuttare Leid. (D. e. Jo større Følge, jo senere Reise).
D'er mangt, som farande fylgjer.[4] (D. e. Der er me-

1 rokket, bragt av lave. 2 kræsen, let fornærmet. 3 Udrustningen fra Hjemmet. 4 Paa Sondmør bedder det „D'æ maangt farande fylgje," hvori de sidste Ord maae opfattes som et gammelt „faranda fylgi," ɔ: den Reisendes Følge; — da nemlig Verbet hedder „fyl'e" (ɔ: følger).

get ſom følger den Reiſende, nemlig Tøi, Klæder ꝛc.). Ligeſaa Isl. Margt er það sem faranda fylgir.

Dat kann ingen hava Herbyrge med ſeg.

D'er vida komande, ſom inkje er lengje verande.

Vegjerne fella ſo vida. (Landſtad, 71).

Han ſigler inkje ille, ſom atter kjem. — Han kjem inkje burt, ſom kjem atter paa ſame Hamni.

VII. Gjernings-Sager
eller
Omſtændigheder ved Menneſkets Virkſomhed.

(Hertil henføres: Kræfter og Midler, Lethed og Vanſkelighed, Leilighed, Nytte, Binding og Tab, Vished og Uvished, m. fl.).

73. Kræfter og Midler.

Dat hjelper ingen Vilje, naar Magti[1] vantar. — Dar ſom vantar Maatt og Vit, hjelper inkje Stræv og Strit.

Dar Magt og Vilje vantar, er ingi Raad.

Tri Ting trengſt til alt; d'er Magt og Vit og Vilje.

Hugen er ſterkare en Handi. — Ein vil ſo myket, og vinn ſo litet.

Ein toygjer ſeg inkje lenger, en Labben rekk.

D'er leidt aa vilja byggja eit Slot, naar ein heve ei Hytta i Pungen. (D. e. naar man ikke har Udkomme til mere end en Hytte). Valders. (Formodentlig efter P. Syv.)

D'er Magti, ſom raader.[2]

[1] Kunde hellere hedde „Maatten" eller „Avlen." — [2] Bruges oftest i den Form: „Magti kommanderar."

Smaae Baatar faa fylgja Landet; ſmaae Folk maa fylgja Standet.

Dat kved ingen betr, en han kann.

Dat maa kvar Fugl ſyngja med ſinom Nebb. Eller: Kvar Fugl ſyng med ſin Nebb.

D'er inkje alle Fuglar Haukar. (Sume er berre Gaukar).

Dat hover inkje tunga Byrdor paa veika Herdar.[1]

Dat vil inkje vera djupt, dar Kraaka ſkal vada. (Trondh. Stift).

Barnaverk er inkje Manns Verk. — Kvat ſkal eit tjugeaar-gamalt Barn gjera? (Bruges i Bergens Stift med det Tillæg, at „ſaa ſagde de gamle).“

Ei liti Hand kann gjera ſtor Hjelp. (Ogſaa: — gjerer ſtundom ſtørſte Hjelpi).

Mannen maa væl vera liten; dat ligg ned med[2] Marki, dat han ſkal gjera. (B. Stift).

D'er inkje alltid Verk etter Vokſtren.

D'er mang ein lang og lat, og mang ein liten og kvat. (B. Stift, Valders og fl.).

D'er ingen ſo ſtor, han ei fær Fanget fullt.

Store Stokkar faa harde Hogg.

Dan ſom heve Hender, fær nokot til aa halda i.

Dan ſom heve Hovud, fær alltid Hatt.

Maateleg Magt er beſt. El. mætaſte.

D'er inkje all Magt i ein Arm.

Dat heng inkje alle Lyklar i eitt Belte.

Ingen kann inkje, og ingen kann alt.

D'er ingen ſo arm, at han inkje duger. (Jf. Haavamaal, 134: Erat maðr svá illr, at einugi dugi).

D'er klene Føter, ſom inkje bera Bulen.[3]

[1] Skuldre. [2] ved. [3] Eller: Bolen d: Kroppen.

D'er klen Saud, ſom inkje kann bera ſitt eiget Røyve.[1] (Sogn).
Ber eg Vaagi, ſo ber eg Morki med.
Ber eg Kryplingen, ſo ber eg Krykkjorna og. Eller: Ber eg Fanten, o. ſ. v. (Tellemarken).
D'er leidt hava ſterke Armar og inkje te gjera.
D'er leidt hava goda Tenner og inkje te tyggja.
D'er leidt hava ſtor Pung og ingen Pening. (Eller: ſtore Kjerold med inkje i).

74. Redſkaber, Materiale.

Ein fangar ingen Fugl med tome Handi.
Berr Haud er lett aa binda. (P. Daſs).
Verjelaus Mann er vonarlaus.
Ein driv inkje ſtore Naglar med Neven. — Dan ſom ſkal banka med berre Neven, han fær dat ſaaraſte ſjølv.
D'er klent Jarn, ſom inkje er betre en berre Neven.
D'er betre ei ukvaſs Øks en ingi.
Ein krokut Kjepp er betre en ingen.[2]
D'er med Kloi Katten fangar Myſer.
D'er Økſi, ſom ſkal fella Eiki.
D'er laakt aa raka rivelaus.
D'er ilt aa tyggja tannlaus.
Spelmann utan Strengjer er ſom Fugl utan Vengjer. (Valders).
Vengjelaus Fugl er faſt.
Baatelaus Mann er bunden paa Land.
Dan ſom heve Baat, han gjeng inkje Bikkjeſtrandi. (Søndmør).

[1] Uld, Haarbedækning. [2] I Tellemarken hedder det: „D'æ bære vrang'e Stav hell ingjen."

Dan ſom heve Hund, han ſlepp aa gjøya ſjølv.
Dan ſom heve Tong, han ſlepp aa brenna ſeg. — Eller: Dan ſom brukar Tenger, han brenner ingi Hender.
D'er inkje alle Stuvar, ſom duga til Stabbe. (Ogſaa til ringe Ting kræves godt Emne).
D'er klent Sted,[1] ſom ſtokk fyre Hamaren.
Fatig Manns Ambod[2] vil inkje halda.[3]
D'er godt vera hag, naar ein heve gode Tolar. (Nordland).
Dat verd alltid Verk etter Vyrke.[4] (Som Emnet er, ſaa bliver Værket).
Dat vil godt Emne til god Ambod.
D'er godt laga Mat av godt Mang.[5] (Sondmør).
Ein fyr inkje Silkepung av Hampegarn.
Av laakt Ledr verda laake Skor.
Dat ſom er ſkapat til Skilling, verd aldri Dalar.
Han fær lima[6] med Leir, ſom inkje heve Kalk. — Han fær ſigla med ſundt Segl, ſom inkje heilt heve. (See „Lempe," No. 58).

75. Brug og Bekvemhed.

Dat ſom gjerer Gagn, er godt nog.
Dat beſte er godt nog, naar dat inkje ſkortar.
D'er beſt, ſom beſt er. — Naar dat beſte kjem, maa dat gode vika.
Ein ſer ingi Stjernor, dar Soli ſkin. (Landſtad, Folkeviſer, S. 780).
Naar Soli ſkin, ſtjøyter ingen um Maanen. (Eller: um annat Ljos).

1 Ambolt. 2 Værktøi. 3 Paa Sondmør hedder det: „Fatigmanns Reidſkap gjeng altidt i Bugtaa." 4 Eller Verkje (Værkje), d: Materiale. 5 Maang, d: Stof, Ingredientſer. 6 kalke.

Naar Graſet gror, kann dat gamle Høyet liggja.
Han ſpinn inkje Haar, ſom heve Hamp.
Han et inkje Bork, ſom Braud heve.
Han brukar inkje brotne Hjul, ſom heile heve.
D'er ilt aa ſtydja ſeg paa ein broten Stav.
D'er ilt aa ro, naar Aari er av.
Klovna Klokkor klinga ille.
Dat Auga, ein inkje ſer med, er ingi Hjelp i.
D'er betre vindøygd[1] en blindøygd.
D'er betre halt en fotlaus. Ogſaa: D'er betre halt en handalaus.
D'er betre raatt en rotet (og betre heilt en brotet).
Ureint Vatn ſlokkjer og ein Brand. (Wilſe). Ogſaa Svenſk.
Naar Griſen vil hava Grugget,[2] ſo er dat godt nog.
D'er Grugget, ſom gjerer Griſen feit.
Kol og Krit gjerer Maalaren rik.
Dat ſom inkje duger til Duk, dat duger til Turkarklut.
Alt til ſitt Bruk, inkje til Misbruk. — D'er alt til Mein, ſom misbrukt er.
D'er ilt Øl, naar d'er ille drukket.
Soden Mat og ſydde Klæde faa alltid ein ſom vil bruka.
I Svolten er dat ſvarte Braudet ſøtt.
I Trongen er Trælen tekk. (Islandſk).
Naar Folk er burte, ſer ein beſt, kvat dei dugde.

76. Nytte og Unytte.

D'er inkje ſo galet, dat ei er godt til eitkvart.
D'er ingen Nagle ſo ille ſmidd, han ei er til nokot nyter.[3]

[1] ſkjævøiet. [2] Bærmen. [3] Egentl. nyt (langt y) o: nyttig.

D'er klen Ambod, ſom inkje dræg inn Verdet ſitt. (D. e. indbringer ſaa meget ſom det koſter).
D'er betre ugjort en ille gjort.
Dat ſom inkje er til godo gjort, kann vera ugjort. (Valders).
Rokk utan Hjul er liti Hjelp i.
Ongul[1] utan Agn er til inkje Gagn.
Naar Grindi ſtend opi, er Garden[2] unyt.
Dat veks inkje Aks paa alt, ſom ſaatt er.
Dat gjeng inkje alt fram, ſom freiſtat er.
D'er inkje alle Kulor, ſom raaka.
Han er heppen, ſom inkje gjeng eit Fet faafengt.
Ein ſkal inkje klaa, dar dat inkje kleiar.
D'er inkje verdt aa bera Vatn i Aa. (Jæderen og fl.). — Ein ſkal inkje fylla dat, ſom fullt er fyrr.
D'er ingi Torv aa veita Vatn aat Sjoen. (Det er unødigt at lede Vand til Søen; thi did gaaer det ſelv).
D'er inkje verdt aa læra Fuglen ſljuga. El. læra Gaaſt ſymja, Hanen gala, o. ſ. v.
D'er faafengt aa ſauma og ſpretta upp atter. — Spita[3] og rekkja upp, og ſauma og ſpretta upp er alt til Ugagn.
D'er ilt aa leita ute etter dat, ein heve heime.
D'er faafengt aa taka av Fjoſet og leggja paa Loda. (D. e. at forbedre den ene Ting ved at fordærve den anden).
Kappſpringa med Kalvom og kjekla med Kjeringom er faafengt. (Trondh. Stift).
D'er faafengt aa renna paa range Vegen. Eller: naar ein inkje er paa rette Vegen.
D'er leidt aa ganga Vegen og gloyma Ærendi.

[1] Angel, Krog. [2] Gjærdet. [3] Eller ſpyta, o: ſtrikke.

D'er faafengt aa ſkjota og inkje raaka. — Skjota og inkje naa, ſøkja og inkje faa, freiſta og inkje formaa; er ingen Vinning paa.

Pløgja og inkje ſaa, fria og inkje faa, og ſigla med ingen Vind: er tri gagnlauſe Ting. — (Dette forandres paa flere Maader og begynder ofte med „Leſa og inkje forſtaa;" men det ſidſte er en nyere og egentlig unorſk Form).

77. Lethed og Vanſkelighed.

D'er mange Tavl i Langeleiken.[1] (I en vidtløftig Sag er mangt at iagttage).

D'er faae Verk utan Vande.[2]

Deſs ſtørre Vanden, deſs ſtørre Verket. (D. e. Jo mere vanſkeligt et Arbeide er, jo høiere ſkal det anſees).

D'er lett aa vera god, naar dat inkje koſtar.

D'er lett aa vera Kar, dar ingen er aa kappaſt med.

Dan einøygde Kallen er Konge bland dei blinde.

Kraaka er beſte Fuglen, dar inkje fleire finſt.

Naar Kraaka flyg aaleine, ſo flyg ho fordaſte.[3] (V. Stift).

D'er lett aa riva, ſom rotet er.

Ille fytt er ſnart upp-ſprett.

D'er ſnart ſlipat, ſom ſlett er fyrr.

D'er lett aa ro under fullt Segl. — D'er uvandt aa ro, naar dat rek av ſeg ſjølv.

D'er godt aa ſtyra i ſtille Vatnet.

D'er vandelauſt aa verja, dar ingen vil herja.

[1] Efter Jenſens Gloſebog, p. 122: „Dar æ maange taule vti laange leikin, i. e. Der ere mange kraage udi en lang trætte." [2] Vanſkelighed. [3] Efter Udtalen: foraſte, o: hurtigſt.

D'er godt aa binda um ein heil Finger.
D'er godt aa kveikja,[1] dar Brandar liggja fyre. (F. Ex. at bygge, hvor en Grundvold allerede er lagt). Valders.
D'er uvandt aa fiska med turre Vottar. (B. Stift). El. fiska med Sylvkroken. (D. e. faa Fisk for Penge).
Purka fer vida, naar ho er førd. (D. e. naar den faaer Skyds). B. Stift. — Jf. Med gods Manns Hjelp kann ein myket gjera, o. ſ. v. No. 103.
Minſte Møda er alltid beſt.
D'er inkje alltid rettaſte, ſom er lettaſte.
D'er ſtridt imot Straumen aa ſymja.
D'er ilt aa jaga ſvarte Svin i Myrkre.
D'er inkje greidt aa gripa Aalen um Sporden.
Dat er vondt aa halda, ſom ein inkje heve i Handi.
Dat er vondt aa halda, ſom alle vil hava.
D'er vondt aa faa, dat alle vil hava.
D'er vondt aa faa Vogn, dar alle vil aka.
D'er laakt aa laupa fraa Skuggen ſin.
Ein kann inkje ſyngja og ſupa i Senn.
Dat kann ingen vera allſtad i Senn. — Dat kan ingen kløyva ſeg. (D. e. være paa to Steder).
Ein ſtig inkje ſtigalaus til Himmels. (Gudbrandsdalen).

78. Leilighed. Tilfælde.

Tid og Tilfelle heve ingen i Handi.
D'er Dag, ſom duger. (Har forſtjellig Mening, ſaaſom: Det er Tiden, ſom gjør Værket. Naar Tiden kommer, ſaa gaaer det nok. Eller: Der bliver vel engang Leilighed; det haſter ikke). B. Stift.
Døgri[2] er like lange, men inkje like gode.

[1] tænde. [2] Døgnene, Dagene.

Ein vinn meir i ein heppen Time en i tie Aars Teneſta.
Dat veit ingen, kvar feitaſte Lauken gror. (Landſtad, Folkev. 776).
Dat renn myket Vatn, medan Mylnaren ſov.
Byren blæs, um inkje Siglaren ſer dat.
Byren bidar inkje paa Siglaren.
Mannen maa agta paa Tidi; Tidi agtar inkje paa Mannen. Eller: Paſſar Mannen inkje Tidi, ſo paſſar Tidi inkje Mannen.
D'er inkje kvar Dag, Byren blæs.
D'er inkje kvar Dag Bakſtedag.
D'er inkje kvar Dag Kvitſunndag.[1] (Da Folk ſkal bære ſine bedſte Klæder).
Dat kjem inkje kvart Aar Kval paa Land. (Ogſaa Danſk og Islandſk).
D'er inkje vandt um Høy i Slaatten.
D'er inkje vandt um ein Kurv[2] i Slagtartidi.
Dan ſom tæk, naar dat bydſt, han heve, naar dat inkje bydſt. — Dan ſom ſkjer Vidja, naar han finn, han heve henne, naar han treng. (B. Stift).
Ein ſkal ſkjera, medan ſkjært[3] er.
Ein ſkal hamra Jarnet, medan d'er heitt. Eller: ſmida, medan Jarnet er heitt.
Ein ſkal bøygja Treet, medan d'er mjukt.
Ein ſkal drikka, fyrr Ølet dovnar (og duppa, fyrr Flotet[4] ſtorknar).
Ein ſkal inkje lata Heppa[5] or Handi ſleppa. (Islandſk: Láttu ekki happ ur hendi sleppa).
D'er leidt aa hava Valet og taka Skalet.
D'er leidt aa ſtanda i Ljoſet og myrkja ſeg ſjølv.

[1] Pintſedag. [2] Polſe. [3] paſſende til at ſkjære, modent. [4] Fedtet. [5] Held.

Dat ſom er gjort i Myrkret, dat ſyner ſeg i Ljoſet.
Tilfelle gjerer Tjuvar. (Ligeſaa i Svenſk. I Danſk: Leilighed gjør Tyve. Egentlig en Overſættelſe af et latinſk Ordſprog).
Dar Aata er, vil Ararne[1] ſankaſt.
Naar Treet fell, vilja alle ſanka Sponar.
Ein ſkal inkje leggja Lus i Skinnfelden; ho kann væl koma ſjølv. (Ogſaa Svenſk).

79. Fordeel og Uleilighed.

Dat vil alle hava beſte Biten; d'er berre ein, ſom fær han.
Dat kann inkje alle faa ſtørſte Stykket.
Dat kann inkje alle til Kyrkja rida; d'er ein, ſom fær heime bida. (B. Stift).
Kor Vinden blæs, er dat ein, ſom fær Androdr.[2]
D'er ingen Vinning utan Vanſke. — Ingi Lukka utan ei Rukka. (Efter Islandſk). I danſk Form: Ingen Herlighed uden Beſværlighed.
D'er ingen Fiſk utan Bein.
Dar ſom er eit feitt Stykke, er og ein Eitel[3] i.
D'er inkje Tre ſo reint, dat ei heve ein Kviſt.
D'er inkje ſo godt Korn, dat ei er Skjele[4] i. (Nordhordland).
Ein fær inkje kaſta Kornet burt, um d'er Agner i.
Ein god Heſt er inkje vandad[5] fyre eitt Lyte. — God Fole maa væl hava ein Flekk.
Ein lyt lida Røyken fyre Elden Skuld.
Ein lyt halda Hona fyre Eggi ſi Skuld. — Ein lyt ala Griſen fyre Fleſket.

[1] Ørnene. [2] Modvind. [3] Kjertel. [4] Eller: Lette, o: ſvangt Korn. [5] vraget.

Griſen er aldri god, fyrr en paa Fatet. Eller: Griſen er aldri ſo god ſom Fleſket.
Lat Griſen vera ruſken, naar berre Fleſket er reint.
Dan ſom fær Fiſken, vil gjerne væta Fingrarne.
Hunden gnell inkje fyre Beinkaſt. — Naar Hunden fær nokot te gnaga, ſo gnell han inkje.
D'er ingi Jord ſo laak, dat ei er eit Lunnende[1] med. (B. Stift).
Dar ſom er inkje Skin, er ingen Skugge.
Dan ſom inkje fær Æra, han fær inkje Ovundi helder.
Dan ſom inkje fær varma ſeg, han brenner ſeg inkje helder.
Dan ſom inkje heve Fleſket, han heve inkje Griſen helder.
Dan ſom ſtrævar aaleine, han et aaleine.
Naar ein inkje ſpinn, heve ein Stryet urørt.
Dat vil Lukka til aa faa alle Lunnendi.
Alle Batar kann ingen hava. Ogſaa: Ein kann inkje venta alle Vilkori.
Ein kann inkje ſelja og eiga dat ſame.
Ein kann inkje baade gifta Dotter ſi burt og hava henne heime.
Ein kann inkje hava baade Rjomen[2] og Smøret. — Han fær inkje Smør, ſom et upp Rjomen; han fær inkje Fræ,[3] ſom bryt av Blomen.
Han fær inkje Fugl, ſom et upp Egget.
Han fær inkje Ku, ſom tæk av[4] Kalven.
Dat ein et or Gryta, fær ein inkje paa Fatet.
Lat Taſka vera tom, naar berre Fatet er fullt. (Man behøver ingen Penge, naar man har alt det øvrige).
Dan ſom heve Baten, kann og tola Skaden.

[1] Fordeel, Bekvemmelighed. [2] Fløden. [3] Eller Frjo, ɔ: Frø. [4] ſlagter.

Dan Hunden, ſom aat Kjøtet, kann eta Beini med.
Dan ſom eig Kui, kann og halda i Rumpa. (Trondh.).
Dan ſom vil njota, maa nokot til ſtjota.
Dat eine gode kaſtar inkje dat andre ut. — Dan ſom fær alt, er beſt faren.

80. Vinding og Tab.

Dat er alt godt, ſom er ein til Bate, og ingen til Skade.
D'er betre, ein fær, en ingen fær.
D'er godt hava Vinnings Voni.
Ein liten Vinning er og vælkomen.
D'er ſkrinn Steik, ſom inkje dryp av.
Naar dat regner paa Preſten, ſo dryp dat paa Klokkaren. (I Lighed med Tydſken kunde man ogſaa ſige: Naar dat regner paa Husbonden, ſo dryp dat paa Drengen).
Tidleg Vinning er litet vyrdande.[1] Ligeſaa: Naſa-Fiſket er inkje agtande. (D. e. At man ſtrax ved det første Forſøg gjør en Fangſt, er ikke noget Tegn paa Lykke). B. Stift.
Vinna og tapa er Kaupmanns Nett.
Naar Spinningi gjeng upp i Binding, ſo er dat ingen Vinning.
Dat hjelper litet, at Kui mjølkar, naar ho ſpiller dat ſjølv. Eller: naar ho ſpenner Bytta i Koll.
Vinna eit Torp[2] og tapa ein Stad er liti Hjelp i. (Efter Svenſken).
Dat, dan eine vinn, dat taper hin.
So er dat: dan eine miſer, dan andre fær dat.[1]

1 værd at agte. 2 liden Gaard. 3 Ved Bergen lyder det ſaaledes: „So er da, ſo gaar da: ſume myſſa da, aa ſume faar da."

Ein Manns Skade er stundom annan Manns Bate.
Dat kjem aldri dan Skade paa Land, dat ei er einkvar til Bate. (Bergens Stift).
Han spelar best, som vinn. — Han spelar væl, som vinn atter sitt.
D'er betre Skade en skammeleg Bate.
Ein skal inkje gjera seg til Bikkja fyre eit Beins Skuld.
Naar Lasset velt, fell alltid nokot av.
Kor ein høgg, fella Sponar til Spilles.
Kor ein klipper, gjeng ein Klut til Spilles.
Dan som spiller Salt, han finn inkje atter alt.
Dan som spiller Smør, fær atter meir, en han hadde fyrr. (= før). Trondh. Stift.
Naar ein Lekk[2] er broten, er Lekkja broti.
Naar ein Fot er broten, er Dyken unyt. (Haavamaal, 88).
Naar Kui heve mist Nova, so ser ho kvat ho dugde til.
D'er inkje mist, som inkje er saknat.
Han misser inkje, som inkje heve.
Han misser mest, som minst heve. (Thi jo mindre man har, jo mere føler man Tabet).
Dan som misser Hudi, kann giva Halen attpaa.
Han er glogg, som gjæter; han er gloggare, som sæter.[3] (D. e. Efterstræberen er mere paapasselig end Vogteren). Sondmør.
Dat lyt fara, som feigt er.
Dat er inkje burte, som atter kann koma.
Dat kjem atter alt, som inkje er uppbrent. — Ogsaa: Dat kjem atter alt, som inkje er stolet, anten dat so er rotet elder brotet. (Tellemarken).

[1] Led i en Kjæde (Lekkja). [2] lurer.

81. Voveſpil (Vaagnad).

Vaagan[1] vinn, og Vaagan taper. (Tell. og fl.). Ellers almindeligt: Dan ſom vaagar, hann anten vinn elder taper.
Vaageſpel fer ſtundom ille, ſtundom væl.
Dat vaagar kvar ſi Von. (Tell).
Dan ſom inkje vaagar, han inkje vinn.
Liten Vaagnad gjerer liten Vinning.
Stor Vaade gjerer ſtor Vaagnad. — Han fær myket vaaga, ſom i Vaade er.
Hugheilt[2] vaagat er halvt vunnet.
Ein ſkal inkje vaaga alt paa eitt Kaſt. — Ein ſkal inkje leggja all ſi Eiga i eitt Skip.
D'er væl vaagat, naar d'er vunnet. (D. e. Naar man har vundet, kaldes Voveſpillet godt).
Naar Skipet kjem væl fram, fær Skiperen ingi Skam.
Naar dat gjeng væl, ſo er dat væl.
D'er ein Daare, ſom alltid ſokjer Faare.
Dan ſom elſkar Faaren, ſkal fella i han. (Efter Bibelen).
Ein ſigler, til deſs ein kollſigler.
Ein leikar ſo lengje med Katten, at ein fær kjenna Klørna hans.
Fluga flyg ſo lengje um Ljoſet, at ho brenner Vengjerne av ſeg.
Krukka gjeng ſo lengje til Kjelda, at ho kjem eingong havlaus[3] heim.

82. Viſhed og Uviſhed.

D'er Viſa ein heve, og Voni ein fær. (B. Stift).
Ein veit kvat ein heve, og inkje kvat ein fær.

[1] det at man vover noget. [2] driſtigt. [3] hankeløs.

Han er viſs, ſom i Handi heve.
Hava og faa er Skil uppaa. (D'er betre hava en faa).
Hava fénget og maa[1] faa: er inkje aa ganga til Bords uppaa. (Wilſe).
Fuglen er inkje fangad med di, at han er funnen.
Ein Fugl i Handi er betre en tie paa Taket. Eller: i Skogen.
Ein liten Fiſk paa Bordet er betre en ein ſtor i Fjorden.[2]
Roſa inkje Fiſken, fyrr han er paa Diſken.
D'er Fall imillom Hand og Munn. — Maten er inkje viſs fyrr i Munnen.
Han heve Viſſa, ſom Bodi ber. (D. e. Den ſom bringer Tidenden, har allerede faaet ſin Bekomſt; f. Er. af et Fiſkerie). B. Stift.
Naar ein læt upp Sekken, ſo ſer ein kvat ſom i er.
Ein ſkal inkje kaupa Griſen i Sekken.
Ein ſkal inkje kaupa Fuglen, fyrr han er fangad. — Ogſaa: ſelja Fuglen, el. ſelja Fiſken.
Ein ſkal inkje ſelja Hudi av Bjørnen, fyrr han er ſkoten. Faa fyrſt, og flaa ſidan. — Faa fyrſt Bjørnen, og flaa ſo Hudi.
Ein ſkal inkje bæſa[3] uboren Kalv. (Nordhordland og fl.). Jf. Svenſk: Båſa förr än kalfven är buren.
Ein ſkal inkje ſkriva Barnet i Boki, fyrr en d'er født. — Inkje trætta um Namnet, fyrren Barnet er født.
Ein ſkal inkje roſa Byggen, fyrr han er i Bingen. El. Roſa inkje dat Kornet, ſom ſtend i Blad, men helder dat, ſom ligg i Lad.[4]

1 kunne. 2 Eller med ældre Former: aa Borde, i Fjorde. I nogle Dialekter: paa Bora, i Fjor'a. 3 baaſe, gjøre Baas for. 4 Stabel, Oplag i Laden. — Fra Valders er det meddeelt i følgende Form: „Du ſka 'kji roſo Kødno, mæ dæ ſtaar i Bloo, men ner du faar dæ i Loo." Riimordene Bloo og Loo ſvare til G. N. blöðum, Dativ Fl. af Blad, og hlöðu, Akkuſ. af hlaða.

Ein ſkal inkje roſa Dagen, fyrr en Kvelden er komen. (Jf. Haavamaal, 80: At kveldi skal dag leyfa).
Ein ſkal inkje ſkreppa av Olet udrukket. (Tell. og fl.).
D'er inkje verdt aa takka, fyrr ein heve fenget.
Ein ſkal inkje ſleikja ſeg, fyrr ein er ſmurd. (B. Stift).
Ein ſkal inkje ſleppa ein liten Fiſk, fyrr ein fær dan ſtore.
Ein fær inkje kaſta dei gamle Skoerne, fyrr ein heve dei nye. — Ein ſkal inkje kaſta Gamla, fyrr en dat nye er ſamlat. (Nordland).
Ein ſkal inkje ſlaa dat ſkitne Vatnet veg, fyrr ein heve dat reine.
Ein ſkal inkje gjera Rekning utan Reidar. (Eller med en fremmed Form: — utan Bert).

VIII. Huushold og Leveſkik.

(Hertil henføres: Mad og Drikke, Hvile og Søvn, Klæder; Forraad og Mangel, Sparſomhed, Nøiſomhed, m. fl.).

83. Huusholdning.

Dat ſyner paa Buet, kvat Bonden er.
Dat ſyner paa Huſi, kvat Husbond er.
Dat ſyner paa Kjeroldi,[1] kvat Kallen er, og paa Klædi, kvat Kjeringi er.
Litet Hus er lett aa fylla.
Liten Buſkap giv liten Avdraatt.[2]
Dan ſom litet heve, ſkal halda dat væl.
Liten Lyd[3] vil ogſo liva.

[1] Karrene. Almindeligſt: Kjøroldi. [2] Produkt, Afgivelſe, f. Ex. af Fedevarer. [3] Familie.

Dar myket er avlat, er myket øydt. — Stor Avling heve mange Etarar.
Eit stort Bruk heve eit stort Sluk.
Stor Stova tarv stort Stabbur.[1]
Dar som er mange Hender, er mange Munnar. (El. Tenner).
Mange Munnar toma snart ei Tunna.
Han skal myket sjoda, som vil mange bjoda. Eller: Dan som mange skal bjoda, skal myket sjoda.
Han tarv myket paa Hylla, som mange skal fylla.
Dan som myket heve, han myket krev. (= krever). Med nyere Form: Dan som myket har, han myket tar(v).
Kroppen tenar,[2] og Kroppen tærer.
Vombi heve ingen Kviledag.
D'er kvar Dag Etardag, men inkje kvar Dag Fiskardag.
Dagarne er mange, og Maali er fleire.
Aaret heve ei stor Vomb.
Dat vil vera god Heimegard, som skal føda Avlsgarden. (Trondhjem).

84. Mad, Æden. (Eting).

Maten er halve Føda. (Drykken er hin Halvparten).
Maten kann ingen missa. — Mat og Drikka maa til, um alle Tre var Galgar. (Efter Tydsken).
Ein kann inkje hengja Kjeften paa Veggen. (D. e. holde op at æde).
Inkje er godt i Auga, men inkje i Munnen. (Inkje i Augat er godt, men inkje i Munnen er vondt). Ligesaa i Svensk.
Gullpening er aldri so raud, han ei lyt ut fyre Braud.

1 Eller: stor Stabbud, d: Madbod. 2 fortjener.

Maten er Mannsens Magt. (Isl. Matr er mannsins megin). Utan Øl og Mat er Mannen ingen Ting.

D'er Maten, som gjerer Verket; Kroppen er berre Gogni. (D. e. Det er Maden som arbeider, og Kroppen er kun et Redskab, en Maskine). Tell.

Heste-Ork[1] gjerer Heste-Aata. (I B. Stift: Heste-Arbeid gjerer Heste-Aatnad).

Dan, som bidar som Hunden, han et som Hunden. — Jf. D'er stundom Svengen og stundom Sprengen.

Lang Biding er ingi Matardrygjing. Eller: Lengje bida er ingi Matardrygja. (B. Stift).

Gode Fyremaal gjera mi Fru fagereti.[2] (D. e. Man æder smaat, naar man har faaet sig en god Bid før Maaltidet). Jf. Svensk: Förmål gör bruden fagermätt.

Dat verd fyrr full Vombi en Augat. — Ein tarv inkje alt som ein tykjer.

Maten er ingen Myting.[3] (D. e. Maden skjuler sig ikke; det viser sig nok paa Ens Udseende, om han staaer paa god Kost). Søndmør.

Ung Manns Mage kann myket melta.[4] — Dat hitnar snarare i unger Manns Mage en i ei Gryta. (Søndmør).

Ein Fille-Gamp og ein god Gamp eta like myket. — Graa-Merri et like myket som Raude-Merri. (Stjørdalen). — Hertil hører maaskee ogsaa: Dat gjeng like myket i ein Pose som i ein Sekk. (Sammesteds).

Dan som inkje et seg mett, han sleikjer seg inkje mett.

Ein kann væl verda mett, um ein inkje er bordsett.

Dan som et lengst, han liver lengst. (Nordhordland og fl.).

D'er Skam aa eta myket og leiva[5] litet. — Dog kan

[1] Arbeide. [2] Paa Søndmør med Formen: „fairæta." (Af fagr-eten, o: smaatærende). [3] En som holder sig i Skjul. [4] fordøie. [5] levne.

man ogſaa ſige: D'er betre litet leivt, en ovmyket etet. (Efter Islandſk).

Maten hatar Meinet. (D. e. Madlyſt forliges ikke med Sygdom). Tellemarken.

Heil[1] Mage krev heilt Maal.

Hunger er hardt Sverd i heil Mage. (Danſk og Isl.).

Hungren er beſte Kokken.

Han et alltid myket, ſom litet fær.

Dat fylgjer Modløysa med Matarløysa.

Svange Kalvar gløyma aa ſpringa.

Dan fulle og dan faſtande ſyngja inkje ſame Songen.

Dan fulle veit inkje, kvat dan faſtande tarv. (V. Stift). — Dan mette veit inkje, kvar han Sopen ſit. (D. e. hvor den ſultne ſidder). Stjørdalen.

Metter Mage maa væl roſa Faſta. — Dat ſtend høgt Hovud paa metter Mage. (Isl. Fatt stendr höfud á fullum buk).

85. Tarvelighed og Overdaad.

Ein ſkal eta etter Loſten[2] og drikka etter Torſten. (I Udtalen: Toſten).

Ein ſkal føda ſeg og inkje gjøda ſeg.

Ein ſkal laga Retterne etter Raadi. Jf. de foranførte: Ein ſkal laga Munnen etter Maten; — ſetja Tæring etter Næring.

Mange Retter gjera Maten ryr.[3] (Thi derved fortærer man mere end man behøvede).

D'er alltid Rom aat ein ny Rett. (Tell.). — Ein er inkje ſo mett, ein ei kann eta ein Bite[4] attpaa.[5]

[1] friſk. [2] Lyſten. [3] udrøi. [4] Bit og Bite adſkilles i Udtalen, da det første lyder ſom „biit," det andet næſten ſom „bete." [5] I Stjørdals Maal: „Om en er aldri ſo mett, ſaa gaar de en Baataa ett'."

D'er ilt aa eta meir, en ein melter. — I Spog mod=ſat: D'er god Verk aa verkja av Maten. Ligeſaa: „D'er betre Buken breſt, en god Mat leiveſt;“ ſegjer Storetaren.[1] (Nordhordland).

D'er leidt aa liva fyre berre Maten. — D'er ilt aa hava alt ſitt Vit i Vombi.

D'er kort Fagnad,[2] ſom fer ned igjenom Halſen. — Naar Biten er gloypt, er han gloymd.

Etaren fær inkje ſova, fyrr ſiſte Biten er eten.[3]

Metter Mage vandar[4] Maten.

Naar Muſi er mett, er Mjolet beiſkt.

Naar Purka er full, er Dravet ſurt.

D'er lett aa vanda, naar annat er til Handa. Ogſaa: Dat ſtend inkje paa aa vanda i alle=handa. (D. e. Det er let at vrage, naar man har et ſtort Forraad). B. Stift.

Vandar du Mat paa annan Manns Fat, ſo fær du in=gen paa ditt eiget. (Valders).

Kræſen Munn miſſer mangein god Bite.

Ein ſkal inkje kaſta ein god Bite, um d'er eit Bos[5] paa.

Dat føder alt, ſom fyller. — D'er alt Mat, ſom i Ma=gen kjem. — Hertil ogſaa: Myglat[6] Braud kann ogſo metta. Mygla gjerer Mannen ſterk. Brent Braud gjerer godt Maal te ſyngja. (Talemaader, hvormed man lokker Børnene til at æde noget, ſom ikke ſmager).

D'er ryrt aa eta undan Kverni. (D. e. Ferſkt Meel er udrøit). B. Stift.

Nybakat Braud og nykirnat Smør: dat et ſeg upp ſjølv.

[1] Fra Stjørdalen meddeles det ſaaledes: „Før go' Mat ſkal ſlepp', før ſkal Buk ſprekk'.“ [2] Fornøielſe. [3] I Stjørdals Maal: „Han hi ikj' Ro om Netin, maadaa han hi en Bit oetin.“ [4] vrager [5] Straa, Flos el. desl. [6] ſkimlet.

Dat kjem Snakedag etter Kakedag. (B. Stift).
Dat ſmakar ſott, ſom ſjeldan bydſt. — Han likar Laksen beſt, ſom fær minſt av honom.
D'er inkje alt i Magen godt, ſom i Munnen er ſott.
D'er mangt, ſom ſotar Munnen og gröter Magen. (Stjördalen).
Mange eta Rovet og inkje Rodet;[1] difyre er mange veile, ſom kunde vera heile. (Nordhordland).
Dat lagaſt ein Etar til. (Det laver ſig ſaa, at Fraadſeren faaer nok).
Dat verd nog fyre ein Etar; d'er verre fyre ein Drikkar. (Trondhjem).

86. Drik. Drukkenſkab.

D'er Mat i gode Drykkjer. (Ogſaa Svenſk). D'er Mat i godo Sutre.[2] (Tell.).
Mat utan Drykk fær liti Takk.
Drykken ſkal vera fyre Torſten og inkje fyre Loſten.
Dat talar alle um Drykken, og ingen um Torſten.
Dan eine Supen dræg dan andre etter ſeg. — Deſs meir ein drikk, deſs meir ein tyrſter.
Eta med Preſten og drikka med Heſten: dat höver inkje. (D. e. æde god Mad og drikke Vand til). Hallingdal.
Öl og Vin[3] gjerer ſtundom Folk til Svin.
Rus gjerer ryre Pengar.
Rus i Mannen ſet Mod i Merri. (D. e. Fulde Folk kjøre ſtærkt). Tell.
Sterkt Öl gjerer ſtore Ord.
Naar Ölet gjeng inn, gjeng Vitet ut.

[1] „Rov" (= Rogga) er Hinden i Fiſkens Bug, men „Rod" (Raa') er Fiſkens Skind; det første er uſundt, men ikke det ſidſte.
[2] Vædſke. (Suttr). [3] Eller: Brennevin o. ſ. v.

Drykken lyſer dat, ſom loynt er. — D'er mangt, ſom kjem upp i Drykken.
Drukken talar, dat udrukken[1] tenkjer. — Drukken Munn talar av Hjartans Grunn.
Draum og drukken Manns Ord er like.
Dat drukken bryt, ſkal han udrukken bota.
Dar ein drikk Olet, kann ein ſpilla Bermen.

87. Søvn og Hvile.

Dan ſom inkje heve Nattar-Ro, han heve inkje Dagen god.
Han er tidlige uppe, ſom vaker heile Natti.
Dan ſom ſov, han ſyndar inkje.
Somnen er Broder til Dauden.
Somnen er ein ſtor Tjuv; han vil ſtela halve Tidi.
Deſs meir ein ſov, deſs meir vil ein ſova.
Rette Sovaren vaknar inkje, fyrr en dat dryp paa han. (B. Stift).
Han er lat, ſom inkje ris,[2] naar dat regner paa han. (Tell).
Som ein legg ſeg, ſo ſtend ein upp atter. — Dan ſom er ſeint i Seng, er ſeint uppe.
Dan ſom ligg, ſom han gjeng, han er klædd, naar han upp ſtend.
Dan ſom legg ſeg rund, han ris upp ſom ein Hund. (Trondh.).
Mange Kvile gjera langa Miler. — Dat munar[3] paa Mili, naar ein gjeng; dat munar inkje, naar ein ſtend.
Mus maa hava Mat-ro. (Ofte med det Tillæg: men inkje lenger, en Katten vil).
Maatelege kvilt er inkje ſpilt. — Dan ſom langt vil laupa, ſkal ſtundom kvila.

[1] Eller: ædrug. [2] ſtaaer op. [3] ſtrider frem, forſlaaer noget.

Ei liti Ro er alltid god.
Naar Verket er gjort, er godt aa kvila.
Han verd tvo Gonger glad, ſom kviler paa ein Stein. (Nemlig baade naar han ſætter ſig, og naar han reiſer ſig).

88. Klæder.

Utan Klæde kann Kroppen ingenſtad koma.
Ein tarv nokot baade i ſeg og paa ſeg.
D'er betr aa klæda ſeg væl en frjoſa i Hel.
Ille klædd er ſtundom froſen og ſtundom hædd.[1] — Ille klædd er ofta hædd.
Klæde ſkapa Folk, og Kjøt ſkapar Heſt.
Som du vyrder Klædi, ſo vyrda dei deg. (B. Stift).
Dat ſyner paa Klædi, kvat Kjeringi er. (Forudſat at hun har ſyet dem ſelv).
D'er ingi Skam i Klædi, naar ein inkje klipper dei ſjølv.
Han heve Skammi, ſom ſkjer,[2] og inkje ſom ber. (Nordhordland).
Klæd deg ſom dei fleſte, og liv ſom dei beſte. (P. Juel).
Sumt ſkal vera til Fridd[3] og Heidr, og ſumt fyre Froſt og Vedr. (Søndmør med Riim: Heir, Veir). Ogſaa hos P. Syv: „Somt for Held og Feir, ſomt for Kuld og Veir."
Dei er inkje alle rike, ſom er riklege klædde.
Dat lyt ſume ſlita Silke fyre Armpd. (Nemlig naar de ikke have andre Klæder).
D'er inkje Kjolen, ſom gjerer Herremannen. — D'er inkje Gullſadlen, ſom gjerer Gampen.
Sylv og Silke kann ei Su ogſo bera.
Ein kann alltid hengja Klæde paa ein Staur. (Ogſaa

[1] ſpottet, beleet. (bæde, af Haad). [2] den ſom ſkjærer (o: Skrædderen). [3] Pakkerbed, Prydelſe.

hos P. Syv). — Ein kann hengja myken Stas paa ein Staur.

Dyken aat Smiden gjeng oftaſte uſkodd. (Trondh. Stift).

Skomakar-Borni hava ſtundom verſte Skoerne.[1]

Helgarplagg[2] verd eingong Kvardagsplagg.

Dat brankaſt[3] alt, ſom brukt er. Eller: Dat gjereſt alt ſom brukt verd. (Søndmør).

Rivne Klæde paa trivne Folk er ingi Skam. (Thi det er Arbeidet, ſom ſlider Klæderne).

Dat held ſo lengje bøtt ſom heilt.

D'er betre Bot en berre Kroppen.

D'er betre tjukk Traad en bert Laar.

D'er klen Bot, ſom inkje er betre en Holet.

89. Pynt og Pragt.

Heilt og reint er ſtorſte Staſen. — Reinleike er ingi Høgferd.

Uvyrdna[4] er ingi Pryda. — Eller: Saur[5] er ingi Pryda.

Skitne Kjerold ſkjemma Drykken.

D'er vandt um Vatn, dar ingen kann vaſka ſeg.

Ein god Gris vaſkar ſeg ſjølv. (Stjørdalen).

D'er inkje alltid Høgtid. — D'er inkje kvar Dag Kvitſunndag. (S. Side 90).

Dan ſom aldri gjeng fillut, gjeng aldri vælklædd. (Tell).

Kvardags Brud er Heilagdags Su. (B. Stift). I Byrka[6] ſom ei Brud, um Helgi ſom ei ſtiti Su. (Om En ſom gaaer ſtadſelig klædt i Utide).

For myket Skart[7] er Skam.

Dat ſom er ein til Skart, er ein annan til Skam.

[1] Rimer ſig bedre i viſſe Bygdemaal, f. Ex. i Tell.: Skomakarbo'ne bava veſte Sko'ne." [2] Helligdagsklæde. [3] ſlides, gnaves. [4] Skjødesløshed, Ureenlighed. [5] Hedder ſædvanlig: Lort (o: Smuds). [6] Søgnedagene. [7] Stads, Pragt.

D'er uvandt aa ſkarta,[1] naar inkje ſkortar. — Skart og Skort vil inkje ſemjaſt. (D. e. Pragt vil ikke forliges med Armod).

Laante Fjødrer er lett avtekne. — Dan ſom er klædd i Laan, er lett avklædd.

D'er betre Vælferdi en Høgferdi.

D'er betre full Mage en fager Krage.

D'er betre Mat en maalad Vegg. — Maaling mettar inkje. (Ogſaa Svenſk).

Deſs ſtørre Laan,[2] deſs kaldare Loft.

Deſs ſtørre Stova, deſs fleira Flugor.

Dan ſom byggjer for ſtort, han bur i Huſet for kort.

Ein ſtor Fugl treng eit ſtort Reid. — Modſat: Liten Fugl byggjer litet Reid.

Ein ſtor Mann treng ei ſtor Brok. (Uegentlig brugt om En, ſom vil have alting ſtort og prægtigt).

90. Forraad og Mangel.

Dat vil meir en Klut til Klæde, og meir en Bite til Mat. (Hardanger).

Ein kjem inkje langt med Leiven. (Jf. Huusholdning, No. 83).

Dat vil litet til aa brenna ſeg paa, og myket til aa varma ſeg paa. (Hardanger).

D'er ilt aa hava korkje te bita elder brenna.

D'er ilt aa vera aud,[3] naar inkje er aa faa.

D'er godt, naar Endarne naa i hop. (D. e. naar det gamle Forraad kan vare, til det nye kan komme).

Dat gamle ſkal naa dat nye. (B. Stift).

[1] bruge Stads. [2] Bygning med mange Værelſer. (Egentlig: Lon, aab. o.). [3] blottet, lens.

Forſyn[1] giv Foda; Uforſyn giv Armod. (B. Stift).
D'er alltid betre vœl en ille.
D'er betre for fullt en for tidlege tomt. (Om Forraads-Huſet).
Boti ſkal alltid vera ſtørre en Holet.
D'er Skam i Skorten, og Æra i Avgangen. (D. e. Det er Skam, at der er for lidet tillavet; men det er Ære, at der bliver noget tilovers). B. Stift.
D'er lettare aa ſtjera fraa en ſtjøyta paa. — Jf. D'er god Raad med dan Pylſa, ſom er for lang. (P. Syv).
Ei full Stabbud gjer' ei god Matmor. Og modſat: Tom Stabbud gjerer nidſt Matmor.
Ein gnagar nokot av eit Bein, og inkje av ein Stein.
Litet godt er betr en inkje. Ogſaa: D'er betre litet en inkje. Eller: D'er betre nokot en inkje.
D'er betre turr Mat en tomt Fat. — D'er betre turr Kaka en inkje ſmaka. (Ogſaa Svenſk).
D'er betre tunt Øl en tom Skaal.
D'er betre ſmaae Fiſkar en tome Diſkar.
Dar inkje er, ein inkje fær.
D'er inkje aa taka, ſom inkje til er.
Ein tel inkje Pengar or ein tom Pung.
Ein riv inkje Klædi av dan, ſom er naken fyrr.
D'er laakt aa lugga dan ſkollutte.[2]
D'er ſnart aa toma, ſom tomt er.
D'er ſnart reinſkat, ſom reint er fyrr.

91. Forøgelſe og Formindſkelſe.

Myket kann' minka, og litet kann vekſa.
Dar ſom er myket, ſkal ein noyta;[3] dar ſom er litet, ſkal

[1] Forſynlighed. [2] at rykke den ſkaldede i Haaret. [3] nyde, benytte.

ein ſkjøyta. — Ein ſkal nøyta dar ſom nog er, liva[1] dar ſom litet er, og avla dar ſom inkje er. (Efter Isl.).

D'er uvandt aa auſa, dar dat ſig att-i. (D. e. hvor nyt Forraad ſtrømmer til).

D'er inkje myket, ſom Mun ſkal gjera. — Ein liten Mun er og ein Mun. (D. e. En liden Tilvært er ogſaa nyttig).

Dat gjerer kvart ſin Mun. (D. e. Enhver af de ſmaa Dele hjælper til at gjøre Hoben ſtor). B. Stift.

Alle Muner draga. (Ag. Stift. Samme Mening ſom forrige).

Mange Bekkjer ſmaa gjera ei ſtor Aa.

Tidt og ſmaatt fyller Sekken braadt.

Dat er ſnart øydt, ſom inkje er til ſkjøytt. Eller: — ved ſkjøytt. (Ogſaa Svenſk).

Deſs meir ein riſter Saaldet, deſs meir vil dat rynja[2] or.

Dat minkar alt, ſom av er teket. (D. e. ſom man tager noget af).

Eit Haar og annat gjerer Bonden ſkollut. (Ogſaa Svenſk og Danſk).

Ein Sup i Senn: dat tømer ei Tunna med Tidi.

Matbyrda vil alltid lettna.

Ein boren Vord[3] er alltid tyr. (D. e. Den Mad ſom man bærer, er alltid udroi; f. Ex. om Tiggerens Portioner). Sønhordland.

92. Sparſomhed og Ødſelhed.

Myket kann ſnart faa Ende, og litet kann vara lengje.

Litet kann verda nog, og myket kann verda for litet.

Dat kann litet liggja, medan myket er øydt.

[1] ſpare. [2] drysſe, ſtyrte. [3] Portion, Maaltid. (Udt. Voor).

Ein kann lengje litet gjøyma. — Ein et upp myket, medan ein gjøymer litet. (Stjørdalen).

Dan ſom gjøymer i Nøgdi,[1] han heve i Naudi. (B. Stift).

D'er ſeint aa ſanka, og ſnart aa øyda.

Ein Mann kann øyda, dat ſjau hava ſankat.

Sanka og ſpara kann lengje vara.

Ein ſkal ſpara dat lengje ſkal vara. — Dat ſkal livaſt, ſom lengje ſkal drivaſt.

Han ſkal rekna, ſom rik vil vera.

Ein ſkal ſo halda Jol, at ein heve nokot til Paaſka.

Ein ſkal ſo bryggja, at ein heve nokot te tyggja. (B. Stift). — Ein ſkal ſo melta,[2] at ein ſlepp aa ſvelta.

Dat ſom er ſpart, er tent.[3]

Ein Skilling, ſom er ſpard, er tvo Gonger tent.

D'er ein god Skilling, ſom ſparer ein Dalar. (Nemlig naar man kan forebygge en ſtor Skade med en liden Udgift).

Spara Skillingen og ſpilla Dalaren er ein klen Rekneſkap.

D'er beſt aa ſpara fraa Loket. D'er ſeint, naar ein ſer i Botnen.

D'er ſeint aa ſpara, naar Botnen er berr. Eller: ſpara paa berre Botnen. Ogſaa: D'er ſeint, naar ein er komen paa berran Botn. (B. Stift).

Dan ſom inkje gjøymer Skillingen, han fær inkje Dalaren.

Dan ſom inkje gjøymer ei Naal, han fær inkje Sylverſkaal. (Trondhjem).

Dan ſom inkje gjøymer ein Klut, han fær inkje Silkeduk. — Gjøym ein Klut i ſjau Aar; treng du han endaa inkje, ſo kaſta han veg. (Ogſaa hos P. Syv).

[1] rigeligt Forraad, Overflod. [2] malte, lave til Øl. [3] fortjent. (Udt. teent).

Ein ſkal gjøyma nokot aat Gamle=Mannen. (D. e. Man ſkal opſpare noget for ſin Alderdom). Wilſe.

Dat kann koma dan Dagen, daa Kui treng Nova ſi.

Dat ſom inkje trengſt i Aar, dat trengſt eit annat Aar.

D'er inkje aa ſpara, ſom nog er av. — D'er inkje verdt aa livaſt med Nøgdi.

Dat ein ſparer fraa ſin Munn, dat eta Katt og Hund. (Ogſaa Svenſk og Danſk).

Dan ſom ſparer til Morgons, han ſparer aat Muſom. — Han ſparer til Kattar,[1] ſom ſparer til Nattar.

Dat gjeng ſtundom aat Hundom, ſom inkje var etlat. (Hundene faae ſtundom noget, ſom ikke var dem tiltænkt). Jf. Haavamaal, 39: Oft sparir leiðum þats hefir ljúfum hugat.

93. Gjerrighed, Haveſyge.

Myket vil meir hava. — Ogſaa: Myket ventar meir.

Dan ſom heve ein full Baat, vil helſt hava ein attaat.

Sekk utan Botn er ſein aa fylla. — Her mærkes ogſaa Talemaaden: D'er ingen Botn i Preſteſekken.

Dan ſom vil hava for myket, han fær for litet.

Dan ſom alt vil hava, ſkal inkje hava.

Dan ſom vil ſitja paa tvo Stolar, han fer nedimillom.

Dan ſom inkje er nøgd med Naudturft, han verd inkje full av Rikdom.

Dan ſom er girug, verd aldri full. — Deſs eldre, deſs argare; deſs rikare, deſs kargare.

Girug Mann verd inkje mett fyrr i Moldi.

Dat verd ingen Niding[2] nøgd. — Vargavombi verd aldri full.

1 Gammelt Genitiv, af Katt. Sædvanlig bruges dog nyere Former, f. Ex. „Den ſom ſparer til Natt'a, han ſparer til Katta."

2 Gnier, karrig Perſon. (Saaledes bruges „Niding" ogſaa i ſvenſke og danſke Ordſprog).

Nidingen er vond mot alle, og verſt mot ſeg ſjølv.
Nidingen ſit i Maten og ſvelt. — Um Nidingen midt upp i Maten var ſett, han ſer ſeg 'kje Raad til aa eta ſeg mett. (Efter en gammel Viſe).
Eitelen[1] ſit i Feita, og endaa er han blaa. (Figurlig om En ſom har Overflod og alligevel er karrig). Nordhordland.

94. Nøiſomhed.

Dat heve mange for myket, men faae tykſt hava nog.
Han er ſæl, ſom med ſino er nøgd.
Han heve ſnart nog, ſom nøgd er.
Han ſkal nøgja ſeg, ſom nog heve. — D'er betre nog en for myket.
Fekk Veidaren[2] alt han vilde, ſo vardt dat for myket.
Fekk Fiſkaren alt han ynſkte, ſo vardt Baaten for full.
Ingi Raud og ingi Nøgd er Rikdom nog. (B. Stift).
Naar ein heve Klæde og Føda, ſkal ein lata ſeg nøgja. (Efter Bibelen).
Ein fær nøgja ſeg med di, ſom næſt er.
Ein ſkal vera nøgd, um ein inkje fær Fanget fullt. — D'er Mun i mindre, en heile Fanget fullt.
D'er fullt, um dat inkje ſløder utyver.
D'er væl fiſkat, um inkje Farmen[3] er full.
Ein ſkal binda Bandet fyre ein halv Sekk og. (Stjørd.)
Dan ſom vil dat litle forſmaa, ſkal inkje dat ſtore faa.
Smaae Bitar er ogſo Braud. (Mere almindeligt: Smaae Smular er og Braud).
Smaae Grytor kunna og koka.
D'er aldri ſo liti Elv, ein ei kann drikka ſeg utyrſt.

[1] Kjertelen. [2] Jægeren. [3] Ladningen.

Han er ille faren, ſom aldri kann una. (D. e. aldrig er tilfreds). Jf. Haavamaal, 94: Öng er sótt verri — en sér öngu at una.

IX. Eiendoms-Sager
eller
Formue og Mellemværende.

(Hertil henføres: Eiendom, Kjøb, Laan, Gaver, Løn, Fællesſkab, Redelighed og flere).

95. Eiendom, Formue.

Eiget Bu er alltid beſt.

Dan ſom eig ſjølv, han raader ſjølv. — Dan ſom eiger Gruva,[1] hengjer Gryta dar han vil.

D'er betre aa eiga en ynſkja. — Betre hava en faa.

D'er betre ſjølv hava en Broder beda. Eller ogſaa: — Syſter beda.

D'er betr aa eiga en alltid leiga. — D'er betre ein Gong kaupa en alltid laana.

Han ſkal myket eiga, ſom alt ſkal leiga. (Han maa have meget at betale Leien med). Hardanger.

Dat vil alle høyra, kvat me hava, og ingen kvat me turva.

Han er næſt, ſom i Handi heve.

Magti kan myket gjera. — D'er Magti, ſom raader.

Han kann myket gjera, ſom Raadi heve.

D'er kvar ſine Tolor[2] lik. (D. e. Som Eieren er, ſaa ere hans Eiendele). Hallingdal.

Smaae Fuglar verpa ſmaae Egg. Ogſaa: Liten Fugl heve ſmaa Fjødrer.

[1] Ildſtedet. [2] Tøi, Smaaſager.

Liten Brunn er ſnart uppauſt.
Liten Baat er lett aa bryna.[1]
Dan ſom litet heve, han myket miſſer. (Jf. S. 94).
Dan ſom minſt heve, fær meſt liva. (I Stjørdalen „Den ſom minſt hi', faar meſt li').“
Dat ſom litet er, vil mindre verda.
Myket og litet er meſt likt. — Ein kjem meſt like langt med litet ſom med myket. (En Fattigmands Troſt).
Ein kann liva væl med litet, og ille med myket.
D'er betre Lengdi en Mengdi. (D. e. Bedre varigt Gods end meget Gods).

96. Rigdom og Armod.

Ein et ſeg inkje meir en mett, um ein er aldri ſo rik.
D'er alle fatige fødde. — D'er ingen ſo fatig, ſom daa han var fødd.
D'er faafengt aa vera rik, dar ingen fatig finſt. Eller: Dar alle er rike, er Rikdomen unyt.
Var alle rike, ſo vilde ingen ro Baaten. — D'er ſjeldan, dan rike ror, og dan fatige ſit i Skuten.[2]
Rikdom er ofta laſtad, men aldri veg kaſtad. (Ogſaa Svenſk og Danſk).
Rikdomen kann ein dylja, men Armodi inkje. — Eller: Rikdom er god aa gjøyma; Armod er laak aa løyna.
Rik Manns Dotter og fatig Manns Fyl: dei verda ſo tidlege toke.[3] — Eller: Riker Manns Barn og fatig Manns Kalv ero ſnart vakſne. (Tell.). Jf. det Danſke: Rig Mands Datter og fattig Mands Oxe faae ei Tid nok til at voxe. (D. e. Der kommer ſnart nogen, ſom tager dem).

[1] drage paa Land. [2] Sædet ved Stavnen. [3] færdige til at tages, ſaa ſtore at man kan tage dem.

Rike Folk ſleppa allſtad inn. — Er du halt, er du ſtam: heve du Pengar, kjem du fram. (P. Syv).
Rikdom gjerer Ovmod, og Ovmod gjerer Armod.
Dan fatige fangar Reven; dan rike fær Skinnet.
Fatig Mann er ingen Greive. (Ligeſaa i Svenſk).
Fatig Manns Ferd er alltid audkjend.[1]
Fatig Manns Foring er alltid lett.
Fatig Manns Mat er ſnart eten.
Dan fatige et, naar han kann, og dan rike naar han vil.
Fatig Manns Fiſk er faa og ſmaa.
Fatig Kjering kokar tunn Velling.
Fatig Manns Høgferd varer inkje lengje.
Husmanns Barn er ſnart kriſtnat. (Hardanger).
Fatig Manns Gjeſter fara tidlege heimatter.
Dat trivſt inkje Mus i Dydehus.
Dat trengſt inkje ſtort Laas fyre tomt Hus.
Armod er ingi Skam, naar Mannen ſjølv er ſaklaus.
Dat finſt ofta Fagnad[2] i fatig Manns Hus (og Sorg under Silke-Klæde).
Ein fatig Mann kann og faa ein god Dag. Jf. det foranforte: D'er lett aa gjera Fatigmann fegen.
Naar ein fatig verd rik, verd han Fan lik. (Gjælder nok kun for enkelte Tilfælde).
Fatig Manns Kjæte heve mange Ulæte. (Isl. Fátæks manns kæti hefir mörg ólæti).[3]

97. Penge.

Dan ſom heve dat ſom kling, fær alltid dat ſom ſpring.

[1] let at kjende. [2] Fornøielſe. [3] Findes ogſaa i gammel Danſk, men ſynes nærmeſt at være norſk. Meningen er lidt ubeſtemt (da „Ulæte" kan have flere Betydninger); maaſkee retteſt: Fattig Mands Lyſtighed har adſkillige Mangler.

(D. e. Den ſom har Penge, faaer nok Fæ). — Dan ſom heve liggjande Fe, fær alltid gangande Fe.
Han fær alltid Sko, ſom Skillingen heve. (Valders o. fl).
Dan ſom heve Pening,[1] fær alltid Pung. — Dat verd eitt til Pung, naar Pengarne koma.
Fyre gode Ord og Peng fær ein alt, ſom ein treng.
Pengar er goda Varor; dei ganga baade Sumar og Vinter.
D'er ingi Naud um Niſta, naar Pening er i Pungen. — Naar dat ſinglar i Pungen, ſo ſyd dat i Gryta.
D'er uvandt aa fiſka med Sylvkroken.
Lykel av Gull kann læſa mange Laas.
Ein tom Pung er tung aa bera.
Store Pengar er inkje tekne upp or Sorpet.
Store Pengar verda alltid ſtorre; ſmaae vil helder verda ſmærre.
Pengar draga Pengar. (Jf. Isl. Peningr er penings bróðir).
Dan ſom ſaar Pengar, han hauſtar Armod.
Skillingen er ein Skalk; han vil alltid ſmetta ut.
Pengarne er difyre kunde, at dei ſkal rulla. (D. e. gaae fra den ene til den anden).

98. Erhvervelſe og Afſtaaelſe.

(Faaing og Lating).

Fyre nokot fær ein nokot; fyre inkje fær ein inkje.
Han fær nokot giva, ſom nokot vil hava.
Dat ſom litet koſtar, er litet vyrdt.[2] — Dyr Mat heve god Smak.*
Dat ſom koſtar meſt, dat held ein beſt.
Lett fenget er lett gjenget.

[1] Eller: Peng. [2] agtet.

Lettaſte teent er lettaſte tært. — Erbde Pengar er ſnart øydde; ſjølv-dregne[1] er dryge. (P. Juel).

Ein kann inkje ſpara baade Skillingen og Skinnet. (D. e. Enten maa man betale eller ſelv arbeide og lide ondt).

Giva ei Skjeid og faa ei Skjeppa er ulikt.

Han er god, ſom giv tvo Sildar fyre ei.

Ein ſkal inkje venta aa faa auſa Gull i Gaupnom.[2] (Ogſaa Svenſk).

Dat kjem inkje ſteikte Fuglar fljugande i Munnen.

Ein heve inkje Fuglen, fyrr ein fangar han. Eller: Han heve Fuglen, ſom fangar. — Han heve Bjørn, ſom banar,[3] og Varg, ſom veider.[4] (Efter de gamle Love).

Dei ſom nokot ſaa, dei nokot faa. Eller: Dei ſom litet ſaa, dei litet faa.

Dei ſom nokot grava, maa nokot hava.

Naar Høna heve gravet, ſo ſer ho paa Kloi.

Ein fær inkje meir, en ſom falt er.

Ein klipper inkje Sauden lenger en til Skinnet.

D'er mange, ſom tar(v); dat verd inkje myket aat kvar. (B. Stift). Jf. No. 77: D'er vondt aa faa, dat alle vil hava. D'er vondt aa faa Vogn dar alle vil aka.

Dei fleſte vilja hava dat beſte.

Handi vil helder taka en tapa.

D'er ſøtt aa drikka, d'er ſurt aa kvitta.[5]

Han maa kjært lata,[6] ſom kjært vil hava.

Ein lyt mangt i Naudi lata. — Naud gjerer godt Kaup.

Naudi ſel; Mannen ſtend og ſer paa. (B. Stift. Ogſaa i Danſk).

Dat ſtend inkje lengje, at ein Stakar heve nog. — Fær ein Stakar eit Stykke Kjøt, ſo tæk Hunden dat or Handi.

[1] ſelv-erhvervede. [2] med Næverne. [3] dræber. [4] fanger. [5] Hedder ſædvanlig „betala." [6] afſtaae. Ogſaa „avlata."

Dat kjem inkje heilt or Ulvekjeften, ſom i er komet.
Katten murrar inkje, fyrr han fær nokot i Klørna. (Stjørdalen).
Dan ſom vil hava Beinet fraa Hunden, fær giva han Fleſk i Staden. Ogſaa: Dan ſom ſkal taka Beinet fraa Bikkja, fær bjoda henne Smør i Staden. Eller: han fær ein biten Finger.

99. Kjøb og Bytte.

Dat er Søknaden, ſom gjerer Selnaden.[1] Eller: D'er Søken, ſom gjerer Priſen.
Godt Kaup gjerer godt Tillaup.
Fyrſte Handi gjerer beſte Kaupet. (Sidan vil kvar Hand hava ſin Skilling attpaa).
Gode Varor ſelja ſeg ſjølve.
Dat vil gode Ord til aa ſelja vonda Varor. — Laak Vara maa vida fara og lengje liggja. (Efter Jsl.).
Klenaſte Varorna er dyraſte. (Trondh. Stift).
D'er alltid for dyrt, ſom inkje duger.
Dyrt og godt er ingen til Spott. — Dyrt ſelt er ingi Synd, naar inkje Fals er i.
Han ſvelt inkje, ſom dyrt kauper. (Thi ved at kjøbe dyrt kan man faae noget, ſom duer og afhjælper Trangen tilgavns). Ogſaa i Svenſk.[2]
Ein kann kaupa Gullet for dyrt og.
Dan ſom kauper alt han ſer, han fær graata, naar andre lær.[3]

[1] Affætningen. [2] P. Syv har ogſaa en anden Form: „Han dør ikke, ſom dyrt kjøber." Ligeſaa Jslandſk: Sá deyr enginn, sem dýrt kaupir. [3] Er meget brugeligt, men ſynes dog at være fremmedt, og rimer ſig ikke godt.

Dan ſom kaupar dat, han inkje treng, fær ſelja dat, han treng. — Dan ſom kauper ſom ein Gap, fær ſelja paa Tap.

Han kauper minſt, ſom meſt falar.[1] (P. Syv).

Dan ſom kauper i Tidi, han heve nokot i Naudi.

I Kaupmannſkap gjeld inkje Broderſkap.

Braadt Kaup er ofta Ukaup.

Dyra Varor ſkal ein ſjaa i Dagsljoſet. — Ein ſkal inkje kaupa Griſen i Sekken.

Pening og Penings Verd er like.

D'er godt Byte, ſom er tvo til Bate. Eller bedre: — ſom er baadom til Bate.[2]

Byte ſkal vera Bate fyre tvo, og inkje fyre ein.

Byte er gjort fyre Lyte. (Valders o. fl.).

Dan ſom vil bjoda Byte, ſkal og ſegja Lyte. (Nemlig Aarſagen hvorfor han ikke ſelv vil beholde Tingen).

100. Laan og Gjeld.

Laan er ingi Gaava. — Lengje laant er inkje givet.

Laan ſkal ganga lytelauſt heim. Eller: Laan ſkal koma heilt heimatter.

Laan ſkal koma lægjande atter. Eller: D'er godt Laan, ſom kjem lægjande atter. Eller ſimpelt hen: Laan kjem lægjande atter. (Nemlig naar Eieren faaer noget mere eller bedre tilbage).

Laan er tvo Manns Lukka, naar dat kjem heim i høveleg Tid. (Nemlig naar det kommer igjen paa en Tid, da Eieren ſelv er forlegen).

Dat eg ſet ut i mi Nøgd[3] og fær atter i mi Naud, er ſo godt ſom ei Gaava.

[1] tinger, ſporger paa. [2] til Fordeel for begge Parter. [3] Overflod.

Ein maa væl borga ei Potta Øl, til deſs ho er drukki. (Wilſe).

Dan ſom borgar dat, han inkje treng, fær ſelja dat ſom han treng. (Valders).

Dat kjem eingong Sorg etter Borg. — Ogſaa: Dan ſom tæk ut paa Borg, han kvittar med Sorg.

Han læt væl,[1] ſom laana vil, og ille, ſom atter ſkal giva. — Han er ſnild, ſom laaner, men inkje ſom atter krev.

Ein laaner ſin Vin og krev ſin Uvin. (Vennen bliver Uven, naar Laanet kræves tilbage). Ogſaa Svenſk og Danſk. Ligeſaa i Tydſken: Leih deinem Freund, mahn deinen Feind.

Sko og Kvern og Øyk[2] ſkal ingen Mann laana. (Thi de kunne blive ilde behandlede).

Leigo-Heſten er alltid ſterk. (Hardanger). Ellers i B. Stift: Annan Manns Øyk er alltid ſterk.

Pant er godt, men Pengar er betre. — Pant ber Pengarne heim. (P. Syv).

Laan og Leiga er ingi Eiga.

D'er ein tom Pung, ſom annan Manns Pengar liggja i.

Naar kvar ſkal hava ſitt, ſo ſer ein kvat Mannen er.

Skuldi[3] vaker, medan Mannen ſov. Eller: Leiga vaker, medan Leigaren ſov. — Husleiga ſov inkje.

Skuldbunden er ſorgbunden.

Dan ſom greider[4] ſi Skuld, han aukar ſitt Bu.

[1] giver gode Ord. [2] Det ſkal ogſaa hedde: Øyk og Kvern og Kona (læs Kaana) o. ſ. v. ſom giver fuldt Riim og ligner det Svenſke: „Huſtru, heſt och kläder och ſko lånes illa ur bondens bo." (Ogſaa hos P. Syv). [3] Gjelden. [4] Eller: kvittar. (Nu oftеſt: betalar).

101. Tiggerie.

D'er tungt aa træla; d'er tyngre tigga.
Tiggarſtaven er tung aa bera. — Tiggar-Poſen er tyngſt, naar han er tom.
Dat vil alle høyra dei ſom bjoda, og faae dei ſom beda.
D'er betr aa beda en ſtela.
Tiggar-Vorden[1] varer inkje lengje. — Ein boren Vord er alltid ryr. (See No. 91).
Naar mange tigga i e i n Sekk, ſo verd han væl eingong full.
D'er ein arm Tiggar, ſom ſkal inn i alla Stovor. (D. e. ſom ikke kan gaae et Huus forbi).
Griſen kjem alltid dar, ſom han fær nokot.
Dan ſom tigger for tidt, han fær inkje alltid myket.
Ein ſkal inkje venta tvo Oſtar paa e i n Gard. (Valders).

102. Gaver og Tilbud.

Dat er alt godt, ſom givet er.
Given Gamp ſkal ein inkje ſjaa paa Tennerna. (Maaſkee efter det Tydſke: „Einem geſchenkten Gaul ſieht man nicht ins Maul)."
Dan ſom giv, ſkal tegja; dan ſom fær, ſkal fraa ſegja.
Han unner Liv, ſom nokot giv. (Ag. Stift. Om en liden Gave).
God Vilje gjerer Gaava kjær.
Ei rom[2] Hand ſkal inkje vanta. (Oftеſt med et nyere Ord: „ſkal aldri fattaſt)."
Alt for romhendt ſtend atter tomhendt. (D. e. Den ſom giver for meget, har ſnart intet).
Ein ſkal ſo giva, at ein ſjølv kann liva.
Giv ſo i Dag, at du kann giva i Morgon.

[1] Portion, Maaltid. [2] rummelig (gavmild).

Dan ſom giv, til han tiggar ſjølv, fær ingi Takk. — Ogſaa meddeelt: Dan ſom giv, til han tigg, ſkal ein ſlaa, til han ligg. (Formodentlig optaget efter P. Syv).

Ein fær inkje giva Barnet alt, ſom dat bed um.

Ein ſkal inkje giva Bakarbarnet Braud. (D. e. give En noget, ſom han ſelv har nok af).

Dat er lett aa giva, ſom ein inkje gjerer med. (D. e. ſom man ikke ſelv kan bruge).

Kraaka giv Ungom ſinom[1] dat, ſom ho inkje vil hava ſjølv. (B. Stift).

Han ſpyrr, ſom inkje vil giva. (Han ſpørger nemlig, om man vil have).

Han giv litet, ſom tiggar ſjølv.

D'er ingen verre Niding[2] en dan, ſom inkje heve. (Ogſaa Svenſk og Danſk; ſ. Grubb, 568. P. Syv, 154).

Dat byd ingen betre, en han heve.

Boden Koſt er nøytt. (Hallingdal). I Tellemarken hedder det: Nøytt[3] og bodet er dat ſame. (D. e. Det ſom er tilbudet, anſees ſom givet, om det end ikke bliver modtaget).

Reidt er øydt. (D. e. Tilredet Mad anſees ſom fortæret). Tellemarken.

Naar ein inkje fær, ſo ſlepp ein takka.

Deſs mindre ein fær, deſs lettare ein gjeng.[4]

103. Hjælp, Velgjerning.

D'er ingen ſo ſterk, han ei tarv ſtundom Hjelp.

Han er rik, ſom inkje treng nokon til.

God Hjelp gjerer Laſſet lett. — Hjelp er altid god, ſo nær ſom i Grautarfatet.

[1] Eller: Ungarne ſine. [2] Gnier. [3] nydt, fortæret. [4] I nogle Dialekter med Riim, f. Ex. i Sogn: „Te mindre ein faar, te lettare ein gaar." I Sønmør: Te mindre ein fæ', te lettare ein gjæ.

Mange kann hjelpa ein, men ein kann inkje hjelpa mange.
Vinerne er mange; Fanget er berre eitt. (B. Stift).
D'er snart væl gjort, naar Viljen er god.
Han heve alltid nokot te fyre bera,[1] som inkje godt vil gjera. (Ogsaa i Svensk: „Han har alltid något at förebära, som intet godt vil göra." Grubb, 298).
D'er inkje alt av Raadi, som er av Daadi. (D. e. Man giver ikke saa meget af Rigdom, som af Velvillie). Sondmør.
Dan fatigaste er dan hjartigaste.[2]
Naar dan eine Stakaren hjelper dan andre, so lægja Englarne. Ogsaa: Naar dan eine Stakaren hjelper hinom, daa lær vaar Herre. (Sdm. og fl). Jf. Svensk: När stimparen ger stackaren, så är glädje i himmelen.
Han hjelper tvo Gonger, som hjelper i Raudi.
Ein skal inkje vega Vælgjerdi. — Han reknar inkje, som væl vil gjera.
D'er ilt aa angra paa vælgjort.
Sjølvbodi Teneſta er forſmaadd.
Dan som gjeng ubeden til, gjeng utakkad ifraa.
Han fær alltid Hjelp, som sjølv kann hjelpa.
Dan som held upp Sekken, hjelper dan som tømer Tunna.
Dan som held, og dan som flær, ero like gode. (D. e. Den som flaaer Skindet, og den som holder Kroppen for ham, gjøre begge eet).
Under-Kverni mæl so væl som Yver-Kverni. Eller: Ho mæl, dan Kverni, som under ligg, og. (Det vil sige: Man gjør Gavn, om man ikke juſt gjør det størſte Arbeide).
Med gods Manns Hjelp kann ein myket gjera.

1 forevende, undskylde sig med. 2 godhjertigste.

D'er lett aa plogja, naar ein annan legg upp Fori.[1] (Trondh. Stift.)
D'er godt aa symja, naar ein annan held upp Hoka.[2] (Eller: Hovudet). Ogsaa Svensk o. s. v.
D'er er godt aa ganga fyre ein rik Reidar. Eller: hava ein riker Reidar.
D'er lett aa rista breide Reimar av annan Manns Hud. (Ogsaa Svensk og Dansk).

104. Løn, Gjengjæld.

Goda Hender krevja gode Pengar.
God Lon gjerer haga[3] Hender.
Lon og Æra lokkar Folk te læra.
Ein truer[4] Træl skal ein lona væl. — Ein tru Tenar fær alltid for litet, ein utru alltid for myket.
Han er truen, som trælar fyre inkje.
Største Moda fær stundom minste Loni.
Dan eine heve Verket, dan andre Vinningen. — So er dat i Verdi: dan eine fær Loni, dan andre gjerer Gjerdi.
Dan Hesten, som dræg inn Havren, fær minst av han.
Vælgjerd skal hava Vederlag.[5]
Ei Æra er ei onnor verd. — Dan som gjerer ei Æra, han fær ei Æra atter.
Dan som nokot godt gjerer, han nokot godt fær.
Han tarv inkje godt venta, som inkje godt gjerer.
Dan eine Handi tvær[6] dan andre (og so verda baade reina).
D'er inkje burte, dat ein giv Grisen sin. (Ogsaa Svensk og Dansk).

[1] Furen. [2] Hagen. (Haaka). [3] flinke, kunstfærdige. [4] Eller: tru. [5] Egentlig „Vidrlag". [6] vasker.

Han misser inkje Malmen, som fær Sylv i Staden.
Dat som er goldet,[1] er ingi Gaava. — D'er inkje gi-vet, som fatig Kona spinn fyre. (P. Syv).
D'er ofta dyraste Retterne, som ein et fyre inkje.
Gaava skal inkje venta Attergaava. Imidlertid har man ogsaa sagt: Gaava ventar Attergaava. Jf. det gamle: Æ sér gjöf til gjalda.

105. Overeenskomst.

Han falar,[2] som treng, og segjer nei, som inkje vil. (B. Stift).
Ein kann inkje setja Kaupet, fyrren Seljaren er komen. Ein fær inkje gjera Rekning utan Reidar.
D'er mangt avgjort , som inkje er avtalat.
D'er mangt ubundet, som held. (D. e. Der er mangt som holder sammen, uden at være bundet. En Forening kan vel bestaae uden nogen høitidelig Afslutning). Nordhordland o. fl.
Hand og Munn er like gode.
D'er betre tala for tidlege en for seint.
God Fyretale gjerer ingen Ettertale.
Gode Fyreord gjera gode Etterord.
Skilord brjota Logi.[3] (D. e. Aftale bryder Loven; nemlig hvor en frivillig Overeenskomst kan træde i Stedet for en Afgjørelse efter Loven). Jæderen. — Jf. Isl. Skilmálar ganga fyrir lög.
Skrifti vaker, um Mannen søv. (En Mands Skrift gjælder ogsaa naar han er død).
Brevet gløymer inkje. — Brevet brøyter inkje Ordi.

[1] Istedetfor denne ægte norske Form bruger man nu sædvanlig "betalt." [2] tinger, forlanger. [3] Istedetfor „Log" bruges oftest den unorske Form: Lov.

Han gløymer inkje, ſom hava ſkal.
Naar Skuldi er kvittad, er Mannen fri.
Naar Barnet er daudt, er Fadderſkapen ute.

106. Fællesſkab og Deling.

Aalmennings Eiga er ingen Manns Eiga.
D'er ingen forbodet aa beita paa Aalmenningen.[1]
Aalmennings Verk er ofta vangjort.
Dat alle ſkal gjera, verd aldri gjort.
Han fær liti Takk, ſom tenar Aalmenningen.
Dat gror inkje Gras i Aalmennings Vegen. Eller: Dat gror ſjeldan i Aalmennings Vegjer.
Sameiga vil ſjeldan aukaſt.
Hope-Hiti[2] verd alltid for liti. Eller: Hopehiti er oftaſte tyr. (D. e. Fælles Forraad faaer ſnart Ende). B. Stift.
Hope-Eigni er ofta uhæv.[3] Eller: — faahæv.
Tvo Hundar um eitt Bein vil ſjeldan ſemjaſt.
D'er betre ein liten Lut en ei lang Trætta.
Han er trygg, ſom heve ſitt fraabytt.
Naar alt er bytt, verd ingen ſnytt. (Tell. og fl.).
Han ſkal inkje vera ſtortok, ſom tæk av ollo ubytto. (D. e. Naar man faaer Lov til at tage af Maſſen, førend den er ſkiftet, ſkal man være artig og ikke tage meget). B. Stift.
Dan ſom byter, ſkal bida til ſiſte Luten. (Den ſom deler, ſkal tage den ſidſte Lod).
Like Luter er beſte Bytet.
Dan ſom ſkal byta med Bjørnen, han fær inkje like Luter.

[1] Aalmenning er deels Rigets eller Kommunens Eiendom, og deels Kommunen eller Folket ſelv. [2] den fælles Poſe. [3] daarlig, ubuelig.

Dat ſkjerſt, ſom i Skifte fer. Eller maaſkee rettere: Dat ſkjerdeſt, ſom i Skifte fer.[1] (D. e. Naar Godſet ſkal ſkiftes, gaaer gjerne noget til Spilde).

Dat fer vida dauds Manns Arv. (Nemlig naar Arvingerne ere mange). Hertil lægger man ofte et andet Ordſprog: Skrivaren er høgſte Ervingen.

107. Redelighed og Egennytte.

Ein ſkal baade liva og lata liva.

Ein ſkal unna dei andre, ſom ein ynſkjer ſeg ſjølv.

Dat fær ingen hava alt einſaman.[2] — D'er inkje alt aat ſeg ſjølv, at Humla ſankar Huning.[3]

Dat fer ingen væl av di, at ein annan fer ille.

Dan ſom ein annan forvil,[4] han ſjølv forgjengſt. (B Stift).

Dan ſom gildrar[5] aat ein annan, han gjeng i ei Gildra ſjølv. — Dan ſom græv ei Greſt aat ein annan, ſkal ſjølv ſtupa i.

D'er betre inkje med Rett en nokot med Urett. — Betre Armod ærleg, en Urett herleg.

Ærleg Vinning varer lengſt.

D'er ryrt,[6] ſom rangt er innkomet. — Urett Gods er alltid udrygt.

Ille ſamlat Gods naar ſjeldan til tridje Arven. Eller: — tridje Ervingen. (Ogſaa Svenſk og Danſk).

Ille fenget er ſnart gjenget.

Dat fer med Sorg, ſom med Synd er ſankat. Eller: Dat ſom kjem inn med Synd, gjeng ut med Sorg.

Tru Hand fer trygt um Land.

Utru i litlo er inkje tru i ſtoro.

[1] Paa Søndmør lyder det ſaaledes: „Dæ ſkjerſt i ſkifte fær." [2] alene. [3] Sædvanlig udtalt: Hunning. [4] Af forvilja, ɔ: ville forurette. [5] lægger Snare. [6] udrøit.

D'er ingen Urett aa koma fyrſt i Fiſkeſtaden.

D'er kvar Tjuv i ſin Næring. (Bruges ofte om Dyr, dog ogſaa om Menneſker, iſær i den Mening, at enhver paſſer gjerne paa at komme forud for andre, hvor noget er at vinde).

108. Tyverie.

Taka er avlagt. Eller: Takar-Retten er avlagd. (Ogſaa i Svenſk: Tagerätten er aflagder).

D'er beſt aa halda Fingren fraa annan Manns Fikka.[1]

Tjuven[2] byrjar med Naal og endar med Sylverſtaal.

D'er alt aat Tjuven nytugt.[3] (Han tager ogſaa det, ſom han ikke behøver).

D'er inkje greidt aa ſtela fraa ein Tjuv. (Wilſe). Jf. det foranførte: Tjuven trur, at kvar Mann ſtel.

Lygn og Stuld vil hanga i hop. — Dan ſom ſtel, ſo lyt han lyga. (B. Stift).

Naar Tjuven kaſtar Tjuvegodſet, er han annat Folk lik. (Ogſaa i Svenſk og Danſk).

Tjuven heve ein høger Rett. (D. e. han kan længe gaae fri; det er vanſkeligt at ſigte ham). B. Stift.

Tjuven er inkje god aa taka, utan ein tæk han med Byrda paa. (Trondh.).

Dat verd inkje andre Tjuvar hengde, en dei ſom inkje ſtela rett. (Efter Wilſe). Ligeſaa: Stortjuvarne fria ſeg ſjølve. (Wilſe). Dei ſmaae faa hanga, dei ſtore faa ganga.

D'er vondt aa ſtela og verre heim-atter bera. (Det ſidſte falder Tyven vanſkeligſt). Ellers hedder det of-

1 Lomme. — Fra Stjørdalen er meddeelt: „Den ſom er i ans Manns Lom' længer hell en Tom', han er en Kjyv."
2 Eller „Tjoven." 3 Sædvanlig udtalt „nyttugt."

tere: D'er Skam aa ſtela, og ſtørre Skam aa heimatter bera.[1]

Naar Tjuvarne trætta, fær Eigaren atter ſitt.

Finna og fela[2] er ſo godt ſom ſtela.

Var dat færre Helarar, ſo var dat færre Stelarar. (Hos Wilſe hedder det: „Var ingen Hælere, var ingen Stælere).“

Ein Helar og ein Stelar faa baade like Løn. — Jf. Dan ſom held, og dan ſom flær, er like gode.

X. Samliv.

Hertil henføres: Hjem, Familie, Naboſkab, Selſkab, Stand og Samfundsorden).

109. Hjem, Boſted.

D'er godt baade auſt og veſt, men endaa er heime beſt.

Naar burte er freiſtat, er heime beſt.

Burte er baade ſteikt og ſodet; heime er daa beſte Bodet.[3] (Nordland. B. Stift).

Ein ſit alltid beſt paa ſin eigen Benk.

Eigen Aare[4] varmar beſt. (Jf. Tydſk: Eigen Heerd iſt Goldes werth).

Ein verd inkje rett klaar,[5] fyrr ein er heimkomen. (Stjørdalen).

[1] Jf. det Svenſke: „Ingen ſkam at ſtjäla, men ſtörre hem bära“ (Grubb, p. 393, med den Forklaring, at naar Tyven ſtjæler, er Skammen endda ſkjult, men naar han bærer Godſet tilbage, bliver den aabenbar). Ellers bliver nok dette Ordſprog betragtet ſom et Udtryk af Tyvens egen Tanke, idet han anſeer det ſom den ſtørſte Skam, at han ſkulde blive opdaget og nødt til at bære Fangſten tilbage. — [2] Iſtedetfor det gamle „fela“ ſiges nu ſædvanlig: dylja, eller ſkyla. [3] Gjæſtebudet. [4] Arne, Ildſted. [5] træt.

Han er heppen, ſom heve Hus yver Hovud. – D'er betre dat ryk, en dat fyk. (B. Stift).
Dan ſom ute ſkal baka, miſſer baade Kol aa Kaka.
D'er vond Gjeſt, ſom jagar Husbonden ut. — Dat ſtend inkje vœl til med Mannen, naar han bed um Hus hjaa Grannen.
Heimen er hollaſte Herbyrget.
Han bur ille, ſom bur paa alle Stader. — D'er ilt aa bu paa Allſtad. Eller: D'er vondt aa vera paa Vidheim.[1]
Heime er kvar Mann Herre.
Heime-Hunden er alltid djervaſte. — Heime er Hunden rikaſte. (Siges ogſaa om Hanen).
D'er godt aa vera gamall i Garden. (Det er et godt Tegn, at En har været længe paa et Sted).
Ein fatig Heim er betre en ingen.
Fatigt Bu er betre en inkje.
Dan ſom helſt vil eta av annan Manns Fat, fær inkje paa ſitt eiget. (Valders).

110. Slægtſkab, Familie.

D'er Skil paa Frendar og framandt Folk.
Blodet er aldri ſo tunt, dat ei er tjukkare en Vatn.
D'er ſkyldt[2] Skjegget og Hoka. (Hvad der er ſaa nær forbundet ſom Skjægget og Hagen, kan ikke være hinanden uvedkommende). Hardanger.
D'er alltid ſo, at Ungen braar paa[3] Ætti.
Han likjeſt inkje Svinom, ſom likjeſt ſinom. (Ogſaa i Svenſk: Han är intet ſvinom lik, ſom är ſinom lik).
Dat yler alt, ſom av Ulv er komet.

1 Vidheim, Allſtad og Ingenſtad ere Navne paa den Huusvildes Hjem. 2 beſlægtet. 3 ligner noget.

Eplet fell inkje langt ifraa Apallen.[1] Eller: ifraa Roti.
D'er sjeldan søte Kvister paa beiske Tre. — Kvisten er sjeldan betre en Treet.
Dat kjem ingi Duva or Ramna-Reidet. — Ramnen æl ingi Duva; Tyrneren[2] ber ingi Druva. (Efter Tydsken).
Som dei gamle sungo, so kveda dei unge.
Som Faderen gjeng fyre, kjem Sonen etter.
Han skal sjaa væl paa Moderi, som vil hava Dotteri. — (Dog bør man her ogsaa mærke sig Ordsprogene om Opdragelsen: Ætti gjerer myket; Uppeldet gjerer meir. Ulikt Uppelde gjerer ulike Brøder).
D'er ofta ei turr Grein paa eit grønt Tre.
D'er Skvett i kvar Ætt. (D. e. Der er en Stakkel i enhver Slægt). Sondhordland. Jf. det gamle: Einn er aukvisi ættar hverrar.
D'er eit Ole[3] i kvart Bøle. (Valders, Tell.). D'er Tole i kvart Bole. (Nordhordland). Samme Mening som forrige.
D'er ofta kvite Blomar paa svarte Kvister. — Stylken maa væl vera svart, naar Blomen er bjart.
Lauvet skal inkje lægja aat Roti. (Figurlig: Man skal ikke spotte sine Forfædre).
D'er ein klen Fugl, som skjemmer sitt eiget Reid.

111. Ægteskab, Giftermaal.

Mat og Make vil allting hava. — D'er inkje so klen ein Krake,[4] han ei skal hava ein Make.
Krake fær væl Make; er dar inkje ei Hand full, so er

[1] Æbletræet. [2] Tornebusken. [3] Et dunkelt Ord som synes at betyde Stakkel eller Stymper. [4] Stakkel.

dar eit Land fullt.[1] (Wilſe). Jf. det Svenſke: Kaka finner fulle maka. (Grubb, 411).

Giftarmaal er alle Manns Maal. — Hertil Talemaaderne: Dat vil alle dan Vegen. D'er ſo Verdi fram fari. (D. e. Det har været Verdens Skik).

Ægteſkap[2] er ſom Aaleteina:[3] dei ſom er ute, vil inn, og dei ſom er inne, vil ut-atter.

D'er ilt aa einsleg vera. — Sveindomen er tung aa bera, og ſo er Moydomen og.

Dan ſom heve for godt, ſkal gifta ſeg.

Gift deg, Burmann,[4] ſo ſlær du inkje ſlik ein Krull paa Nova. (Hardanger).

D'er feint aa ſetja Fot under ſitt eiget Bord. (D. e. Der behoves meget til at begynde en egen Huusholdning). — Hertil Talemaaden: Dat vil annat til en: „Kona, kom ligg!" (B. Stift).

Tenk fyrſt paa Braud og ſidan paa Brud.

Gifting paa ei Von er mange til Tjon.[5]

Dan ſom gifter ſeg for braadt, han angrar dat for traatt.[6]

For tidlege er daarlegt, for ſeint er faarlegt. — Ellers hedder det ogſaa: Tidlege gift er gildaſte. (Jf. det Tydſke: Jung gefreit hat niemand gereut).

Gift deg, medan du ſer; ſidan er dat helder feint. (Nemlig naar Synet ſvækkes af Alderen).

D'er betre ugift en ille gift. — Er det ingen ſom klappar, ſo er dat ingen ſom nappar. (Eller: klorar). Er

[1] Betydningen af „Krake" er her lidt uvis. Det anføres hos Wilſe ſaaledes: „Krage faar vel ſin Mage, er der ikke en Haandfuld, ſaa er der en Land-fuld," og med det Tillæg: „Dermed troſtes ulykkelige Friere." — [2] Skulde egentlig hedde: Hjunſkap. [3] en Aalekube. [4] Egentlig et Hundenavn. [5] Fordærvelſe. [6] længe, vedholdende.

dat ingen ſom varmar, ſo er dat ingen ſom harmar. Er dat ingen ſom matar deg, ſo er dat ingen ſom hatar deg. (Af diſſe Talemaader høres ſnart den ene og ſnart den anden. De findes ogſaa hos P. Syv).

Giftarmaal er inkje Heſtekaup. (Landſtad, Folkev. 742).

Dat lyt vera i hop, ſom i hop er komet. — D'er inkje ſo lett løyſt, ſom d'er bundet.

Mann og Viv er eitt Liv.

Naar Fingren er ringad, er Tauſi tingad. (B. Stift).

Som Gjenta gjeng fyre, kjem Kona etter. — So ſom Tauſi er, ſo verd Kona. (B. Stift).

Fatig Gjenta or rik Manns Kjok er ein ſaarleg Ting aa taka. (Valders).

Friaren ſkal ſpyrja Øyro meir en Augo. (D. e. rette ſig meſt efter det, han hører).

Venleiken daarar; Vitet[1] daarar inkje. — D'er ſtokkut Stund, at Venleiken varer. (Jf. Udſeende, No. 47).

Dan ſom fer etter Finleiken, han fær inkje lang Fagnaden. — Naar Brudi kjem i Barnſeng, er Finleiken faren.

Skripmaanarne fara fort. (D. e. Hvedebrødsdagene faa ſnart Ende). Fyrſte Fysna fær ſnart Ende.

Rikdom gjerer Friaren fager.

D'er god Raad til aa faa ei rik Gjenta giſt.

Torva gifter Slorva.[2] (Søndenfjelds). Eller: Torva gifter Lurva. (B. Stift. D. e. Med et Stykke Jord kan ogſaa usle Folk blive gifte). Ogſaa i Svenſk: Torfva gifter lorfva. (Grubb, 813).

Naar Pengarne ere alle,[3] ſtend Skrapekiſta atter. (B.

[1] „Vit" er ikke blot Forſtand men ogſaa Lempelighed eller Bekvemhed til at ſtikke ſig vel i alle Forholde. [2] den ſkjødesløſe, ſluskede. [3] ødelagde.

Stift). Jf. det Svenſke: Den ſom tar trull för gull, han behåller trullet, när borta är gullet.

Naar Krubba er tom, ſo bitaſt Heſtarne.

D'er ingi Von med ei vond Kjering. — Dat tykſt alle vita Raad med ei vond Kjering, utan dan ſom heve henne.

Han er ſæl, ſom er gifter væl.

Han kjøyrer godt Laſs i Garden, ſom ei god Kona fær. (Ogſaa i Danſk og Islandſk).

Konoloyſa vil inkje lengje løynaſt. Eller: Dat ſyner ſnart Konoloyſa. (D. e. Det viſer ſig ſnart i Huſet, at Konen er borte).

D'er vondt aa kjøyra, naar dan eine Meiden er undan.[1] Eller: Dat kjenneſt paa Kjøyrſla, naar ein Meid er burte. (Figurlig om Tilſtanden efter en Ægtemages Død).

D'er ilt, naar dan eine Veggen er or Huſet. (I ſamme Mening).

Ein kjøyrer betre paa tvau Hjul en paa eitt. — Tvo Fuglar bera betre til Reids en ein.

D'er fleire ſkapte en dei, ſom er tapte.

D'er Raad fyre Skaden: ſet Maken i Staden. (Raad til Enker og Enkemænd).

Olboge-Stoyt og Enkjemanns Graat: dat varer 'kje lengje; d'er hardt, med' d'er aat.[2] (Søndmør).

Dan ſom fær ei Enkja, han fær nokot te tenkja; dan ſom fær ei Taus, han er ankelaus. (V. Stift).[3]

112. Forældre og Børn.

D'er faae ſom Fader, og ingen ſom Moder. (Ogſaa Svenſk og Danſk).

[1] naar den ene Mede er falden af Slæden. [2] medens det varer. [3] Meningen er, at der er flere Vanſkeligheder ved en Enke end ved en Pige, ſaaſom Børn, Gjeldsforholde eller deslige. I Svenſk findes et lignende (Grubb II, 22): „Den ſom tar en enkia, han får bord och bänkia och mycket på tänkia."

Ein tæk inkje ei god Moder, dar ho inkje finſt.
D'er mildt Moder-Hjartat.
D'er inkje av Hjarta, at Moderi bannar Barnet. (Wilſe).
Han er bunden, ſom Barn ſkal bera.
D'er ſjeldan feit Fugl, ſom heve mange Ungar.
Einberning[1] er alltid kjært Barn. Eller: Eitt Barn er kjært Barn.
Kjært Barn fær mange Namn.
Deſs kjærare Barn, deſs ſtørre Sorg.
Smaae Born gjera ſmaa Sorgjer; ſtore Born gjera ſtora Sorgjer.
Dei ſmaae trakka paa Stakken, dei ſtore paa Hjartat. (Det er de vorne Børn, ſom Moderen har Hjerte-ſorg af). B. Stift.
D'er betre ſjaa Barnet graata en Moderi.
Dan ſom gröter[2] Foreldri, verd eingong atter grött. — Som du er mot dine, verda dine mot ſine.
D'er ilt fyre dan, ſom med ein ſkal eiga, og med ein annan ſkal ala. (D. e. ſom avler med den ene og opdrager med den anden, altſaa i et nyt Ægteſkab). Hardanger.
D'er inkje lengje Stykmoder,[3] fyrr dat er Stykfader og. (Thi Stifmoderen veed nok at virke paa Mandens Hjertelag).
Stykmoder kjem ſom Salt i ſaart Auga.[4] (Hun er ikke meget kjærkommen, nemlig for Børnene).
Torſk og Turrfiſk[5] er Stykbarna-Mat.
Stykmoder-Klapp vil helſt vera hardt.

[1] eneſte Barn. [2] forvolder Graad. [3] Eller Stjukmoder. (Egentlig: Stjupmoder). [4] Anført ſom norſk med Formen „Stjup-moer" af Nyerup i hans Udvalg af Syvs Ordſprog, S. 21. [5] Hermed er formodentlig meent: Skjældsord og Hug.

Stykbarn kjem aldri so væl i Barmen, at Føterne ei hanga ute. (B. Stift). Lignende i Svenſk og Danſk.

113. Barndom, Opdragelſe.

Dat heve alle gjenget i Barna-Skoen. — Ein lyt vera Barn, fyrr ein verd nokot betre. (Jf. det Svenſke: Alle barn i början).

Barn er Manns Emne. — Naar Vaaken[1] fær vekſa, ſo verd han ſtor.

Smaae Griſer faa væl Tenner; ſmaae Gutar verd' eingong Menner. (Valders).

Umaga-Lekken er lang. (D. e. Barne-Alderen er ikke ſaa ganſke kort).

Ein Mann er ſnart fallen; han er inkje ſnart upp-alen.

Fuglen er inkje ſloygd,[2] med di han kjem or Egget. — Ein fær inkje ſljuga, fyrr Vengjerne er vaksne.

Dat kjem Vit med Vokſtren. — Ein ſkal inkje venta Vitet fyre Vokſtren.

For kloke Born liva inkje lengje. (Svenſk og Danſk).

D'er mangt, ſom hover Monnom[3] og inkje Bornom.[4]

D'er braad Barna Hug. (D. e. Børns Hu er haſtig; de ville have ſit Ønſke ſtrax). B. Stift.

Barnet ſimar etter alt ſom glimar. (D. e. løber efter Skinnet). Tellemarken.

Barna-Hand er ſnart fylt.

Barn gjerer Barna Verk. (Manns Verk ſkal ingen venta).

Dan ſom viſer Barn i By, fær ſjolv etter ſly. Eller: — fær ſjolv ganga etter.

[1] Barnet. [2] færdig til at flyve. [3] Dativ pl. af Mann (altſaa: paſſer for Mænd). [4] Rimer ſig bedſt i de nordenfjeldſke Maal: Monnom, Bonnom. —

D'er Moder, ſom Maten giv. (Den ſom opfoſtrer, anſees ſom Moder).
Faae kann eitt Barn ala.[1] (B. Stift).
Ætti gjerer myket, Uppeldet[2] gjerer meir.
Ulikt Uppelde gjerer ulike Brøder.
Barna-Minne vil lengje vara.
Dat ſmakar lengſt, ſom fyrſt kjem i Kjeraldet. Eller Kjeret.
Barnet lærer i dan Skule, ſom dat gjeng i.
Kalven lærer av Kui. — Som dei gamle ſungo, ſo kveda dei unge.
D'er lettaſte lært, ſom inkje duger.
Dat ſom er til Æra, er ſeint aa læra; dat ſom er til Skam, kjem ſnaraſte fram.

114. Tjener og Husbonde.

Ein lyt anten Herre vera elder Herre tena.
Han fær lata ſeg leiga, ſom inkje kann eiga. — Ein fær fylgja ein annan, til ein verd ſin eigen.
Han fær lyda, ſom leigd er.
Dan ſom inkje heve Tenar, fær tena ſeg ſjølv.
D'er inkje mange heime, naar Bonden gjæter Buſkapen ſjølv. (Ogſaa Svenſk).
Dan ſom tenar for lengje, han tenar ſeg ſjølv for litet.
Dat kann ingen tena tvo Herrar i Senn.
Dan ſom alle[3] ſkal tena, fær ingi Takk.
Ein ſkal fara væl med viljuge Sveinar. — God Dreng ſkal litet vera driven.
Dan ſom vil ſtyra, ſkal ſjølv læra lyda.

[1] Meningen ſynes at være dobbelt; nemlig: Et eneſte Barn er let at opfoſtre, men der er faa, ſom kunne opdrage det rigtigt. Jf. Isl. Fäir kunna eitt barn að aga. [2] Opdragelſen. [3] Her vilde det gamle Dativ „ollom" være til god Hjælp.

Han tenar fyre god Løn, ſom lærer aa vera Husbonde.
Dugeleg Dreng verd ein hæv[1] Husbonde. I Lighed hermed kunde man ogſaa ſige: Dugeleg Deigja verd ei hæv Husfroya.
Dan ſom godt Folk hava vil, ſkal ſjølv vera med og ſjaa til.
Dan Jordi gjøder beſt, ſom heng i Husbonds Sko. (d: Det er nyttigt, at Husbonden ſelv er med paa Ageren). Wilſe.
D'er leidt aa hava Herrar til Heſtedrengjer. (Wilſe). Jf. det Svenſke: „Den ſom tar herrar till ſtalldrängiar, han får brutna häſtar och ſöndriga ſadlar." (Grubb, 115).
Som Husbonden fer, ſo fylgja Sveinarne.
So ſom Hunden er, ſo er Husbonden. (En venlig Mand holder ikke en bidſk Hund).
Store Herrar hava ſtore Drengjer. — Dar ſom eg ſer ein ſtorlaaten[2] Herre, ventar eg, Drengen er endaa verre.

115. Naboſkab.

D'er betr aa bu i ei god Grend en vera vida kjend.
Grendſkap[3] gjerer Kjendſkap. — Jf. No. 34: Dan ſom inkje kjenner ſeg ſjølv, ſkal trætta med Grannen.
D'er ingen ſo rik, han ei treng til ein Granne.
Ein god Granne er betre en Broder i annat Land.
Dat ſkal vera Gard[4] imillom gode Grannar. Eller: Dat ſkal vera Grind imillom Grannom. (D. e. Om Naboer ere gode Venner, ſkulle de dog have et Gjærde imellem ſig; altſaa Venſkab, men ikke Fællesſkab). Jf. det gamle: Garðr er granna sællir.
Elſka din Granne, men lat Grindi ſtanda.

[1] flink. [2] ſtolt. [3] Naboſkab. [4] Gjærde.

D'er laake Grannar, naar dan eine lyg og dan andre ſannar. (B. Stift).
D'er ilt aa ſtanda millom ſtore Grannar. — For veike Grannar er vondt; for ſterke er ſtundom verre.
D'er tungt hava Tiggarar til Grannar.
Gjeiti gnagar dar ho er bundi. Ogſaa: Kalven gnagar dar han er komen. (Den fattige gaaer førſt til ſin Nabo).

116. Selſkab. Gjæſter.

D'er langſamt Liv, dar inkje Folk er aa finna.
D'er Fagnad[1] aa finna Folk i Dydemarki.
D'er god Fagnad i godt Fylgje. (Jf. Haavamaal 46: Maðr er manns gaman).
Godt Lag gjerer lange Vegar lette. — Godt Lag gjerer letta Miler. (Eller: korta Miler).
Godt Lag gjerer korter Dag. — Gode Sellar[2] gjera korte Kveldar.
Godt Lag gjerer tunga Byrder letta.
Manga Hender gjera lett Lyfte.[3]
Naar mange ſyrgja, er Sorgi lett.
D'er ein Hugnad[4] i Harmen aa hava mange med ſeg.
Forfoll bryt Lag. (Naar Forfald indtræffer, maa et aftalt Selſkab opgives).
Dat verd ingen Kjærleike utan Kjendſkap.
Kjent Folk er ingen Faare med.
Kjende Folk turva ingen Tolk.
Færre en tri og fleire en nie gjera inkje godt Lag.
Dar godt Folk er fyrr, kjem godt Folk til. — Dar Duvor er fyre, fljuga Duvor til. (Svenſk og Danſk).

[1] Fornøielſe. [2] Kammerater. [3] Vægt ſom maa løftes. [4] Trøſt.

Dan eine Branden kveikjer[1] dan andre. (Haavamaal 56).
Deſs fleire Hundarne er, deſs ſtørre er Sollen.[2] (B. Stift). Nogle Steder: Til fleire Hundar, til ſtørre Sod.
Mange Slags Fugl fører mange Slags Song.
Som ein ſøkjer Lag til, ſo fær ein Æra til.
Seg meg kven du ſøkjer; eg ſegjer deg kven du er. Jf. de foranførte: Dan ſom vil faaſt med Biket, verd alltid bikut; o. ſ. v. (No. 59).
Dan ſom vil med Ulvom bu, han maa med Ulvom yla. Eller: tjota. (Landſtad, Folkv. 205).
Ein ſkabbut Saud kann ſkjemma heile Hopen. (Balders og fl.). Jf. No. 53: Eit Narr gjerer tvau, og tvau gjera tie. Ei ſkiti Su vil alltid hava ei attaat ſeg.
Han fær ſokja dei ſmaae, ſom inkje ſlepp inn hjaa dei ſtore.
Han ſlepp alltid inn, ſom heve nokot aa bera. Eller: ſom fører gode Tidender med ſeg.
Kyrkja er aldri ſo full, at Preſten ei ſlepp inn.
Uventad Gjeſt fær uventade Retter.
Uboden ſkal ſitja i Briki.[3] (B. Stift). Jf. Isl. Ýzt við dyr skal óboðinn sitja.
Uboden Gjeſt er ſtundom vælkomen.
Fyrſte Gjeſten fær gildaſte Seſſen.
Nykomen Gjeſt er alltid beſt. — Han er leid, ſom lengje ſit. (Haavamaal, 34).
Sjeldan komen er kjæraſte komen. — Han ſkal koma ſjeldan, ſom nokot vil gjelda. (Tydſk: Wer etwas will gelten, der komme ſelten).

117. Ligemænd og Overmænd.

Like Folk halda lengſte Laget. Eller: lengſte Leiken.

[1] tænder. [2] Støien, Tummelen. [3] den korte Bænk nærmeſt ved Døren.

Like Born leika beſt.
Lika Hender ro Baaten beſt. — Like Fuglar ſljuga jamnaſte.
Han finn alltid ſin Like, ſom leitar. Eller: Han finn ſin Make, ſom lengje leitar.
D'er aldri ſo langt imillom Bergom, at inkje Trolli finnaſt. (Ogſaa Svenſk).
Likt og likt vil halda i hop. — Dat kjem inkje i hop, fyrr dat er likt.
Dat ſokjer kvar ſitt Folk. Eller: Dat ſer kvar ſitt Folk.
Dat eine Trollet ſkræmer inkje dat andre.
Dan eine Ramnen hogg inkje Augat or hinom. (Eller: or dan andre). Ligeſaa i Svenſk, Danſk og fl.
D'er faafengt aa klaga fyre Hunden og ſegja: Bikkja beit meg. (B. Stift). Ogſaa i Svenſk. (Grubb, 416).
D'er Hauk yver Hane. Ogſaa: D'er Hauk yver Hauk. (Wilſe).
Høgt maa vika, naar høgre kjem.
Ein fær vægja[1] dan ſom Valdet heve. Eller: ſom Vinningen heve.
D'er ilt aa eigaſt med[2] Yvermannen. — D'er ilt aa deila med Domaren.
D'er laakt aa luggaſt med Bjørnen.
D'er vondt aa ſlaa Hovudet mot Steinen. (D. e. at gjøre Angreb, hvor Undergangen er vis).
Naar Katten leikar med Muſi, daa er dat fyre Feigdi[3] hennar.
Naar Kraaka erter Ørnen, ſkal ho agta Hetta ſi.
Dan kollutte Stuten ſkal inkje ſtanga dan hornutte.
Dar ſkal Vit til, naar dan veikaſte ſkal vinna. — Naar dan veikaſte er viſaſte, ſo vinn han.
D'er ingi Skam aa fella fyre ei Kjempa.

[1] give efter for. [2] yppe Strid med. [3] foreſtaaende Død.

D'er betre vælvyrd[1] Undermann en vanvyrd Yvermann.

118. Stand og Magt.

D'er Skil paa Folk og toma Tunnor. (Spotviis om Forskjel i Stand, Anseelse eller Gunst). B. Stift.

D'er Skil paa Mann og Mosekrok. (Mest om forskjellig Evne). Sondmør.

D'er Skil paa Fant og Fagna-Mann.[2] Eller: Dat skil seg Fant og Fagna-Folk.

D'er meir Skil paa Lagnad[3] en paa Skapnad.

Manna-Munen er inkje stor. (Tell.). Derimod, med Hensyn til Evner og Dygtighed: Manna-Munen er stor. (D. e. Der er stor Forskjel paa Folk). Isl. Mikill er munr mannanna.

D'er alle bakade av same Knoda.[4] (B. Stift).

Naar Klædi var av, var alle like. Saaledes ogsaa: D'er alle fatige fødde. D'er alle berre borne.

Dat fell tyngre aa siga ned en stiga upp.

D'er faae, som inkje vilja upp paa ei hogre Hylla. — D'er klen Korporal som inkje vil vera Gjeneral.

Dat vil ingen liggja nedst i Sekken.

Dat lyt ein sitja nedst. Dat kann inkje alle sitja høgst.

Han dett inkje ned, som laagaste ligg. — Dan som ligg paa Tilet,[5] han dett inkje ned fraa Taket.

Dat kann inkje alle hava Bispen til Morbroder. — Ellers ogsaa: D'er godt hava Bispen til Morbror.

Var alle Fuglar Haukar, so fekk ingen høyra Gaukar. (Tellemarken).

Naar alle skal store vera, kann ingen Sekken bera.

[1] væl anseet. [2] dygtig, anseelig Mand. [3] Skjæbne. [4] Deig. [5] Gulvet.

Naar alle ſkal vera Storfolk, kann ingen binda Baaten. (Thi da løbe de alle paa Land, og ingen fortøier Baaden). B. Stift.

Stort ſkal ſtorom fylgja. (Tell.). — Stort høver ſtorom. B. Stift.

D'er lang Herra-Reidſla. (D. e. Det gaaer ſeent at rede for Herremænd; de blive ſeent færdige).

Store Folk og ſmaae Born er like: dei tola ſo litet vondt.

Store Folk og ſmaae Born kunna aldri bida.

Store Folk og ſmaae Born vilja alltid eta Rjomen av Mjolki.

Herremanns Born hava Herremanns Hug. Jf. det foranførte: D'er inkje ſtor Gris, fyrr han ſkal ſlaa Krok paa Rova.

Deſs ſtørre Rike,[1] deſs ſtørre Rekneſkap.

Dat var godt vera Fut, naar ein ſlapp aa gjera Rekneſkap.

Høgſte Seſſen er inkje alltid dan beſte. — Dat fylgjer Møda med Magti og.

Deſs høgre Hus, deſs hardare Storm. Eller: Deſs høgre Vegg, deſs hardare Vind.

Deſs høgre Tre, deſs hardare Fall.

Deſs høgre Kall, deſs høgre Fall. — Høgt paa Pall[2] er næraſte Fall. Man ſiger ogſaa: Er dat inkje høgre Kallet, ſo er dat inkje høgre Fallet.

Velde viſer, kvat Mannen er. — Naar Mannen fær Magt, ſo ſer ein kvat han vil.

Vald vil ſin Vilje hava. (D. e. Den ſom har Magt, vil ikke vide af Modſtand). P. Juel.

Store Herrar hava langa Hender (og mange Øyro).

D'er ilt aa vera hyrnt[3] og ille lynt. (D. e. at have baade Magt og Villie til at gjøre ondt. (Tell.).

1 Herredømme. 2 Bænk, Forhøining. 3 hornet. (Udt. hynt og rimer ſig altſaa med lynt.

Vaar Herre gav inkje kollutte Kyr Horn.
Naar ein veſall fær Vald,[1] veit han inkje Atterhald. (B. Stift).
D'er ilt aa ſtanda under mindre Manns Vald. — D'er leidt vera rædd mindre Mann en ein er ſjølv.
Naar Husbonden gjeng or Høgſætet, ſet Katten ſeg upp i. (Om en Stymper, ſom faaer Magt for en kort Tid).
Dat batnar[2] ſjeldan Herra Skifte. (D. e. Man vinder ſjelden noget ved at faae nye Herrer). B. Stift.
Ein ſaknar ein vond Herre, naar ein fær ein verre. Jf. Talemaaden: Han er god, ſom er gjengen, og vond ſom er atter fengen.

119. Styrelſe, Samfundsorden.

Dat lyt ein vera androm likare.[3] (D. e. Een maa være over de andre). Oſterdalen.
D'er ilt aa ſigla med inkje Styre.
Hovudlaus Her kann ille ſtrida. (Efter det gamle: Illa berst höfudlauss herr). Ogſaa i Svenſk.
D'er betr aa ganga aat Hovudet en aat Halen.
Ein Mann ſtyrer Baaten beſt.
Dat kann inkje vera tvo Soler paa ſame Himmelen.
Mange Herrar er til liten Hugnad.
Dan ſom ſkal ſtyra, lyt ogſo lyda. Eller: maa ſjølv kunna lyda.
Dat fær ingen ſtyra Landet aaleine.
Ein Manns Vilje er ingen Rett. — Manns Vilje er inkje Lands Log.[4]
Dat dei fleſte vilja, er visſaſte Raadi. — Dei fleſte faa fram dat meſte, men d'er inkje alltid dat beſte.

[1] naar den ſvage faaer Magten. [2] forbedres. [3] bedre eller ſtørre end de andre. [4] Hedder nu almindeligſt „Lov," ſom er unorſk.

Han ſtyrer ille, ſom inkje veit Vegen.
Naar Fyre-Heſten fer vilt, fara hine like eins.
Naar Bjøllkui ſkinar,[1] ſo ſkina hine med.
God Fyremann gjerer godt Fylgje. — Som Herren er, ſo fylgja Sveinarne.
Ein fær Log fylgja elder Land fly.
Med Log ſkal ein Landet byggja.
D'er Logi ſom dømer, og inkje Domaren.
Ein ſkal tala ſeg til Rettar, og inkje taka ſeg til Rettar.
Var ingi Log i Landet, fekk dan ſterkaſte ſtyra, ſom han vilde.
Dat hjelper ingi Log, naar ho inkje er lydd. Eller: Dan Logi, ſom ingen lyder, er litet Gagn i.
For mange Logjer, for liten Lydnad.[2] (Jf. det Tydſke: Viel Geſetz, viel Uebertretung).

120. Tugt og Straf.

Var dat ingen Age, ſo gjekk Verdi av Lage.
Dar ſom er ingen Agen, er helder ingi Æra. — Jf. Dan ſom agalaus liver, han ærelaus doyr.
Dan ſom giv Maten, ſkal og giva Agen. (Den ſom opfoſtrer et Barn, ſkal ogſaa optugte det).
Agen er god, maatelege myken. (Hardanger). Ligeſaa: Kjøyren[3] er god, naar han er med Maat. (Sdm.).
Var dat ingi Skræmſla, ſo vardt dat mang ei Skjemſla.[4]
Var inkje Katten, ſo aato Myſerna Maten upp. — D'er Moro vera Mus, dar ingen Katt er i Hus.
D'er Magt, ſom Magt ſkal driva. (Eller: møta). D'er vondt, ſom vondt ſkal driva.

1 bisſer. (Udt. næſten: ſkjenar). 2 Eller: Lydna (f.), d: Lydighed. 3 Drivelſen, Tvangen. 4 Beſkjæmmelſen.

Dat vil harde Kilar til harde Kubbar.
Dan ſom inkje vil lyda, maa nokot lida. — Dan ſom inkje vil lyda og lita,[1] fær eingong danſa, ſom andre vil pipa. (Valders).
Gode Born tukta ſeg ſjølve.
Dat trengſt inkje Ris, naar Guten er vis. — Naar Guten er god, ſo ſlepp han ſlita Ris.
Dar ein ſlær ein Djevel ut, dar ſlær ein tri inn-atter. (Iſær om at tugte vorne Folk). Wilſe.
Svin tæk aldri Tukt.
D'er ilt aa binda Ris til ſin eigen Rygg.[2] (At En ſætter en Anden i Stand til at plage og ſkade ham).
D'er leidt aa ala Udyr i ſitt eiget Hus.
D'er Fant, ſom Fant ſkal reſſa. — Vaar Herre ſlær dan eine Skalken med dan andre.
Ein ſkal helder ſleppa tie, ſom er ſakade, en reſſa ein ſom er ſaklaus.
Dat kjem inkje alle Fantar i Fangehuſet.
Størſte Fantarne hava beſte Lukka. (Nemlig for en vis Tid).
Dei ſmaae faa hanga; dei ſtore faa ganga. (Jf. No. 108).
Han druknar inkje, ſom hanga ſkal.
Han finn eingong ſi Løn, ſom lengje leitar.

121. Ret og Uret.

D'er høgt Herrebod, men høgre Guds Bod.
Dat du inkje ſjølv vil bera, ſkal du inkje mot andre gjera.
Han ſkal giva Rett, ſom Rett vil hava.
Rett høyrer Gud til. Urett høyrer hin Mannen[3] til.
Han ſkal ingen vika, ſom gjerer kvar Mann Rett og Lika.[4]

[1] lade ſig nøie. [2] Eller: til ſi eigi Rauv. [3] D. e. Fanden. [4] rigtig Erſtatning.

Gjer alle Mann Rett og ver ingen Mann rædd.
Rett gjort er væl gjort. — Gjer fyrſt Rett, og gjer ſo væl.
Lat kvar faa ſitt, ſo fær Fanden inkje.
Rett Rekneſkap gjerer god Vinſkap.
Dan ſom heve Rett, ſkal ganga rette Vegen.
Range Vegen verd inkje rett, um d'er mange, ſom ganga han.
D'er mange ſom roſa Rett og gjera Urett.
Naar ein boygjer Retten, ſo brotnar han.
Dar ſom Magt heve Rett, heve Retten ingi Magt.
God Rett vil ſtundom hava god Hjelp. (Nemlig naar den faaer ſtærk Modſtand).
God Rett kann og ganga ſpilt. — Dan ſom inkje ſøkjer ſin Rett, han ſpiller han lett.
Ein gjerer ingen Urett paa dan, ſom ſjølv vil hava.
Strengaſte Retten er ſtundom ſtørſte Uretten.
D'er ingen Takſtr[1] utan Undantak. (Ingen Regel uden Undtagelſe).

122. Selſkabelig Uleilighed.

D'er brotne Bikarar[2] i alle Land. (B. Stift).
D'er Tros[3] i alle Skogar. (Kr. Stift).
Dat veks Ugras i alle Hagar.
Kvar ein kjem, ſnur Durſtokken paa tvert. (Ag. Stift).
Kor ein ſnur Huſet, ſtend Vinden i Dyrri. (Nordland).
Kvar ein tæk paa Tiſtelen, ſo ſting han. (Ogſaa Svenſk og Danſk).
Vondt Krut øydeſt aldri ut. — Dat kjem aldri Uaar paa Ugraſet.
Vondt verd inkje godt, fyrren verre kjem etter.
D'er myket ſom i Verdi vantar. (Jf. Landſtad, Folkv.

[1] Eller Takſt, ɔ: ſædvanlig Jagttagelſe, Regel. [2] Bægere, Drikkekar. [3] fortørrede Kviſte.

736: I denne Verdi ſo myket vantar, og Suti møter paa alle Kantar).

Ein lyt ganga paa Jordi, um ho ſo var gloande. (Eller: gloheit).

Me faa vægja[1] fyre Verdi; ho vægjer inkje fyre oſs. (Nemlig hvor et nyttigt Anſlag ikke kan udføres).

Dat finſt allſtad Fant imillom Folk, og Folk imillom Fant. (Ag. Stift).

Ein fær taka dat gode og tola dat vonde med. — Ein fær inkje leggja Aakren i Dyde fyre Ugraſet.

XI. Stemninger i Samlivet.

Hertil henføres: Selvkjærlighed, Eftergivenhed, Gunſt, Venſtab og Fiendſkab, Strid og Fred, m. fl.).

123. Selvkjærlighed.

Sjølvgjort er væl gjort. — D'er inkje vondt, ſom ein Mann gjerer ſeg ſjølv. (Jf. No. 59).

D'er alt godt, ſom min Herre gjerer. (Om En ſom ikke vil tilſtaae, at han har forſeet ſig).

Dan Kaka, ein ſjølv bakar, er alltid dan ſom beſt ſmakar.

Dat roſar kvar ſi Syra.[2] (Ofte med det Tillæg: Grugget ligg ned paa Botnen).

Dat ſegjer kvar ſitt er ljoſaſte.[3] (D. e. Enhver vil gjerne beſmykke ſin egen Sag eller fremſtille den ſaa reen og uſkyldig ſom muligt).

[1] give efter (eller ikke trodſe). [2] Valle. [3] Paa Sønd mør lyder det ſaaledes: „Dæ ſeie kvar ſitt æ ljøſaſte," hvilket ogſaa kan opfattes ſom: — ſitt dæ ljøſaſte; altſaa: Dat ſegjer kvar ſitt dat ljoſaſte).

Barnet ſegjer kvat dat fær, og inkje kvat dat gjerer.
D'er vandt aa døma i ſi eigi Sak.
Augat ſer inkje ſeg ſjølv.
Dat ſer alle paa andre, og ingen paa ſeg ſjølv.
Annan Manns Lyte er lette aa ſjaa. — Eigne Lyte er laake aa ſjaa. (Jf. No. 35).
Dat ſyter kvar fyre ſeg. — D'er kvar ſeg ſjølv nærmaſte.
Ingen hatar ſitt eiget Hold;[1] ein helder føder og friſkar dat. (Efter Bibelen).
Dan ſom inkje lid ſeg ſjølv, han lid inkje andre helder.
D'er klen Reiddeigja,[2] ſom ſvelter ſeg ſjølv. (Ogſaa i Danſk efter P. Lolle).
Dat vil dei fleſte hava dat beſte, og ingen dat verſte.
Dat vil kvar mjøla ſi Kaka.
Dat vil kvar kara Eld under ſi Gryta. Eller: — aat ſi Kaka.
Dat vil kvar vera heil og ingen veil.[3] (B. Stift).
Katten vil gjerne eta Fiſken, men inkje væta Foten.
Dat vil alle eta Fleſket og ingen ala Griſen. — Dat vil alle hava Eggi og ingen halda Høna.
Dat vil alle hogga, men ingen vil halda i Skaftet. (Tell.). Eller: Dat vil alle hava Økſi i Bjørnar-Skallen, men ingen vil halda i Skaftet. (Valders).

124. Deeltagelſe, Medlidenhed.

Dat vil alle ſjaa Romet, og ingen Trongen. (Man vil ikke gjerne have flere Folk end man behøver).
Dat tykſt kvar hava nog med ſeg. Eller: — med ſin Sekk aa bera. (P. Daſs).

[1] Kjød. [2] Opvarterſke, Kokkepige. [3] beſkadiget, syg. (Altſaa: Ingen vil lide Skade paa Legemet eller Helbreden).

Dat vil mange fylgja til Fagnad, og faae til Ufagnad.
Dan ſom vil fylgja, naar Byren blæs, fær fylgja i Androdren og.
Dan ſom vil aka med meg, ſkal draga Kjelken med meg.
Han gjerer væl, ſom vitjar[1] meg, naar eg er faſt.
Han veit kvat ein annan verkjer, ſom heve havt dan ſame Sykja.
Fallen Mann ſkal ingen erta.
Ein ſkal inkje leggja Stein paa Byrda.[2] — Um nokon paa Byrda vil leggja Stein, dat verd honom ſjølv eingong til Mein. (Af en gammel Viſe).
D'er Misgjerdi, ein ſkal hata, og inkje Mannen.
Ein ſkal tenkja meir paa Skaden en paa Skuldi. (D. e. ſee mere paa den Lidendes Nød end paa Aarſagen dertil).

125. Tillid og Mistro.

Dan ſom paa ingen vil lita, fær myket lida og ſlita.
D'er leidt aa lita paa ingen. — D'er vondt aa tru alle; d'er verre aa tru ingen.
Ein fær inkje ottaſt fyre alt, ſom ukjent er. Jf. No. 57: Alt for var kjem ingen Veg, o. ſ. v.
Han verd aldri mett, ſom trur, at all Mat er urein.
Aat dei reine er allting reint. (Efter Bibelen).
D'er ilt Auga, ſom inkje godt vil ſjaa. — Vonde Augo ſjaa inkje godt. (No. 42).
Dan ſom vil ſjaa, fær ſjaa. (Den ſom ſøger efter ondt, vil ſnart ſynes, at han ſeer det).
Han er illtruen, ſom inkje trur ſine eigna Hender.
D'er leidt aa tapa fyre Tru; d'er verre fyre Vantru.
Godtruen er lett aa lura.
Truen ſom Trolli — verd narrad ſom Trolli.

[1] beſøger. [2] plage En, ſom er ulykkelig.

Eit vondt Aalit[1] er verr en inkje. (Søndmør).
D'er ilt aa aka paa ei broti Bru. — Ilt aa ſtydja ſeg paa ein broten Stav.
Ein ſkal inkje ſetja Hauken i Hønſehuſet.
Ein ſkal inkje ſetja Reven til aa gjæta Gjæſerna.
Ein ſkal inkje ſetja Gjeiti til aa gjæta Hagen. (Hos Wilſe hedder det: „At ſætte Gedebukken til Urtegaardsmand)." Jf. Tro og Tvivl (No. 3), Mistanke (No. 42).

126. Eftergivenhed.

Dar ingen vil ganga or Vegen, kann ingen koma fram.
D'er betre vika en velta.
D'er betre Kviſt, ſom bognar, en ſom breſt.
D'er dan viſaſte, ſom vægjer.[2] Eller: ſom fær vægja.
Han ſkal vægja, ſom Vit heve. (Trondh. Stift).
Han kann beſt vægja, ſom Vinningen heve. (Den ſom har Overmagten, taber mindſt ved at føie ſig).
D'er ingi Skam aa vika fyre ſin Yvermann.
Dar inkje er aa vinna, ſkal ein vægja.
Lat Hunden hava Beinet, ſo bit han inkje. Eller: Lat Bikkja hava Beinet o. ſ. v.
Lat Griſen hava Grugget, ſo gryler han inkje.
D'er ſumt ein ſkal vægja, og ſumt ein ſkal bægja.[3]
Ein ſkal ſleppa Folk fram um ſeg men inkje upp aa ſeg. Ein ſkal inkje lata Folk trakka paa ſeg.
Dan ſom gjerer ſeg til Saud, fær Ulven paa Nakken.
Uhindrad Skam lokkar fleire fram.
Giv Fanten ei Spann, ſo tæk han Alni med. (Lignende findes i Svenſk og Danſk).

[1] Noget ſom man ſtoler paa. (Altſaa: Det er verſt at lide paa det, ſom ikke duer). [2] giver efter, føier ſig. (væje). [3] hindre, ſætte ſig imod.

Fær Fanden ein Finger, ſo vil han hava heile Bulen.
Dan ſom toler ein liten Snert, fær ſnart ein ſtørre. — Dat litle dræg dat ſtore etter ſeg.
Dat veks Vilje, naar væl gjeng.[1] (D. e. Man bliver driſtig, naar det gaaer godt. Naar Folk ſlippe for Straf, vove de gjerne noget mere. Iſær om Børn). Isl. Vex vili, þá vel gengr.
Dar Katten fær inn Kloi, vil han inn med heile Foten. Eller: med heile Bulen.
Deſs meir ein gjøler Galningen, deſs galnare verd han.
Deſs meir ein ſtryker Katten, deſs høgre reiſer han Rova.

127. Mildhed, Skjønſomhed.

For linn er eit Lyte; for ſtrid er eit ſtørre.
Ein vinn meir med mildt en med ilt. — Milde Herrar og blide vinna meir en dei ſtride.
Alt for ſtridt er inkje fridt.[2] — Han kjem inkje vidt, ſom kjøyrer for ſtridt.
Streng Herre fær ſtokkut Velde.
Dan ringaſte er dan ſtrengaſte.
Naar ein Stakar fær ſtyra, ſo verd han for ſtrid. Jf. No. 118: Naar ein veſall fær Vald, veit han inkje Atterhald.
D'er inkje til Nogjes[3] aat Naudar-Mannen. (D. e. For en Stymper er intet godt nok).
Ein ſkal hava paa ollo Skyn. (D. e. Man maa tage alt i Betragtning, nemlig Kræfter og Omſtændigheder). Sønd mør.
Ein ſkal ſjaa baade paa Viljen og paa Verket.

[1] Paa Sønd mør lyder det ſaaledes: „Dæ veks'e vilje væl gjeng'e." [2] vakkert. [3] tilpas, godt nok.

Ein lyt ſtundom taka Viljen fyre Verket. (D. e. tage den gode Villie i Gjerningens Sted).

D'er godt dan ſkynuge ſkjenkja. (Thi den ſkjønſomme fortryder ikke paa, at Gaven er ſimpel). B. Stift.

Han er Takk verd, ſom tekkjaſt vil. (Nemlig med en ringe Beværtning).

128. Taknemmelighed.

Takkalaus Gjerning er alltid tung.

Gjera væl og høyra vondt er alltid tungt.

Vælgjerd og Vantakk vil inkje fylgjaſt aat.

Takk er tekkjeleg og koſtar inkje.

Takk er dat minſte, ein Mann kann hava. — Dat maa daa minſt vera, at Tiggaren takkar.

Takk er god, men ei Gaava er betre.

Berre Takk føder ingen Katt.

D'er tungt aa faa Takk til Løn. (D. e. at faae Tak iſtedetfor Løn).

Han takkar fyrſt, ſom beſte Vitet heve. (Valders og fl.).

Dan ſom giv meſt, fær minſte Takki. (F. Ex. om Forældre).

Naar væl er gjort, ſo takkar kvar ſeg ſjølv. (Naar et Foretagende er vel udført, vil enhver have Æren derfor).

D'er tungt aa tena Almenningen: dat vankar ſo myki Vantakk. Eller: D'er tungt aa tena Verdi, o. ſ. v.

Vantakk er Verdi ſi Løn. — Gjer tie Gonger væl og ein Gong ille, ſo fær du Skam til Takk fyr' alt i hop. (Jf. S. 41).

129. Gunſt, Yndeſt.

Dan ſom er heppen, fær Hylleſta.[1] (o: Den Lykkelige bliver nok yndet).

[1] Eller ſædvanlig: Hylleſt.

Beſte Guten fær beſte Biten.
Kaka kjem væl dar, ſom ho Mo'er vil. (Wilſe).
Dan ſom fær eta med dei ſtore, han er inkje lenger med dei ſmaae.
Dan ſom eg et med, dan held eg med. (Jf. Danſk: Dens Brød jeg æder, hans Viſe jeg kvæder).
Hunden veit, kven han ſkal halda med. — Katten veit væl, kven han kjæler med. (Jf. S. 37).
Katten ſleikjer Bytta fyre Mjølki ſi Skuld.
Hunden bit inkje rette Maagen. (Trondh. Stift).
Han er ſæl, ſom alle vilja væl.
Dan ſom alle vilja ſtydja, kann aldri ſtupa.
Almennings Hylle er gildt; men d'er ſo ſnarlege ſpilt.
Herremanns Vilje vendeſt ſnart. — Herremanns Hylleſta var væl god, naar ein viſte kor lengje ho ſtod.
Myki Hylleſta gjerer myket Hat. — Fær du Hylle paa dan eine Sida, ſo fær du Hatet paa dan andre.
For myken Naade er og ein Vaade.
For myken Heidr er til Harm. (Jf. S. 43).
D'er vandt imillom Viner aa døma. — Ein fær hylla dan eine, ſo ein inkje harmar dan andre.

130. Kjærlighed og Elſkov.

Kjærleiken[1] kjem av Kjendſkap. — Kjærleike utan Kjendſkap kann ſnart faa ein Endſkap.
Kjært maa vika, naar kjærare kjem.
Braadkjært er braadgløymt. — Elſka meg litet og elſka meg lengje!
Gamall Kjærleike ruſtar inkje.
Kjærleiken ſkal vara, um inkje Venleiken varer. (Thi ellers vil det hedde: Blomen bleiknar, og Vinſkapen veiknar).

[1] Iſtedetfor Kjærleike bruges ſædvanlig den nye Form Kjærlegheit.

Dat er alt vent, ſom kjært er. — Kjærleiken er ſom Doggi: fell baade paa ei Roſa og ei Ruga. (Efter det Tydſke: Die Liebe iſt wie der Thau, ſie fällt auf Roſen und Kuh-fladen). Lignende i Svenſk og Danſk.

D'er ingen ſo ſtygg, han ei er ſtundom elſkad. — Oſtra[1] er aldri ſo ſtygg, ho ei er etterſpurd.

Kjærleiken løyner mange Lyte. — Naar Kjærleiken flyr, ſer ein mange Lyte.

Dat ein gjerne vil ſjaa, ſer ein inkje Lyte paa.

Kjært Barn fær mange Namn.

Dat ſyner paa Augom, kvar Elſken er. — Augat vil dit ſom kjært er, og Handi dit ſom ſaart er.

Armod og Elſkug er laake aa løyna.

Kjærleiken finn alltid Vegen. — D'er ingen Uveg fyre Elſken.

Kjærleiken driv Otten[2] ut. (Efter Bibelen).

Kjærleiken kjenner ingi Møda.

D'er inkje laakt aa lida fyre ſin Vin. Ogſaa: D'er laakt aa lida fyre ſin Uvin. (Iſær om En, ſom er bedragen af ſin Kjæreſte og forladt i uheldige Omſtændigheder). B. Stift.

D'er tungt aa leggja Hug til dan, ſom legg ingen imot.

Dan ſom inkje kjem i Barmen, kjem inkje i Armen.

Sorg og Kjærleike ganga i Flagor.[3]

Naar Elſken er høgſt, er halve Vitet burte.

Naar meſt er i Vegen, er Hugen heitaſte. Jf. No. 16: Forboden Hug er heitaſte.

Dei er inkje gode aa ſkilja, ſom ſaman vera vilja.

[1] Oſters. [2] Frygten. [3] Anfald (Paroxysmer). Altſaa: de ere ſtundom ſtærke og ſtundom ſvage. Efter P. Juel: „Sorg gaaer ſom Kjærlighed i ſlave-tal og rier." (I Digtet: Et lykſaligt Liv, p. 103).

D'er leidt aa leggja ſeg millom Bork og Tre. (Figurlig om at forſtyrre Forholdet imellem dem, ſom elſke hinanden).
Elſkug fører Uro med ſeg. — Han er inkje fri, ſom faſt er.
Ein liver inkje lengje av Kjærleike og Sunnanvind.
Utan Hus og Braud er Kjærleiken ſvang og ſnaud.

131. Venſkab.

D'er vondt vera frendelaus og verre vinarlaus.
D'er godt hava Viner i Vegom. — Vin[1] i Vegen er god aa ganga til.
D'er inkje lang Veg til Vinar-Hus.
Vinar-Romet er ſnart ſtort nog.
Han er ſæl, ſom heve Viner, maatelege mange.[2] (Tell).
Faae Viner og faae Uviner er hollaſt aa hava.
Gamle Viner og gamle Vegjer er gode aa atter finna.
Veike Viner er ogſo gode. — D'er alt Viner, ſom vil meg væl.
Fatige Viner ſkal ingen forſmaa, dei hjelpa ſo godt dei formaa. Ogſaa: Ein fatig Vin og eit litet Saar: er beſt, ein inkje forſmaar. (Jf. det Svenſke: Små får och fattiga fränder bör man intet förakta. I Tydſk anderledes: Kleine Feinde und kleine Wunden verachtet kein Weiſer).
D'er betre hava ein Hund til Vin en til Uvin.
D'er vaaſtjøytt[3] Vinſkap med ſkylde[4] ſom uſkylde. (Efter det gamle: Váskeytt er annars vinátta ok eftirgerð, þóat alskylt sé. Norges g. Love 2, 29).
D'er betre Vinſkap en Frendſkap.

[1] Udtalt næſten: veen. [2] ikke alt for mange. [3] uſikker [4] beſlægtede.

Frendar ſkal ein telja; Viner ſkal ein velja. — Frendar lyt ein taka paa Tal, og Viner paa Val.

Dat ſyner paa Vinom, kvat Vitet er. (Jf. det foranførte: Seg meg kven du ſøkjer: eg ſegjer deg kven du er).

Gapen er inkje vand[1] um Vinerne.

Ulven er aldri ſo graa, han heve daa Viner, um dei er faa'. (Wilſe).

Dei er inkje alle Viner, ſom til Vilje tala. (Jf. Haavamaal, 125: Er-a sá vinr öðrum, er vilt eitt segir).

Dan ſom er alle Manns Vin, er ingen Mann tru.

Han er inkje min Vin, ſom elſkar min Uvin. (Jf. Haavamaal, 42: Úvinar sins skyli engi maðr vinar vinr vera).

Beſte Vinerne ymiſt røynaſt. (B. Stift).

Galne Viner er verre en Uviner.

Ein lid ſtundom verre av Vinom en av Uvinom. — Gud vare[2] oſs fyre Vinom; Uvinom ſkal me inkje ottaſt.

Ein finn ſtundom ein Vin, dar ein inkje ventar. Eller: — imillom Uvinom. (Jf. det gamle: Hverr á vin með úvinum).

D'er beſte Vinerne, ſom finnaſt minſt. (Hardanger og fl.).

Ein ſkal vitja[3] ſin Vin, men inkje for ofta.

Ein fær inkje ganga ein god Vin for nær.

Vælſtand gjerer Viner, og Vanlukka røyner[4] dei.

D'er vandt aa faa Viner i Naudi, naar ein inkje heve fenget dei fyrr.

I Naudi ſkal ein Vinerne røyna; deſs imillom gjerer ein inkje med dei. (B. Stift).

D'er mange Viner, medan væl gjeng. D'er faae, naar ein meſt treng.

[1] kræſen. [2] Nu ſædvanlig „bevare" (ſom er unorſk). [3] beſøge. [4] prøver.

Fatig Manns Viner er faae.

Tomt Bord gjerer tome Benkjer. — Naar Peningen kling, sit ein Flokk i kring; naar Pungen er tømd, er Flokken rømd.

So lengje mi Tunna rann, so kjende meg mang ein Mann; so snart mi Tunna tok te halla, tok Vinerne til aa falla. (Sogn). Omtrent ligedan i Svensk. (Grubb, 560). Jf. P. Syv, 212.

132. Fred, Enighed.

D'er aldri so gode Viner, dat ei fell eit Ord imillom. (Nemlig et Ord, som kan give Anledning til Tviſt).

Beste Vinerne ymiſt reitaſt. (D. e. de kunne af og til kives). Hardanger.

Vinar-Hogg er inkje hardt.

Dat kann vera Semja,[1] um ein inkje ſannar alt, ein høyrer.

Ulike Strengjer giva beſte Klangen. — Grovt og grant vil ſkifta. (Om Toner). — Naar alle Strengjer ha' ſame Ljod, so verd inkje Slaatten god.

Tvo harde Steinar mala inkje godt. Eller: fella inkje væl i hop.

D'er vondt hava tvo store i ein Sekk.

Freden[2] er beſte Baten. — Ein kauper ſjeldan Freden for dyrt.

Ein fær myket freiſta fyre Freden ſi Skuld.

Dan ſom nokot vil lida, han ſlepp aa strida.

Dan ſom vil Freden njota, ſkal inkje Freden brjota.

Naar Ufred er freiſtad, so veit ein kvat Freden er.

D'er betre gjøyma Fred en gjera Fred. (D. e. bedre

1 Enighed. 2 Egentlig: Friden (med aabent i).

at bevare Freden end at faae den igjen, naar den engang er afbrudt).

D'er betre ein Bite med Ro en tie med Uro. (B. Stift). — D'er betre eit Egg i Fred en ein Ukſe i Ufred. (Efter det Tydſke).

D'er betre mager Sætt[1] en feit Sak.

Rettargang gjerer Vegen lang. Eller: gjerer Pungen ſvang.

Naar tvo trætta, ſo vinn dan tridje.

Naar Skyttararne trætta, er Bjørnen bergad.

Naar Bjørnarne bitaſt, løyp Ukſen undan.

Naar Hundarne bitaſt um Beinet, kjem ein Kvelp og tæk dat.

Dar alle vil ſtyra, kann ingen ſigla.

Dar alle ſemja,[2] er greidt aa ſtyra.

Dei, ſom inkje ſemja, er dat lett aa temja. Og modſat: Dei ſom ſemja, er ſeint aa temja. — Samde er ſeint tamde.

Dar alle ſemjaſt, kann myket fremjaſt.[3]

Samde[4] Folk ero ſterke. — Semja gjerer Styrke. Eller: Semja gjerer dei veike ſterke.

Ein Traad er veik, men mange ſaman er ſterke.

Eindrætte[5] byggjer upp; Tvidrætte riv allting ned.

Freden byggjer Byar, og Ufreden øyder dei.

133. Strid og Forſvar.

Ein lyt ſtundom hava Ufred fyre Freden ſi Skuld.

Fær ein inkje Freden fritt, ſo lyt ein taka han med Ufred.

Dan ſom inkje vil halda Fred, fær hava Ufred.

[1] Iſtedetfor det gamle „Sætt" bruges ellers det nyere Ord: Forliik. [2] komme overeens, ere enige. [3] fremmes, drives frem. [4] forenede, enige. [5] Endrægtighed.

Dat raader ingen fyre Freden aaleine.
Ein fær inkje lenger Fred, en Grannen vil.
Ein lyt ofta ein vitlaus vyrda. (D. e. Man nødes til at ændſe en Galning, naar han gaaer for vidt). Hardanger.
Ein ſkal inkje ſkjemma Henderna paa ei Skamløyſa.[1]
Um Hunden bit, ſkal ein inkje bita atter. (Man ſkal bruge bedre Vaaben).
Han fær ſjølv vera Hund, ſom med Hund ſkal bitaſt.
Han fær ymiſt[2] lida, ſom alltid vil ſtrida. — Han finn altid ſin Like, ſom leitar.
D'er lang Strid, naar like ſterke ſtrida. — Like Rakkar[3] kann lengje rivaſt.
Dar dei ſtore ſtrida, faa mange ſvida.
Ufred heve uviſs Utgang.
Ufred er lettare aa yppa en enda.
Ufreden endar inkje, fyrr en Vinnaren vil.
Dan ſom vil apaſt,[4] finn alltid ei Orſak.
Han finn alltid Kjepp, ſom ſlaa vil.
D'er ſtygt aa ſlaa, men inkje aa ſlaa fraa ſeg. — Naudverja er ingen forbodi.
D'er klen Hand, ſom inkje vil verja Hovudet.
Dan eine Neven held dan andre heime. — Dat eine Sverdet held dat andre i Skjeidi.
D'er hardt, ſom hardt ſkal hindra.
Katten veit, kvat han ſkal verja ſeg med.
Bukken veit, at han heve Horn. — Bukken lit paa Horni, og Hunden paa Tonni. — Tiki[5] ſtolar paa Tonni.
Dan ſom er i Vaade, fær inkje vera vand um Verja.

[1] et uforſkammet Menneſke. [2] adſkilligt. [3] Hunde. [4] yppe Klammerie. [5] Hundemoderen.

Han treng ei god Verja, ſom alle vilja herja.
D'er ilt, naar Livet ligg i Neven.
Han leikar inkje lint, ſom Livet ſkal verja.
Naar Tonni bløder, bit Vargen verſt.
Verja utan Vit heve inkje Bit.[1]
Ei vond Verja er verre en ingi. (I en nyere Form: Ei ſkiti Forſvar er verre en ingi).
Vipa vil verja alla Tuvor; ho kann inkje verja ſitt eiget Reid. (Ogſaa i Svenſk og Danſk).

134. Had, Ondſkab.

Løynlegt Hat er verre en Ufred.
D'er verſte Uvinen, ſom høgg og inkje hotar.[2] — Verſte Bikkja, ſom bit og inkje gjøyr.
D'er uviſt aa vita, kvar Uviner ſita. Eller: ſitja. (Haavamaal, 1).
Naar Viner verda Uviner, koma alle Lyte fram. — Naar Kjærleiken flyr, verd inkje Lyte løynt.
Hat er ſjeldan til Heidr. — Myket Hat er liten Heidr.
Hata kann litet bata.
Hat er mange til Harm, og ingen til Hugnad.
Dan ſom fegnaſt[3] av annan Manns Tap, er anten Fant elder Gap.
D'er ilt aa vera Klungr[4] og riva Ull av Sauden. (D. e. have Fornøielſe af at ſkade uden nogen Aarſag). Tellemarken.
Dat kjem inkje godt ut, dar berre ilt er inne.
Vonde Folk ero ingen Mann gode.
Netla brenner Vin og Uvin. (Ogſaa i Svenſk og Danſk).
Vondt Folk gjerer ſjeldan godt. — Av vondo er vondt aa venta.

[1] bider ikke. [2] truer, varſler. [3] glædes. [4] Hybentorn.

Vondt Folk er verre en Fanden. — Fanden kann ein kross[1] fra seg, men vondt Folk inkje. (Trondhjems Stift).
Dar Fanden inkje er sjølv, dar heve han Sveinarne sine.

135. Misundelse.

Fær ein inkje annat vondt i Verdi, so fær ein Ovund.[2]
D'er liti Lukka, som inkje fær Ovund.
D'er litet godt, som Ovunds-Augat inkje skal sjaa.
D'er stort Stakars Auga. (D. e. Stakkelen synes, at andre Folk have for stor Lykke). Jæderen.
Dan eine Tiggaren toler inkje, at dan andre stend fyre Dyrri. Eller: stend i Vegen.
Annan Manns Steik er alltid feit. — Jf. Annan Manns Dyk er alltid sterk.
Lukka og Æra faa alltid Ovund. — Armod og Udygd faa ingi Ovund.
Var Ovund ei Sott, so var heile Verdi sjuk. (Ogsaa i Svensk og Dansk).
Ovund gnagar Stein. (Trondh.).
Ovund hindrar sin Herre mest.
Misunt Mat kann ogso metta.
Dess storre Ovund, dess betre Trivnad.[3]
Han er arm, som ingen ovundar. — Han skal vera arm, som inkje skal faa Ovund.
D'er betre faa Ovund en Ynk. — D'er betre høyra dei som misunna, en dei som vaarkunna.[4] (Jf P. Syv: Bedre Misundere end Miskundere).

136. Anseelse og Foragt.

D'er vondt aa Vesallmann[5] vera. (Landstad, Folkv. 123).

[1] korse (fordrive ved Kors). [2] Udt. næsten Aavlund (Misundelse). [3] Trivelse. [4] ynke, have Medlidenhed. [5] Stakkel, uanseelig Person.

Dei ſom litet formaa, faa myket te ganga paa. — Dei ſom minſt formaa, maa i Sekken gaa. (Trondh).

Dat vil alle kliva dan Garden, ſom laagaſt er. (Ogſaa i Svenſk, Danſk, og fl.).

Hunden veit, kvat Skinn han ſkal riva.

Kraaka veit, kvat Su ho ſkal ſitja paa. Eller: Skjori[1] veit kvat Purka ho ſkal rida paa. (Trondh).

Alle Stader er eiu Stakar i Vegen.

Tola og tegja er Stakars Rett. — Gilde Folk maa myket ſegja; ein Stakar fær helder tegja.

Fatigmanns Raad er litet lydd. — Fatigmanns Visdom er litet vyrd.

Fatige Frendar faa liti Æra.

Dat ſer alle paa dan ſtigande, og ingen paa dan ſigande.

D'er inkje ſo grant med Griſen. — D'er ingen ſom kryddar Griſematen.

D'er godt nog, ſom Hund ſkal hava.

Dat tenar[2] ſkitet Smør aat ſjuke Hundar. (Ogſaa Svenſk. Grubb, 267).

Hunden fær inkje Kurv,[3] utan han er dotten i Dya.[4] (En Stakkel faar ikke noget lækkert, uden naar det er udſkjæmt.) Jf. P. Syv (354): Skindtig faar ei ſød Mælk, uden der drukner Muus i.

D'er inkje alt ſo laakt, ſom dat er litet vyrdt.

Burtan fyre Bergi finſt og Folk. (Tydſk: Hinter dem Berge wohnen auch Leute).

Ein Stakar heve ogſo Øyra; kann 'kje han kveda, ſo kann han høyra.

Ringaſte Gjeſten heve gløggaſte Augat. (D. e. Den ſom er mindſt anſeet, er meſt opmærkſom; den ſom vi agte mindſt, bedømmer vor Færd ſkarpeſt). Søndmør.

[1] Skaden (Fugl). [2] er godt nok. [3] Pølſe. [4] Solen.

XII. Omſtændigheder.

Tilſtande i Livet.

(Hertil henføres: Ungdom og Alderdom, Sundhed og Sygdom, Nød, Fare, Lykke og Ulykke, Skjæbne, Fremtiden, Døden m. fl.).

137. Stilling, Tilſtand.

D'er godt aa vita, kor ein er vend. (D. e. hvorledes Ens Sager ſtaae).
Dat ſer kvar ſi Raad. (D. e. Enhver ſeer ſin egen Leilighed, ſit eget Udkomme.).
Dat veit ingen, kvat Skoen trykkjer, utan dan ſom gjeng i honom.
D'er ilt aa ganga, dar ein inkje kann feta ſeg.[1]
Dan ſom ille ſtend, han ille ſlær.
D'er ilt aa ſitja ved Elden og endaa frjoſa.
D'er leidt aa ſitja i Mgten og ſvelta. — Eitelen ſit i Feita, og endaa er han blaa. (S. No. 93).
Verdi er baade vond og god.
Verdi er, ſom ein tæk henne til.
Dat lagaſt ein Sytar[2] til. Dan ſom ille vil laata, fær alltid nokot te laata fyre.
Av tvau vonde Kor ſkal ein kjoſa[3] dat minſte.
Av tvau gode Kor ſkal ein kjoſa dat kjæraſte.
Gode Dagar er alle Manns Ynſkje.
Meir Føda og mindre Mode er alle Manns Ynſkje.
Deſs betre ein heve, deſs betre vil ein hava.
Dan ſom heve Haaret gult, vil hava dat krullat.
Vondt og godt ſkal haldaſt. (D. e. Man maa tage eller beholde det ene med det andet). Ligeſaa i Svenſk.

[1] faae Fodfæſte. [2] Sørger, Klynker. [3] vælge, foretrække.

Ymiſt er inkje laſtande. (D. e. Noget ondt iblandt det gode maa man taale). Trondhjem.
D'er godt, medan dat gode varer. Eller: D'er godt, medan godt er. — Dat gode kjem inkje for ofta.
Godt er inkje yrdt, fyrr en verre kjem.
Vondt heiter godt, naar verre kjem etter.
Han ſkynar dat ſøte, ſom veit kvat ſurt er. — Han yrder det gode, ſom veit kvat vondt er.
D'er inkje ſo godt, ein ei leideſt i Lengdi. — D'er alt leidt, ſom lengje varer.
Alltid ſøtt fær eingong Uſmak. (Jf. No. 71).
Alt for væl gjerer ſjeldan ſæl. — Alt for godt er vondt.
Gode Dagar ero dyre.
Gode Dagar giva kaatt Kjøt. (B. Stift).
Dat vil ein ſterk Rygg til aa bera gode Dagar.
Fullt Fat er vandt aa bera. — Fulle Kjer[1] ſkal ein varlege bera.
Maateleg Byr er beſt.
Ein kollſigler like ſnart i Odbyren[2] ſom i Ubyren.

138. Frihed og Tvang.

Dan ſom gjerer ſom han vil, han gjerer ſom han er til.
Dat veit ingen kvat Guten er, fyrr en han fær raada ſeg ſjølv.
Dat vilde mange vera ſnilde, naar dei ſlapp til.
D'er beſte Veitſla,[3] dar kvar fær hava ſin Vilje. (Nemlig hvor ingen bliver nødt til at æde eller drikke mere end han vil).
D'er betre vera fri i framande Stad en Træl i Heimen. — Betre frie Folk med Naud en Trælar med myket Braud.
Dat ſit ingen Fugl ſo godt i Bur, han ſat ei betre ute.

[1] Kar. [2] for ſtærk Bør. [3] Gjeſtebud.

Han ſit ille, ſom inkje kann upp ſtanda.
Han er inkje fal,[1] ſom faſt er.
Han fær Lov aa bida, ſom bunden er.
D'er vondt fyre ein bunden Hund aa bitaſt.
Ein fær ſtundom leika, daa ein inkje lyſter.
D'er inkje alt fyre Moro, at Merri traavar.
Dat gode, ſom ein er nøydd til, kjem ingi Takk uppaa.
Mange Forbod gjera mange Forbrot. — Forbodi Frukt er ſøtaſte.
Er dat ingen ſom meinkar,[2] ſo er dat ingen, ſom mukkar.
Naar Katten fær dat han vil, ſo ſtel han inkje.

139. Ungdom og Alderdom.

Alt vondt er verre i Aldren en i Yngdi.[3]
Yngdi kann myket lida; Aldren vil alltid kvida.
Yngdi er ei Von, Aldren er eit Tjon.[4]
Dan unge ſtig, og dan gamle ſig.[5]
For ung er eit godt Lyte: dat veks av med Aari.
D'er ingen ung og gamall alt i Senn.
Ung og gamall ſyng inkje ſame Viſa.
Dan gamle Foten vil inkje fylgja dan unge. — Gamle Føter og unge er inkje like tunge.
Ein fær gjera ein Sving i Yngdi; dat verd ingen i Aldren.
Me koma aldri til aa ſtanda paa yngre Føter. (Wilſe).
Ein ynſkjer mangt i Yngdi; ein fær dat fyrſt i Aldren.
Dat fer[6] inkje alt etter Aldren. (D. e. Kræfter og Forſtand ere ſtundom ſtørre end man ſkulde vente efter Alderen).
Yngdi er alltid ven; d'er berre Vit, ſom vantar.
Ungdom og Viſdom er ſjeldan ſaman.
D'er mangt ungom ulært. (D. e. Der er meget ulært

1 ledig. 2 forhindrer, forbyder. 3 Ungdoms-Alderen. 4 Ødelæggelſe. 5 daler, ſynker. 6 farer, retter ſig.

for de unge; eller: mangt ſom den unge ikke har lært). B. Stift. (Jf. Isl. Margt er ungum ónumið).

Dan unge ſkal ein læra; dan gamle ſkal ein æra.

Dei unge ſkal ein driva; dei gamle ſkal ein liva.[1] (Valders).

Hav dei gamle til Raad og dei unge til Daad. (Oftere: — til Hjelp).

Dan gamle er eldſt. (Den gamle har Fortrinnet, iſær hvor det kommer an paa at ſtyre).

D'er ofta godt, ſom dei gamle kveda. (Haavamaal, 135).

Ein ſkal lyda[2] ut, naar Gamle-Hunden gjøyr. (Valders og fl.).

D'er faafengt aa draga Straa fyre ei gomol Kjetta. (Det er kun unge Katte, ſom løbe efter Straaet).

D'er laakt aa læra ei gomol Merr te danſa.

D'er ingen Barnaleik, naar ho gamle Gummor[3] danſar.

Dei gamle gjeipa,[4] naar dei unge leika. Eller: Naar dei unge lægja, ſo gjeipa dei gamle. (Trondh.).

Kui kjem inkje i Hug, at ho var Kalv.

Gamle-Kui heve og voret Kalv. — D'er ingen Stut ſo ſtor, han ei var eingong Kalv.

Gamle Kattar kunna og ſupa ſøt Mjølk.

Gamall Gamp kann ogſo kneggja.

Gomol Fela vil og hava nye Strengjer.

Aari ſkifter Haari, men inkje alltid Hugen.

Dei er inkje alle viſe, ſom er graae i Kollen.

Naar gamall Gamp kjem i Traav, kann ingen ſtagga han.

Gamall og galen er alltid verſt. — Ein ung og galen kann taka Bot; ein gamall og galen tæk Fan' imot. (B. Stift).

Dan gamle viſer, kvat dan unge var.

[1] ſkaane, ſpare. [2] lytte. [3] Egentlig: Gudmoder (Bedſtemoder). [4] grine, vrænge Munden.

Naar Aldren er god, ſo gløymeſt Yngdi.
Dat vil alle liva lengje, men ingen vil eldaſt.
Um Mannen gløymer Aldren, ſo gløymer Aldren inkje Mannen. — Gløymer han ſom reknar, ſo gløymer inkje han ſom rukkar.[1]
Dar Aldren kjem inn, vil han inkje ut atter.
Aldren kjem inkje einſaman. Han fører ſo myket med ſeg. (Nemlig Sygdom og Modløshed).
Aldren er laak Lagsmann[2] — Eller: Aldren er inkje fjelg[3] aa ferdaſt med. (Jf. Svenſk: Ålder är en elak reſebror).
Alderdom og Sjukdom dei gingo ſeg um By, møtte dei Fatigdomen, ſo vaaro dei Syſtkjeni try. (Ogſaa i Svenſk og Danſk).

140. Sundhed og Sygdom.

D'er mange Mein fyre Mannen. (Eller: fyre Menneſkja).
D'er ingen Herre yver Helſa ſi. — Heming[4] og Helſa raader ingen Mann fyre. (Jf. Solarljod, 8: Auð né heilsu ræðr engi maðr).
Helſa er inkje vyrd, fyrr ho er veg. — Dat ſkynar ingen kvat Helſa er verd, fyrr Vanhelſa kjem.
Helſa er ſnart ſaknad og ſeint atter funni.
Dat vonde er ſnart fenget, men inkje ſo ſnart gjenget. Jf. Talemaaden: Dat løyp aa og ſkrid av.
Dat ſyner paa Hamen,[5] kvat Helſa er.
D'er liti Sykja, ſom inkje ſyner ſeg. — Liti Sott leitar og paa Liten.[6]

[1] ſætter Rynker paa. [2] Kammerat. [3] behagelig. [4] Lykke. [5] Eller: paa Hamliten, d: Kroppens Udſeende. [6] angriber ogſaa Farven, giver blegt Anſigt.

Sterke Folk hava ſterka Sykjor. — Store Stuvar faa harde Hogg.
Naar Hovudet verkjer, ſo verkja Limerne med.
Dat ſit ingen dan ſjuke ſo nær, at han kjenner kvat han lid.
Han er ſjølv ſjuk, ſom fyre Sengi ſit. — Hertil Talemaaden: D'er vondt baade fyre dan, ſom yver gjeng, og dan ſom under bur.
Dan faſte Handi dræg dan lauſe til ſeg.
Naar ein varar ſeg meſt, er Sotti næſt. (Om dem, ſom ere alt for frygtſomme for at ſmittes).
Gamall Verk er vond aa døyva.[1]
Gamle Saar ero ſeint grødde.[2]
Gamle Mein vilja alltid minna ſeg.
Ei gomol Sykja er ein viſer Daude.
D'er ofta dan ufeige[3] ligg, og dan feige ſit fyre Sengi.
Han kann myket lida, ſom Liv er laget.[4] — Han dræg alltid undan, ſom inkje feig er.
Han er arm, ſom etter Lyvi[5] ſkal leita. (Hardanger).
D'er vondt, ſom vondt ſkal driva. — Dat er ſjeldan ſøtt, ſom Sotti ſkal driva.
Friſke Folk turva ingen Lækning.
Friſke Limer[6] er lett lækte.
Naar Magen er heil, er ingen Mat uheil.

141. Nød og Trang.

Ein ſkynar inkje Nøgdi,[7] fyrr en Naudi kjem.
Ein veit beſt kvat Vatnet er verdt, naar Brunnen er tom.
Dat ſom er ſmaatt i Nøgdi, er ſtort i Naudi. — Naudi nøyter, dat Nøgdi inkje ſtjøyter.

[1] lindre. [2] lægte. [3] den ſom ikke ſkal døe. [4] beſkikket. [5] Medicinen (egentlig Lindring). [6] Lemmer. (Næſten: Lemer). [7] den gode Tid, nemlig da man har nok (Nog).

D'er mangt i Naudi nøytt. (D. e. Man benytter mangt i Nøden). B. Stift.

D'er mangt i Torvi tæglegt.[1] (Jf. Side 86).

Naud vandar[2] inkje Braud.

Torſten er inkje vand um Vatnet. (Isl. Ekki er þorstinn vatsvandr).

Naudi gjerer dat ſure ſøtt.

Hungr og Naud lærer Folk ſøkja Braud.

Hungren fører Hunden til Huſa.

Naud lærer nye Kunſter.

Naud lærer naki Kjering aa ſpinna.

Naud gjerer godt Kaup. — Jf. Naudi ſel; Mannen ſtend og ſer paa.

Naudi lærer dan halte hoppa.

Naudi lærer Tunga tala. Eller: Naud gjerer talande Tunga.

Naud lærer dan blyge beda. Eller: Naud lærer goda Bøner.

Naud gjerer naſavis.

Dei ſvoltne Svini rota meſt.

Svoltna Flugor ſtinga ſaart. — Dat bit ſaart ſvolti Lus.

Naud lyder ingi Log. Eller: Naud bryt alla Logjer.

Naar Naudi er ſtørſt, kjem Hjelpi fyrſt. Eller: Naar Naudi er meſt, er Hjelpi næſt.

Naar Ridi[3] er hardaſte, vil ho halda upp.

Hardt Vedr ſtend inkje lengje paa.

Dat kjem Dorm[4] etter Storm. — Dat kjem Skin etter Skur.

Dat gode gjereſt, medan dat harde gjeng. (D. e. Det gode laver ſig til, medens det haarde endnu er i Gang; i ſelve Nøden forberedes en bedre Tid). Raabygdelaget.

1 behageligt. 2 vrager. 3 Angrebet, den haarde Stund. 4 Stilhed. (Egentlig Slummer).

142. Fare. Vaade.

D'er ingen Daare, ſom ottaſt ein Faare. Jf. No. 81: D'er ein Daare, ſom alltid ſøkjer Faare.
Logande Ljos kann ſlokna; ſiglande Mann kann drukna.
Beſte Symjaren kann og ſøkkja.[1]
Sterkaſte Kjempa kann og ſtupa.
Naar ein varer minſt, er Vaade næſt.
D'er faarlegaſte Fallet, ſom ingen ventar. — Dar ingen ottaſt, er Vaaden verſt. (Jf. No. 21).
Naar dan eine Foten ſnaavar, ſo hallar hin.
D'er ofta ein ſtor Faare med eit litet Fall.
Liti Tuva kann velta eit ſtort Laſs. Eller: tungt Laſs. (Alexanders Saga, S. 132: Oftlega veltir litil þúfa miklu hlassi).
Litet Saar kann ſpilla baade Legg og Laar.
Dat kjem ofta ein ſtor Loge av ein liten Gneiſte.
Naar dat brenn i Veggen aat Grannen, ſkal ein agta ſitt eiget Hus.
Dar ei Skrida[2] er gjengi, er ei onnor ventande.
Dar Folk er fallne fyrr, kann endaa ymiſt henda.
D'er ſpeelegt[3] aa ſpenna mot Brodden. — D'er hardt aa ſlaa Hovudet mot Steinen. (See No. 117).
D'er ilt aa ſtanda imillom Sted[4] og Hamar. — Eller: leggja Handi millom Hamar og Sted. (Ogſaa Svenſk).
D'er ilt aa ſitja millom Berg og Baara.
D'er ilt aa ſitja millom tvo Eldar. Flyt ein ſeg fraa dan eine, ſo brenner ein ſeg paa dan andre.
D'er ingen Faare, at Katten klorar Stabben.
Dat gjeng inkje alt ſo ille, ſom dat ſtemner. — Lukka er betre en Aatferdi.

[1] Eller: ſekka. [2] Fjeldſtrede, Lavine. [3] farligt. [4] Ambolt.

So nær friar ſo mangein Mann.
Dan ſom er i Vaade, freiſtar mange Raader. Eller: brukar mangt til Verja.
Vaade gjerer baade vis og uvis.
Faaren fær Folk til aa ſemjaſt[1] — Faare gjerer Fiendar ſamde.[2]
Naar Ulven kjem, ſo faa inkje Bikkjorna bitaſt.
Naar Bjørnen kjem, ſo gløyma væl Stutarne aa ſtangaſt.

143. Skade, Ulykke.

D'er vondt aa taka Skade; d'er verre aa gjera Skade.
Dan ſom toler minſt, ſkal vara ſeg meſt.
Naar dan eine Krukka ſtøyter dan andre, ſo brotna dei baada.
D'er god Skade, ſom er Gagn i.
D'er liten Skade, ſom inkje ſyner ſeg.
Ein ſkal inkje gjera ein ſtor Skade av ein liten.
Fyrſte Skaden er beſt aa bøta. — D'er beſt aa bøta, fyrr Breſten veks.
Skaden er betre hindrad en lindrad.
D'er lettaſt aa læra av annan Manns Skade.
Vanlukka viſar, kvar Vitet er. — I Vanden ſkal ein Vitet røyna.
Godt Mod er i Motgangen beſt.
Dat vil ein hard Hug til ein laak Lagnad.
Dan kaſke[3] kann lengje med Ulukka baſka. (D. e. Den dygtige kjæmper længe med Ulykken). Nordland.
Han ber ſin Skade beſt, ſom kann ſkyla han meſt.
Uſtundi[4] kjem alltid uventad.
Skaden vaker, medan Mannen ſøv.

[1] forliges. [2] enige. [3] kjække, tappre. [4] den ulykkelige Stund.

Ulukka kjem inkje einsaman. (Eller: aaleine).
Dan eine Skaden retter Handi aat hinom.
Skaden kjem oftaste sjølvbeden.
Dan som ille skal fara, skal sjølv hjelpa til. (Siges naar En gjør sin Ulykke større ved ubesindig Adfærd).
Alle Skadar er laake, men Livskaden er verst.
Mannskaden er meste Skaden.
D'er verre brjota Halsen en Handi.
D'er laakt aa missa Livet og bota til.[1] (Om en ubillig Ydmygelse, et alt for krænkende Forslag).
D'er leidt aa drukna paa turre Landet.
D'er ilt aa brjota Foten paa flate Golvet.
Han er uheppen, som støyter seg paa alle Steinar.
D'er uheppet Folk, som svelt i Hel um Jola-Natti, elder frys i Hel um Jonsoko Natti.[2] (Nordenfjelds).

144. Lykke.

Dat hjelper ingi List, naar Lukka vantar.
Naar Lukka vantar, gjeng ingen Freistnad[3] fram.
D'er inkje alle so hæve, som dei er hepne. (D. e. ikke saa flinke som heldige).
Lukka er ofta betre en Aatferdi.
Var inkje Lukka, so vardt inkje Gaparne gamle. — Jf. Side 9: Han fær lita paa Lukka, som litet Vit heve; o. s. v.
D'er Mannsens Lukka aa faa stora Kakor. (I Spøg, om en Lykke, som ikke har stort at betyde). B. Stift.

[1] og desuden betale Bøder. [2] St. Hans Nat. I Bergens Stift bruges det som et Leilighedsord om Folk, som intet vil lykkes for, eller som endog under de bedste Udsigter ere uheldige, og det hedder da: „Dei er likſom dei two Systrerna: dan eine svalt i Hel Jola-Natti, dan andre fraus i Hel Jonsoko-Natti." [3] Forsøg.

Me hava alle ſame Voni, men inkje ſame Lukka.
Lukka er inkje like ſtift.
D'er inkje alle, ſom Lukka vil leika med.
Dan eine heve Lukka, dan andre heve tome Krukka.
Han fær hava dan kranke Lukka, ſom inkje dan gode kann faa. (Ogſaa P. Syv).
Han er ſæl, ſom med Lukka kann liva.
Dan ſom heve Lukka, han ſlepp aa ſukka.
Dat ſtend inkje paa, naar Lukka leitar etter Mannen.
D'er lett aa laupa, naar Lukka fylgjer.
Dat vil litet til, naar Lukka vil.
Lukka vil hava Hjelp. — Eller: Ei liti Hjelp vil Lukka gjerne hava.
Ein ſkal lata upp, naar Lukka vil inn.
Lukka hjelper litet, naar ein inkje hjelper ſeg ſjølv.
Lukka er inkje vand um Vinerne.[1] — Hemingen[2] er inkje herrevand. (Efter det Islandſke: Hamingjan er ei herravönd).
Storſte Gaparne hava beſte Lukka. (Jf. Side 145).
Lukka er likſom Kvendi: ho likar Galningen beſt. (Tydſk: Glück und Weiber haben die Narren lieb).
Han er inkje alltid hepnaſte, ſom er hævaſte.
Sume ſova ſeg til Sæla,[3] og ſume ſtræva ſeg til Armod. (B. Stift).
Ein triven verd riven; ein lat fær Mat.[4] (B. Stift). Ligeſaa i Svenſk: „Later får mater, trifven går rifven." (Grubb, 448).
Dat lagaſt Letingom til. (D. e. Det føier ſig godt for lade Folk). Raabygdelaget.

[1] kræſen i at vælge ſine Venner. [2] Lykken. [3] ſtor Lykke
[4] Meningen er, at den ſtræbſomme lider ſtundom Mangel, medens derimod den lade har nok.

D'er inkje alltid beſt, ſom lukkaſt meſt.
Han er inkje beſte Mannen, ſom meſt fiſkar. (B. Stift).
Lukka likar inkje lengje dan ſame.
Lukka er ſnart fyre og ſnart etter.
Lukka er Laan og ingi Eiga.
Lukka er likſom Sjoen: ſtundom fell og ſtundom fløder. — Lukka er likſom Maanen: ſtundom munar og ſtundom minkar.
Ein ſkal inkje roſa Lukka, fyrr Leiken er endad.
Naar Lukka er beſt, ſkal ein vara ſeg meſt.
Lukka er ſnar i Snuingi. — Lukka er inkje lengje um aa ſnu ſeg.
Lukka held inkje lengje Liten.[1]
Tak Lukka varlege: ho vender ſeg ſnarlege. — Lukka vender ſeg ofta um.
Lukka og Glas ganga ſnart i Kras. (Ogſaa i Svenſk og Danſk).
D'er inkje langt ifraa Lukka til Ulukka.
Lukka og Ulukka er næſte Grannarne.
Han er ſælaſte, ſom fær Lukka ſiſt.
Deſs ſtørre Heppa,[2] deſs verre aa ſleppa.
Maateleg Lukka varer lengſt. — Maateleg Byr er beſt. (Jf. Side 164).

145. Skjæbne. Forſyn.

Han fær ymis Lukka, ſom lengje ſkal liva.
Ein fær liva med ſin Lagnad,[3] anten dat ſo er til Sorg elder Fagnad.
Dat kann ingen fraa ſi Forloga[4] fly. (Landſtad, Folkv. 472). Jf. det gamle: Sinum forlögum verðr hverr at fylgja. (Alexanders Saga, S. 103).

[1] Farven. [2] Held. [3] Skjæbne. [4] Skjæbne (Fatum).

D'er inkje Tre i Skogen, ſom ſkapar ſeg ſjølv.[1] (Nordl.).
D'er ingen Lagnad, ſom ein lagar ſeg ſjølv.
Dat hender mangt utenkt. — Dat ein minſt tenkjer, er dat ſom helſt hender.
Mangein helſar Maagen ſin og veit ſo litet av. (Landſtad, Folkeviſerne 395).
Dat møteſt mange, ſom inkje ero tilſtemnde.
D'er vidt Vega Mot. (D. e. Der er mange Steder, hvor to Veie mødes. Man kan lettelig træffe en gammel Bekjendt paa et Sted, hvor man ikke ventede det). Fuldſtændigere: D'er vidt Vega Mot; han er ſæl, ſom væl heve gjort.[2] (Saaledes ogſaa i Svenſk og Danſk. Grubb, 850. Syv, 346).
D'er inkje burte, ſom koma kann.
Dat fær kvar, ſom han er før[3] til. Eller: — ſom han kann bera.
D'er ofta myket hentat, dar litet var ventat.
D'er inkje alt fyre Augom, ſom eta ſkal.[4]
Vaar Herre heve eit ſtort Stabbur.
Vaar Herre heve like myket ugivet, ſom han heve givet.
Vaar Herre ſtengjer inkje alla Dyrrer. (Læt han ei atter, ſo læt han ei onnor upp).
Dan ſom vaar Herre vil ſpara, kann aldri forfara.
Naar vaar Herre tæk ſitt, ſo er vaart inkje.
Vaar Herre kann giva ſo godt, ſom han heve teket.

1 I figurlig Forſtand: Hvad et Menneſke ſkal blive, beroer ikke ſaa meget paa det ſelv ſom paa Omſtændighederne. 2 Meningen er, at den er lykkelig, ſom laver det ſaa, at han altid kan være glad ved at møde dem, ſom han før har været ſammen med. (Dette Tillæg ſynes dog ikke at være meget bekjendt, medens derimod den foregaaende Sætning er meget brugelig). — 3 ſtikket, modtagelig. 4 ſom man ſkal æde.

Dan ſame Herre, ſom væter, han turkar og.
Dan ſom leſer Laſſet, han lettar dat og.
Dan ſom gjerer Taarorna, han turkar dei og. — Han maa væl grøta,[1] han veit aa bøta.

146. Fremtiden.

D'er fleire Dagar atter i Auſt. (Trondh. Stift).
Dat kjem Dag etter denne Dag.
Naar Dagen kjem, ſaa kjem dat Raad. Jf. det foranførte: D'er Dag ſom duger.
Me vita meir i Morgon en i Dag.
Dat ſer ingen um Morgonen, kvar han ſit um Kvelden.
Ein ſer inkje langt ifraa ſeg paa Framſida. Hedder oftere: Ein veit inkje langt ifraa ſeg. (Nemlig om det tilkommende).
Dat heve alle ſet ſin fyrſte Dag og ingen ſin ſiſte.
Dat veit ingen ſi Æva,[2] fyrr ho er oll.[3] (B. Stift). Ellers: Dat veit ingen ſin Alder, fyrr Enden kjem.
Dat veit ingen, kven ſom annan ſkal erva. (Isl. Enginn veit hvör annars verðr arfi).
Dat veit ingen, kvar Borni ſkal bu.
Dat veit ingen, kvat ſinom kann verda.[4] (B. Stift).
D'er blindt[5] aa ſjaa i eit annat Aar; dat hender ſo mykje, ſom ingen ſpaar.
D'er mangt ein kann ſpaa, og litet ein kann ſjaa. — Mannen ſpaar, og vaar Herre raa'r. (Jf No. 12).
D'er ein, ſom ſtemner, og ein annan ſom ſtyrer.
Dat gjeng inkje alt fram, ſom fyreſett er.

1 paaføre Graad. 2 Alder, Levetid. 3 ſluttet, tilendebragt. (Femin. af all). 4 hvad der kan hænde ſine. (Altſaa: Ingen er ſaa klog, at han veed ſine Børns eller Slægtningers Skjæbne). — 5 mørkt.

Mannen kann ſaa, men inkje ſetja Akſet paa.
Me ſjaa kvat me ſaa, men inke kvat me faa.
Lat kvar Dag hava ſi Sorg.
Ein ſkal inkje ſyta fyre dau Dagen, ſom ein inkje ſer.
Syt inkje fyre kven ſom ſkal grava ned dan, ſom døyr ſiſt.[1] (B. Stift).

147. Døden.

Dat verd alt feigt, ſom født er. (Jf. Isl. Allir eru feigir fæddir).
Dauden er Enden paa alla Segner.[2]
Dauden er alle Mann etlad.[3] (Jf. Svenſk: Døden är allom öden).
Livet er laant Gods.
Me er vaar Herre ein Daude ſkuldige.
Dat heve ingen Laas fyre ſitt Liv. (B. Stift).
Dat veit ingen, kvar dan feige ſlakkar. (D. e. hvem der ſkal døe førſt).
Dauden er viſs, men Dagen er uviſs.
Dauden ſender inkje alltid Fyrebod.
Friſke Folk hava ogſo fallet.
Dat hender ſtundom, dan veike ſtend, og dan ſterke fell. — Straaet ſtend, og dat ſtore Treet fell.
Dan ſom i Dag er friſt og raud, kann vera i Morgon daud. Forkortet: I Dag raud, i Morgen daud.
Dauden ſtend dei unge paa Lur,[4] og dei gamle midt fyre Augom.
Dan unge kann døya, dan gamle ſkal.

[1] Bruges ofte i Spørgsmaalsform: Kven ſkal grava ned dan, ſom ſiſt døyr? (Om en alt for ſmaalig eller unyttig Forſigtighed). [2] Hiſtorier. [3] Beſtemt, tiltænkt. [4] Iſtedetfor „paa Lur" hedder det ogſaa: „paa Skulk." (Valders).

Langt Liv ſkal og ſaa Ende.

Dagen er aldri ſo lang, dat kjem ei eingong Kvelden.

Dat ſit inkje Lauv ſo faſt, dat lyt ei eingong losna. — Fell inkje Lauvet fyre Vinden, ſo fell dat fyre Vinteren.

Han fell, ſom feig er, og inkje, ſom ufeig er. — Ufeig er uræd. (Jf. Kong Sverres Ord: Ekki kemr úfeigum i hel, ok ekki má feigum forða).

Dauden lyt ei Orſak hava.

D'er faafengt aa binda um Banaſaaret.

D'er ingen Drykk, ſom duger mot Dauden. — D'er ingi Raad fyre Helſotti.

Dauden tæk ingi Muta. (Den lader ſig ikke beſtikke). Ogſaa i Svenſk.

Fatige og rike er alle i Dauden like. (Jf. det gamle: Dauðinn gerir engan manna mun. Alexanders Saga, Side 79).

Dan ſom er burte, høyrer ingi Bøn. Eller: Dan ſom ſov, kann inkje ſvara.

Dan Fuglen, ſom er fallen, han ſyng inkje meir.

Han kjem inkje atter, ſom i Kiſta er komen.

D'er Von med dan, ſom veil[1] er, men inkje med dan, ſom daud er. — Kvik[2] Mann fær alltid Ku; men daud fær inkje Liv. (Efter Haavamaal, 69: Æ getr kvikr kú). Ogſaa i Svenſk (hos Grubb, 676) og hos P. Syv.

Dauden er hard aa paa ganga. — D'er ſaart aa Livet lata.

Livet er alle Mann ufalt.

Livet er alltid kjært, um d'er aldri ſo litet verdt.

D'er ilt aa ottaſt fyre Dauden; d'er ilt aa ynſkja han og.

[1] ſyg, ſtrøbelig. [2] levende.

148. Omſkiftelſer i Livet.

Verdi vil alltid venda ſeg. — Allting vendeſt upp og ned, ſo nær ſom Hoſebrotet.[1] (Efter P. Syv).

Verdi heve ſin gamle Sed: dan eine ſtig upp og dan andre ned.

Dan eine ſtig, dan andre ſig.[2]

D'er alltid Skifte paa: dan unge ſkal til, og dan gamle fraa.

Naar ein er daud, fær ein annan Braud.

Han fær inkje alltid Frukti, ſom Fræet[3] heve ſett.

Dan eine ſet Apallen,[4] dan andre et Epli. — D'er ein ſom Treet ſeter, og ein ſom Epli eter.

Dan eine byggjer, dan andre bur i Huſet.

Dat Hender hava gjort, kunna Hender riva.

Nytt Folk fører nye Seder.

Andre Tider hava andre Seder.

Dan eine aukar, dan andre øyder.

Etter ein god Avlar[5] kjem ein god Øydar. — Dat kjem Øydar etter Avlar; dat kjem Byrdeſopar[6] etter Mylnar. (Tellemarken).

Dat kjem ſtundom Bikkja i Bonda-Stad. (Tellemarken. Ogſaa hos Wilſe).

Dar ſom fyrr laag Øl og Vin, dar ligg baade Hund og Svin. (Iſær om forladte Handelsſteder).

D'er inkje alle Vendingar vonde.

D'er ofta ein fatig Arv og ein rik Erving.

Dat ſit ofta ein rik Son paa fatig Manns Fang. Eller: D'er ofta eit rikt Barn i fatig Moder Fang.

[1] den øverſte Kant af Strømperne. [2] daler. [3] Eller: Frjoet (Frøet). [4] Æbletræet. [5] Erhververe. [6] En ſom feier Kaſſen (Byrda).

Dat kjem ofta ein fagna[1] Mann or eit fatigt Hus. Eller: ein ſtor Mann or eit litet Hus.
Dat kjem Fant av Folk, og Folk av Fant.
Dat gjeng ingenſtad ſo underlege til ſom i Verdi.

XIII. Tid og Sted.

(Hertil: Tid, Begyndelſe og Ende, Varighed, Alder, Sted, Retning og Afſtand).

149. Tid.

Tidi gjeng ſin jamne Gang: ingi Kvild og inkje Sprang.
Soli gjeng ſin ſame Gang, um Mannen ſøv elder vaker.
— Tidi fer like fort, um inkje Mannen fylgjer.
Tidi fer like fort, um d'er aldri ſo litet gjort.
Dat kjem Dag, um inkje Hanen gjæl. Eller: um inkje Klokka ſlær.
Timarne er like lange, men inkje like nyte. (Eller: gode).
D'er inkje alle Timarne, ein ſkal telja.
Klokka er fyre Skræddarar og Skomakarar.
Tidi rapar radt.[2] Eller: Tidi rapar ſnart. (B. Stift).
D'er liti lidande Stundi.[3] (Jf. det gamle: Litil er liðandi stund, en langt matmál. Fagerſkinna, S. 21).
Dan Dagen, ſom er gjengen, verd aldri atter fengen.
Soli kjem atter; men ſame Dagen kjem inkje.
Dat grævſt ein Dag um Senn.[4] (B. Stift).

[1] herlig, ypperlig. [2] glider hurtigt. [3] Paa Søndmør lyder det ſaaledes: „D'æ lita leidande Stund'a." Meningen er ikke ganſke beſtemt, men bliver omtrent denne: En Stund er ſnart forbigaaen; den beleilige Tid er ſnart tabt. — [4] Meningen er vanſkelig at gjengive med andre Ord. Egentlig: Man graver ſig fremad en Dag ad Gangen. Altſaa, man overſtaaer den ene Dag efter den anden; man ſlaaer ſig igjennem, om det end gaaer ſmaat.

Dat lid, medan dat ſkrid. (Om det gaaer langſomt, ſaa gaaer det dog).
Dat er inkje atter, ſom av[1] er. (D. e. Det ſom er forbi, ſtaaer ikke tilbage). Isl. Ekki er það eptir, sem af er.
Eit Aar er ingen Alder. (Valders og fl.).
Eit godt Aar er alltid for ſtutt; eit laakt er alltid for langt. — D'er langt eit laakt Aar.
Eit Aar er langt, naar ein ſkal troyta dat med vondo. (B. Stift).
Tidi vil hava ſin Rett.
Alle Ting vil hava ſi Tid. Eller: Dat vil allting turva ſi Tid.
Dat verd ingen vakſen, fyrr Tidi kjem.
Eplet dett inkje av, fyrr dat er moget.[2]
Tidi heve ſterka Tenner. — Tidi tærer Tre og Stein, endaa meir paa Kjøt og Bein.
Med langa Tider kann Dropen bora Berget.
Langi-Tidi lækjer alle Saar.
Tidi ſkapar allting um.
Tiderna vendaſt, og Mannen vendeſt med Tidom.
Andre Aar gjera annat Folk. D'er ſame Mannen, men inkje ſame Modet.

150. Begyndelſe og Ende.

Eit Upphav maa allting hava. — Dat lyt ein Gong fyrſt vera. (Jf. Side 79).
Dan ſom vil hava Enden, lyt og hava Upphavet.
Upphavet høyrer oſs til, men Enden inkje.
Store Ting ſkulo byrja[3] ſmaatt.

[1] forbi, afledet. [2] modent. [3] begynde.

D'er mangt ſtort i Upplaget[1] og ſmaatt i Nedlaget.
Enden er inkje Upphavet lik.
Enden er ofta betre en Byrjingi.
Siſte Svaret er beſt aa minnaſt. — Siſte Ordi ſkal ein meſt merka.
Siſt paa kjem dat tynſte Olet.
Siſte Gongen er ſeinaſte. (F. Ex. naar man ſkal tage Afſked efter et langt Ophold).
Skrapa-Laſſet verd alltid ſtørſt. (D. e. Det ſidſte Læs bliver ſtørſt, fordi man da ſkraber ſammen alt hvad man finder). B. Stift.
Ein Ende ſkal allting hava.
Allting heve ein Ende (ſo nær ſom Pylſa: ho heve tvo). Ligeſaa i Svenſk: Allting har en ända, men korfven har två. (Grubb, 26). Tydſk: All Ding hat ein Ende, und die Mettwurſt hat zwei.
Dat ſpyrſt meir um Enden en Upphavet. — D'er Enden, ein alltid helſt vil høyra.
Naar Enden er god, ſo er alt godt.

151. Varighed. (Kort og længe).

D'er beſte Venleiken, ſom varer lengſt.
Vene Blomar bleikna ſnart.
Dat ſom tidlege blømer,[2] ſkal tidlege bleikna.
Dat ſom tidlege mognar, vil tidlege morkna.[3]
Braadt vakſet er braadt visnat.
Braadrik verd langfatig. (Ogſaa Svenſk).
Braadt fenget er braadt gjenget.
Braadfengje[4] kann og vara lengje. (Hardanger).

[1] Anlægget. [2] blomſtrer. [3] opløſes, begynde at raadne. [4] Nødmiddel, et ringere Redſkab, ſom man kan ſkaffe ſig i en Haſt eller til en Nødhjelp.

Goda Gløder kann lengje liva. (Isl. Lengi lifa góðar eldsglæður).

Stor Fagnad er ſtutt. — Største Fysna fær ſnaraſte Ende. (Jf. No. 17).

Dat ſtend inkje i aatte Aar ſom i aatte Dagar.

Dat rekk inkje Jol til Paaſka. (Ogſaa i Svenſk). — D'er inkje Jol drukket Paaſka endaa. (Hardanger. Noget dunkelt).

D'er ſtokkut Varme, ein mig i Skoen. (B. Stift).

Stokkut Viſa er ſnart ſungi. — Stokkut Song er ſnart ſungen; ſtokkut Slaatt er ſnart ſprungen.

Kort og godt er kjæraſte. (Om Tale).

Dat varer lengje, ſom litet er til teket.

Ventar-Timen er alltid lang. — Voko-Natt og Ventar-Time er alltid lange.

Dat ein ventar hardt, kjem aldri for ſnart.

Uviſſa er alltid for lang.

Dat varer alltid for lengje, ſom vondt er.

Kui døyr, medan Graſet gror. Eller: Naar Graſet er grott, er Kui daud.

Naar Skodda[1] lettar, er Skuta paa Grunn.

Dat ſom kjem i Langdrag, kjem inkje i godt Lag. (Jf. P. Syv, II, 87).

Dan ſom er lengje paa Vegen, kjem anten ſpringande elder ljugande atter. (Hardanger). Jf. Haab, No. 21. Forſømmelighed, No. 64.

152. Alder. (Gammelt og nyt).

Dat nye er godt; dat gamle er beſt. Jf. No. 71: D'er inkje alt godt, ſom gamalt er, og inkje alt nytlegt, ſom nytt er.

[1] Taagen.

Dat kjem alltid nokot nytt, ſjeldan nokot godt. (Iſær om Moden).

Dei gamle var inkje Gapar. — Dei var inkje ſaaviſe,[1] ſom fyre foro.

Dei viſſte kvat dei gjorde, dei ſom fyre foro.[2]

D'er inkje nytt under Soli.

Dat kjem ofta ei gomol Viſa med nye Notar.

Nya Viſor er meſt vyrda. — Gamla Varor er litet vyrda.

Nye-Bytta er alltid kvit. (Trondhj.).

Nye Knivar er alltid blanke; gamle Kjeringar alltid kranke. (B. Stift).

Nye-Naglen driv dan gamle ut.

Nye Soplingar[3] ſopa beſt. (Meſt figurlig). Jf. Nytt Folk forer nye Seder.

Ferſkaſte Fiſken ſmakar beſt.

Ferſkt Øl er fullt av Grugg,[4] og gamalt vil gjerne ſurna. (Figurlig um unge og gamle Folk).

Nye Skoer ero gode, men dei gamle fella beſt aat Foten.

D'er inkje Lag paa ein gamall Hatt, fyrr en han er upp-ſett.[5] (Trondhjem).

Um Stokken er aldri ſo gamall, ſo er daa Kviſten god. (Trondhjem).

Gamla Sinar[6] ero ſeiga.

Gamle Kubbar brenna lengje.

Gamall Stut heve harde Horn. Eller: Gamle Stutar hava ſtive Horn.

Gamalt Tre er tregt[7] aa bøygja. Eller: — er traudt aa bogna.

Gamalt Tre er vondt aa flytja.

[1] tosſede. [2] Sædvanlig med Riim i Udtalen: gjore — fore. [3] Feiekoſte. [4] Bærme. [5] blokket og pyntet. [6] Udtalt næſten: Senar. [7] haardt.

Gamle Skinn[1] turva myken Smurning.
Gamle Baatar vil gjerne leka.
Gamla Kyrkjor hava dimme Glas.
Gamla Rukkor er laake aa retta. (See ellers under: Alderdom, No. 139. Omskiftelser, 148. Forandring, 71).

153. Sted, Rum.

Stund og Stad maa allting hava.
D'er mange Stader til aa leita paa, og faae til aa finna paa.
Ein finn ingen Lykel, fyrr ein leitar dar han ligg. — Leita dar dat ligg, so finn du.
Einkvarstad[2] maa ein Stakar vera.
Paa ein Stad maa dei vonde vera. (Isl. Einhvörstaðar verða vondir að vera).
Dat verd ingen fangad, dar han inkje finst. — Dar ein inkje kjem, er ein inkje kjend.
Dar ingen er inne, kjem ingen ut.
Naar Bikkja er burte, so bit ho ingen heime.
Dat veks inkje alle Tre i eitt Land.
Feitt Land føder late Folk.
Verdi er vid; men endaa sitja sume for trongt.
Rike Folk er romfreke.[3] (D. e. de ville have det rummeligt, behøve meget Rum).
D'er betr eit Rom er audt en ille sett. (D. e. Bedre ledigt en ilde besat).
Dat ropar inkje dat Romet, som tomt er. (Nordenfj.).
D'er romare ute en inne.
Dat som er tomt, skal ein fylla; dat som er klent, skal ein gylla. (Tellemarken).

[1] Eller: Styvlar. [2] paa et eller andet Sted. [3] Eller: romstore, o: indtagende et stort Rum.

154. Vei. Retning.

Langa Leider gjera gode Gangarar.
Deſs ſtuttare Veg, deſs ſeinare Gonga.
Ærendlaus Gang er alltid for lang. — Maafaa-Reiſi[1] er alltid for lang. (B. Stift).
Fram og tilbaka er like langt. (Siges oftest om en forgjæves Reiſe).
Til og fraa er like langt, men inkje like lett.
Beint fram er visſaſte Vegen.
D'er inkje alltid beſt, ſom beinaſte er. — Dat beinaſte er ſtundom ſeinaſte. Eller: Beinſtigen[2] er ſtundom lengſt.
Lengſte Leidi er ofta lettaſte.
Mange Krokar gjera lang Leid. Eller: gjera Mili lang.
Krokut Rodr[3] gjerer lang Fjord.[4]
Dat ſom inkje gjeng fram, dat gjeng til Atters.
Stemna i Auſt og hamna i Veſt er faafengt. — Stemna høgt og hamna laagt er liti Hjelp i.
Ein kann ſnu ſeg kor ein vil, ſo ſnur daa Bak-Enden att.

155. Nærhed, Afſtand.

D'er langt ifraa Hæl og til Hovud. (Trondhjem).
D'er langt imillom elleve og ſjau.
Deſs lenger Utveg, deſs lenger Heimveg.
Han gjeng ſiſt i Kyrkja, ſom næſt bur.[5] (Jf. Svenſk: Ju närmare kyrkan, ju ſenare der. Ogſaa i Tydſk).
Himmelen er allſtad like nær.

[1] en forgjæves Reiſe. [2] Gjenveien. [3] Roen, Roning. (Udt. Ror). [4] Rimer ſig i Bygdemaalene, f. Ex. ved Bergen: Krokette Ror gjer' ein laang'e Fjor. [5] Forekommer ogſaa lokaliſeret eller afpaſſet til enkelte Steder, ſaaledes at man netop nævner den Gaard, ſom er næſt ved Kirken.

Han heve Viſſa, ſom næſt er.
Han kjenner Angen[1] fyrſt, ſom næſt er komen. Eller: Han fær dat fyrſt i Noſi, ſom næſt er.
Han ſvider meſt, ſom ſit Elden næſt.
Alt for nær er litet kjær.
Dat næraſte vil vera kjæraſte. (Nemlig af flere Ting eller Menneſker, ſom En holder af).
Dat ſom er fraa Augom, er ſnart or Hugen.
Vinſtre Handi er Hjartat næſt. (Jf. Tydſk: Die linke Hand geht von Herzen).
Skjorta er alltid nærre en Troya. (Wilſe).
D'er nærre Frendar en framandt Folk.
Reven riv inkje tett ved Hidet.[2] (Trondhjems Stift). Jf. det Svenſke: Ulfven biter intet der han bor.

XIV. Maal og Forhold.

(Hertil henføres: Størrelſe, Tal og Mængde, Ligbed, Forſkjel og Paſſeligbed).

156. Maal, Størrelſe.

Dat veg inkje alt ſo myket ſom dat ruvar.[3]
D'er inkje alt ſo lett aa lyfta, ſom d'er litet aa ſjaa til.
Dat ſtend inkje alltid ſtødt, ſom er ſtort i Foten.
Størſte Epli er inkje alltid dei beſte.
D'er ingen ſo lang, han ei maa tøygja ſeg, og ingen ſo laag, han ei maa bøygja ſeg. (Ogſaa i Svenſk og Danſk, men uden Riim).
Liten Mann er og ein Mann. Jf. No. 73: D'er mang ein lang og lat, og mangein liten og kvat.

[1] Lugten. [2] Hulen, Skjuleſtedet. [3] rager op, ſkroller.

Deſs høgre ein er, deſs lenger maa ein luta.
Høgt Hus er tomt under Taket.
Smaae Folk ſjaa høgſt upp. (Wilſe).
Smaatt Folk hava ſtort Hjarta. (Isl. Stuttir menn hafa stórt hjarta).
Minſte Fuglarne ſyngja beſt.
Store Fiſkar riva Garnet ſunder.
Stora Bruer brotna helſt. — Jf. Store Stokkar faa harde Hogg.
D'er ofta ſtort Lauv paa eit litet Tre.
Dat ligg ofta eit ſtort Tre i eit litet Fræ. — Dat kjem ofta eit ſtort Tre av ein liten Teinung.[1]
Liten Stein gjerer og ein Støyt.
Eit litet Skjer kann brjota ſtore Skip. — Liti Tuva velter ſtort Laſs.
Liti Sky kann ſkyla baade Sol og Maane.
Eit litet My[2] gjerer myki Møda. — Myet er aldri ſo ſmaatt, dat ei er Merri til Møda.
Smaa Grytor hava ogſo Øyro. (Ofte uegentlig, om Børn, ſom lægge Mærke til de Ældres Samtale).
Smaa Grytor koka ſnart utyver.
Smaa Klokkor kunna og klinga.
Dat ſmaae kann ſmetta, dar dat ſtore ſtend faſt.
Smaatt og ſtort høver ſtundom beſt ihop.
Dat kvnar[3] inkje Muſ under Høylaſſet. (Ogſaa i Svenſk: Muſen dör intet under hölaſſet. Ligeſaa i Tydſk: Unter einem Fuder Heu erſtickt keine Maus).

157. Tal, Mængde.

Deſs ſtørre Tal, deſs verre Val. Eller: vandare Val.

[1] Spire. [2] Myg. [3] kvæles.

D'er ofta mange til Namns og faae til Gagns.
Deſs fleire Kokkar, deſs verre Sod. (Hos Wilſe „Jo flere Kokke, jo værre Søe." Nogle ſige „Søl").
Deſs fleire Gjætarar, deſs verre Gjætſla.[1]
Mange Hundar gjera Haren feig. (Hos Wilſe „Mange Hunde er Harens Død." Ligeſaa i Svenſk).
Mange Hogg ſlita Økſi ut.
Mange Hender gjera mange Hogg.
Mange Føter gjera mange Fet. Eller: — gjera Veg i Fonni.[2]
Ein Mann gjeng ein Veg.
Ein Mann gjerer ingen Marknad.
Ei Svola gjerer ingen Sumar.
Eitt Tre er ingen Skog.
Ein Blom gjerer ingen Krans.
Ein Pening i Pungen heve ingen Klang.
Eitt Merke er ingen Takſtr. (Et Exempel gjør ingen Regel).
Ein Gong er ingen Gong. — Ein Gong er ingi Røynſla. (Giver ikke tilſtrækkelig Erfaring).
Ein Gong er ingen Sedvane.
Tvo orka alltid meir en ein.
Tvo Fuglar bera betre til Reids en ein.
Tvau Augo ſjaa meir en eitt (og fire ſjaa meir en tvau).
Alle gode Ting er tri.
Tri Gonger er fullfreiſtat.[3]
Tridje Gongen er beſt; eldaa verd dat ein klener Reſt. (Valders).

158. Deel, Part.

Eitt heilt og tvau halve er inkje alltid jamgodt.

[1] Bevogtning. [2] Sneen, Sneelaget. [3] fuldelig forſøgt.

Halv Bot er ingi Bot.
Ein Drope er ingen Drykk, men mange fylla ei Tunna.
D'er mange Korn, som Tunna skal fylla.
Dat gjeng mange Straa i eit Lass, og mange Lass i ei Løda.
D'er inkje Skinn so kvitt, dat ei er ein Flekk uppaa.
Svart Hund heve kvita Tenner.
D'er i Tonnom Tiki[1] er sterkaste.
D'er i Nova Reven er størst.
Dar Traaden er veikaste, slitnar han.
Alle Ting hava tvo Sidor.
Ein skal høyra tvo Deilder, fyrr ein dømer. Eller: Ein skal høyra dan andre Parten og. (Nemlig den som er anklaget).
Meste-Parten er inkje Beste-Parten.
D'er litet um ei Not[2] naar Kjernen er or.
D'er litet um Klokka, naar Kolven[3] er or.
Naar Hovudet er burte, er Bulen til inkjes.
Naar dat beste er burte, vyrder ingen dat andre.

159. Ligheð og Forskjel.

D'er mangt, som er likt og inkje dat same. — D'er inkje alt dat same, som likt er.
D'er mangt odro[4] likt. (D. e. Der er meget, som ligner noget andet).
D'er fleire flekkutte Bikkjor en berre ei. Eller: — en Presten si. — I Bergens Stift ogsaa: D'er fleire flekkutte Marar en ei.[5]

[1] Tæven. (Hunden). [2] Nød. (Næsten som Naat). [3] Knevelen. [4] Gammelt Dativ av „annat." Ordsproget findes i forskjellig Form; saaledes: „D'æ mangt di auro likt." (Helgeland). „D'æ maangt auraa likt." (Søndmør). Jf. Isl. Margt kann öðru likt að vera. [5] Marar er Fleertal af Merr. Her tillægges stundom et Steds- eller Mandsnavn.

D'er mange Lomb[1] like; difyre ſetja me Merke paa. Jf. No. 48: D'er godt etter ſino Merke ganga.

I Myrkre er alle Liter[2] like.

I Myrkre er alle Kattar graae. Eller: alle Svin ſvarte.

D'er klen Kjering, ſom inkje kjenner Mannen ſin i Myrkre.

Like Tætter[3] tvinnaſt beſt. (Jf. Ligemænd No. 117).

Alle Likningar halta. (D. e. Lignelſer paſſe ikke i alle Dele).

D'er inkje liknande Natt og Dag.

D'er Skil paa Skodda og Myrebær.[4] Eller: D'er leidt aa taka Skodda fyrr Myrebær. (B. Stift). Jf. Standsforſkjel, No. 118.

Kvitt imillom ſvart er alltid bjart.[5] Eller: Kvitt er aldri ſo bjart, ſom midt i ſvart.

Kaldt og heitt vil inkje hova.

Tjukt og tunt brotnar ſundt. (Nemlig naar et tykt og et tyndt Stykke ſættes ſammen).

Turt i raatt gisnar inkje braadt; raatt i turt gisnar burt. Eller ogſaa: — raatt i turt gjeng ut ſom dat var ſmurt.[6] (B. Stift).

160. Paſſelighed.

Dat høver inkje ſame Seglet aat alle Baatar.

Dat høver inkje ein Hatt aat alle Hovud.

Dat høver inkje ein Sko aat kvar Fot. Eller: — alle Føter i ein Sko.

D'er inkje alle Skoerne ſaumade paa ſame Leſten.

[1] Lam. [2] Farver. [3] Fl. af Taatt: Traad, Deel af et Toug. [4] Multebær. [5] ioinefaldende. [6] Anvendes iſær paa Nagler i Træ, da nemlig raat Træ trækker ſig ſammen under Tørringen; altſaa vil en tør Nagle i raat Træ blive mere og mere faſt, men en raa Nagle vil falde ud.

Ein fær ſkapa Skoen etter Foten, og inkje Foten etter Skoen.

Dat høver inkje ſame Salven aat alle Saar.

Dat vil ſkjeive Lyklar til ſkjeive Laas.

Dat vil krokut Nagle til krokut Hol.

Ein fær ſetja Sylvloket paa Sylvkanna, og Treloket paa Trekanna.

Stort høyrer ſtoro til. (Hardanger). Ellers: Stort høver ſtoro. (Jf. No. 118).

Ei ſtor Klokka tarv ein ſtor Kolv.[1] Jf. No. 89: Ein ſtor Mann treng ei ſtor Brok.

Eit ſtort Hol treng ei ſtor Bot.

Store Fiſkar koma inkje i Smaavotni.

Store Fuglar fanga ingi Flugor. Eller: Aren[2] fangar aldri Flugor.

Smaae Fuglar bera ſmaa Fjødrer.

Dat høver inkje høg Krubba aat ein liten Heſt. Eller: — at Krubba er høgre en Heſten. (Stundom figurlig om Giftermaal).

Stor Krage og ſvolten Mage høver inkje i hop.

Fløyels Bot paa Vadmaals Brok: dat vil inkje høva ihop.

Ein ſaumar inkje Sekkjer med Silke.

D'er ſjeldan Sui fær Sylvknapp i Noſi. (Trondhj. Stift).

Kvat ſkal Trolli ved Kyrkja?

Dat høver Griſen aa ſtiga upp i Fatet med Foten.

D'er leidt aa ſtiga upp i Smøret med Stubbeſokkar. (Hos Wilſe: „Stubhoſer").

Lat dan ſtanda høgſt, ſom beſt er hendt.[3]

Lat Hanen gala, og inkje Høna. — Naar Høna vil fyre Hanen gala, og Kona vil fyre Mannen tala,

[1] Knevel. [2] Ørnen. [3] ſtikket.

daa heve dat inkje dat rette Lag. (Efter en gammel Viſe). I Tydſk findes en lignende Talemaade i flere Former.

Tri Ting er ſtygge aa høyra: dat er naar Dolen danſkar, og Høna gjæl, og Kjeringi gjeng paa Golvet og bliſtrar.[1] (Fra Hedemarken).

Ein graatande Friar, ein berrføtter Smid, ein ſtader Heſt og ein ſtamer[2] Preſt: kven likar du beſt? (Fra Vald.).

XV. Naturen.

(Hertil fornemmelig: So og Land, Veir og Aarstider m. m.).

161. Dyreriget.

D'er mangt i Marki og meir i Sjoen.

Dat finn alt Mat, ſom Munn heve.

Smaadyri liva ſo lengje, ſom dei ſtore vilja. — Dei ſtore Fiſkarne eta dei ſmaae.

Dat vil alt liva, ſom Liv er i. — D'er inkje Dyr ſo litet, dat ei vil liva.

D'er alt kjært fyre Livet, for litet dat er.

D'er Vit i alt ſom liver. — Dat veit Hug, ſom inkje veit Ham. (S. No. 16).

Dat heve alt Vit til aa verja ſeg.

D'er allting viſare en Mannen. (Iſær om Evne til at kjende Aarstiden og Veiret). V. Stift.

D'er inkje likande Folk og Fe. Ogſaa: D'er inkje ihoplikande heidet og kriſtet. (Sdm. Gbr. og fl.).

Folk og Fe er myket like: naar dei ſvelta, ſo vilja dei eta.

Folk og Fe er like: dei leika ſo lengje dei er unge.

[1] fløiter. [2] Iſtedetfor berføtt, ſtad og ſtam, ere Formerne med „er" beholdte for Velklangens Skyld.

162. Fædrift og Fodring.

Han er inkje fatig, ſom Fenad[1] heve.

Dan ſom heve nokot paa Baaſen, fær nokot paa Bordet.

God Hage[2] giv alltid nokot heim.

Godt Fodr gjerer godt Fe. Eller: God Fodring gjerer god Fenad.

D'er Agti, ſom giv Magti. (D. e. Fodringen giver Styrken). B. Stift.

Kui mjølkar fraa Mulen. (D. e. i Forhold til hvad den faaer at æde).

Naar Høyet er alt, ſo kryp Mjølki upp i Horni. (D. e. Naar Høfodringen ſlutter, er det forbi med Mælken).

Myrhøyet et upp Heimehøyet. (Trondhjems Stift).

Dat ſyner paa Heſten, kvat Hage han gjeng i.

Svolten Gamp gjeng aldri lett med Laſſet.

Store Heſtar og mange Svin er Bondemanns Ruin. (Wilſe).

Dan ſom er fodrlaus,[3] verd og matlaus. (Trondhjems Stift). — Lodarløyſa[4] gjerer Matarløyſa. (B. Stift).

D'er betre aa ſalta um Hauſten en ſvelta um Vaaren.

D'er betre aa hengja i Rotet[5] um Hauſten en leggja i Røyſi um Vaaren. (D. e. Bedre at ſlagte Fæ om Høſten end lade det ſulte ihjel om Vaaren; egentlig: Bedre at hænge op under Taget end at lægge ned i Steenhoben). Tellemarken.

Raunen[6] reiſer Kui av Baaſen. (Nemlig ſom Foder i Mangel af Hø).

Raunen føder, Almen gjøder; Hegg legger Merg i Legg; Selja ſvelter, og Vider[7] velter. (B. Stift).

[1] Fæ, Kreature. [2] Græsgang. [3] Udt. foorlaus. [4] Fodermangel (af Lod, Lo'). [5] Rummet under Taget (iſær i Stabburet). [6] Rønnetræet. [7] Vidiepiil. Udtalt Vi'er. (Nogle St. Vie).

Tjøre-Spon og Vendelrot[1] ſkal giva di Ku god Helſebot. (Strøm's Søndmørs Beſkrivelſe, I, 133). — Vidievond og Marihond og Amonlauv (?) væl fride: dat ſkal du røykja Kui di med, ſo kvekk alt vondt til Side. (Wille's Beſkrivelſe over Sillejord).

163. Jordbrug.

Aars Grøde er Aars Føda.

Aakren vil hava Aar. — D'er Aaret ſom raader fyre Aakren. (Jf. Haavamaal, 87: Veðr ræðr akri).

Aar og Onn[2] giv Grøde og Korn.

Engi er Moder til Aakren.

D'er Tad, ſom Torva ſkal driva. (o: Det er Gjødſel ſom ſkal drive Jorden).

Mykr er Mannsens Rikdom. Eller: er Bondemanns Rikdom. (B. Stift).

Myket Myd giv myket Ryd.[3] (Meget Foder giver megen Møg). Søndmør.

Dar ein plogjer grunt, vil dat vekſa tunt. — Dan ſom plogjer for nær Soli, han hauſtar for nær Jordi. (P. Syv).

Ein Dag i Saanaden gjerer ei Vika i Skurden. (Hos Wilſe: „En Dag tidligere ſaaet gir en Uge tidligere i Huus)"

Helgar-Mun[4] um Vaaren gjerer Viko-Mun um Hauſten. Vikomun um Vaaren er Trivikomun um Hauſten. (Bergens Stift).

Dar Aakren er beſt, er Ugraſet meſt.

Deſs mindre Gras, deſs tyngre Slaatt.

[1] En vis Urt. [2] Arbeide. [3] Myd og Ryd (aab. y) ere ellers ubrugelige Ord. [4] Forſkjel for en Helg, altſaa en Dags Mellemrum.

D'er inkje Gras ſo turt, dat ei vil hava Terre.[1]

Eit turt Straa turkar tie raae. (Trondhjems Stift). Ellers hedder det: Fyre Olavsoko kann tvau turre Straa turka eitt raatt; etter Olavsoko vil eitt raatt væta tvau turre. (Søndmør).

Fær ein ingen Terre paa Heſjarna, ſo fær ein han paa Hesbondi.[2] (Søndmør). — Nogle flere hertil hørende ville findes i det følgende under „Aarsmærker."

164. Mark og Skov.

D'er inkje liti Jord, ſom naar baade Fjell og Fjord.

Deſs vidare Mark, deſs verre aa verja.

Deſs høgre Berg, deſs djupare Dal.

D'er trygt, ſom paa Berg er bygt.

Berg er godt aa byggja paa, men inkje aa ſaa paa.

Dat veks ingen Bygg paa berre Berget.

D'er betre Moſe en berre Moldi.

Skog er beſte Landsens Lunnende. — Dan ſom heve Skog, heve nog.

Skogen veks, medan Mannen ſøv.

Skogen er ſnart rudd; han er inkje ſnart runnen. Eller: upp atter runnen.

Vidarſkogen krev myken Mat. (D. e. Af Skov-Arbeide bliver man graadig). Ligeſaa: Gjætſle-Tuva krev Mat. Gjætar-Skreppa er ſjeldan for full. (B. Stift).

165. Sø og Land.

D'er jamnare Jordvegen en Sjovegen. (D. e. Jordbrug er tryggere en Søbrug).

[1] Tørring. [2] Hes og Heſjar ere Stilladſer, hvorpaa Hø og Korn tørres.

D'er tryggare i Fjøra[1] en i Fjorden.
D'er betre paa Berg en paa Baara.
Dat ſom dett i Marki, er inkje miſt; dat ſom dett i Vatnet, er burte.
Dar ſom er høgſte Landet, er djupaſte Vatnet.
D'er godt aa ſjaa paa Sjoen, naar ein ſjølv er paa Landet.
Sjoen er ſtorgjæv og ſtortok og. (D. e. Den giver meget og tager meget).
Sjoen er inkje Landet lik.
Sjoen er eit lauſt Fotſpenne.[2]
D'er ingen Aas[3] under Iſen.
Vatsveg og Isveg er alltid dryg.
Fiſkar-Foten er alltid vaat; Spelar-Foten er alltid kaat. (Hardanger).

166. Naturkræfter.

Vind og Vatn vil hava ſin Gang. — Vedret vil hava ſin Vilje.
Vinden er inkje god aa vikja.[4] — Dat fær ingen venda Vedret etter Viljen.
D'er Skil paa Storm og Stilla.
I Stormen ſkal Styrken røynaſt. (Iſær om Baade og Seilrede).
Vedr[5] og Vind er ſterke; tri Mann i ein Seksæring[6] er og ſterke. (Fra Nordland).
Vatn er ſterkaſte Drykken: dat driv baade Kvern og Sag.
Eld og Vatn er vonde Herrar, men gode Tenarar.
Elden er ein uvyrden[7] Gjeſt. (I Bergens Stift hedder det ogſaa: ein ſløger Gjeſt).

[1] Strandbredden. [2] Støtte for Fødderne. [3] Bjælke. [4] vende, drive tilſide. [5] Udtales deels Veer, deels Vær. [6] ſexaaret Baad. [7] uteerlig.

Tjuven leiver litet, men Elden inkje.
Vatnet vil alltid ſiga, Elden vil alltid ſtiga.
Dat kjem Vatn atter, dar Vatn heve voret.
Dat tunge vil alltid under; dat lette vil liggja øvſt.
Dat feite vil alltid uppe ſljota. (Stundom figurlig om Standsforſkjel).

167. Veir.

Ein heve inkje Vedret i Vottar=Tumen.[1] (Sogn).
Vedret er ſnøgt aa ſnu ſeg. — Ein ſkal inkje tru Vedret for væl i Lange=Vegen.
Dat kjem Skur[2] etter Skin, og Skin etter Skur.
Dat kjem ein ſtor Eling etter eit ſtort Upphald. (Og omvendt).
Etter eit ſtort El[3] kjem eit ſtort Upplyſe. (Sdm. o. fl.).
Utlokkar=Glya er verſte Vedret. (D. e. Det ſlemmeſte Veir er den Stilhed, ſom gaaer forud for en Storm). Søndmør.
Vind og Væta vil fylgjaſt aat. — Den varme Vinden er vaat i Halen. (Jf. Isl. Votr er vinds hali).
Dat kjem Bløyta etter Blaaſtren.
D'er godt med ei Bløyta, men inkje med ei Røyta. (D. e. En kort Gjennemblødning ſkader ikke, men en langvarig er ſlem).
Tore=flod[4] gjerer Jordi god.
Var inkje Tora, ſo vardt Trolli for mange. — D'er Tora, ſom Trolli ſkal drepa. (B. Stift). Ligeſaa i Svenſk: „Om åſkan icke vore, ſå hade man ingen fred för ſmåtroll."

[1] Tommen paa en Vante. Meningen er, at man kan ikke raade over Veiret. [2] Byge, Iling. [3] Iling, Uveir. (Læs Eel). [4] Tordenregn.

Dat kjenneſt paa Kjølden, naar Snjoen heng uppyver. — Dat kjenneſt naar Kvite-Flugorna[1] vil koma.

Naar Juklarne[2] hanga i Uſſen,[3] er Elden god i Omnen.

Stovefroſtet er verſte Froſtet.

Fleſket frys inkje, og Turrfiſken ſpekjer[4] inkje. (De ſom enten ere meget fede eller meget magre, burde ikke fryſe). Stjørdalen.

Sunnanvind og Sol jaga Snjoen av ſitt Bol.

Sunnan-Glettor[5] gjera vaata Hettor. (Tellemarken).

Kvelds Dus gjerer Morgons Sus. (D. e. Et Ophold i Uveiret om Aftenen er kun en Hvile, ikke at ſtole paa). Søndmør.

Raudt um Morgonen er ſvart um Kvelden.

Dyflod[6] i Sjoen er Asvedr[7] paa Landet. (B. Stift).

Full Maane og Flod Sjo er ein heppen Time.

Ny Maane gjerer nytt Vedr. Dog hedder det ogſaa: Dat verd inkje alltid Vederſifte med Maaneſifte.

Soli heve ſitt gamle Lag: kvar ho kjem, ſo er dat Dag.

Soli lyſer likt fyre fatigt Folk og rikt.

Dat gjeng ſjeldan Gil[8] etter Sole, utan dat er fyre godo. (Søndmør).

D'er Ur fyre Uvedr, og Gard fyre Godvedr. (D. e. En Lysplet ved Solen betyder Uveir; en Ring om Solen betyder godt Veir). Tell. (Tinn).

168. Aarstider.

Vinteren[9] er inkje Sumaren lik. — D'er Skil paa Jol og Jonsoko.[10]

[1] Benævnelſe paa Sneeflokkerne. [2] Eller Joklarne, o: Jistapperne. [3] Tagſkjægget. [4] iisfryſer. (ſpækje). [5] Skybanker med Mellemrum. [6] ſtor Flod. [7] ſtormende, bruſende Veir. [8] Veirſol, Biſol. (L. Gjiil). „Ur" er det ſamme. [9] Eller: Vetren. [10] Sankt-Hans Tid. (Egentlig Jonsvaka).

Jole=Sumar gjerer Paaſke=Vinter.
Varm Vinter gjerer kald Sumar.
Snjolauſe Vintrar gjera graslauſe Vaarar. (Nummedal).
D'er beſt aa hava Vinter, naar Vinter ſkal vera.
Naar dat lid um Joli, ſo lengjeſt Dagen eit Hane=Skrev. (Nemlig efter Midten af Januar). Ogſaa hos P. Syv.
Dagen lengjeſt, og Vinteren ſtrengjeſt.
Dagarne lengjaſt, og Magarne ſvengjaſt. (D. e. Der behoves mere Mad, iſær til Kreaturene). B. Stift.
Vinteren hæve ein hæken[1] Hals. — Vinters=Vombi er ſtor.
Vinteren ſpyrr, kvat Sumaren heve ſankat. — Heve du Hoy og Halm i Staal?[2] D'er mange Dagar og fleire Maal. (Søndmør).
Dat kjem eingong Vaar etter Vinter.
Kjem Vaaren for braadt, ſo kjem dat ei Urid[3] etter.
D'er inkje godt, at Gauken gjæl i Svarteſkogen. (Ogſaa hos P. Syv: „Det har ingen Art, at Gøgen kukker paa bar Kviſt)."
D'er ingen ſom veit, naar Vaaren endar. (Der er ingen vis Grændſe imellem Vaar og Sommer).
Lengſte Dagarne ganga ſnaraſte.
Midſumars Stundi er alltid ſtutt. — Jonsoko=Bilet er ſo vent: dat kann inkje vara lengje.
Sumars Natt er ingi Natt.
Um Sumaren er Hus i alle Holt. („Om Sommeren er der Huus i hver Buſk." Wilſe).
Sumaren hallar ſnart aat Hauſten.
Hauſt er Vinters Fyrebod.
Hauſt=Natti kjem alltid dettande. (Det mørkner haſtigt om Høſten).

[1] graadig. [2] Stabelen i Laden. [3] Uveirstid; Sneefald.

Hauſt og Hela[1] vil gjerne fylgjaſt aat.
Hela kjem fyre, og Snjoen kjem etter. — Hela og Snjo er meſt likt.

169. Aarsmærker.

Joli reiſer Soli; Jonsoko ſet henne ned.
Sante Knut[2] ringjer Joli ut. (Findes allerede i Jenſens Anmærkninger til Primſtaven, i hans norſke Gloſebog, fra 1646).
Jolefroſt og Kyndesmeſs Tovr er godt paa Garden ſom tolv Laſs Hoy. (Tellemarken).
Paalsdagen[3] bryt alle Jolemerki.
Kyndesmeſs-Knuten er alltid viſs. — Kyndesmeſs Tid[4] er Toppen paa Vinteren.
Kyndesmeſs Tid ſkal Lodi[5] i Loda vera halvgivi. (B. Stift).
Torre Tovr: froſet Korn og rotet Hoy. (D. e. Tøveir i Februar er et ondt Tegn for Sommeren). Tellemarken, Sondmor.
Torren med ſitt Skjegg lokkar Borni under Solevegg; Gjoi med ſitt Skinn lokkar Borni inn.[6]
Mattis[7] bryt Is; er dat ingen Is, ſo gjerer han Is. (Sondenfjelds).
Gregorsmeſs Tider:[8] Natt og Dag er like vide. (B. Stift).
Gregors Natt med Sunnanvind giv eit godt Aldeaar.[9] (Jenſens Primſtav).
Kjem Doggi fyre Marimeſs, ſo kjem Hela etter.
Vaarfrumeſs[10] er Vaars Von. Eller: Marimeſs er Vaaren ventande.

[1] Riimfroſt. [2] den 7 Januar. [3] 25 Januar. [4] 2 Februar. [5] Foderet. [6] Meningen af dette bekjendte Vers ſynes nu at være dunkel, dog omtrent ſaa: derſom Februar giver liden Snee, da vil Marts give deſto mere. [7] 24 Februar. [8] 12 Marts. [9] Frugt-Aar. [10] det ſamme ſom Marimeſs: 25 Marts.

Kvina[1] kjem aldri ſo ſeint, ho ei fær Greini til aa bogna og Griſen til aa rina. (Søndmør).

Sumarnæterna[2] koma tidsnog, men Sumaren er inkje med.

Aldri ſo ſeint kjem Mai Moy, ho ei treng ein Neve Høy. (B. Stift).

Mai Kulde legg Lødorna fulle. — Kald Mai er godt Merke.

Hallvardsoko-Leite[3] lengtar Kui etter Beite.

Millom Hallvardsoko og Jonsoko[4] er Turken verſte Vedret. Ogſaa: Millom Kvitſunn og Jonsoko er inkje Regn formyket. (Ag. Stift).

Jonsoko-Regn gjerer Landet rikt.

Syftunsokodag[5] ſet Skyi ſeg i Lag og varer til Olsokodag. (Wiel, Beſkr. over Ringerige).

Kjell Fut og Sante Knut[6] kjøyra Bonden med Ljaaen ut. (Jenſen).

Naar Gauken ſer Saatorna, ſo tagnar han. — Om Agerrixen hedder det: Naar d'er Skyr[7] i Kornet, ſo tagnar Aakrehøna. (Søndmør).

Er Havren ſkoten til Olsoko,[8] ſo er Aaret godt. (Sdm.).

Olsoko-Røyta er alltid viſs. (Der kommer gjerne et Raadningsveir ved Slutningen af Juli Maaned). Bergens Stift.

Larsoko Tid[9] ſkal Langhøyet vera i Løda. (B. Stift).

Barsoko-Tid[10] er Bukken beſt.

Barsoko-Froſt er dat verſte Vedr i Aaret. (Thi derved frøyſer Kornet bort).

Kvern-Knurren[11] ventar Kvernarvatn.

[1] April. (Kvena). I Tell. „Krikla." De tre foregaaende Maaner (Nymaaner) ere: Jolemaanen, Torren og Gjø'i. [2] Sommermaal, 14 April. [3] 15 Mai. [4] 24 Juni. [5] 2 Juli. [6] 10 Juli. [7] Mælkeſaft, Kjerneſtof. [8] Eller Olavsoko, o: 29 Juli. [9] 10 Auguſt. [10] 24 Auguſt. [11] 1 September.

Mikjelsmeſs[1] ſkal Avlen vera inne. Eller: ſkal Bonden hava i Huſe. (Paſſer kun til enkelte Steder).

Vinternæterna[2] leita upp Vetterne. (ɔ: Vanterne). Eller: Vinternatti ſpyrr etter Votten. — Fra Telle-marken har man et Vers, hvori Vinteren ſiger: „Vet-ternatt maa de meg venta; Fyrebod[3] kjem eg viſt; kjem eg inkje fyrr Helgameſs,[4] ſo bøygjer eg Bar og Kviſt.“ Fra Sondmør haves det ſamme ſaa lydende: „Kom eg inkje med Vinternottom ſkridande, og inkje med Fyrebodom glidande, ſo kjem eg med Helgamesſa ridande.“

Helgameſs er Vinteren viſs.

Helgameſs er Fuglen feitaſte.

Naar Sante Klemet[5] kjem, ſkal alle Skipi liggja i Hamn.

Fraa Luci Langenatt[6] og til Jol er kvar Dag Merkedag.

Tommesmeſs[7] kjem Tommes med Bytta og giv Malt-vatn til Jol. (Jenſen).

170. Dagsmærker.

D'er Dag fraa Morgon til Myrkningi.

Morgonſlætte munar beſt. — Morgonſtund er beſte Mund.

Stor Otta gjerer ſtutt Kveldſeta.

Dat Somnen miſſer um Morgonen, vil han hava til Middags.

Kvelden vil hava ſin Rett.

Rokken ſkal raada fyre Kvelden.[8] (Naar man har ſpun-det af Rokken, ſaa holder man op).

Sundags Spune er inkje Hald i. (Søndags Arbeide lykkes ikke).

[1] 29 September. [2] 14 Oktober. [3] det ſamme ſom Simon-meſſa, ɔ: 28 Oktober. [4] Eller Helgonmeſs: 2 November. [5] 23 November. [6] 13 December. [7] 21 December. [8] Anført ſom norſk af Nyerup i hans Udvalg af P. Syv, S. 246.

Maandagen vak: heile Vika lat. (Tellemarken). Maandags Flams gjerer Viko-Stans. (Søndmør. — D. e. Den ſom begynder Arbeidet for ſivrigt om Mandag, bliver ſiden doven).

Tysdag er tidigaſte. (Da kommer Arbeidet rigtigt i Gang). Jf. Isl. Týsdagr er timadagr.

Onsdag[1] er ingi Helg. — Meekdagen[2] ſtend midt i Vika og ſer etter baade Helgom. (Trondhjem).

Torsdag er Tusſedag. (Nemlig i Æventyrene, hvor Sammenkomſter med Troldene gjerne falde paa Torsdag).

Fredag er inkje Viko lik; han er anten ſvart elder kvit.

Laurdag[3] er aldri for lang. (Thi da er der gjerne meget at beſtille). — Fredag er frutter,[4] Laurdagen ſtutter, Sundagen ſøter.[5] (Tell.).

Maandag og Tysdag ſat ei Kjering og ſpann; Meekdag og Torsdag bar ho Spunen fram; Fredag og Laurdag aat ho upp dat ho vann. (B. Stift. — Et Skjemteord om den ringe Binding, ſom man ofte har af ſit Arbeide).

1 Egentlig Odensdag. 2 Egentlig Midvikodag. 3 Egentlig Laugardag (ɔ: Vaſkedagen). 4 barſk, grinende. 5 Fra Tellemarken haves ogſaa et længere Riim, ſaalydende: „Maandagen maka, Tysdagen taka, Meekdagen maſa, Torsdagen tuſſa, Fredagen frutta, Laurdagen luſſa." (Herved betegnes Arbeidets Gang igjennem Ugen, nemlig ſom ſtærkeſt i Midten og ſvageſt i Slutningen).

Anden Afdeling.

Mundheld.

(Ordſproglige Talemaader. Vedſtev).

A. Hermeſtev.

(Citater. Stykker af Anekdoter).

(I alfabetiſk Orden).

Alltid ſkal daa Gaman vera teket fyre Aalvore, ſagde Bjørnen; daa Vedren ſtangade han utfyre Hamaren.[1]

Aa du vide Verd, ſa' Mannen; han hadde reiſt ei Mil.

Aa giv eg laag, ſa' Kjeringi; ho ſat i Sengi. — Jf. Side 70: Dan late ſit i Sengi o. ſ. v.

Berre gift deg, ſa' Mannen; han ſaag Katten leika ſeg. (Wilſe). Jf. Side 131.

Dat beinar ſeg[2] til god Jol, ſa' Guten; han fekk Ris um Jolaftan. (Stjørdalen).

[1] Hører egentlig til en Fabel, hvori det bedder, at Bjørnen ſad paa en brat Fjeldkant og ſagde ved ſig ſelv: Gid jeg nu havde mig en fed Væder. Da ſtod der juſt en Væder bagved, og denne løb til og ſtangede Bjørnen, ſaa den ſtyrtede ud for Fjeldkanten og ſlog ſig reent fordærvet. Da var det, at Bjørnen klagede, at man aldrig kunde ſige et Ord for Spøg, uden at det ſkulde blive taget for Alvor. — [2] laver ſig, tegner ſig.

Dat giv ſeg i Enden, ſagde Reipſlagaren.

Dat gjeng eg reint ifraa, ſa' Gjenta; ho tapte eit Barn i Danſen.[1] (Wilſe).

Dat gjeng rundt, ſa' Mannen; han ſtod paa Kverni. (Trondhjem).

Dat gjeng, ſom du ſer, ſagde Halte-Mannen til Blinde-Mannen. (Wilſe).

Dat gjerer kvart ſin Mun, ſa' Muſi; ho meig i Havet.

Dat høyrer med til Danſen, ſa' Guten; han datt i Koll.

Dat kjem atter, ſa' Mannen; han gav Sui Fleſk. (Wilſe).

Dat lyt eit til Gaman vera, ſa' Mannen; han reiv Dyrat av Kjeringi. (B. Stift).

Dat munar, ſa' Snigelen; han kom ſeg paa Durſtokken.[2]

Dat riv av, ſa Kjeringi; ho kjøyrde paa Horvi.

Dat ſleng ſo til, ſa' Mannen; han ſtod paa Kvernkallen. (Nemlig medens Kvœrnen var i Gang).

Dat var ein Mann, ſom ſtal, til han verd rik, og ſo heldt eg up, ſa' Tjuven. (Han forſnakkede ſig).

Dat var godt, dat inkje gjekk verre, ſa' Mannen; han høgde Skoen af Foten.

Dat var inkje aa undraſt, at Bytta lak, ſa' Mannen; han ſaag, at Botnen var or.

Dat veit ingen kvar Haren gjeng, ſa' Mannen; han ſette Gildra[3] paa Taket.

Dei er ſure, ſa' Reven um Raunebœri; han kunde inkje naa dei.

D'er alt dat ſame, ſa' Mannen; ſteig upp aa Heſten paa høgre Sida og datt ned paa dan vinſtre.

[1] Et lignende findes hos P. Syv (2,217) og i Tydſken.
[2] Det hedder ogſaa, at Sneglen i det ſamme faldt tilbage og anſaae dette ſom en Følge af Forhaſtelſe. Han ſagde da: „Dat kjem ſjeldan Fjas til Fagnad.“ [3] Snaren.

D'er ein Dag for ſeint, ſa' Enkja; daa Drengen friade til henne i Grav=Olet. (Ho hadde lovat dan ſom gjorde Likkiſta).

D'er ein Yvergang, ſa' Reven, daa dei ſnudde Skinnet av honom.

D'er høgt upp og langt fram, ſa' Kjeringi; ho ſkaut paa Maanen. (Trondh. Stift).

D'er inkje greidt, ſa' Guten; han hadde bikat Haaret ſitt.

D'er inkje myket, fyrr dat grandar[1] Augat, ſa' Mannen; dat laag eit Havrekorn inni.[2] (Sdm).

D'er lett aa rotet riva, ſa' Kjeringi; ho reiv Dyrat av dan andre.

D'er Magti, ſom raader, ſa' Guten; daa han dengde Katten. (Trondh).

D'er Mengdi, ſom ſkal gjera dat, ſa' Kjeringi; ho tok ein Skilling mindre fyre Morki, en ho hadde givet.

Eg er like glad, ſa' Guten; han gjekk og gret. (B. Stift).

Eg kjenner Krutet fyrr, ſa' Mannen; han ſkaut med Næpefræ.

Eg kjenner Ulli, ſa' han, ſom klipte Sui.

Eg maa ſkunda meg, ſkal eg naa atter Ridaren, ſa' Kjeringi; ho gjekk med tvo Stavar.

Eg ſit godt nog, ſom eg ſit, ſa' Katten; han ſat paa Fleſket. (Ag. Stift).

Eg tregar paa Troya, ſa' Kjeringi, daa Mannen var druknad paa Sjoen. (B. Stift).

Eg var like ſæl, um eg var ute, ſa' Ulven; han ſat i Ulveſtova.[3] (Oſterdalen).

Frende er Frende verſt, ſa' Reven um dei raude Hundarne.

[1] hindrer, ſkader. [2] Paa nogle Steder ſiges noget lignende om Riſen, ſom fik en Grankogle i Øiet. [3] Dyregraven.

Giv maatelege paa røyna, sa' Fiskaren; han røyrde upp Ongulen sin.[1] (o: Gid den kun lidet maa behøves).

Han er halden, som sitt heve, sa' Fiskaren; han aat upp Agnet sjølv.

Han kjem no væl inkje hit, sa' Kjeringi um Ufreden.

Hardt mot hardt, sa ho, som datt i Berget.

Her er mange her, sa' Guten; han saag i Huva si.

Inkje, sa' Kjeringi, sidan ho var daud. (Er kun et Ordspil og hører egentlig ikke hertil).

Kvar si Lyst, sa' Kjellarmannen; han drakk, og hine slogost.

Kvat gjerer inkje Tysken fyre Pengar, sa' Mannen; han saag ein Apekatt.[2]

Kven tenkte slikt, sa' Mannen, daa Vogni valt.

Likar inkje du meg, so likar eg meg sjølv, sa' Friaren, daa han fekk Nei. (Valders).

Me skal alle dan Vegen, sa' Mannen;[3] han hekk i Galgen.

Myket av Munnen, og litet av Ulli, sa' Mannen, daa han klipte Sui. Eller: Myket Skrik og liti Ull o. s. v.

Namnet skjemmer ingen, sa' Mannen; dei kallade han Tjuv.

No er detta gjort, sa' Mannen, daa Kjeringi var dengd.

No skal du sjaa, sa' Sogningen; han datt ned av Kyrkjetaket.

No slog eg høste hardt, sa' han Raamund; han slog Trollet i sjau Molar. (Efter en Vise).

Reinleiken er ein god Ting, sa' Kjeringi; ho snudde Skjorta si um Jolaftan.

Rekningi kann aldri ljuga, sa Guten; han hadde reknat ut, at han var eldre en Fader hans.

[1] Er kun en Forsnakkelse, da dette egentlig skulde siges om Krigsvaaben. Om Angelen skulde det derimod hedde: „Giv dat maa koma nokot godt fyre h nom." — [2] En Talemaade, som ogsaa bruges hos Tydskerne selv. [3] Eller: „sa' han Jeppe" o. s. v. Efter Holbergs Komedie: Jeppe paa Bjerget.

Rid i Make, ſo kjem du fram, ſa' Kjeringi til Haamannen.
Ro no alle væl, ſa' Mannen; han rodde aaleine.
Sjoen tærer, ſa' Mannen; han aat upp Niſta ſi paa fyrſte Fjordungen.
Slikt hender ofta paa Sjoen, ſa' Selen; han var ſkoten i Augat.[1]
Spok med din Like og inkje med meg, ſa' Sotaren til Kolbrennaren.
Stokkut Jol i Kvame, ſa' Tusſarne; dei laut røma, daa dei ſkulde til Bords. (B. Stift).
Tvi! ſa' Mannen; han rodde i Androdren.
Utav Hjartat ſkjein du, ſa Reven til Maanen.[2] (B. Stift).
Vara Føterne dine, ſa' Sporven; ſkulde danſa med Merri.
Verdi er daa vid, ſa' Kjeringi; ho kom ut fyre næſte Neſet.

Anmærkning.

Til Hermeſtevene kan man ogſaa henregne nogle kortere Talemaader, ſom ſynes at være Levninger af forglemte Fortællinger, ſaaſom: Eg vaagar, ſa' Kraaka. — Eg med, ſa' Hunden. — Lignende Talemaader opſtaae ogſaa af Omkvædene i viſſe bekjendte Viſer, f. Ex. Far i Make, ſa' han Jo. Ja meg med, ſa'n Jo. Slikt er mitt, ſa' han Truls. No heve eg voret dar, ſa' han Raamund, o. ſ. v.

1 Eller: ſa' Kobben; han fekk eit Skot i Augat. — Efter det gamle: Oft verðr slíkt á sæ, kvað selr; var skotinn i auga. (Kong Sverres Ord i Slaget ved Oslo). — 2 Dette hører viſtnok til en Fabel, eller ogſaa betegner det, at den ſom ſelv er falſk, troer det ſamme om andre, om de end ere nok ſaa uſkyldige.

B. Hovestev.

Leilighedsord.

Beller du, so krok. (D. e. Formaaer du, saa tag for dig). Stroms Sondmors Beskr. 1,507.
Bruka dei fem, so heve dat Klem.
Dan litle les, og dan store stavar.
Dar skal Skaapet standa. (Siger den egensindige).
Dat gjeng yver Vitet mitt og langt inn i Presten sitt.
Dat ligg fremst paa Tunga. (Jeg er nær ved at komme det ihu).
Dat verd inkje meir en Dag og Veg.
Dat verkjer inkje Tennerna i dan, som gjorde. (Den som gjorde dette, er død for længe siden).
D'er ei Kjøyna, som er laak aa løyna. (Om Svangerskab). B. Stift.
D'er korter Dag og heilag Aftan.
D'er laakt, dat er sagt, og verre, dat er sant.
D'er tvo gode Grannar: dan eine lyg og dan andre sannar. (B. Stift).
Dine Augo er heilage aa sjaa. (Du besøger os sjelden).
Din Rev tæk inkje mi Gaas. (Du narrer mig ikke, om du end er klogere). Wilse. (Ogsaa Svensk).
Din Skade vaker. (Til En, som kommer næsten for seent, eller er nær ved at miste noget).
Drikk medan du lyster: Tunna heve ei Syster.
Du eig, og du raader. (Gjør med det som du vil).
Du gjeng inkje etter Gløder. (Du kan dog hvile lidt; det haster ikke).
Du heve ditt i finna. (Hvad du faaer, er kun Gjengjæld for hvad du har givet). B. Stift.

Eg heve ein Dalar, ſom ho Mo'r inkje heve ſet.
Eg ſel dat, ſom eg kaupte dat. (Jeg vil ikke indeſtaae for det).
Eg ſer paa ditt Øygje: dat bur ein Skalk i di Trøya. (Efter Wilſe).
Eg trum, eg et meir en Merri blind. (Jeg glemmer reent at holde op).
Eingong ſmall dat. (Endelig blev der dog Alvor af).
Furt, Furt, laup inkje burt; kom atter og ſleik av Tvora. (Meſt imellem Børn). B. Stift.
Gakk med di, medan dat er heitt. (Til En ſom truer med at ville klage).
Giv dat maa rotna og inkje brotna. Eller: — og korkje brenna elder brotna. (Ønſke for et nybygget Huus).
Gjeiſpen gjeng Manna imillom. (Valders).
Gjeiſp og Gap tyder Somn elder Mat.
Gjente-Moderi er inkje daud endaa. (Endnu er der Piger at finde. Siges f. Ex. til Enkemænd). Valders og fl.
Hadde eg voret ſom eg var, fyrr eg datt ned av Omnen. (Havde jeg været ſaa friſk ſom før). Sdm.
Hadde Rauvi voret av Glas, hadde ho gjenget i Kras. (Om et Fald).
Hadde Rauvi voret laus, hadde ho longo voret veg kaſtad. (Til En ſom altid glemmer eller taber noget).
Han Beinlaus bankar paa Veggen. (Det knager af Vinden).
Han er gjengen dan Dagen, daa Gjeiti var feit.
Han er inkje braadfeig, ſom daa liver. (Det bliver længe til den Tid). Ogſaa Svenſk.
Han er inkje daud, medan du liver. (Du er ſaa lig ham, at man kan ſige, han lever endnu).

Han er like ſnar med Naglen, ſom du med Holet. (Han veed Raad imod alle dine Raad). Wilſe.

Han er longo daud og ein Stein attyver Hovudet.[1]

Han lyt eta ei Tunna Graut fyrſt. (Han er endnu for ung til dette Arbeide).

Han raader, ſom byd. (Om et Tilbud, ſom man ikke har noget imod). Stavanger.

Han ſkal verda fegen, ſom fær. (Det bliver nok en Glæde for den, ſom faaer det. Ironiſk).

Han ſtod for ſeint upp til deſs. (Dertil blev han nok for ringe).

Han var laak daa! (Da ſkulde han være forlegen, naar han kunde bekvemme ſig dertil). B. Stift.

Heve eg Skammi, ſo heve eg inkje Skaden. (Naar man har ædt eller drukket alt hvad der var fremſat).

I Dag er han, i Morgon fer han. (Om en Gjæſt).

I Dag meg, i Morgon deg.

Inkje hatar eg han, inkje matar eg han. (Han er mig ligegyldig). Tell.

Inkje ſkynar eg paa dat, meir en Kui paa Mylja.

I ſlikt Vatn fær ein ſlike Fiſkar.

Kjem eg, ſo ſer du meg. (Det er inkje ganſke viſt, at jeg kommer).

Kvat fører du i din Skjold?

Kvil deg, Mann; dei kvilte, daa Byen brann. (Til En ſom er altfor flittig). B. Stift.

Lat dat liggja; dat et ingen Mat. (Om Redſkaber, ſom ikke for Øieblikket behøves).

Lat han gjera dat betre, ſom betre kann.

Lat kvar njota, ſom han næmer. (Jf. Haavamaal: Njóti sá er nam).

[1] Nogle Steder med Riim, f. Ex. paa Sønmør: Han a laange daud'e, aa ein Stein attyve Haud'e.

Litet var dat, og ſkitet var dat, og ſeint kom dat fram.
Læg inkje aat meg; dat kann ſame henda deg.[1]
Magti minkar, og Sinnet veks.
Me raakaſt væl anten ved Kverni elder ved Kyrkja. (Trondh.).
Me ſaag han ſiſt bak. (Han rømte fra os, løb ſin Vei).
Me ſnakka ſo myket og drikka ſo litet.
No er Storeſtova uppſkurad. (Nu er da Himmelen bleven klar igjen).
No lyt eg herifraa, og burt i ei verre Kraa.
No raakaſt Griſen og Næpeſekken.
Riv inkje, fyrr en du merkjer. (Til En ſom buldrer for meget). See Side 76.
Sjaa paa meg og inkje læg. (Naar man faaer et Svar, ſom man hellere anſeer for Spøg end Alvor).
Skal eg Tjuven heita, ſo ſkal eg gjera Pylſorna feita. (I Spøg: Skal jeg endelig blive drillet, ſaa ſkal det ikke være for ingen Ting). Ogſaa hos P. Syv.
Skjøyt Leta mi. (Siges naar man af Mageligheð beder En at gjøre noget, ſom man godt kunde gjøre ſelv).
Slike Trykkjer giv Verdi.
Spyr annat og inkje ſlikt. (Det forſtaaer ſig; det er ikke at ſpørge om).
Tak dat ikke verre upp, en at du læg dat væl ned. (Trondh.).
Timen er komen, men Mannen er inkje komen.
Vegen veit eg, og Maalet kann eg. (Siges f. Ex. naar man oftere ſkal ud i et ubehageligt Ærende).

[1] Jf. det trondhjemſke Vers: „Aa ſlir int' aat me, dæ kann hend de dæ ſaammaa. Du veit int, kor ſnart at Olykka kann kaammaa."

Anmærkning.

Saadanne Leilighedsord ere naturligviis mangfoldige, men det er dog kun en Deel af dem, ſom have Udſeende af Ordſprog. Hertil kunde blandt andet henregnes nogle Talemaader, hvormed man, helſt i Spog, betegner et Forvarſel; f. Ex. D'er ein Gjeſt aa Gange. (Naar man nyſer). D'er ein ſom git meg. (Naar man hikker). Du fær eit godt fyrr en eg. (Naar en anden ſiger det, ſom man ſelv vilde ſige).

C. Vedſtev.

Ordſproglige Talemaader eller ufuldkomne Ordſprog.

(Ordnede alfabetiſk efter de vigtigſte Ord i Sætningerne).

Agn. Dat var Agnet, ſom drog Fiſken. (Det var de gode Lokkemidler, ſom gjorde Værket).

aka. Dei aka med heilo. Eller: med heilom. (Det ſtaaer vel til med dem). Tell.

all. Han er inkje all, dar han er fedd. (Der ligger meget ſkjult hos ham). Ogſaa i Svenſk.

Han er alle Stader komen likſom Hoſten. (Alleſteds til Uleilighed). Wilſe.

arm. Han viſte inkje ſeg arme Raad.

Auga. D'er fyre Augom, ſom eta ſkal. (Vi have ikke mere end det, ſom vi ſee).

Hava Augo med ſeg. (See ſig vel omkring).

Gjera Augom ſinom Gjeſtebod. (See meget nyt).

Han fekk andre Augo til aa ſjaa med. (Fik andre Tanker om Tingen).

Han kom, ſo Augo laag utanpaa Hovudet. (Ganſke forvirret, eller forſkrækket).

Auſt. Han ſigtar i Auſt og ſkyt i Veſt. (Siger eet og mener et andet) Wilſe.

av. D'er meir av, en ſom atter er. (Den ſtørſte Deel er tilbagelagt; man er kommen længere end til Midten).

Aalmuge. Han er Aalmugen lik. (Seer ud ſom et almindeligt Menneſke).

Aar. Leggja Aararna inn og lata reka. (Give ſig tabt).

Bak. Dei vaſka han paa Baket. (De ſladdre om ham, bagtale ham).

Setja ſeg paa Bakfoterne. (Gjøre Tegn til Modſtand).

baka. Han fekk til aa baka Naſerna med. (Han fik høre ubehagelige Ting).

Band. Løyſa Bandet fraa Poſen. (Sige ſin ſkjulte Mening; give ſin Harme Luft).

Slaa Bondi av ſeg. (Lade Følelſen yttre ſig uhindret; overgive ſig til Sorgen).

banna. Han bannar inkje Kraaka. (Han vil alle vel; der er intet ondt i ham). Strøms Sdm. B. 1, 510.

Barn. D'er dat, ſom Barnet brekar etter. (Det er det, ſom man vil have).

Han heve ſlitet Barnaſkoerne ſine.

Han fer att i Barnsdomen. (Om gamle Folk).

Baat. Dei have korkje Baat elder Bunad.

Han ſat, ſom Baaten var fraa honom rodd. (Forlegen, raadvild).

beda. Han bad um godt Vedr. (Han blev ydmyg, bad om Skaanſel).

Bein. Han heve alle Beini til. (Han er ikke at ſpare).

Dat ſting inkje Beini i honom. (Han er meget fed).

Dat kom inkje Bein i Baat. (Ikke en eneſte Fiſk).

beint. Han fekk dat beint upp i Dyrat. (Uden Omſvøb).
Beint fram ſom Fot i Hoſa. (Uden Vanſkelighed).
Beint fram ſom ei blind Merr.

Bekk. Dat renn mange Bekkjer til dan Elvi. (Kilderne ere mange).
Ganga burt um Bekken efter Vatn. (Søge for langt borte).

bera. Anten dat vil bera elder breſta. (Enten det gaaer vel eller ilde).
Dat bar inkje betre til. (Det gik nu ſaa uheldigt).
Dat bar reint av. (Det gik over alle Grændſer).

Berg. Baade paa Berg og Baara. (Paa Sø og Land).
D'er ein av rette Berget. (En af den ægte Sort).

berr. Dei er komne paa berran Botn. (De have intet igjen).

Bikkja. Daa var Bikkja bergad. (Da var Nøden forbi).
Dat kom Bikkja i Bonda Stad. (Side 197).
Ganga Bikkjeſtrandi. (Gaae omkring Vandet, af Mangel paa Baade).

bita. Dei hava korkje til aa bita elder brenna.
Han bit inkje i beiſko. (Han har det godt). Valders.
Han laut bita i dat ſure Eplet. (Bekvemme ſig til det, han ikke vilde).
Han fekk av dat, ſom beſt beit. (Noget af det bittreſte).
Eg ſkal bita i Kjeppen med honom. (Jeg ſkal nok gjøre ham Modſtand).
Ein fær bita ſeg i Lepen og tegja. (Man maa taale og tie).

bjoda. Han baud inkje nokot Syndarbod. (Han gjorde et ret godt Tilbud).
D'er uviſt, naar betre bydſt.

Bjørk. Draga Bjørki baklengjes. (Tage Tingen fra den vrange Side).

Tala med Bjørkenes-Juten. (Faae Riis).

Bjørn. Han er baade Bjørn og Ukſe. (Han er meget dygtig, kan gjøre baade det ene og det andet).

Dat kom Bjørn i Barna-Leik. (Der indtraf en ſlem Omſtændighed).

blank. D'er utantil blankt og innantil krankt.

blaaſa. Dat ſkal vera, ſom du hadde blaaſet dat burt i Veggen. (Ingen ſkal faae det at vide). Jenſens Gloſebog, Side 13.

Blaaſa i Langeluren. (Udbaſune noget med Larm og Skryderie).

bleik. Han ſtod baade bleik og blodlaus.

blid. Han var ſo blid ſom ei Smøroſtja.

D'er dat fyrſte blidaſte og dat ſiſte ſtridaſte.

Blod. Han ſtod, ſom Blodet var vundet or honom. (Ganſke ligbleg). Søndmør.

blodut. Dei ſkal taka dat med blodutte Fingrar. (Der ſkal blive en hgard Kamp, før de faae det).

bogen. Han ſtod ſo bogen ſom ein Meid. Eller: ſom ei Hodda. (Ganſke krum).

Eg fekk inkje ſetja meg paa boget Bein. (Jeg maatte ſtaae den hele Tid).

Bolt. Han ſlær ſtore Boltar med litet Hovud. (Skryder meget af lidet).

Bos. Han lid inkje Bos i Maten. (Han er nøiagtig, noget kræſen).

Bot. Dat verd anten Bot elder Bane. (Enten Redning eller Undergang).

Botn. Setja Botnen upp yver ſeg. (Kuldſeile).

bratt. Dei foro baade bratt og flatt.

Braud. Han gjeng ſeg um Braud. (Han forſøger alleſteds, hvor han kunde faae noget).

Braut. Dei hava inkje bratta Brauter til aa ganga. (De have det mageligt).

brenna. Dat brenn ſom ein Briſſing. (Som et Baal).

Dei hava brent Naſerna. (De have forløbet ſig, havt Skade af ſin Nysgjerrigbed).

brjota. Dat bryt inkje Bein. (Det er intet farligt Arbeide).

Brodd. Brjota Brodden av ſeg. (Forøde ſine bedſte Kræfter).

Brud. Kvardags Brud og Sundags Su. (S. Side 105).

bu. Han bur paa Vidheim. (See Side 129).

Bu. Ganga i Buſlodi. (Komme efterat alt det bedſte er borttaget). Tellemarken.

Bugt. Han heve Bugti og baade Endarne. (Han har alle Fordele; han raader for hele Sagen).

byggja. Han byggjer med dan eine Handi og riv ned med dan andre.

Byr (Bør). Dei fingo Byr undan Bakken. (De maatte rømme i al Haſt).

byta. Me ſkal byta ſom Brøder. (Dele broderlig, med lige Velvillie).

Dei byta med Munnen. (De dele det ſaaledes, at enhver nyder ſaameget ſom han lyſter).

Bøn. D'er alltid Bøn og inkje Bod. (Altid Begjæring, aldrig Tilbud).

Han gjekk aat Bønaboki. (Han gav tabt og bad om Skaanſel).

Dag. D'er Dag til Kvelds. (Det er ikke ſaa nøie med en Times Tid).

Eg giv honom ein god Dag. (Jeg ſkjøtter ikke om ham).

Daude. D'er Dauden fyre Dyrri. (Der er intet at hjælpe ſig med).

dengja. Me ſkal korkje dengja elder ſlengja han. (Han har intet at frygte).

Han vardt korkje dengd elder upphengd.

Han gjekk ſom ein dengder Hund. (Stille og ſkamfuld).

detta. Dat dett inkje ned i Deplarne. (Det kommer ikke bort paa Veien; Hiſtorien vil nok blive bekjendt). Søndmør.

Dat korkje dett elder dryp av honom. (Han er ſaa ſtille; han ſiger ingen Ting).

Dat datt av fyre honom. (Talen gik i Staa for ham; han kom ud af Koncepterne).

Dogg. Dat fer ſom Dogg fyre Sol.

Dat toler korkje Dogg elder Dumba.

draga. Dei draga inkje baade eitt. (De have hver ſin Villie).

Dat gjeng, ſom ein ſkal draga ei Bjørk baklengjes. Eller: ſom ein ſkulde draga Katten etter Rumpa. (Wilſe).

Dat ſkal eg draga deg Von paa. (Det ſkal jeg give dig Haab om. Ironiſk, ſom en Truſel).

driva. Dat dreiv og drog meg. (Det lokkede mig meget).

duva. Han var duvad i ſitt eiget Feitt. (Slagen med ſine egne Vaaben).

dyr. D'er baade dyrt og ryrt. (Det koſter meget og varer lidet).

Dyrr. Dat ſtadnar inkje Dyrr, medan Dagen varer. (Der er altid Uro, altid fuldt af Folk).

Han heve inkje Dura-Vitet. (Om den ſom glemmer at lukke Døren).

Han ſkal fara Dura-Fjorden. (Blive jaget paa Dør, udviiſt).

eiga. Han eig ſeg ſjølv og inkje meir. (Er gjældfri, men ikke rig).

D'er godt baade fyre eigande og leigande. (For Herre og Tjener).

Elv. Ganga for nær Elvi. (Tage for meget Vand; brygge for tyndt Øl).

Ende. D'er ſo myket, at Endarne naa i hop. (See foran, Side 106).

Dat var Enden paa Viſa. (Saadant Udfald fik den Sag).

eta. Dei eta i hop, medan Skreppa varer. (De dele, ſaalænge ſom de have noget).

Eta med Preſten og drikka med Heſten. (See Side 102).

Han et upp Maten og ſkjemmer ut Garden. (Om den Uduelige).

fager. Ganga paa Fagrefoten. (Leve mageligt, ſkye alt ſom er tungt eller ubehageligt).

Fara i Fagerſtakken. (Gjøre ſig blid og venlig, give gode Ord). Hardanger.

fallen. Han er ſom han var fallen att av ei Vogn. (Forvirret, forlegen). Wilſe.

Han er inkje fraa ſeg fallen. (Ikke forſagt).

falſk. Dat ſlær ingi falſk Mynt. (Det gjør god Virkning).

Fang. Han heve fullt Fanget. (Han har mere end nok; f. Ex. til at udrette).

fanga. Han er inkje fangad fyre eitt Hol. (Han har nok flere Udveie).

Fant. So ſkal dat vera: kvar Fant i ſi Sokn.

fara. D'er baade farande og komande. (Det kan let forſvinde og let komme igjen).

Eg tykjer, dat fer etter meg. (Den Tanke forfølger mig, nager mig).

Han fer, ſom ført er. (Forſjaſer ſig ikke).

Han fer ſom ein Føyk. (Har meget Haſtværk). Lige=ſaa: Han fer ſom ei vundi Vidja. Eller: ſom ein Snelde=Rennel. (B. Stift).

Dei foro, ſom dei hadde ſtolet baade Baat og Føre. (Altſaa: meget ſkyndſomt). — Ligeſaa: Dei foro, ſom dei hadde faret etter Nærkona.

faſt. Eg ſtend ſo faſt ſom Kyklingen i Røra. (I en Forlegenhed, ſom ikke juſt er farlig).

faa. Han ſkal faa, ſom han er før til. (Saameget ſom han taaler).

Han fekk alt, ſom undan Noglom ſtod. (Alt hvad man kunde afſee eller give ham). Søndmør.

Dei fingo nokot til aa ganga med. (Noget til at ſladre om).

fegen. Han var ſo fegen, ſom han finge ein Heſt. (Glad over en liden Gave).

Eg var ſo fegen ſom Fuglen til ljoſe Dagen.

fegerſt (fegſt). D'er fyrſt fegerſte og ſiſt leidaſte. (Be=hageligt i Begyndelſen, og ubehageligt i Enden). Paa Sdm. „fegaſte."

feit. D'er meg like feitt. (Ligegyldigt).

Fela. Lata Fela ſyrgja. (Holde ſig lyſtig).

fella. Dat ſtundom fell og ſtundom fløder. (Det gaaer ujævnt, ſtiger op og ned).

Dat fell dar aa Føter. (Der bliver det altſammen nedlagt og ødelagt). Sdm.

Fet. Dar ligg atter mangt eit Fet etter oſs. (Der have vi gaaet meget).

Filla. Dan eine Filla dengjer dan andre. (Om en laſet Klædning).

Slaa Fillorna ſina i hop. (Gjøre Fællesſkab; gifte ſig, om fattige Folk).

fin. Han var ſo fin ſom ein ny Tvoſtilling.

fiſka. Han fiſkar med turre Vottar. (Har Fordeel uden Møie).

Fjell. Fara baade Fjell og Firne. (Vandre om paa uveiſomme Steder).

Fraa Fjell og til Fjøra. (Fra det øverſte til det nederſte).

Fjord. D'er Fjord imillom Frendar. (Langt imellem Vennerne).

fjuka. Han fauk i med dat Mannſkap, ſom han hadde. (Greb til med Fingrene). Trondh.

Han foor og fauk ſom eit Fivreld.

flaa. Han er inkje aa flaa ſom eit annat Svin. (Ikke let at komme tilrette med).

Me koma paa ei Merr aa flaa. (Vi komme nok i en ſlem Knibe). B. Stift.

Flaa Flugofoten. (Være yderlig noiagtig eller gnieragtig).

fljota. D'er ſo myket, me fljota fram. (Saavidt at vi naae vort Maal).

Fluga. Han toler inkje ſjaa ei Fluga paa Veggen. (Er meget kræſen og vanſkelig).

Slaa tvo Flugor med ein Smikk. (Gjøre to Ting ved ſamme Leilighed).

fola. Han er inkje folad i Myri. (Ikke født i Utide; ingen Stakkel).

Folk. Me komo til ſnildt Folk; me hadde ſo nær fenget Mat. (Spotviis om en uvenlig Modtagelſe).

Fot. Han fylgde meg Fot og Fet. (Skridt for Skridt).

Ein ſkulde ſett Foten paa han. (Stødt ham paa Døren).

Taka Foten fyre ſeg. (Gaae ſin Vei).

D'er inkje til aa lyfta Foten fyre. (Ingen Umage værdt).

Setja Fot under ſitt eiget Bord. (S. Side 131).

Dat fekk Føter til aa ganga paa. (Det blev ſnart ødelagt).

Eg fekk dei inkje fraa Fotom. (Jeg blev dem aldrig kvit).

fram. D'er fram aa Hovde og upp atter. (Snart falder man, ſnart reiſer man ſig).

fremſt. Han er baade fremſt og fulaſte. (Dygtigſt af dem alle).

Dat fer fram i fremſte Fingren. (Det virker ſtærkt).

fretta. Eg heve frett dat, men inkje ſet dat. (Jeg har det kun af et Rygte).

friſk. So friſk ſom ein Fiſk i Fjorden.

Fugl. D'er korkje Fugl elder Fiſk. (Om en kunſtig Mellemting).

Dar kjem inkje annat en Fuglen fljugande. (Om et utilgjængeligt Sted).

full. Han var ſo full, han kunde taka ned paa med Fingren.

Han er full og faſtande like eins.

D'er ſo fullt ſom Fluga ſvart. Eller: ſo fullt ſom graae Katten. (Om en ſtor Mængde).

fyrſt. D'er fyrſt beſt. (Jo før, jo bedre).

Han fekk dat med fyrſte Ord. (Han ſlap for at bede længe derom).

Føre. D'er inkje Fatigmanns Føre. (Der behøves ſtore Midler).

Gagn. D'er korkje Gagn elder Gaman. (Hverken Nytte eller Fornøielſe).

galen. Han er inkje ſo galen, ſom han er heimalen. (Han er ikke dum, han er kun ukyndig i Folkeſkikken).

D'er galet kjøyrt og verre velt. (Ilde anlagt og værre udført).

Der galet gjort og rangt uppſett.

gamall. Han er ſo gamall ſom alle Haugar. (Meget gammel). B. Stift.

Han er for gamall til aa vita inkje, og for ung til aa vita alt. (Trondhjems Stift).

Han vardt inkje gamall i Garden. (Han maatte ſnart gaae ſin Vei).

Leita upp-atter gamla Tufter. (Beſøge ſit forrige Hjem).

Han gjekk til Gamleim. (Til ſit ſædvanlige Tilflugtsſted).

ganga. D'er dan beſte, ſom kann ganga i tvo Skoer. (Det bedſte Menneſke).

Dat gjeng meir fyre mindre. (Man taber mere end man har ſparet).

Dat gjeng fraa Handi. Ogſaa: Dat gjeng utav Rokken. (Det gaaer fort).

Dat gjeng med ſame Stillet. (Med ſamme Fart. Egentlig om en Mølle).

Gard. Dei ſkal gloſa upp i Garden. (Man ſkal ſee, at Gaarden er ſat i Stand).

Koma til Gards ſom ei Febikkja. (Komme paa en plump, utækkelig Maade. (Wilſe).

Garn. Hava alle Garni ute. (Opbyde alle Midler).

Gauk. Han høyrer inkje Gauken oftare. (Lever ikke flere Aar).

giva. Han giv ſeg inkje fyre ein Muns Skuld. (Han giver ikke tabt for ingen Ting).

Han giv inkje tvo Sildar fyre ei. (Ikke mere end han faaer Vederlag for).

Gjeit. Han er verre en Gjeiti etter Salt. (Meget begjærlig).

gjera. Han gjerer inkje Penings Gagn. (Gjør intet til Nytte).

Dei gjorde ſame Gjerdi og foro ſame Ferdi.

glana. Dei glana ſom ei Ku paa ein nymaalad Vegg. (Stirre med dum Forundring).

gledja. Han gled ſeg paa tunt Ol. (Uden ſynderlig Aarſag).

Glod. Dar er korkje Glod elder Gneiſte.

Han gjekk, ſom han ſkulde ganga med Gløder. (Havde megen Haſt).

Eg ſtod ſom paa Glodom. (Meget urolig og ængſtlig).

glyggja. Dat glyggjer i Sko. (Det lakker mod Enden; man ſeer Enden. Egentlig: det aabner ſig i „Kvernſkoen," nemlig naar Kornet i Molletragten er ſunket ſaa meget, at man kan ſee ind gjennem Mundingen).

god. Han er ſo god, ſom Dagen er lang. (Altid lige god).

Gjera ſeg god atter i ſame Klædom. (Dæmpe en Vrede, ſom man ikke opnaaer noget ved).

Han er for god til Narr, og for klen til Kar. (Trondhj.).

Gras. Han rekk upp or Graſet. (Om En ſom er meget høi). Modſat: Han kjem burt i Graſet.

grava. Dei grava paa berre Botnen. (De ſøge efter det ſom ikke findes).

Han grov ſom ein Vond. (Arbeidede idelig).

greida. Eg ſkal greida Heſpa med honom. (Han ſkal ikke raade alene for Sagen).

Gris. Dat vardt Gris av Litle-Purka. (I Spøg, om En ſom er bleven ſtor og anſeelig).

Grjot. D'er hardt Grjot i dan Steinen. (Den Sag er vanſkelig nok).

Gryta. Me faa inkje Gryta av Benken. (Vi faae ikke ſaa meget, at vi kunne koge; f. Ex. Fiſk).

Han heve gravet Grytorna hjaa dei ſtore. (Har tilagt ſig et Skin af Fornemhed).

grøn. Han heve grønt Malt paa Loftet ſjølv. (Lad ham ſee til, hvor det gaaer med hans egne Sager). Hos Wilſe: „Han har grønt Hø paa Loftet."

Gull. Lova Gull og grøne Skogar. (Give glimrende Udſigter).

Sanka Gull i Gaupnom. (Gjøre en ſtor Fangſt).

halda. Eg ſkal halda i Hempa med honom. (Jeg ſkal nok gjøre ham Modſtand).

Dan eine held, og hin flær. (De ere lige ſkyldige).

halla. Dat hallar til Skaffaren. (Det er nærved at falde). B. Stift.

Dat hallar undan. (Det tyngſte er forbi).

Hals. Dei hava gjort dat paa min Hals. (De have lavet det ſaa, at jeg maatte faae Skylden derfor).

halt. Han er inkje ſo halt, ſom han hinkrar.

Hamar. Han lyfte Hamaren for høgt. (Gik for hidſigt til Værks).

Hand. Dat kom ei god Hand yver dat. (Det kom under god Behandling).

D'er Hand i Haar, og Kniv i Strupe. (Det gaaer paa Livet løs).

Dat gjeng alt or Hand, og inkje i Hand. (Altid Udgift og ingen Indtægt).

D'er or Hand og i Munn. (Ikke mere end man ſtraxkan fortære).

D'er inkje meir, en dan eine Handi vaskar dan andre. (Kun ſaa meget at man beſtrider ſine Udgifter). Wilſe.

D'er tie Hender um dat. (Der er mange ſom vil have det).

Eg vil inkje ſkjemma Henderna paa honom. (Jeg vil ikke nedlade mig til at ſlaae ham).

Dat heve voret i Hondom havt. (Det er meget brugt, eller ſlidt).

Hane. Han er høgſte Hanen i Korgi. (Den fornemſte i Selſkabet).

hanga. Dei hanga i hop ſom Humleſtylk. Eller: ſom Ertrahalm; — ſom Rotta og Nova. (De ere uadſkillelige; have alle eet Sind).

Dei hanga i Halen paa honom. (De ſkulle altid ſmigre og føie ham).

Dat heng i hop ſom turr Sand. (Det har ingen Sammenhæng).

Dat heng og bløder. (Det er meget knapt, næſten for lidet). Sdm.

Han hekk med ſom femte Hjulet paa Vogni. (Som en overflødig Ting).

hard. Han lyt vera hard i Hugen. (Uden Følelſe).

Dei toko han med hardom Hondom. (Med Tvang).

Hare. Tenkja ſeg til aa taka Haren paa Sprang. (Forſøge en umulig Ting).

Fare yver med ein Harefot. (Behandle noget alt for løſeligt eller lemfældigt).

Hatt. Han ſette Hatten like rett. (Det anfegtede ham ikke).

Han fekk nokot til aa hengja Hatten paa. (Noget at gjøre Kvalme for).

Haug. Dei foro yver Haug og Hamar. (Blindt hen, i vildt Løb).

hava. Dei hava dat, dei ſkal halda paa. (De have nok at gjøre med).

haa. Han forkje haar elder høyrer. (Han ſandſer ingen Ting).

haal. Han er ſo haal ſom ein Aal. (Smidig, liſtig).
Vaaga ſeg ut paa Haal-Iſen. (I en vanſkelig Stilling).

Haar. Dat held eit Haar i Nakken. (Der er dog noget ſom holder En tilbage; man betænker ſig nok, førend man vover ſaa meget).
Dat var paa eit hangande Haar. (Meget nær ved).

heil. Han er inkje heil i Hovudet. (Ikke rigtig i Hovedet; ikke ganſke ædru).
Koma heilom Beinom heim atter. (Komme uſkadt hjem). Paa Sdm. „heilaa beinaa."

heit. Dat verd inkje heitare, en naar dat ſyd. (Det bliver ikke værre end det er).

hekta. Fyrr han kunde hekta upp um ſeg. (Medens han endnu var et lidet Barn).

hendt. Han er hendt, ſom høver. (Han er ſkikket baade til det ene og det andet; er forberedt paa alt).
Han er hendt paa baade Hondom. (Omtrent det ſamme). Trondhjem.

Heſpa. Dar er endaa ei Heſpa til aa greida. (Endnu er der en Sag at afgjøre).

Himmel. Han tykte, Himmelen var i eit Kalvſkinn. (Han var ganſke forvirret, ſkjønnede ingen Ting). Tellemarken.

Hjarta. Dat var inkje høgt Hjarta i honom. (Han var ikke vel til Mode).
Han gjekk med ein Stein paa Hjartat. (Med en ſtor Sorg).
Han gjekk inkje med godo Hjarta. (Ikke juſt med Fornøielſe).

hjelpa. Han hjelper dan, ſom inkje gjerer. (Han udretter intet).
Han hjelper dan ſom vinn, likſom Hunden.

Hol. Dar er Hol aat alt i hop. (Det bliver ikke for meget).
Eg ſkal ſyna honom eit firkantat Hol. (Viſe ham Døren).
Dat ſpratt Hol paa Nidingen. (Der maatte Gnieren ud med en Gave).
Hopp (Happ?). Dat var paa Hopp og Glopp. (Paa Nippet, meget nær ved). Sdm.
Horn. Stanga Horni av ſeg. (Forløbe ſig; blive klog af Skade).
Dat gjeng Horn um Horn, og Klauv um Klauv. (Om en fælles Græsgang).
Hovud. Slaa Hovudi i hop. (Oplægge Raad med hinanden).
Leggja Hovudet i Blot. (Gruble, grunde paa noget).
Han heve Hovudet paa rette Enden. (Han har god Forſtand).
Han ſnakkar inkje Hovudet av ſeg. (Han er meget ordknap).
Han fekk dat inkje inn i Hovudet. (Kunde ikke begribe det).
Faa upp i Hovudet. (Blive drukken).
Slaa Hovudet mot Steinen. (Side 140).
Bita Hovudet av Skammi. (Sætte al Blufærdighed til Side).
Hug. Han heve korkje Hug elder Dug. (Hverken Villie eller Evne).
Hund. Eg høyrde korkje Hund elder Hane. (Intet Tegn til Liv).
Verja ſom Hunden fyre Høyſtakken. (Stride for det, ſom man ikke har noget Gavn af).
Koma ſom Hunden i heite Grauten. (Komme for haſtigt; brænde ſin Næſe). Wilſe.

D'er Hundsſkinn paa baada Sidor. (De taale begge meget).

D'er for ſeigt Hundsſkinnet til ſlikt. (Der ſkal mere til, før det ſkal virke noget).

Hungr. Riva Hungren av ſeg. (Stille ſin ſtørſte Trang, ſin førſte Graadighed).

Hus. Hava Hus yver Hovud. (Være inde; ogſaa: have et Hjem).

Dat var, ſom Huſet ſtod aa Ende. Eller: ſom Huſet ſtod paa ein Nagle. (Om en ſtor Støi og Uro i Huſet).

Dat høyrer inkje Huſom til. (Det er Galſkab, har ingen Rimelighed).

Hylla. Dat laag paa nedſte Hylla. (Paa Gulvet).

Han er inkje komen paa rette Hylla. (I en paaſende Stilling).

Hyſa. Han kjenner Hyſa. (Bliver ſøvnig, nikker af Søvn).

Fara aat Hyſebygdi. (Synke, falde i Søen).

Hæl. Dei vil helder ſjaa Hælen en Taai hans. (De ville helſt blive ham kvit).

høg. Dat gjeng ein høger Gang. (Det er meget nær ved; det er paa Nippet).

D'er høgt upp og langt fram. (Det har lange Udſigter; der er meget at gjøre).

Standa høgt paa Straa. (Være af høi Stand).

Høna. Dei hava ei Høna til aa plukka. (En Tviſt at afgjøre).

høyra. Han vilde inkje høyra paa dat Dyra. (Høre noget om den Ting).

Eg høyrer, kor Slaattarne ſlaa. (Jeg mærker, hvor man vil hen).

Han høyrer, kor Graſet gror. (Troer ſig klogere end andre).

ill. Han er inkje so ill, som han er argad. (Man tirrer ham for meget).

D'er baade ilt og løget; d'er baade saart og dat kleiar. (Det er ærgerligt, men dog paa en Maade morsomt).

Jarn. Han heve mange Jarn i Elden. (Mange Arbeider i Gang).

Jol. D'er Jol og Jonsoko like eins. (Altid ligedan).

Dat kjem, som Jolaftan paa Kjeringi. (Hastigere end man vilde).

kald. Ganga paa kalde Klaken. (Være huusvild).

Kamb. Faa Kamb til Haaret sitt. (Komme under strengt Opsyn; faae en streng Huusbonde, Kammerat, Ægtemage eller deslige).

kasta. Han heve inkje til aa kasta dei i Naserna. (At bebreide dem).

Kasta paa Nakken som ein Ung-oyk.

D'er ingen Kastekjepp. (Han er ikke at foragte).

Katt. Ganga som Katten um ein heit Graut. (Raadvild men meget lysten).

Ganga paa Kattarfoten. (Sagte, forsigtigt).

kaupa. Han kauper inkje, som kjenner. (Om en daarlig Ting).

Kaupa Grisen i Sekken. (Forbinde sig til det, som man ikke kjender).

Kave. Han heve voret ute, fyrr Kaven lyste. (Han var ude, førend Uveiret gik over, ɔ: han har forsøgt noget, som ikke var Spøg).

Kaapa. Snu Kaapa etter Vinden. (Forandre sig efter Omstændighederne).

Kid. Han heve eit Kid i Urdi. (Noget at tænke eller vogte paa, en liden Skat at see til). Sondmør.

kipa. Dat ſkal anten kipa elder ſlipa. (Enten ſkratte eller ſkrige, ligeſom Børn). Tellemarken.

kippaſt. Dat kippeſt i Kynet. (Der er en Lighed i Slægten). Søndmør.

Kjeft. Han vyrde korkje Kjeft elder Kjepp. (Agtede hverken Ord eller Hug).

Hengja Kjeften paa Veggen. (Side 98).

Hava Kjeften paa Skaftet. (Have et godt Snakketøi).

Kjeften gjekk ſom ein Hampeklove. (Munden ſtod aldrig ſtille).

Kjøt. D'er dei i Kjøtet boret, og inkje i Klædi ſkoret. (De have det ſaa af Naturen).

klappa. Han klappar meir, en han klorar. (Arbeider alt for løſeligt).

klia. Han klir inkje paa di. (Han har ikke meget imod det). B. Stift.

klumſa. Han ſtod, ſom han var klumſad. (Han fik ikke et Ord frem).

Han heve fenget Klumſa-Bite. (Han tør ikke ſvare; han har faaet ſaa meget, at han nok vil tie).

Kne. Dat gjeng paa Kneom. (Kummerligt).

koma. Han kom, ſom han var kallad. (Netop i rette Tid).

Han kom, ſom han kom or Berget. (Ubekjendt med Sagernes Tilſtand).

Han kom ſom ein broten Sjo. (Med megen Larm og Hidſighed).

Kor (?). Han kjem korkje til Kors elder Kyrkja. (Han kommer aldrig ud). B. Stift.

kora. Han er baade korad og kallad. (Valgt og beſtikket).

koſta. Dat fær koſta Fleſk. (Det bliver dyrt).

Dat koſtar meir en dat ſmakar. (Giver større Tab med Fornøielſe).

Krabbe. Giva Krabben Mat. (Kaſte op af Søſyge). Dat gjeng Krabbegangen. (Det gaaer en ſkjæv Gang).

Kraaka. D'er mange Kraakorna um Kornet. (Der er mange at ſtifte imellem).

kritla. Dat kritlar i Kakeſtad. (Det kløer i Maven; man ſulter).

Krok. D'er mange Krokar og Flokar paa. (Det er en indviklet Sag).

krokut. Ganga med ein krokut Arm. (Med et Barn paa Armen). Valders og fl.

Krubba. Dat var for høg Krubba aat ſo laag Heſt. (Det var for godt for ham; et alt for glimrende Partie).

Ku. Dei hava korkje Ku elder Su. (De eie ingen Kreaturer).

So myket ſom Kui ſtynar ſeg paa Mylja. (Ikke det ringeſte).

Kul. Han fekk paa Kularne ſine. (Blev dygtig banket).

kunna. Han kann meir en mata ſeg. (Han har lært mange Kunſter).

kvaſt. Eg tok han baade kvaſt og faſt. (Ret alvorligt).

Kveld. Baade Kveld og komande Morgon. (Seent og tidlig).

Kvern. Han er komen fraa Kverni. Eller: Han er fødd i Kvernhuſet. (Om den ſom taler for høit).

kvik. Han heve Kvikſylv i Seten. (Han kan aldrig ſidde i Ro).

kvit. Han var inkje kvit, ſom ſkulde gjera dat. (Det maatte den Slemme gjøre).

Naar Kvite-Flugorna koma. (Naar Sneen kommer).

Lag. Han kann te ſeg baade i Lag og Lyd. (Baade ude og hjemme). Sdm.

Ganga paa Lagklauvom. (Gaae næſten barfodet).

Land. Eg veit inkje, kvar dat ſkal taka Land. (Hvor det fører hen; hvad Ende det vil faae).

Standa Landtroll. (Komme for ſeent til Søen og ikke have Baad).

lang. Han er inkje lang aa tøygja. (Han taaler ikke meget).

Ho heve ei lang Nova til aa draga. (Hun har mange fattige Slægtninger). Wilſe.

D'er eit langt Lereft aa bleikja. (Den Sag er ikke ſnart afgjort). Wilſe.

Han ſlepp inkje ſo langt, ſom han er lang til. (Han er bunden til Stedet, kan ingensteds komme).

Han heve inkje langt aa likjaſt. (Han er lig ſin nærmeſte Slægt).

D'er inkje langt paa Fjorden rott. (Endnu er man ikke kommen langt). Hardanger.

laupa. Dat kann lett laupa aa Lag. (Det kan let føie ſig ſaa).

Dat løyp aa og ſkrid av. (Det kommer ſnart og ſvinder efterhaanden).

Han løyp ſom ein Tordivel i ein Tjørekopp. (Kommer ingen Vei). Wilſe.

laus. Han er laus paa Handi. (Færdig til at ſlaae).

Han er laus i Munnen. (Aabenmundet, færdig med Fornærmelſer).

Lauv. D'er myket Lauv og litet Frø. (Megen Pragt og liden Nytte).

Laas. D'er ſtort Laas fyre litet Hus. (Alt for ſtor Omſorg for en ringe Ting).

laata. Dat vilde inkje laata. (Man vilde ikke rigtig ſamtykke).

Han leet ſom ein Sjo. (Han klagede meget).

Lega. Han er inkje laus i Lega. (Han ligger trygt).

Han heve ein god Leguſole. (Bliver ikke kjed af at ligge). Tellemarken.

Legg. Priſa Leggjerne. (Tage til Beens, løbe fort afſted).

leggja. Han kann aldri leggja dat ned. (Han maa altid tale derom).

Leggja ut i ugjort Vedr. (Paa en uheldig Tid).

Leggja ſeg med Hønom og ſtanda upp med Svinom. (Ligge længe, gjøre Natten lang). Valders.

Leggja ſeg paa Late-Sida. (Slaa ſig til Dovenſkab).

Leggja ſeg imillom Bork og Tre. (Forſtyrre et kjærligt Forhold).

leika. Han var baade leikande og lægjande. (Friſk og munter).

leſa. Han les Logi, ſom Fanden les Bibelen. (Han udelader det, ſom ikke er ham tilpas).

lett. Han fekk dat fyre lett og litet. (Uden ſtor Bekoſtning).

liggja. Dat ligg, ſom Egget paa Saastromen. (I en farlig Stilling).

Liggja under Lok. (Ligge i Graven). Valders og fl.

Dat ligg inkje meir ved. (Lad gaae; det er vel ikke ſaa farligt). Sdm.

Lit. D'er korkje Lit elder Læte paa. (Det har ingen Art, ſeer ikke ud til noget godt).

liva. Um me liva ein Hunds Alder. (Hvis vi leve nogle Aar).

Dei liva i hop ſom Hund og Katt. (Nemlig i Kiv og Strid).

Han liver og leikar litet. (Han lever rigtignok, men det ſtaaer ilde til med ham).

Dei livde paa Leſtom. (De holdt et ſtort Spektakel).

Ljos. Han ſtend i Ljoſet og myrkjer ſeg ſjølv. (Han benytter ſig ilde af ſin gode Stilling).

ljuga. Han lyg ſo fort, ſom Heſten tvirenner.

Lok. D'er Lok, ſom høver Ambaren. (Det ene paſſer til det andet).

lova. Dei lova rundt og halda tunt. (Holde lidet af ſine Løfter).

Love. Han legg inkje Loven imillom. (Han giver haarde Hug).

Lunga. D'er inkje av Lunga; d'er berre av Tunga. (Det er ikke af Hjertet, ikke Alvor).

Lunn. Leggja Lunnar fyre andre Folk. (Lette Arbeidet for andre, ſkaffe dem Bekvemmeligheder).

Lut. Han ſkal faa dat baade med Lut og Lunnende. (Med alt ſom dertil hører. Egentlig om en Gaard).

lyſa. Han lyſte Fred yver dei. (Fik dem til at holde Munden).

Han gjekk, ſo dat baade lyſte og lavde av honom. (Prægtig klædt).

lægja. Dat log kvar Tonni i honom. (Han var overmaade glad).

løynd. D'er betre i løyndo en i ſyndo. (Bedre end det ſeer ud til).

løyſa. Dat var, ſom ein ſkulde løyſt eit Land. (Der var ſaadan Betænkelighed, ſom om det var den allervigtigſte Sag).

Make. Han er inkje meir en Manns Make. (Han er ikke mere end almindelige Folk).

mange. D'er mange til Namns, og faae til Gagns.

Mark. Dei er reint ut paa Marki komne. (De ere ganſke forarmede).

Mauk. D'er godt Mauk i Guten. (Der er Kræfter i den Karl).

Dei hava korkje Mauk elder Mjøl. (Intet at gjøre med).

Maal. Dat kom annat Maal i Bjølla. (Der blev talt i en anden Tone).

Han fekk baade Maal og Mette. (Han fik nok).

Merg. Dat tæk Mergen utor Ryggen. (Det ødelægger Ens Kræfter. Om et Arbeide).

mett. So mett og full som ein Flaatt.

mida. Han midar paa Maanen. (Tager Med af Maanen, ɔ: stoler paa noget, som ikke længe holder Stik).

missa. Han misser meir fyre mindre. (Sparer lidet og taber meget).

Mod. D'er korkje Mod elder Maatt i honom. (Hverken Lyst eller Evne).

Mun. D'er Mun i mindre. (Det gjør Virkning, om det ikke er saa meget).

muna. Dat heve korkje munat elder minkat. (Det er som det var).

Munk. D'er dat, som Munkarne slaast um. (Det er Knuden; derom bliver man ikke enig). B. Stift.

Munn. Han heve for myket av Munnen. (Er for stortalende).

My. Gjera eit My til ei Merr. (Gjøre store Ord af lidet).

Dei sjaa Myet men inkje Merri. (Det see det lille og ikke det store).

Han ser Myhanken gjeispa paa Kyrkjetornet. (Troer at see klarere end andre). Tell.

mæta. Han mæter dat inkje meir en Moldi under Skoen sin. (Anseer det som intet værdt).

Han mæter dat inkje meir, en ſom Hunden gjøyr. Eller: ſom Kraaka græv. (Om Raad eller Tiltale).

møvaſt. Han møddeſt ſom ein Maur. (Arbeidede meget).

Nagle. Dat verd ein Nagle til hans Kiſta. (En af Aarſagerne til hans Død).

Han heve korkje Navar elder Nagle. (Han er hjælpeløs, har hverken at begynde eller ende med).

naken. Han var ſo naken ſom ei Naal. (Blottet for alt).

Naud. D'er ingi Naud og ingi Nøgd. (Hverken Mangel eller Overflod).

Naal. Han eig inkje Naali i Veggen. (Ikke det allermindſte).

Han finn korkje Naal elder Nyſta. (Han veed ikke at tage fat paa Tingen).

Nebb. Han lyt hava baade Nebb og Klør. (Være vel udruſtet).

Neve. Ein ſer inkje Neven fyre Noſi. (Om et ſtort Mørke).

nord. Fara nord og ned etter. (Fare en Ufærd, komme bort). Jf. det gamle: Norðr ok niðr liggr helvegr.

Nos (Naſer). Faa ei lang Nos. (Blive ſkuffet).

Ganga etter Noſi. (Gaae blindt hen).

Setja upp Noſi og ſegja Nei. (Give et tvært Afſlag).

Lat dei inkje ſpela deg paa Noſi. (Lad dem ikke gjøre Nar af dig).

D'er dat, ſom Naſerna kleia etter. (Det er det, man tragter efter).

Han fekk Naſerna til Stav. (Han faldt paa Næſen).

Not. Dat verd ei hard Not aa bita. (En vanſkelig Knude).

Nov. Han ſprang att um Novi, naar dat nøydde paa. (Han ſøgte Skjul, naar Faren kom).

Nygla. Gjera Nygla, fyrr Baaten er bygd. (Gjøre det først, som skulde være sidst).

nær. D'er alle like nær, og alle like kjær'. (Der er ingen udvalgt).

D'er ingen nærre til. (Ingen som er mere forpligtet).

nøgd. Han er inkje nøgd med Naudardom. (Han forlanger meget).

Odd. Fraa Odd og til Ende. (Fra først til sidst).

Snu Odden imot Eigaren. (Vende Ens Vaaben imod ham selv).

Offe. D'er anten Offen elder Vansen. (Enten for meget eller for lidet).

Olav. Dat verd, naar han Sant-Olav kjem atter nordantil. (Der bliver nok aldrig noget af). Sdm.

Fraa di han Sant Olav var liten. (Fra ældgammel Tid).

Ord. Eg høyrde korkje Ord elder Ande. (Ikke et Muk).

Eg fekk korkje Ord elder Eid paa dat. (Jeg fik intet Løfte).

Eg gav honom like Ord i Halsen. (Jeg svarede ham i samme Tone).

Han er stor i Ordi og liten i Ettergjerdi. (Praler meget og udretter lidet). Hardanger.

Dei ero størst i Ordom, som Reven i Rova. (Jf. Sverres Ord om Baglerne: þeir eru i málum mestir, sem refr i halanum).

pløgja. Han pløgjer med annan Manns Øyk. (Holder sig oppe ved Andres Hjælp; laaner Tanker af andre o. s. v).

Pose. Han fekk sin Pose malen. (Han fik Skrub). Wilse.

Eg vilde inkje byta Pose med honom. (Ikke være i hans Sted).

pryda. Han pryder seg med framande Fjødrer. (Med

laante Prydelſer). I Trondhjems Stift: „Han pry' i ans Manns Ty."

Ramn. Kalla Ramnen kvit. (Kalde det onde godt). Ogſaa: Kalla Korpen kvit.

Dar vardt Ramnegal. (Der blev Skraal og Sladder nok).

Dei vilde gjera Ramnemat av honom. (De vilde ødelægge ham).

rang. Taka range Raaſt. (Gaae galt, uheldigt).

Snu Range-Sida til. (Sætte ſig op, gjøre Modſtand).

Gloſa Rang-augom. (See ſkjævt til noget).

raud. Han vardt raud i Kamben. (Han blev ærgerlig, hidſig.)

Han heve ſet dat raude renna. (Han har ſeet Blod flyde, været i Krig).

Braſa upp ſom ein Raud-Eine. (Blive haſtig vred).

raa. D'er korkje raatt elder ſodet. (Der er ingen Skik paa).

Han aat baade raatt og rotet. (Alt hvad ædes kunde).

raaka. Dat raakade dan rette. (Det traf den ſom ſkulde have det).

raam. Han var ſo raam ſom ein Ramn. (Meget hæs).

rein. D'er ſo reint, ſom dat var rakat. (Der findes ikke det ringeſte).

So reint ſom rjukande Mjølli. (Som drivende Snee).

Hava reint Mjøl i Poſen. (Vide ſig fri for Svig).

Reip. Røda um Reip i hengder Manns Hus. (Tale ubetænkſomt om ſaadanne Ting, ſom en anden finder ſig ſmertelig berørt ved).

reka. Han fekk reka paa ei Fjøl og ſtola paa ſeg ſjølv. (Der var ingen ſom hjalp ham i Nøden).

renna. Dei faa renna Rauvi ſi. (De ville faae dygtig Smæk for ſin Driſtighed).

Renna ſom ein Rakke. El.: ſom ei Rotta. (Løbe ſtærkt).

Dat renner inkje ut or Romet ſitt. (Det løber ikke bort; man kan gjerne lade det ſtaae).

Rid. Dat gjeng i Ridom og inkje i Tidom. (Det gaaer ſaa af og til; ſtundom haſter og ſtundom ſtandſer).

ríða. Han rid inkje ſame Dagen ſom han ſadlar. (Han forhaſter ſig ikke).

Ris. Binda Ris til ſin eigen Rygg. (Side 145).

rjuka. Han rauk atti Ruga. (Tabte ſit Spil og fik Skam dertil).

ro. Dei ro kvar ſin Baat. (De kunne ikke følges ad, ere ikke enige).

Dei hava rott ſeg upp atter. (De have forvundet ſit Tab, oprettet ſine Sager).

Rod. D'er berre Rod og Rygg. (Kun Skind og Been. Egentlig om Fiſk).

Roſa. Ganga paa Roſor. (Have gode Dage).

Rot. Dat heve korkje Rot elder Fot. (Det har ingen Grund).

D'er runnet av ſame Roti. (Har ſamme Oprindelſe).

Rubb. Dei toko Rubb og rakande Stubb. (Alt hvad der fandtes).

rugga. Han heve voret ille ruggad. (Spotviis: man har ikke været artig nok imod ham).

Run (?). Hava ſine Runer ute. (Spionere, forſke efter noget). Wilſe.

rydja. Han rudde Romet ſitt. (Han ſlog dygtigt fra ſig).

Rygg. Dat tok Ryggen or honom. (Det Arbeide ødelagde hans Kræfter).

Snu Ryggen til. (Forlade En, unddrage ham ſin Hjælp).

Ryne. D'er betre i Ryne en i Syne. (Bedre end det ſeer ud til). Ag. Stift.

rædd. Han er rædd Skuggen ſin. (Bange for ingen Ting).

Han er inkje ſo rædd, ſom han er ille klædd. (Det er andet end Mod, ſom mangler).

røra. Han heve rørt i eit Kveſſebol. (Paadraget ſig Had, opægget et heelt Partie imod ſig).

Røyk. Dei hava alt fenget Røyken av di. (Faaet Nys om det).

Han er komen upp i Røyken. (Til Gunſt og Anſeelſe).

Han fekk Røyken men inkje Retterne. (Han fik Ulei-ligheden og ikke Fordelen).

Røyta. Dar fekk han rette Røyta ſi. (Der blev han dygtigt plukket).

Salt. Han tenar inkje Salt i Supa. (Fortjener ikke det mindſte).

Saud. D'er Saud i ſame Skinn. (Det er den ſamme Natur). Tell.

Saum. Dei vardt etterſedde i Saumom. (Om en flittig Beſeelſe og Søgen efter Feil).

ſaar. Han gjorde ſeg ein ſaar Finger. (Paadrog ſig Ugunſt).

Han fekk dat paa Saare-Sida. (Paa ſin ømmeſte Side).

ſein. Dat verd ei ſein Saalebot. (Det har lange Udſigter).

D'er baade ſeint og ubeint. (Langvarigt og vanſkeligt).

Dat hende ſeint og ſidan. (Det ſkeede efter lang For-haling).

Sele. D'er etter ſom Selen ligg paa. (Det kommer an paa Lyſten eller Stemningen).

Seſs. Han er i Seſſen beſt. (Befinder ſig beſt ved at ſidde, er ſvag i Fødderne). Paa Søndmør: „Han er i Sotinne (f. Setunne) beſt."

Dar er korkje Seng elder Seſs. (Om et tomt Huus).

ſetja. Eg ſette han paa ſiſte Naglen. (Jeg drev ham ſaa vidt ſom muligt).

Eg laut ſetja dat ned med meg. (Jeg maatte tie ſtille og lade det beroe).

Han ſette myket vondt att um ſeg. (Han undgik meget ondt; om En ſom doer tidlig).

ſigla. Lat han ſigla ſin eigen Sjo. (Skjøtte ſig ſelv).

ſitja. Dat ſit inkje i meg. (Jeg kan ikke rigtig troe det).

Han ſit imillom tvo Eldar. (Han lider Angreb paa begge Sider).

ſjau. Eg heve ventat i ſjau lange og ſjau breide. (Længe og alvorligt).

ſjaa. D'er vent aa ſjaa, og vandt aa troda paa. (Det taaler ingen ſtærk Berørelſe). Tellemarken.

D'er mange, ſom ſjaa dat og inkje gaa dat. (See det uden at lægge Mærke til det).

Eg ſaag, kvar Lytet laag. (Hvor Feilen var).

Eg ſer ſo langt inn i Steinen ſom andre. (De vide ikke mere end jeg).

Han ſer ut ſom Vaarfru-Dag i Faſta. (Seer ilde ud). Wilſe.

ſjoda. Han ſyd upp ſom ei Saupgryta. (Om et Bruushoved).

Skade. Han heve Skaden tapt. (Han faaer god Gjengjæld for ſin Opoffrelſe).

D'er tvo Skadarne og ingi Boti. (Dobbelt Skade og ingen Opreisning).

Skam. Han ſat atter med Skammi. (Om En ſom ſpilder noget ved Ubehændighed).

D'er berre Skammi og Umaken. (Om et daarligt og mislykket Forſøg).

Skaal. Han ſlær inkje ſi Skaal i Benken. (Han holder nok Selſkab, er lige ſaa lyſtig ſom de andre).

Skilling. Han ſankar Skillingar ſom Skjel. (Eller: Skjæl, o: Muslinger).

Han ſparde korkje Skillingen elder Skinnet. (Hverken Penge eller Møie).

Skinn. D'er ſame Skinnet paa Gjeiti. (Naturen er nok den ſamme).

Han vilde ganga ut or ſitt gode Skinn. (Var reent fortvivlet).

Han fekk dat baade med Skinn og Skjekel. (Heelt og holdent).

ſkje. Dat kann baade ſkje og ſkjotaſt. (Det kan maaſkee gaae forbi). Bedre: Dat kann baade heppa og gleppa.

Skjeid. Ho tykſt hava ei ſkiti Skjeid til aa vaſka. (Hun troer at have et vigtigt Kald, have ſtore Ting at gjøre).

Taka Skjeidi i andre Handi. (Forſøge paa en anden Maade).

ſkjelva. Han ſkjelv inkje i Bog-Ringom. (Han frygter ikke. Egentlig om en Heſt).

Han ſkolv ſom ein Skaketein. (Som Ryſteſtokken paa en Kværn).

Skjor. Sitja ſom Skjori paa Skidgarden. (Urolig).

Han heve etet Skjora-Egg. (Har faaet Lyſt til at ſladre).

ſkjota. Han ſkyt inkje dar, ſom han peikar. (Han ſkjuler ſin Henſigt).

Sko. Dat gjeng upp um Skoen. (Det gaaer for vidt).

Skodda. Taka Skodda fyre Myrebær. (Tage ſtorlig feil, forvexle de forſkjelligſte Ting).

Skora. Dat ligg i ſame Skora. (Det er ligedan ſom

før. Egentlig om noget, ſom man veier med en Bismer).

Skot. Eg heve endaa eit Skot i Hornet. (Jeg har endnu noget at buldre med).

ſkreppa. Han ſkrepper av Ølet udrukket. (Skryder for tidlig). Tellemarken.

Skrift. Han ſer ut ſom ei Skrift paa Marki. (Som en Tegning paa Jorden, o: yderlig mager og affældig). Bergens Stift.

ſkriva. Han ſkriv aat ſeg ſjølv. (Ulæſeligt).

Skriva i Gløymeboki. (Forſømme, glemme).

Skugge. Gripa etter Skuggen. (Søge indbildte, falſke Fordele).

Ganga ſom ein Skugge. (Være meget ſvag og ſkrøbelig).

ſkuva. Han kann ſkuva etter med baade Hondom. (Være meget glad ved at blive det kvit).

ſkvetta. Dat er ſom ein ſkvetter paa heite Steinen. (Det forſlaaer ikke, det forſvinder i et Øieblik).

D'er ſom ein ſkvetter Vatn paa Gaaſt. (Det virker intet).

ſlaa. Dat ſlær inkje mange i Koll. (Det er ikke ſtærke Sager, f. Ex. Drik).

Han ſlær paa Sleden og meiner Merri. (Han ſigter til noget andet, end det ſom han egentlig ſiger).

Dat ſlog ſeg ned atter. (Der blev intet af; man tabte Modet).

Dei baade ſlogo han og drogo han. (Behandlede ham ilde).

Slaa Slutøyra til. (Høre med Ligegyldighed.

Slaatt. D'er inkje lengje ſame Slaatten. (Man hører ſnart en anden Lyd, et nyt Indfald).

Same Guten ſpelar ſame Slaatten. (Han taler endnu om det ſamme).

ſleikja. Han ſlapp aa ſleikja ſeg. (Gik Glip af Fangſten).

Han ſleikte dan Fingren, ſom dat inkje kom aat. (Han tog imod det med megen Begjærlighed).

Sleng. D'er ſtundom Slengen og ſtundom Sprengen. (Deels Orkesløshed og deels Overanſtrengelſe).

ſlenga. Han ſleng ſom vaate Votten. (Han har travlt, er med i alle Strabadſer).

Dat ſleng ſom ein avbroten Bikkjefot.

ſleppa. Han er komen ſo langt, at han ſlepper ſeg. (Han behøver ingen Hjælp. Egentlig om ſmaa Børn).

ſlett. Koma til Paradis paa ſlette Marki. (Faae al Herlighed uden Møie).

ſlipa. Han ſlipar inkje utan Vatn. (Han gjør det nok ikke uden Fordeel).

ſlita. Han ſlit inkje Silke. (Han kjæmper med Armod).

Slita Silke fyre Armod. (Bruge det bedſte ſom man har, fordi det øvrige er ødelagt).

ſmaka. Han fekk ſmaka Staven. (Blev banket).

ſmaa. D'er eitt ſmaatt og annat litet. (Altſammen ubetydeligt).

ſmetta. Han var ſlik, at ein kunde ſmetta inn i han. (Overmaade blid og venlig).

ſmyrja. Han fekk til aa ſmyrja ſeg med. (Han fik det rigelig, f. Ex. Komplimenter, eller ogſaa det modſatte).

Smyrja med Haſlefeitt. (Prygle).

Dat gjekk ſom dat var ſmurt. (Meget let og fort).

ſnar. Han er inkje ſnar i Snuingi. (Det gaaer ſeent med ham).

Snigel. Dat gjeng ſom Snigelen. Eller: Dat gjeng Sniglegangen. (Meget ſeent).

Snur. Dat kom ei Snur paa Traaden. (Der opſtod en Forvikling, en Tviſt).

Sol. Dat heve inkje ſet Soli paa mange Aar.. (Det har ligget længe ubrugt).

Ein ſer baade Sol og Maane igjenom dat. (Det er meget tyndt).

ſopa. Dei hava ſopat Veggjerne. (De have tømt Huſet, faaet Ende paa Forraadet).

Sorp. Han kom, ſo dat dreiv baade Sorp og Sand. (Med Larm og Skyndſomhed).

D'er inkje teket upp or Sorpet. (Man tager det ikke af Feieſkarn, o: ſaa ſtore Midler ere ikke lette at ſkaffe).

ſpara. Han ſparer inkje paa Humlen. (Lader ikke det bittre mangle).

Spara Skillingen og ſpilla Dalaren. (Spare lidet og tabe meget).

Spel. Dat ſtend paa Spel. (Det ſtaaer i Fare, kan let gaae tabt).

Han heve dat ſom Spelmannen: beſt burte og verſt heime.

Spenn. Gjera ein Spenn att-i Verdi. (Gjøre en ſidſte Anſtrengelſe; forſøge ſig lidt, før man ſlutter).

ſpinna. Han ſpinn inkje Silke. (Har ikke ſtor Fordeel).

Han heve ſpunnet av Rokken. (Gjort ſit Værk; ødelagt ſine Midler).

Sprang. Han heve gjort ſitt Sprang. (Det daler med ham; hans bedſte Tid er forbi).

Han ſtod paa Spranget. (Var ganſke færdig).

ſpretta. Dat ſpratt upp or honom. (Han kom til at ſige det, nemlig ubetænkt, eller ligeſom imod ſin Villie).

ſpyrja. Dat ſpyrr etter Spinnaren. (Det ødelægger Klæderne).

Dat hadde eg korkje ſpurt elder ſpaatt. (Hverken hørt eller ventet).

ſtadna. Han fær inkje ſtadna paa grøne Jordi. (Han faaer aldrig Ro).

ſtanda. Dei ſtanda imillom Sted og Hamar. (I en farlig Stilling).

Standa paa ſin eigen Fot. (Ikke behøve nogen Hjælp).

Dat ſtend inkje paa Setelen. (Det er ikke foreſkrevet, ingen Lov).

Dat ſtend ſeg ſom Smør i Soli. (Det holder ſig ikke).

Han heve ſtadet i ſtørre Strid. (Har udholdt mere end dette).

Stav. D'er ein Stav or Bytta. (En vigtig Deel er borte).

Dat gjeng med Staven. (Det gaaer ſeent og ſmaat).

Staak. D'er ſtort Staak fyre litet Brygg. (Megen Umage for en ringe Ting).

Sted. Han legg til, ſom han vilde kløyva baade Sted og Stabbe. (Egentlig om en Smed).

Stein. Dar er komen ein Stein i Vegen. (Om en paakommen Hindring).

Dat fall ein Stein ifraa Hjartat. (En ſtor Bekymring forſvandt).

Dat var ſo, at ein Stein kunde graata. (Om en ſørgelig Tilſtand).

ſtemna. Han ſtemner høgt og hamnar laagt. (Gjør ſtore Anſlag og kommer ingen Vei).

ſtiga. Han ſteig fraa Kaarde til Greip. (Kom i en ringere Stilling).

ſtinga. Eg hadde inkje til aa ſtinga uppi Handi hans. (Intet at give ham).

Eg ſkal inkje ſtinga under Stol. (Jeg ſkal intet fordølge).

Dar finſt inkje ſtingande Straa. (Der vorer intet).

Stong. Setja Stong fyre Dyrr. (Forlade Gaarden, lade Huſet ſtaae tomt).

ſtor. Han er ſtor heime og liten burte. (Om den ſom ſkryder af ſit eget).

Liva paa ein ſtor Fot. (Fornemt, koſtbart).

Sjaa ut paa Store-Myri. (Reiſe ud paa Havet).

Straum. Fylgja Straumen. (Føie ſig efter de Andres Mening; følge Moden).

Stræva mot Straumen. (Sætte ſig imod en herſkende Mening). Det hedder ogſaa: Han ſtrævar, ſom Kjeringi mot Straumen.

Streng. Spenna Strengen for ſtridt. (Gjøre for ſtore Fordringer).

ſtrid. Han er ſtrid i fyrſte Morkom. (Streng i Begyndelſen. Egentlig om en Bismer).

Strik. Dat vardt eit Strik i Rekningi. (En Hindring for den lagte Plan).

D'er komet paa rette Striket. (I den rette Gang. Ironiſk om noget ſom gaaer galt. Egentlig om Vinden).

ſtrjuka. Han ſtrauk paa ſame Strengen. (Han kom igjen med ſamme Ønſke).

Stry. Dat vardt upp i Stry. (Der blev ikke noget af det). Bergens Stift.

Stubbe. Faa Stubben upp i Naſerna. (Slide Snoren og gaae Glip af Fangſten).

Stykke. Han var ſlik, at han kunde taka Stykki or ſeg fyre dei. (Han gjorde alt muligt for dem, ſkyede ingen Opoffrelſe for deres Skyld).

Stykmoder. Dat var ingen Stykmor-Bite. (Det var en dygtig Portion).

Han fekk Stykmor-Klapp. (Haarde Klap, nemlig Hug).

Styng. Han vyrder korkje Styng elder Støyt. (Ænder ingen Smerte).

Sumar. Priſa Sumaren. (Gaae barfodet).

Me faa ſakna Sumaren. (Vi komme til at fryſe).

ſvana. Dat ſvanade, dar dat ſvall. (Det dulmede hvor det ſvulmede, o: det gik over, gjorde ingen Skade; om en Opbruusning eller Vrede).

ſvara. Han ſvarar burt i Veggjerne. (Ikke til det, ſom der ſpørges om).

ſvart. Ho er ſvart og kvit, Almugen lik. (Hun ſeer ud ſom Folk i Almindelighed). Wilſe.

Han fekk ſvart paa kvitt fyre dat. (Skriftligt Beviis).

ſvelta. Han korkje ſvelt elder ſvider. (Har ingen Nød).

Sveng. D'er ſtundom Svengen og ſtundom Sprengen. (Stundom Sult og ſtundom Overmættelſe).

Sylv. Fiſka med Sylvkroken. (Faae for Penge).

Synd. D'er korkje Synd elder Saalebot. (Det er ingen vigtig Ting).

ſyngja. Han ſyng paa ſiſte Verſet. (Det er ſnart forbi med ham).

Endaa er inkje ſiſte Verſet ſunget. (Endnu er man ikke færdig).

ſæl. Han er like ſæl, kvat Ende ſom upp ſnur. (Ligegyldig hvor det gaaer).

Dei er like ſæle, anten han ſøkk elder flyt. (De ſkjøtte ikke det mindſte om ham).

ſøgja. Dei ſøgde ſom i ei Bryllaupsſtova. (Om en høirøſtet, uordentlig Samtale).

Sømn. Han er i Sømnom ſedd. (Seer ud ſom han gik i Søvne). Søndmør.

Tak. Tyngſte Taket er teket. Eller: D'er Tunge-Taket teket. (Det beſværligſte er gjort).

taka. D'er inkje aa taka med tvo Hender toma. (Der behøves Midler).

Taka av Fjoſet og leggja paa Løda. (Forbedre det ene ved at forringe det andet; dække Gjeld ved ny Gjeld).

Han tæk ſig inkje nær. (Anſtrenger ſig ikke meget, gjør ikke ſtor Opoffrelſe).

Han tæk dat inkje tungt. (Gjør ſig ikke ſtor Sorg deraf).

Dat tæk ſeg uppatter paa Kjeroldi. (Det begynder atter at bruſe. Egentlig: gjærer paany, om Øl).

tala. Han talar fyre tome Stolar. (For ligegyldige Tilhørere).

Tare. Faa eit Tareblad under Hovudet. (Omkomme paa Søen). B. Stift.

Taum. Han fekk for lang Taumen. (Man gav ham for megen Frihed).

Taa. Koma paa Taai. (Sagte, ſtille, lurende).

Fraa di dat tiſte Tærna under honom. (Fra hans tidligſte Barndom). Sondmør.

telja. Han tel inkje Timarne etter ſeg. (Han holder ud, lader Tiden gaae).

Ho tel inkje Gryni aat honom. (Hun ſparer ikke Maden for ham).

tett. Han er ſo tett ſom eit Saald. (Om en Sladrer). Wilſe.

Tid. D'er ingi Tid forlidi. (Det er ikke for ſeent).

Slita paa Tidi. (Tilbringe Tiden, iſær til ubetydelige Arbeider).

Han var teken i Tidi. (Blev tidlig benyttet).

tom. Koma med tvo Hender toma. (Være blottet for Midler).

Ganga med tome Slidra. (Gaae med intet. Egentlig: have Skeden og ikke Kniven).

Tonn. Dat toler Tonni. (Det er ſeigt, haardt).

Han aat alt ſom fyre Tonni kunde ganga. (Om den graadige).

Topp. Spela Toppen av ſeg. (Forøde ſine Midler; ſpilde ſin Magt).

Dei hava teket Toppen av honom. (Gjort Ende paa hans Magt).

Tre. Han legg inkje tvau Tre i Kroſs. (Beſtiller ingen Ting)

tribla. Han triblar inkje etter di. (Han har det paa rede Haand; er færdig i ſin Kunſt).

Troll. D'er for litet til Troll, og for myket til Mann. (Om et forvovent eller ufredeligt Menneſke).

Han ſaag ſom Trolli paa Soli. (Med ſtor Forſkrækkelſe).

Truen ſom Trolli. (Meget lettroende).

tru. Han trur inkje ſine eigna Hender. (Er meget mistroiſk).

Eg vilde inkje tru mine eigne Augo. (Ikke troe, hvad jeg ſaae).

trøytt. So trøytt og mod ſom ein Makk. (Meget træt).

Tuft. Dar er korkje Tuft elder Timbr. (Der er intet at gjøre med).

Tunga. Eg vilde inkje taka dat paa Tunga. (Ikke engang nævne det).

D'er av Tunga, og inkje av Lunga. (Det er ikke af Hjertet).

turr. Han var inkje turr attan=i Øyro. (Han var endnu et Barn).

Sigla paa turre Landet. (Tage en gal Retning).

D'er ſo turt ſom Tinna. (Frit for al Vædſke).

tyggja. Han tygg uppatter ſame. (Opripper den gamle Sag).

Dat ſaag ut ſom dat var togget og utſputtat. (Om noget ſom er ilde tilredet, udſkjæmt).

Dat vardt inkje vantogget. (Det blev tidt nok opprippet).

Tyta. D'er inkje manga Tytorna paa. (Det er meget glat og reent).

Taka seg eit annat Tytefar. (Forandre sin Adfærd, gaae frem paa en anden Maade. Egentlig om en Kværn, som lægges i en anden Stilling, saa at Kjertlerne danne nye Spor).

tæra. Dei saa tæra paa Talgi. (De faae sulte for det som de før aade for meget).

Ugg. Setja upp Uggen. (Gjøre Tegn til Modstand. Egentlig: reise Haarene). Buskerud.

Umage. Me hava fenget Umage-Lekken av di. (Vi have faaet det i en lidt bedre Stand).

vada. Han heve vadet i verre Straum. Eller: i større Vatn. (Han har gjort det som er vanskeligere).

vakna. Han vaknar inkje, fyrr en dat dryp aa han. (Besinder sig ikke førend Nøden er paa det høieste).

Val. Han hadde Valet og tok Skalet. (Han valgte det ringeste).

vanta. Dat vantar nokot paa vælgjort. (Der er endnu noget at gjøre).

Dat vantar try Pund paa Vaagi. (Der mangler alt, der er intet gjort).

Varp. Dar er korkje Varp elder Veft. (Intet at gjøre med).

Vatn. Bera Vatn i Aa. (Fylde det som før er fuldt; gjøre sig unødig Møie). Kr. Stift.

Bera Vatn i eit Saald. (Gjøre unyttigt Arbeide).

Taka seg Vatn yver Hovud. (Paatage sig formeget).

Han fer som Vatn i eit Trog. (Snart til en Side, snart til en anden).

Dar fekk han Vatn paa si Mylna. (Der fik han Bestyrkelse, Medhold).

vaat. Han fekk korkje vaatt elder turt. (Hverken Mad eller Drikke).

Han er korkje vaat elder valen. (Han lider intet ondt).

Veg. D'er paa god Veg. (Det har gode Udſigter; det kommer nok).

D'er inkje i Vegen fyre dat. (Der er intet til Hinder).

Dat var inkje av Vegen. (Ikke ubilligt).

D'er langt av dan Vegen. (Det forholder ſig langt anderledes).

Ganga Vegen og gløyma Ærendi. (Have Umagen og glemme Formaalet).

vega. Dat veg inkje ſo myket, ſom dat ruvar. (Det er ikke ſaa ſtort ſom det ſynes; ikke ſaa farligt).

Han veg inkje manga Merker. (Er meget ſvag og uſel).

Vegg. D'er dan eine Veggen or Huſet. (En vigtig Deel er borte).

D'er reint burt i Veggjerne. (Reent galt, uden al Skik).

veida. Han tykteſt hava væl veidt. (Troede at have gjort et ſtort Værk).

vekſa. Han veks ned, likſom Kurumpa. (Bliver krum af Alderen).

velja. Han vel inkje Ordi aat dei. (Han ſiger dem juſt ingen Artigheder; giver knubbede Ord).

Verd. D'er ſo Verdi fram fari. (Det er gammel Sædvane).

vida. Han heve vida vankat og litet ſankat.

Han er vida kjend og litet etterſpurd.

Vilje. Han fekk Vilje-Vedret ſitt. (Han fik det netop ſom han ønſkede; traf god Leilighed).

Vind. Han er ſom Vind i varmre Sol. (Uſtadig). Hardanger.

Dat toler korkje Vind elder Væta. (Det er kjælne Sager).

Han ſlær dat burt i Vind og Vedr. (Skjøtter intet derom).

vis. Han kom viſare atter. (Om En ſom har gjort et ubetænkt og mislykket Forſøg).

viſt. Dat kjem ſo viſt, ſom Vinter etter Sumar.

Vit. Hava alt ſitt Vit i Vombi. (Tænke kun paa Mad og Drikke).

Han tykſt hava tie Manns Vit og tolv Manns Styrke, likſom Bjørnen. (Om indbildſke Folk).

Von. D'er ut or Von og Vit. (Det er reent ufornuftigt). Trondhjem.

D'er Von og Vaagan med di. (Det kan blive enten Gavn eller Skade). Tellemarken.

vyrda. Han vyrder inkje, kvat Kakorna koſta. (Seer ikke paa Udgiften).

Yngd. Koma ſeg att-i Yngdi. (Faae en ung Kone).

Æra. D'er ingi Æra aa etter ſjaa. (Intet andet end Grovhed at vente).

Han fekk inkje Æra fyre fire Skilling. (Han blev dygtig udſkjældt).

Han kom atter med Æra og baade Dyro. (Han ſlap dog taalelig fra det).

Ør. Han er burt i Ør og Heim. (Ganſke forvirret). Hallingdal. Hedder ellers „i Hør og Heim," o. ſ. v.

Dyra. Hava tjukke Dyro. (Være ligegyldig, lade Folk ſnakke).

Eg ſkal ſmetta dat inn i Dyrat hans. (Sige ham det i Stilhed).

Dat gjeng inn um dat eine Dyrat og ut um dat andre. (Det er ſnart glemt).

Tillæg.

Side.

16. Naar Katten fær ſin Mette, ſo ſtel han inkje.
55. Naar ein dett, er dat ingi betre Raad en aa reiſa ſeg.
86. Laake Knivar verda litet brukte.
89. Dat leitar paa aa kjeiſa og rauta. (Ag. Stift). Eller: D'er inkje Skjemt aa ſkina og rauta i Senn. (ɔ: Det er tungt at biſſe og bøge paa een Gang).
107. D'er vondt aa ſupa, dar inkje vil drjupa.
109. D'er inkje ſpilt, ſom ſpart er.
136. Lyda og læra er Ungdoms Æra.
138. D'er inkje godt Lag, utan dar er ein Slimegjeſt. (ɔ: Snyltegjæſt). Tellemarken.
184. Gamle Merke kunna og ljugaſt.
190. Er dat Hol i ein Stav, ſo er dat Hol i heile Tunna.

---

232. Kolv. Dat er ſom Kolven var utor Bjølla. (Det bedſte er borte).
240. Rekning. Gjera Rekning utan Reidar. (Regne paa det uviſſe; lægge Planer uden at være ſikker paa det nødvendigſte).

Side 17, L. 23. Forandres ſaaledes: D'er vandt aa gjerda fyre Gjeiti. Eller: Gjeiti er inkje god aa ſtengja.

Side 85, L. 25. Skulde egentlig hedde: Ein ſer ingi Stjernor, dar Soli er.

Side 116, L. 16. Naar Høna heve gravet o. ſ. v. Findes hos Wilſe med den Forklaring: Den Fattige maa ſtrax gribe til det, han har fortjent.

Oversigt af de større Afdelinger.

Første Afdeling. Ordsprog.

(Ordnede efter Meningen).

		Side.
I.	Tanke og Erfaring. (Viden, Forstand, o. s. v.).	1.
II.	Sind og Stemning	13.
III.	Tale, Yttringsmaade	25.
IV.	Omdomme. (Ros og Last, Sandhed, o. s. v.).	39.
V.	Adfærd. (Skik og Sæder, Maadehold ꝛc.).	52.
VI.	Gjerning, Virksomhed	67.
VII.	Gjernings-Sager, eller Omstændigheder ved Menneskets Virksomhed	82.
VIII.	Huushold og Leveskik	97.
IX.	Eiendoms-Sager, Formue og Mellemværende.	112.
X.	Samliv. (Familie, Selskab, Stand) . . .	128.
XI.	Stemninger i Samlivet	147.
XII.	Omstændigheder, Tilstande i Livet	163.
XIII.	Tid og Sted	180.
XIV.	Maal og Forhold	187.
XV.	Naturen	193.

Anden Afdeling. Mundheld.

(Ordnede efter Formen).

A.	Hermestev. (Stykker af Anekdoter)	205.
B.	Hovestev. (Leilighedsord)	210.
C.	Vedstev. (Ordsproglige Talemaader) . . .	214.

Regiſter til de mindre Afdelinger.

Aarsmærker. Side 201.
Aarstider 199.
Adfærd 52.
Afſtand 186.
Afſtaaelſe 115.
Aftale 124.
Alder 183. 165.
Alderdom 165. 184.
Alvor 25.
Anger 19.
Anſeelſe 161. 141.
Arbeide 67.
Armod 113.
Barn 134.
Barndom 135.
Begyndelſe 181. 75. 79.
Behændighed. 77.
Bekvemhed 85.
Beſkyldning 44.
Boſkab 97.
Boſted 128.
Brug 86. 105.
Bytte 118.
Bøn 29.
Dage 203.
Deel 190. 125.
Deeltagelſe 148. 122.
Deling 125.
Djervhed 22.
Drik 102.
Drømme 12.
Dyr 193.
Døden 177.
Eftergivenhed 150.
Egennytte 126. 148.
Eiendom 112.
Elſkov 153.
Ende 181.
Enighed 157.
Erfaring 4.
Erhvervelſe 115.
Falſkhed 37.
Familie 129.
Fattigdom 113.
Fare 170. 21. 95.
Feil 54. 91.
Flid 69.
Flytning 81.
Fodring 194.
Foragt 161.
Forandring 80. 179.
Fordeel 91. 93.
Foretagende 79.
Formindſkelſe 107.
Formue 112.
Fornøielſe 20. 23.
Forraad 106. 111.
Forſeelſer 54.

Forſigtighed 61.
Forſkjel 190. 141.
Forſtand 10.
Forſvar 159.
Forſyn 175.
Forſog 69. 79.
Forſommelighed 70. 90.
Forældre 133.
Forogelſe 107.
Fred 157.
Fremtiden 176.
Frihed 164.
Frygt 21.
Fædrift 194.
Fællesſkab 125.
Folger 64. 7.
Galſkab 11.
Gaver 120.
Giftermaal 130.
Gisning 2.
Gjeld 119.
Gjengjeld 123.
Gjengjeldelſe 65.
Gjerning 67. 64.
Gjerrighed 110.
Gjæſter 139.
Glemſel 8.
Glæde 20.
Godtroenhed 149.
Graad 24.
Griller 11.
Gunſt 152.
Haab 22.
Had 160.
Haſt 72. 182.
Heftighed 18.
Herrer 136. 142.
Hjem 128.
Hjælp 121.
Hukommelſe 7.
Huusbonde 136.
Huushold 97. 131.
Hvile 103.
Hævn 66.
Jordbrug 195.
Jævnhed 73.
Kjendſkab 4. 9. 138.
Kjærlighed 153.
Kjob 117.
Klage 29.
Klæder 104.
Korthed 182.
Kræfter 82.
Kræſenhed 101.
Kunſt 77.
Laan 118.
Ladhed 70.
Land 196. 185.
Laſt (Dadel) 40.
Laſt (Udyd) 56.
Latter 24.
Leg 23.
Leilighed 89.
Lempe 63.

Lethed 88.
Lidenſkab 18.
Ligegyldighed 6.
Ligemand 139.
Lighed 190. 57.
Liv 178. 193.
Lov 144.
Lykke 172. 9. 40.
Lyſt 16.
Lyſtighed 23.
Lærdom 77. 5. 136.
Løfter 33.
Løgn 46.
Løn 123.
Maadehold 59.
Maal 187.
Mad 98.
Magt 141. 82.
Mangel 107.
Mark 196.
Materiale 85. 86.
Medlidenhed 149.
Midler 82. 106. 112.
Mildhed 151.
Mistanke 44.
Mistro 149. 3. 44.
Misundelſe 161.
Mod 22. 59.
Mulighed 89.
Mængde 189.
Mærke 51.
Naboſkab 137.
Natur 13. 193.
Naturkræfter 197.
Nidſhed 110.
Nyhed 183.
Nysgjerrighed 7.
Nytte 86.
Nærhed 186.
Nød 168.
Nøiſomhed 111.
Omdømme 39.
Om iſtelſer 179.
Omſtændigheder 163.
Omtanke 75.
Ondſkab 160.
Opdragelſe 135.
Opførſel 52.
Opmærkſomhed 5.
Orden 75. 143.
Overdaad 100.
Overeenskomſt 124.
Overmand 140.
Part 190.
Paſſelighed 191.
Penge 114.
Pragt 105.
Pralerie 58. 33. 38.
Pynt 105.
Raad 31.
Raſkhed 70. 72.
Redelighed 126.
Redſkaber 84.
Reiſer 81.

Ret 145. 126.
Rigdom 113.
Ringhed 162. 141.
Ros 40.
Rum 185.
Rygte 39.
Sandhed 46.
Seenhed 72. 183.
Selskab 138.
Selvkjærhed 147.
Selvros 38.
Sindelag 13. 15.
Sindighed 61.
Skade 171. 10. 94.
Skam 43. 56. 57.
Skik 53.
Skin 47.
Skjenden 34.
Skjæbne 174. 176.
Skjønhed 50. 132.
Skjønsomhed 151.
Skryderie 38. 58.
Skyld 45.
Sladder 36. 42.
Slægtskab 129.
Smag 15.
Smiger 37.
Snak 26.
Snarhed 70. 72. 182.
Sorg 20.
Spaadom 12.
Sparsomhed 108.
Spilde 94.
Spot 35. 55.
Spøg 25.
Spørgsmaal 30.
Stand 141.
Sted 185.
Stilling 163.
Stolthed 59.
Storhed 187. 83. 142. 192.
Straf 144.
Strenghed 151.
Strid 158. 140.
Styrelse 143.
Sundhed 167.
Svar 30.
Sværgen 32.
Sygdom 167.
Sæder 53.
Sø 196.
Sømmelighed 56.
Søvn 103.
Taalmodighed. 75.
Tab 93.
Tak 152.
Tal 188. 138.
Tale 26.
Tanke 1.
Tarvelighed 100.
Taushed 28.
Tegn 51.
Tid 180. 71. 96.
Tidende 40.

Tiggerie 120.
Tilbud 121.
Tilfælde 89.
Tillid 149. 3.
Tilſtand 163.
Tjenere 136.
Trang 168.
Tro 3.
Truſler 33.
Trætte 34. 158.
Tugt 144.
Tvang 164.
Tvivl 3.
Tyverie 127.
Udholdenhed 73. 79.
Udſeende 48. 49.
Uleilighed 91. 146.
Ulykke 171.
Umage 68.
Undſeelſe 57.
Ungdom 165. 24.
Unytte 86.
Uret 145.
Uſkyldighed 46.
Uvidenhed 8.
Uvished 95.
Vaade 170.
Vane 14.
Vanſkelighed 88.
Varighed 182.
Vei 186.
Veir 198. 200.
Velgjerning 121.
Venſkab 155.
Venten 22. 74.
Verden 146. 179.
Viden 7. 8.
Vidnesbyrd 32.
Viisdom 10.
Villie 16.
Vinding 93. 91.
Virkelighed 47.
Vished 95. 73.
Vovespil 95.
Vrede 19.
Vært 83. 187.
Yndeſt 152.
Ægteſkab 130.
Ære 42.
Ødſelhed 108.

Rettelſer.
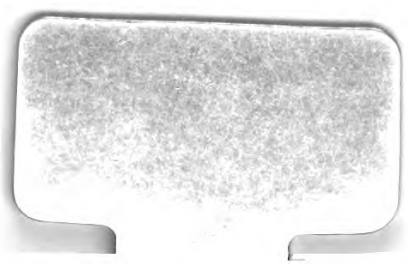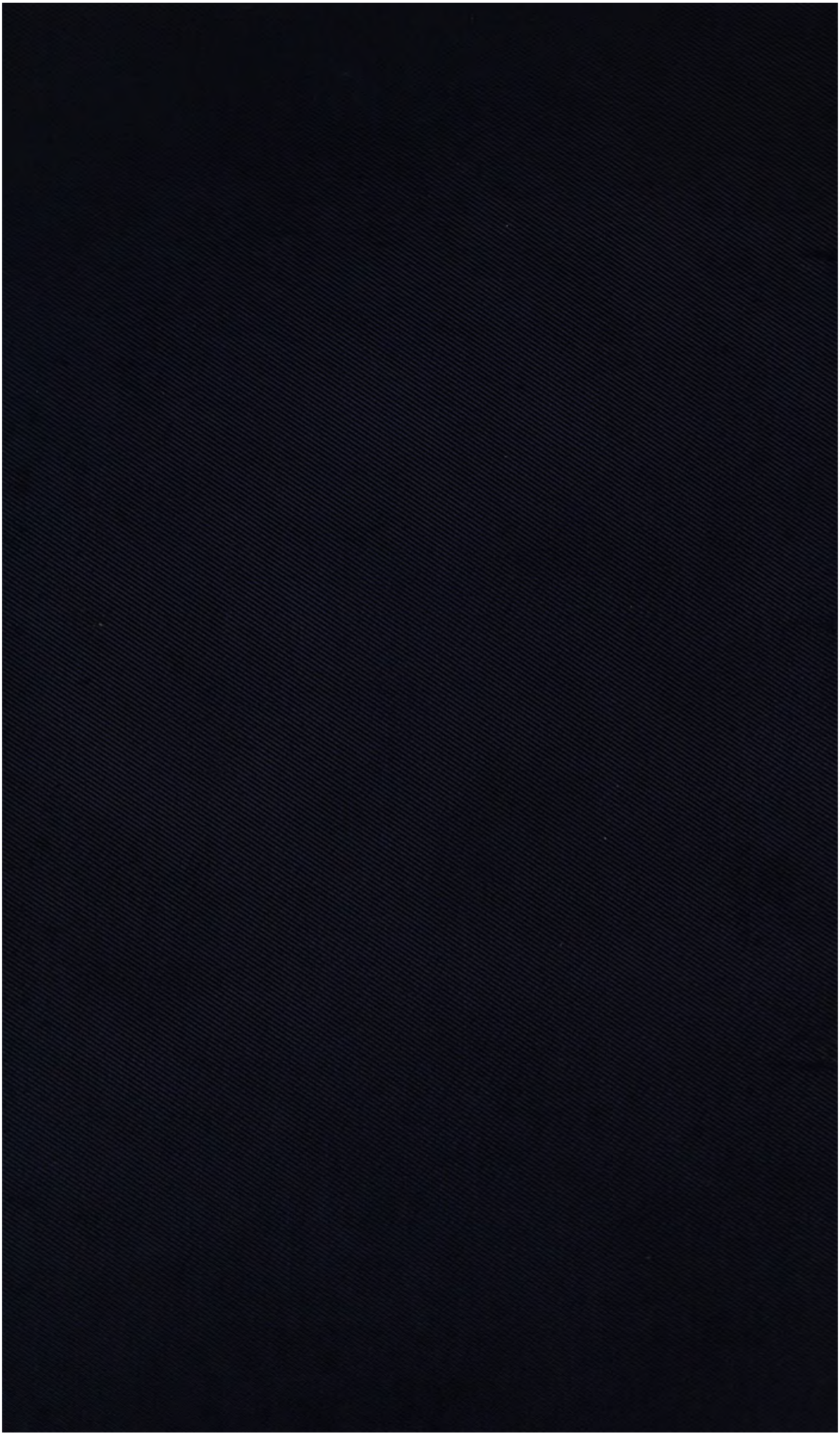
Side.	Linie.	
5.	7.	ſo, læs: ho.
47.	21.	han udelades.
49.	22.	have, læs hava.
56.	20.	ei, l. ein.
59.	16.	Auri, l. Aari.
120.	13.	tigger l. tiggar.
161.	2.	fra, l. fraa.
163.	25.	Møde, l. Møda.
184.	3.	faaviſe, l. faaviſe.
213.	23.	læg, l. legg.